

PARAENE
TICORUM
VETERUM

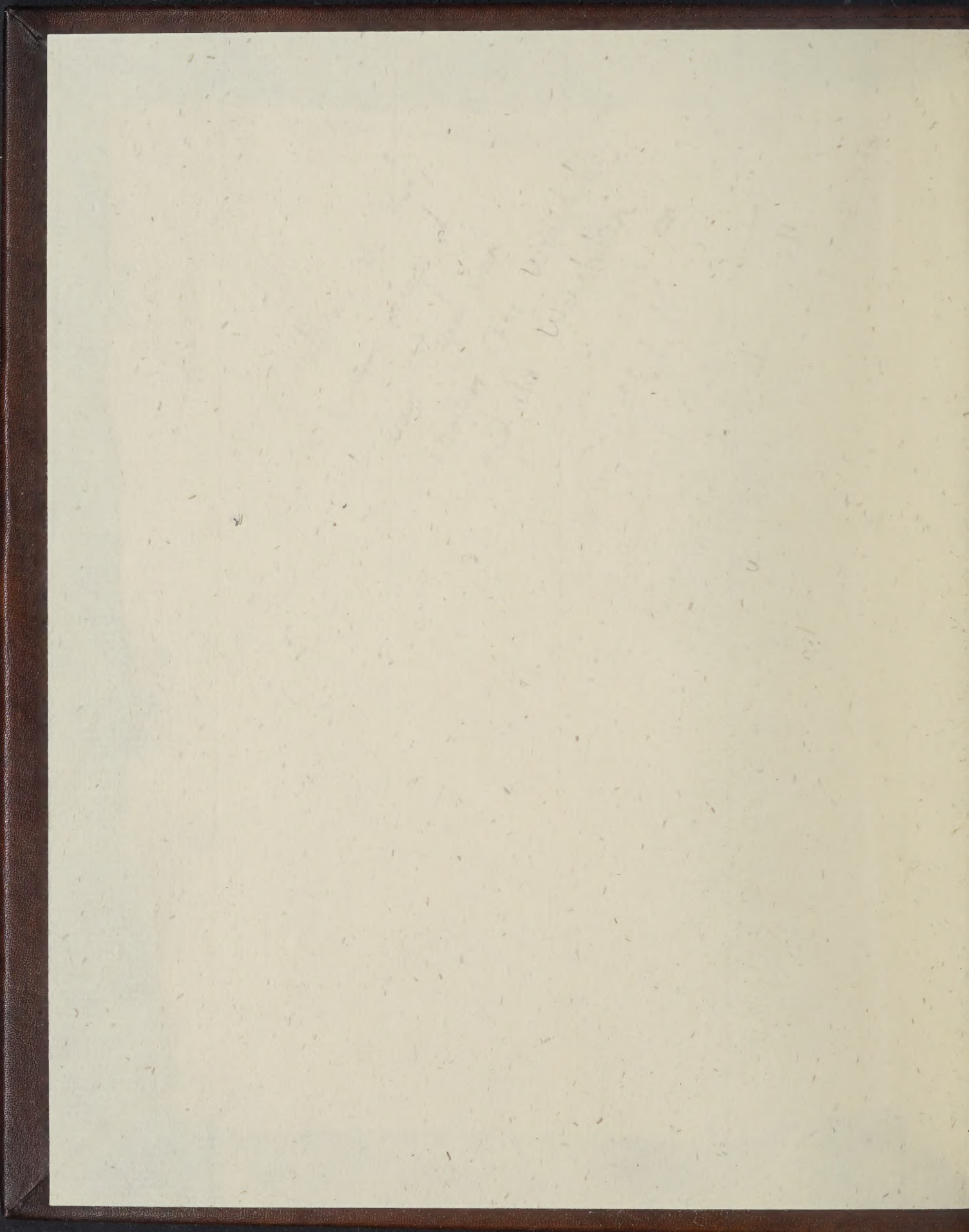

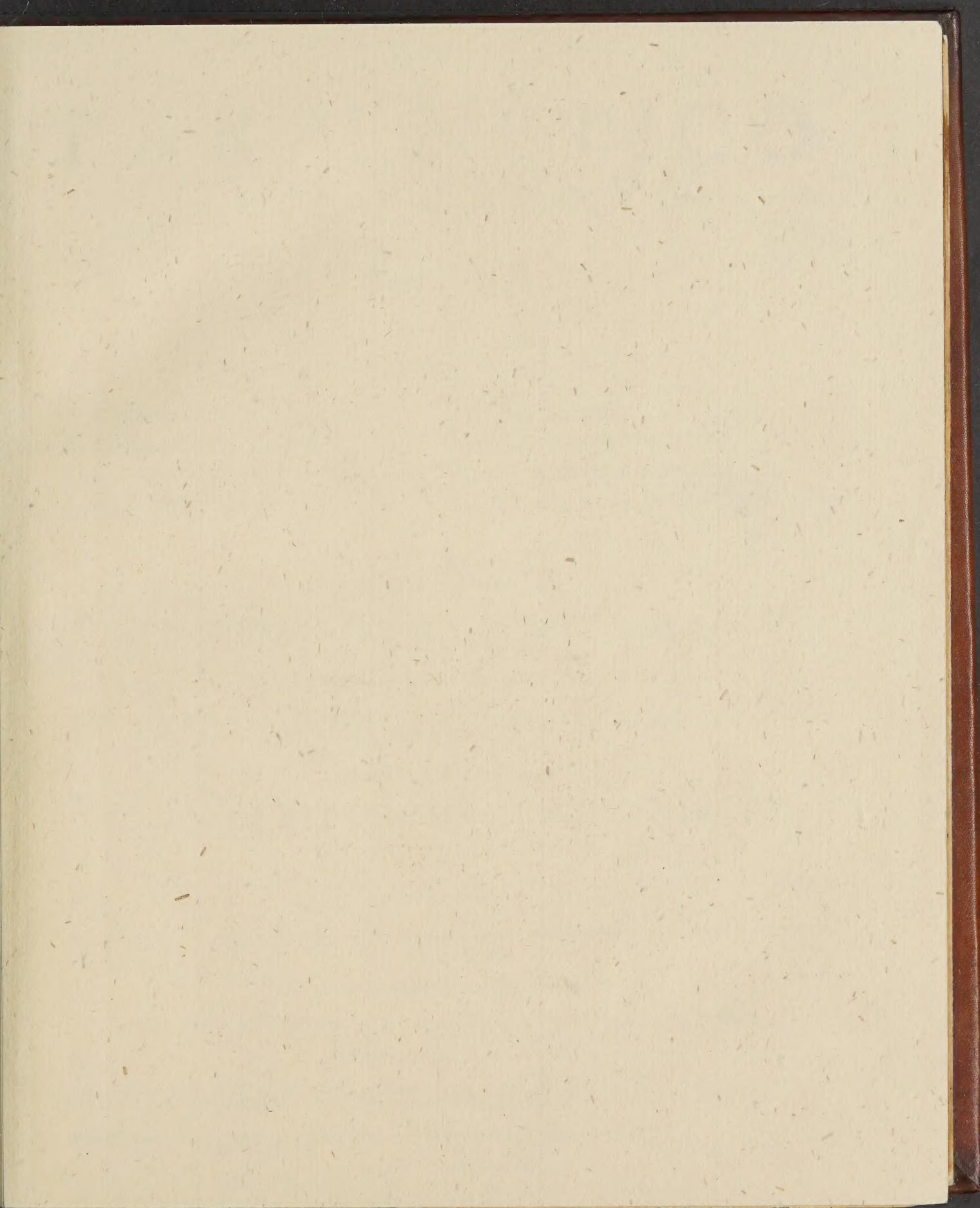

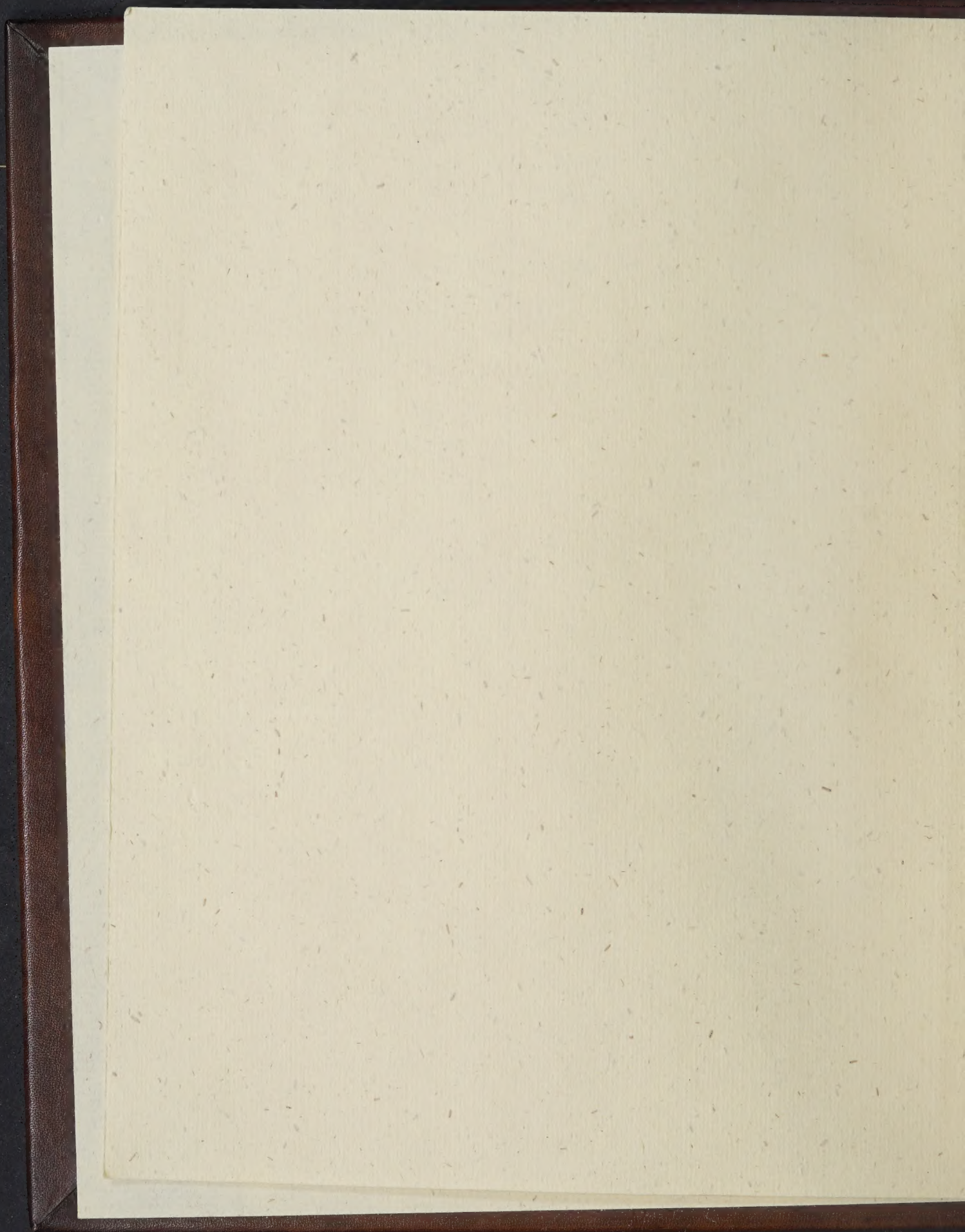

PARAENETICO- RVM VETERVM

Pars I.^{na}.

In qua producuntur Scriptores VII.

S. Valerianus Cimelensis.
S. Columbanus Abbas.
Dinamius Grammaticus.
S. Basilius Episcopus.

Anneus Boetius.
Tyrol Rex Scotorum.
Winsbekius Eq. Germanus.
Winsbekia, nobilis Germana.

Cum Notis

MELCHIORIS HAIMINSFELDI GOLDASTI

EX BIBLIOTHECA & SVMTIBVS

BARTHOLEMÆI SCHOBINGERI IC.

ADIECTÆ

CVNRADI RITTERSHVSI IC. CONIECTV.

æ in Panegyricos veteres.

A. b. 1760. M. S.

G. A. Gumlit

INSVLAE,

Ad lacum Aconium, permissu superiorum.

1857.

Ex Officina Typographica IOANNIS LVDOVICI BREM.

Anno CLIII. ID. CIV.

*Recht. Adam Breda, Bibliothecarius
Frid. Taubmanno Professore Wiitem.
versant. cum salute mittit auctor*

ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ;

*Disce pati, condisce mori; sic vivere discas,
Vivere vt edoctus noris obire diem.*

Iesus Sirach;

Memorare nouissima, & non peccabis in eternum.

B. Hieronymus;

*Siue comedam, siue bibam, semper illa vox resonare
mihi videtur in auribus meis; Surgite mortui, venite ad
iudicium.*

V. CL.

BARTHOLEMAEO

SCHOBINGERO IC. AC PATRICIO S. GALLI

MELCHIOR HAIMINSFELDIUS
GOLDASTVS S. D.

Emitto ad te Cimentensem, Episcopum, B. Schobinger, quē ē festiuā olim Bibliothecā tuā suppeditasti. Valerianum, inquam, *κτίσας μὲν* tuum, *χρῆσας δὲ* iam

A 3 omnium.

omnium. Cohonestavi, ne im-
munis ad illices penatium tuo-
rum thecas reduceretur, notis
meis, quibus affecta illius loca
medicor, vel obscura illustro.
Putavi utrumq. bono auctoris pa-
riter atq. lectoris factitatū. Ma-
num, sicuti à me contendisti, &
stili ferociam, in qua cum do-
ctoribus habui insaniētibus fu-
rere, quàm potui, sedulus tem-
peraui. nec enim à me (non fu-
git) ingenio meo profectam ac-
cepisti. nosti tu illud ab ætate,
&

& quàm alienus harum rerum
 sim, adæquè nosti. Etenim si
 quisquã est, qui studeat prodes-
 se quàm plurimis, & minimè
 multos lædere, in his ego nomē
 meum profiteor. Tandem er-
 gò meliora domi doctus, reuīdi,
 mutui, secui, idq. vnius diecu-
 læ spatio. Probaturos puto bo-
 nos ac eruditos, & priora errata
 humanæ adscripturos iuueni-
 litati. Interim tibi recommen-
 do auctorem, mi Schobinger,
 apud te fotum, productum, e-

ductum; meq. simul cum illo,
 vterq. tibi debemus, ille vitam,
 ego studia. Vale, & Historicos,
 quos te auctore atq. etiam largi-
 tore adorno, propediem exspe-
 cta reduces. Script. A. N. D.
 ∞. Id CIII. apud Sarunetes.

S. VA.

S. VALERIANI CL
MELENSIS EPISCOPI

De

BONO DISCIPLINÆ

Sermo.

Multi, qui sanæ doctrinæ aduersantur, ius-
titiam culpant, & disciplinam impe-
rium esse iudicant, ac rationabilem casti-
gationē superbix assignant: cum non sit imperiū,
nisi ubi aliquid iubetur iniustum, nec sit superbia,
nisi ubi negligitur disciplina. Disciplina est igitur
magistra religionis, magistra ueræ pietatis, quæ
non ideo increpat ut lædat, nec ideo castigat ut no-
ceat. denique mores hominum irata corrigit, in-
flammata custodit, ita Salomone dicente: *Fili, ne
deficias à disciplina Domini, neque fatigeris cum ab eo in-* Prouerb. i.
creparis. quem enim diligit Dominus, increpat; flagellat Hebræ. 12.
*autem omnem filium, quem recipit. Nihil profectò
est, quod non disciplina aut emendet, aut salu-*
uum

Proverb, 8.

uum faciat, quam si quis sapiens apprehenderit, nec gratiam amicitiarum perdit, nec periculum damnationis incurrit. Nemo disciplinam irrationabilem putet, sub qua uidet uniuersis, quæ in cælo & sub cælo sunt, uerbo cooperante compositis omnipotentis Dei stare consilium. In principio enim operis sui Deus nihil prius quam disciplinam fecit. Nam cum assistente Sapientia cælum suspenderet, terram pararet, maria concluderet, & suis locis temporibusque suis cursum solis lunæque globum disponderet, omnia sub disciplina constituit. Quid autem non esset tenebrosum, quid non incompositum, quid non haberetur absurdum, nisi constitutis legibus cuncta starent elementa? Numquid sine disciplina agitur Solis cursus? qui quamuis diurni itineris necessitatem infatigatis impleuerit, ad officium tamen suum matutinis occurrit, & se in parte cæli cottidie terrarum spatia lustraturus ostendit. Tanta est disciplinæ ratio, ut intra temporum metas lege conscriptas ita indefessi itineris alternis uicibus siderum cursus agitetur, ut nec luna defectionis suæ damna effugiat, nec solem diurni luminis flamma destituat. Numquid sine disciplina est, quod tanti maris fluctis humili terrarum litore continentur, & in suo sinu frequenter incitata uen-

ta uentis altior aggere unda concluditur? Omnia profectò insipiens natura confunderet, nisi mundū disciplinæ ratio gubernaret. Hæc ideò proposuimus dicere, ut disceretis obcedere euangelicis præceptis, & cælestibus obtemperare mandatis. Quid autem rationabilem animam, & ad Dei imaginem factam expediat, facilè homo potest intellegere, cū uidet sacratis per uoluntatem Dei constitutionibus disciplinæ etiam elementa seruire. Audite Prophetam dicentem; *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de uia iusta.* Psal. 2. Bene in omnibus causis timor obtemperat disciplinæ, qui pro hoc ipso, quòd imminentes periculorum casus aut iras iudicum cauere nouit, potestatem conseruandæ salutis obtinuit. Quid igitur adultero esset castum? quid furi tutum? quid non latroni esset peruium? quis non expauesceret concaualitorum? secreta siluarum? quid non præsumptio possideret, nisi furorem animorum sub metu poenæ disciplina compesceret? Ac nisi constitutus esset ordo uiuendi, numquam profectò finem poneret natura peccandi. Nihil est quod non gula suadeat, si gulæ disciplina consentiat. Nihil est quod non luxuria perdat, si amore uitiorum à te disciplina

B   discedat.

discedat. Nihil est quod non habendi ac possiden-
di cupiditate animus occupet, nisi avaritiæ vitium
disciplina condemnet. Omnia sub metu discipline
latent vitia. Ita non est in quo fides umquam eru-
bescat, si homo futurum Dei iudicium respiciat, &
causam reddendæ rationis intendat. nec est in quo
vindictæ scelerum flamma defæuiat, si intuitu disci-
plinæ, aut quæ sunt honesta cogites, aut quæ sunt
pudenda castiges. Multi ibi crudelitatis nomen
imponunt, ubi pro amore disciplinæ crimen ad-
missi sceleris supplicio vindicatur latronis, cum
sententia iudicantis iustis legibus seruiat, & non
solum præsentibus, sed etiam futuris manum por-
rigat. Quis igitur non licitò crederet se debere pec-
care, si impudicis & impijs actibus iudex non præ-
scriberet disciplinam? Videamus quid lex loqua-

Exod. 20. & tur: *Non occides: Non adulterabis: Non falsum testi-*
Rom. 13. *monium dices.* Hæ sunt disciplinæ legis, quibus
etiam districtio sententiæ sæcularis obsequitur, im-
pugnando turpia, & resecando criminosa. Nam ita
Rom. 13. dicit Scriptura; *iudex non est vindictæ positus boni ope-*
ris, sed mali. ita ut etiam vicarium poenæ genus exi-
Leuit. 24. gat, cum dicit; *Oculum pro oculo, dentem pro dente.* Sed
istam antiquam sententiæ seueritatem facile vitare
possumus, si flammæ futuri iudicii cogitemus. Ab-
solutè

solutè autem docet Apostolus Paulus posse con-
 temni sæcularis arma iudicij, qui dicit; *Si vis non* Roman. 13.
timere potestatem, quod bonum est fac. Sed hæc non
 otiosè tractanda sunt. Nam cum de his terrenis
 potestatibus Apostoli doctrina commemorat, sen-
 sibus nostris cælestis iudicij partes insinuat. Nam
 cum docet seruiendum sæculi legibus, ammonet
 necessario hominem futuris cauere temporibus.
Si vis, inquit, non timere potestatem, quod bonum est fac.
 Hoc est dicere; si vis futurum non timere iudiciū,
Declina à malo, & fac bonum. Ergò hanc primam Esa. 1.
 constitutionis formam, quæ sæculi legibus caret, Psalm. 33.
1. Pet. 3.
 cauere debemus & uincere, ut possimus à nobis
 illud præiudiciū perpetuæ mortis excludere: quia
 quos ista temporalis non affligit poena, hos illa in
 æternum insatiabili tormētorum persequitur do-
 lore. Nemo autem illum homicidij crimen euasis-
 se æstimet, quem excusatum iudicij corrupti sæ-
 cularis sententia absoluerit. nec ille adulterij fa-
 cinus prætermissum putet, qui indulgentiæ le-
 gem depræhensus elicit. Nemo cum sanam
 dexteram uidet falsitatis reo, debita iure suppli-
 cia iudicet fuisse concessa. Defunctis corpori-
 bus salua sunt crimina, nisi fuerint prius apud
 DEVM lacrimarum intercessione purgata.

Expectat enim reum suum gehēna debitis armata supplicijs. Ad confusionem magis præsēntis uitæ, non ad absolutionem criminis pertinet auctoritas sententiæ sæcularis. Illa ergo nobis sunt ante omnia cogitanda supplicia, ubi homo uiuit pœna durante, ubi nec tormēta corpori, nec desunt membra tortori. Quæ tamen faciliè uitare possumus, si habenis disciplinæ teneamur, ita Apostolo dicente; *Vis non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex ea.* Quis sapiens non ad hæc disciplinæ bona animum lætus apponat, ubi potest homo nō solūm criminis poenam uitare, sed & gratiam laudationis acquirere? Audite Prophetam dicētem; *Adprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.* In hoc loco, puto, ad illos pertinet ista sententia, ad quos nondum disciplina peruenit, qui adhuc in deujs morantur, capti antiquo superstitionis errore. Probantur enim numquam sub lege uixisse, qui ammonētur ut adprehendant studium disciplinæ. Sequitur in hoc Psalmo; *Ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.* Igitur si illos Propheta reos statuit, ad quos numquam disciplina peruenit, quid de illis iudicandum putamus, quos disciplina destituit? inter utrorumque actus auctoritas Propheticæ lectionis

Etionis inculcat minorem planè culpam non peruenisse ad disciplinam, quàm legem disciplinæ respuisse. Ecce dicit Propheta; *Qui disciplinam spernit, odit animam suam.* Et uerè dixit, ita est. nam hostis est & inimicus animæ suæ, qui spretis disciplinæ monitis, Diabolicis occupatur officijs. Dicunt alii quāti, disciplinam satis duris legibus constitutam. Loquantur ista satis miseri, quos ad omne facinus ille Diabolus auctor mortis inuitat, quorum mentes insatiabilis gula possidet, super quos regnat ebrietas, quos turpis luxuria captiuos tenet, & à quibus numquam superbia ingrata discedit. Illis autem, quibus est studium honestè fidem seruare continentia, & humilitati pietatique seruire, dulce disciplinæ onus est, & leue iugum Domini, quod non grauat, nisi aut perditos aut perituros. Erubesco dicere in confusionem humanæ neglegentia, quare apud aliquantos parùm proficiat disciplina cum uideamus pastorale magisterium etiam apud muta animalia non perire. Doccant nos ecce seruare ordinem disciplinæ, tam dociles equorum animi, cum in gyro ducti flexuosis gressibus menbra componunt, & sub unius habenæ retinaculo ita laxari se consentiunt, ut & currendi & standi modus sub quadam legum dispositione seruetur.

Prouerb. 15

ita quos natura numero diuidit, studium disciplinæ coniungit. Videte quàm fortia boum corpora plauastro subijceant, quæ in tantum imperio animū parant, ut tumentia naturaliter leui iugo colla supponant. ita disciplinæ constitutionibus seruiunt etiam quæ in feritate nascuntur. Vnde miror aliquotiens hominem, cui inest sapientia & intellectus prudentiæ, passim præcepta disciplinæ neglegere, cū uideamus mutum animal uitia cauere, iussis obtemperare, imperio deseruire, atque ita ad omnem obcedientiam animum aptare, ut cū opus fuerit, armatis legionibus occurrat, & hostilibus setelis iussum obiciat. Audite in hoc loco Prophetam dicentem; *Agnouit bos possessorem suum & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognouit.* Vereor dicere, ne nostram negligentiam pulset ista sententia. Non autem cognoscit Dominum, qui conditionis suæ non agnoscit officium. Ostendam sanè quomodo Dominus possit aut inueniri aut agnosci, si tamen animus est uidendi. Si uis uidere Dominum, require mendicum, respice ad pauperem, suscipe peregrinum, uisita infirmum, curre ad carcerem. Si uis uidere Deum, uinculum captiuitatis absolue, nodos iniquitatis incide. Audi de hoc Dominum dicentem:

Esa, 1.

tem; Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & des^{Matth. 23.}
distis mihi bibere: hospes fui, & suscepistis me: nudus,
& operuistis me: infirmus fui, & visitastis me: in car-
cere erā, & venistis ad me. Monco itaq; , ne despicias
nudū, ne ceco manum subtrahas, ne inuolutū pan-
nis contemnas. In hac enim ueste primū Dō-
minus, cū a magis quæreretur, inuentus est.
Et quia de disciplina fecimus mentionem, sub
qua fides Christiana uiget, necesse est ut omnia in
aures uestras uitæ ornamenta deferantur, ut intel-
legat unusquisque, parum sibi prodesse conuersa-
tionis famā, nisi in contemptu mundi amauerit
disciplinam. Ergo cui studium est Christum co-
lere, prius cordis sic corporis suscipiat indumen-
ta. Omnis igitur uita religionis professæ inte-
gritatis debet famam sentire, ne quem expectat
corona uirtutis, pudoris damno feriat. corporis
integritas uitam muniat, integritatem fides in-
contaminata custodiat, ut manente utriusque
partis beneficio immaculatum hominem faciat re-
gnare cum CHRISTO. Sed in hoc solo con-
stat conuersationis nostræ ratio, ut boni simus.
Laborandum igitur illi ante omnia est, ut qui
bonitatem sequitur, bonus esse iudicetur. Nam
quamuis homo purum corpus immaculatūque
custodiat,

custodiat, laceratam uitam ad Deum portat, cuius actus uultum infamat, licet sciamus, conscientiam solam bonis actibus posse sufficere. Sed quanto melius est, ut semper de te sentiat benè, qui circa ianuam tuam uanis suspicionibus frequenter ægrotat? Insitum est quidem naturaliter uulgo, ut de bonis semper malè iudicet, sed tu, qui curam bonæ famæ colis, studio tuo gratiam integræ opinionis acquire. Vita ergo nostra ita sit lucida, ut sit omnibus nota, integritas religioni, pudor seruiat humilitati. Quem amor tenet seruandæ integritatis, ante omnia falsi ad se famam non admittat erroris. Magnum est quidem & gloriosum, & usque ad cælum omnium ore proferendum, numquam malis actibus locum dedisse: sed multo fortius est, numquam falsis suspicionibus laborasse. Quid enim tibi prodest sobrietas, si uitia ebrietatis exerceas? Quis non te ebrium iudicet, si inter effluentes uino calices saltantium gyros imiteris? Quis te castum putabit, si te uideat meretricum fabulis mixtum, scenico sermone compositis, aut loquentem turpia, aut inhonestè resonantem? Laudo quidem in te conscientiam castitatis, sed odio conloquium meretricis. In quo loco dicat fortasse aliquis; Sufficit mihi pura conscientia. Quantum ad innocentiam per-

tiam pertinet, tibi soli sufficit: sed prouidendum est, ne facilitate tua alter peccet, & alienum peccatum in te redundet, iuxta illud, quod dicit Scriptura: *Vae illi, per quem scandalum venit.* Quamuis autem Matth. 18. sircopretioso corpus uestias, & niueo uellere membra componas, non sine macula diem transigis, si camini ardentis ora contigeris. In omni igitur actu tuo uitam tuam disciplina comitetur. Si uis placere Christo, elabora ut professionem tuam fides adiuuet, fama commendet. Præcedat nos patientia humilitatis socia, adsistat pudicitia integritatis magistra, fugiat cupiditas, erubescat ebrietas, luxuria actus suos lugeat, superbia confusa discedat. Quicumque igitur est, qui festinat DEVM agnoscere, sub hoc ordine Christum nostrum poterit inuenire. Multa quidem erant adhuc, Dilectissimi, quæ disciplinæ ratio suadebat aperire, quæ interim putauimus differenda, ne otiosis auribus fastidiū pareret longa narratio. Sanè ne quid in hoc opere subtraxisse uideamur, elaborabimus ut ea, quæ religiosis actibus competunt, sequenti tempore differamus.

EXPLICIT.

C

MEL

MELCHIORIS HAI-
MINSFELDI GOLDASTI

In

S. VALERIANVM CIME-
LENSEM

Notæ

AD BARTHOLEMAEVVM SCHOB-
INGERVM IC.

PRISCVS Valerianus, Schobinger carissime, paren-
tibus & socero illustribus fuit. Eucherus Epist: *Quā-
vis in maximos sæculi apices patre soceroq. elatus, illustribus
ex utroq. titulis ambiaris, &c. Cognatus Auiti Imperato-
ris. Sidonius carm. VIII.*

*Prisce decus semper nostrum, cui principi Auito
Cognatum sociat purpura celsa genus.*

Propinquus Eucherij, viri patricij, Senatorij, ac Lugdu-
nenſis poſtea Episcopi, qui sic proœmiatur suam ad eum
epistol: *Bene alligantur vinculo sanguinis, qui vinculo con-
sociantur amoris: sic & nobis quoque admodum gloriari pro
hoc ipſo Dei munere licet, quos perinde caritas ut propinqui-
tas re-*

tas necit, coartantq. in unum affectum dua necessitudines, quarum alteram à parentibus carnis nostrae accepimus, alteram à nobis sumpsimus. consona Gennadius in Eucherio. Socer deniq. Pragmatij, viri inlustis & senatorij. Sidonius l. v. epist. x. cuius paulò post verba accersama. Ingenio fuit docili ac supra humanum captum intellegenti. Eucher. Et quidē à professione vitæ sanctæ pio & iam non abhorres ingenio, quicquid, quæ sacra institutiones docent, præniti in plurimis præcoqua morum felicitate, ut mihi videaris quadam religionis officia quasi per providam occupasse naturam &c. Disciplinæ traditus prima studiorum incunabula à Poeticis auspicavit, tantosq. fecit progressus, ut nugatorem præ illo sese Sidonius diceret, carm. viii. ei q. carmina sua censenda atq. arbitranda libens meritò tramitteret. rationem his connectit versibus;

*Cognitor hoc nullus melior, bene carmina pensat
Contemptu tardo, iudicio celeri.*

Scripsisse versus paret ex eodem Sidonio. inde adducor ut credam, versus, qui vetera inter Epigrammata Valeriani sub nomine sunt adscripti, huic rescribēdos. Ab his transiit ad Rhetoricæ eloquentiæ in tantum deditus, ut vel grandis natu Rhetorum frequenter scholis adesset, declamatores attentè audiret, eosq. muneribus ac dignitatibus adornaret. Sidonius l. v. epist. x. *Hunc (Pragmatium) olim perorantem, & rhetoricæ sedilia plausibili oratione frangentem, socer eloquens ultro in familiam patriciam adsciuit. Et mox ibidem; iudicium antiquum perseverantissimè tenens, ut cui scientiæ obtentu iunxerat sobolem, iungeret & dignitatem.* Nec ille auditor tantum, sed & decla-

mationes reposuit. vnde *RHETOR* appellatur ab Iornande. In Cicerone sedulitatem ac diligentiam hexasticho prodidit, quo tristissimum eius exitum concelebrat. id opere de Poetico carptum vnum hodie superest, reliquis deperditis an ab altero vindicatis. Eloquentiæ autem hactenus inuigilauit, vt interim seuerâ lectione sese mirigaret, & sapientiæ præceptis, sine quibus perfectus orator haberi nequit, animum componeret. Eucher. *Quin turepudiat is illis Philosophorum præceptis, quorum lectioni operam ac ingenium accommodas, ad imbibenda Christiani dogmatis studia animum adyccis, illic quoque, quo facundia tua atq. ingenium exerceatur, inuenies.* Historiarum cum primis, vnde exempla consiliauè promit orator, perstudiosus nec segnis scrutator. Namq. *Historiarum libros* ab vrbe condita ad suum æuū scribendo deduxit. Ingerit Eucher. his verbis; *Itaq. vt tua apud te proferam, cum ab ortu regni huius centesimus & octogesimus quintus ferè supra millesimum vertatur annus, quicquid vel sub illa dominatione Regum vetusta, vel sub illa deinde gemina administratione Consulū Romano accessisset imperio, &c.* Hos libros in testimonium citat Euagrius Ecclesiast. hist. l. i. c. xvii. & l. v. c. xxiv. Fragmenta superauit Iornandes in Hist. Getarum, hinc adeò ei *HISTORICO* nomen inditum. Ab studijs ad honores tralatus, cōfestim *PRÆFECTVS PRÆTORIO GALLIARVM* fuit. Sidon. l. v. ep. x. *Hunc* (Pragmatiū) *manente sententia, Gallijs post præfectus Priscus Valerianus consilijs suis tribunalibusq. sociauit &c.* Carm. viii. *Ad Priscum Valerianum virum Præfectorium.* Memorantur autem plures *Prisci* Galliarum Præsides, ab Valeriano discriminandi, Priscus Præses S. Marcellum, imperatore Antoni-

Antonino, propter fidem Christi viuum defodit. Rabano tradente Martyrol. PR. NON. SEPT. vbi *iniquus persecutor, & nequissimus Praeses* vocitatur. quæ Valeriani ingenio aliena sunt epitheta. ceteroqui procliuis æstimaretur migratio nominis *Auito* in *Antonino*. Fuit itidem Praeses Priscus, qui S. Valerianum gladio iussit animaduerti, Martyrol. Rom. xvii. KL. OCT. in territorio *Cablonēsi* in castro *Nortio*, Raban. Martyrol. dicto die. In hac constituto dignitate Valeriano, Eucherius Parenæticam misit, in quâ eum ab antiquâ superstitione, prophanæq. studio Philosophiæ, ad veram pietatem ac sapientiam inuitat. Nec operæ falsus est. Nam Valerianus, plectâ epistolâ, & contemplatione in res diuinas iniectâ, à numine sancto cœpit illustrari. nec multò post Christianis nomē dedit suum. à quibus à sæculari dignitate, alter Ambrosius, raptus ad episcopatum Cimelensem. Hac enim consuetudine utebantur Christiani, ne illustres viri, & variâ apud suos dignitate fastigati, dignitates reliquissē, magis sed inuenissē viderentur. quanto enim maior animus corpore, tãto his imperiū excellentius euenit, antea enim corporibus imperitabant. A tribunali Sidonius ad Aruernam, Eucherius ad Lugdunensem, Pragmatius Valeriani gener ad Augustodinensem pontificatum eadē tempestate abducti. Est autem *Cimela* Galliæ vrbs, qua de Ortelius. Notitia Prouinc. in prouincia Alpium maritimarum; *Ciuitas Cemelanensium*. Vsuardus Martyrol. PR. ID. MA. In Gallijs, ciuitate *Cimella*, natalis S. Pontij Martyris &c sub Valeriano & Gallieno principibus Martyrij palmam adeptus est. cuius loci me per litteras monuit Marq. Freherus, Consiliarius Palatinus. Statim autem, post impactū

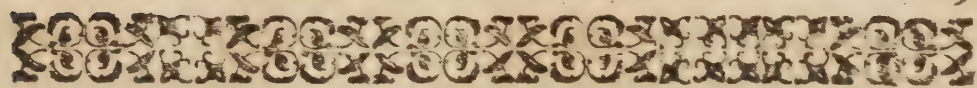

sibi episcopium, poeticæ & philosophiæ renuntiavit, cælestiumq. mysteria Scripturarum cœpit rimari, & se totū his studijs mancipavit, quibus quō se studiosius imbueret, eō doctrinam copiosius infunderet. in qua quidem Theologiæ ratione sic animum excoluit, vt de difficillimā eius parte Disciplinā breuiter, ornatē, & eruditē dissertaret. Exstat vnica hodie oratio *De bono disciplina*, quæ inclusa atq. abdita Augustini pallio, nono operum tomo, latuit. eam codice tuo, Schobinger, assertore in suam reduxi possessionem. cuius in epilogo pollicetur omnia, quæ disciplinæ reliqua essent, præstitisse puto. ac fortasse ex illā eius oratione sunt, quæ Vairus adducit de Fascino l. iii. c. vlt. *Valerianus ait à vitijs Diuitijs nomen impositum*. Denatus est Sidonio anterior. at quando, aut quot duxerit annos, in hoc omnium scriptorum silentio non constat. Sic autem vixit, vt moriendo viuendum numerum auxerit, Cimeleq. venerandā ac debitā memoriā honoretur.

DE BO,

DE BONO DISCIPLINAE

Sermo.

DE bono disciplina) Sic Cypriano *De bono patientia*.
 eidem *De disciplina & bono pudicitia*. Ambrosio *De*
bono mortis. Iuliano Atelenensi *De bono viduitatis*. Augu-
 stino *De bono coniugali*, itemq. *De bono perseverantia*. Sal-
 uiano *De bono virginitatis* apud Gennadium. Cicero l. xv.
 epist. xiv. ad Coest. *Vtemur bono litterarum*. Tertullianus
 Latinissimus scriptor, Apolog. c. xlv. *Dum de bono secta*
huius obducitur. Eucherus Parænet: *Bono brevis vita, per-*
petua vita commodum preponendum. Explicat Fronto de
 Differ. Bonus opponitur malo, qui alij usu, Commodus alij
 necessario utiq. pdest. *Vsus est utilitas*; Hinc illa apud Augu-
 stinum, *De utilitate penitentia*, *De utilitate ieiunij*, *De uti-*
litate credendi ad Honoratum &c.

Disciplinam i. e. i. & x. castigationem) Rectissima expo-
 sitio. quam verificat Suetonius Cæsar Val. Maximus l. ii.
 c. v. Frontinus Stratag. l. iv. c. i. & seq. Tertullianus con-
 tra Valentin. Cyprianus de discipl. & hab. virg. Augusti-
 nus de discipl. Christ. Johannes glossis in c. ix. dist. xlv.
 temeriter improbarunt Budæus comment L. Gr. Beza ad
 Hebr. xii. v. V. Stephanus Thesa L. Gr. Hinc, quod ple-
 risq. displiceret, ab hominibus indisciplinatis vocata *dis-*
splicina Pylades Gloss. *Secundum quosdam dicitur discipli-*
na à displiceo quasi displicina, quia discentibus aliquando dis-
pliceat.

pliceat. Alcuinus epist. xxxix. ad Ioseppum; Disciplina Domini non debet cuiquam esse displicina, sed hilariter accipiat, quod pius medicus salubriter immittit, qui locus corruptè editus, ita à me emendatus est. videndus Donatus de Barbaris. Clemens Scotus, Alcuino æquæuus, Collecian: Per transmutationem syllaba, ut displicina pro disciplina, imperiti hoc faciunt aliquando per imperitiam.

Cum non sit imperium &c.) Imperium siue Regnum libertati putatur inimicum, quod & Cicero ostendit Philipp. I. Inde per proverbium Rex salutatus, qui superbè diceret ageretur. Ipsa etiam quoque Tyranni, Regis, Imperatoris nomina in sauitiam & crudelitatem versa sunt. Sallust. Catil. Proinde quasi iniuriam facere, id demum esset imperio uti. Plautus Pseudol. Nam necesse est hodie Sicyoni me esse, aut cras mortem exsequi

Ita herus meus est imperiosus

Nec est superbia) Ludit in veri uerbis. Fronto; Superbia est à superhabendo. ecce superhabere dixit, quod Valerian. negligere, hodie insuperhabere. Isidori sententia gemina germana est l. III. c. xlvi. Sæpe Ecclesie censura arrogantibus videtur esse superbia; & quod à bonis piè sit, crudeliter fieri putatur à prauis, quia non discernunt recto oculo, quod à bonis recto sit animo.

Flagellat autem omnem) Habet copulandi dynamin, ex Ebræorum idiotismo, qui omnium propemodum particularum vicem suum, usurpant. Ita capio locum Plauti Mostell. a. III. sc. II.

Vehit hic clitellas, vehit hic autem alter senex.

Nulla est oppositio, sed æquiperatio, itaq. nihil vtriusque mutandum.

Verbo

Verbo cooperante) τὸ λόγῳ συνεργῶντος, quod Ioan. v. v. xix. ὁμοίως ποιῶντος. at MS. *operante*, ἐργάζοντος, v. xvii. Sic infra MS. *nudus*, & *operuistis me*, quo modo περιεβάλετε conuertit Interp. Matth. xxv. in vulg. edit. *cooperuistis*.

Dei stare consilium) Cyprian. epist. lv. *Dei nutu & arbitrio regi & gubernari omnia scimus*. Dositheus lib. ii. *Cælesti providentia, diuino consilio*, δέα συνβλεία. Synesius hym. iv.

Τὰ δὲ πολλὰ μίαν
Φέγγεα νόσους

Πτύχα λαλλόντα
Διὰ σὰν βέλαν.

Claudius Rutilius Itiner.

*Si factum certa mundum ratione fatemur
Consiliumque Dei machina tanta fuit.*

Lucretius lib. i. & lib. v.

*Nam certè neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt.*

Notat Anaxagoram, qui ὅλῳ (sic corpora prima vocat) à Mente, se Deo, dixit compositam, videndus Laertius in eius vita.

Deus nihil prius) MS. *Dominus*. Hic voces perpetuò inter se mutarunt. sic infra ex eod. MS. legend. *nisi fuerint apud Dominum*. ibidem, *non autem cognoscit Dominum*, & in extremo sermone; *qui festinat Dominum agnoscere*. Sic apud Cyprianum De discipl. & hab. virg. & lib. iii. Testimon. ad Quirin. c. lxvi. in dicto Salomonis leg. est. *quem enim diligit Dominus*, pro *Deus*. Nam Septuaginta Interpretes, & Paulus Apost. κήεος reddunt non θεός. Ebraeus Sapiens חכמי scripsit, quod Dominus conuertit iudæorum more

D

ac mo-

ac modo, quibus pro eo יידיש pronuntiarum. Sic denique I. Petri II. v. XIII. apud Interpretem leg. *subiecti estote, &c. propter Dominum*, ex MSS. codd. & Græco textu. Est hæc variatio è scribendi compendio, Ds Deus, Dñs Dominus. Differentiam quandam Isidorus annotauit lib. II. Different Inter Deum & Dominum ita quidam diffinierunt, ut in Dei appellatione, Patrem; in Domini, Filium intellegant. Sacra scriptura utrumq. & Deum & Dominum affirmat. tamen hæc vocabula inuicem discernuntur. Primum enim, nomen naturæ est pertinet ad amorem; secundum potestatis, congruens ad timorem. Deniq. ex Dei vocabulo edisce quid diligas, ex Domini appellatione cognosce quid metuas. Discrimen videtur Alcuinus obseruasse epist. XXXVI. ad Altam petrâ scribens; *Modò tempus est laborandi, & promerendi Deum; tunc erit tempus iudicandi, & promerendi Dominum. quia tunc iudicabitur unusquisq. secundum opera sua, &c. Qui hic Deum diligit, ibi cum Domino etiam latabitur.* Verba erant corrupta, partim transposita, quæ sic castiganda censuimus.

Quid autem non esset teneb.) Autem caussatur, non aduersatur. Homerus ita usurpauit δὲ pro γὰρ, notante Budæo in Comment. Paulus ad Galat. v. οἱ δὲ τὸ χεῖρ &c. Cuius particula vim quando minus intellexit Origenes, superhabitam omisit. Vct. Interp. Marci XVI. v. VIII. *Et illæ exeuntes fugerunt de monumento: inuaserat autem eas tremor & pavor.* ita restituo ex MSS. & Græco textu. Latinis sed ita pro nam. Tacitus; *Ne tum quidem Romana classis pugna adfuit; sed formido Obsitit, & remiges per alia militia munera dispersit.*

Cuncta starent elementa) MS. coactum maris seruiret elementum.

mentum opinor, minus rectè, & falsimonix arguunt, quæ sequuntur. Eucherius Parænet. ad Valerian. *Cernis ut etiã dies atq. anni, & cuncta hæc ornamenta cali Dei verbum mandatumq. infatigabili observatione conseruent, præceptorumq. eius custodiãt irremissa lege famulatum.* Ambrosius, aut nescio quis, hymn. *De nativ. Christi;*

*Occasum Sol custodiens,
Luna pallorem retinens,
Candor in astris relucens,
Certos observat limites.*

Quod themation quæ causa Fabricio fuerit eliminandi, nullus dispicere possum, præsertim cum Gregorius M. parilia dicite hym. *De concept. virg.* & Anonymus hym. *Christe redemptor gentium.* & Gregorius Nazanzenus odis;

Διὸρ αἰῶνες ἀπάντοι,
Διὸρ ἡλῖος προλάμπτει,
Διὸρ ὁ ἀρόμ. σελήνη,
Διὸρ ἄστρον μέγα διάλλος &c.

Ad officium tamen suum) Illud tamen abest à MS. cod. nō malè ita enim loqui amarūt Ecclesiastici. Valerianus infra; *Quamvis homo purum corpus immaculatumq. custodiat, laceratam vitam ad Deum portat* &c. Ebraismus est Bibli-
cis in scriptoribus non rarus. Lucas Actor. ult. v. xix. *Ἀντιλεγόντων δὲ τῶν Ἰσδαίων, ἠναγνάσθην ἐπιμαλέσασθαι καὶ ἀπαρ᾽ ἑχ' ὥς τὸ ἔθνος μὴ ἔχωρ τι διατηροῦν.* Judas epist. v. vi. *ἵμοίως μὲν τοῖς καὶ ἑτοὶς ἐν πνία ἴμενοι* &c. particula *μόνοι* deest MS. codici Monasterij S. Galli, & nostro, quo vetustiore nego me-
umquam vidisse quemquam. omittit quoq. Latinus In-
terpres Vetus.

Defectionis sua damna effugiat) Rescribo ex v. l. *damna* sentiat. Cassiodorus Variar. l. iv. form. LI. *sic suam substantiam ubiq. dispergere, ut non videatur damna sentire.* A. Gellius *damna Luna & aucta* pro deminutione & augmento dixit, l. xx. Noct. Att. c. vii. Opponuntur enim inter se *auctum & damnum*, ut apud Græcos *λόπος* & *συνία*, quod docet Aristotel. Ethic. Nicomach. l. v. c. iv. Exemplum petere est ab Democrito apud Stobæ, *περὶ ἀδυναμίας*, Xenophonte Pædiæ iv. Isocrate in Nicocl.

Ut disceretis obædire euangel. praeceptis) Eucherius Parenet. eadem super re; *Voluntati auctoris parere, praeceptisq. eius vacare discat, quia omne istud cum præbet ministerium, præstat exemplum.* MS. legit; *ut discretis euang. ob præc. & c. obt. M. discimus.* Corrigo; *ut districtis euang. obæd. præc. & c. o. m. discamus.* *Districta euangelica praecepta.* Clerus Romanus vocat *seueritatem euangelica discipline*, apud Cyprian. epist. xxxi. Hinc apud Gratianum dist. xlv. c. xiv. titulus est restituendus; *Mansuetudo & districtio ab inuicem non separentur.* vulgò, *discretio.*

Apprehendite disciplinam) David scripsit, נשקו בר, qui locus aliter à Septuaginta olim, quàm nobis, videtur lectus. בר arbitror ego illos legisse cum cholem, quod est à בר, ut *παρ δέμα* à *παῖς*, disciplina à discipulus. Iosephus Cæcus Chaldeus Paraphrastes; קבלו אלפנא, *recipite disciplinam.* quod mirum quantum opinioni nostræ disconducit, verum tamen Rabbiorum, qui *osculamini filium*, exponūt, vero propior sententia. eam ego argumentis nunc vincam. בר per se ac propriè significat purum, ut Psalm. xxiv. v. iii. ab attributâ qualitate filium. Salomo Prouerb. xxxi. v. ii. ברי, *fili mi.* videndus Elias Leuita in Thesbyte, super hoc

hoc ipso Dauidis, quem enodamus, loco. eodem exemplo
 priscis Romanis, quorum sermo proprius aberat ab Ebrai-
 smo, *purus* dictus filius. paradigmata habes apud Plautum
 & Lucretium. exinde ὑποκριστὴν *pullus*, ut à puer, puellus.
 igitur illa. R. Dauid Kimchi פֶּשַׁע interpretatur *os oscula-*
ri, in Genes. XLI. v. xl. quod Latinis proprium *adorare*.
 R. Abraham notat, פֶּשַׁע *constructum sine* ἢ *significare oscu-*
lari os: cum ἢ *verò osculari manum, humerum, aut genam,*
secundum consuetudinem provinciarum, in idem Genes. cap.
 Quæ quidem discriminatio non est perpetua. unde verò
 constat, *osculari filium*, esse *adorare*, h. e. veluti Dominum
 ac Regem venerari, eiusq. imperio subdi. Manuum in Pa-
 læstinā osculatio subiectionis olim signū, ut apud Gallos
 hodie, Italos, Hispanos, horūdemq. simios nūc Germanos.
Presumptio possideret) Qui prior vi. potiori iure. Nam qui
 potētia & opibus præpollerent, omnia præcepta inferiori-
 bus ac imbecillis sibi vindicarēt. hoc enim est *presumere*.
Nisi furorem animorum) Sic infra; *Nihil est quod non haben-*
di ac possidendi cupiditate animus occupet. at N. S. anima-
 rum. Ebraeis פֶּשַׁע pro פֶּשַׁע siue פֶּשַׁע frequētur. vidēdus R.
 Dauid Kimchi in Ier. L. I. Anima homo. Donat⁹ in Phorm.
Ac nisi) Lege ex MS. *Hic nisi.*
Supplicio vindicatur latronis) quo latro adficitur, τιμωγῆται,
 ἐκδικεῖται. Ioann. Apocalyp. vi. v. xl. ἐως ὅτε ἂν λήγῃς ἡ γῆ
 ἐκδικεῖς τὸ αἷμα τῶν ἁγίων ἐπὶ τῆς γῆς. Interp. *Vsquequo non iudicas &*
vindicas sanguinem nostrum Deijs qui habitant in terra.
 τὸ αἷμα dixit quod Valerian. *crimen admissi sceleris.*
Actibus iudex non prescrib.) MS. omisā voce legit; *acti-*
bus non perscriberet disciplinam. Fortean, *actibus non præ-*
scriberet disciplinam. proprie ornateque. Porphyrio viden-
 dus ad Horat.

Antiquam sententia seueritatem) MS *antiqua sententia* seu refragante Valeriani formulâ. Infra; *primam constitutionis formam.* post; *antiquo superstitionis errore* Presbyteri & I. Taconi Romani ad Cyprian. epist. xxxi. *Antiqua hac apud nos seueritas, antiqua fides, disciplina legitur antiqua.* Vocat antiquam seueritatem Valerianus, quod sublata sit à Christo Matth. v. inter colentesque eius usurpari desita.

Si vis nō timere) Vi detur legisse Valerian⁹, ἡ θέλησις μὴ φοβῆσθαι. Pauli verba sunt; θέλεις δὲ μὴ φοβῆσθαι τὸ ἐξουσιάζον τὸ ἀγαθὸν ποιεῖ. Apparet veteres non nimium curiosos fuisse, ut allegarēt ipsissima scripture verba, quod & ipsos Euangelistas, ipsos Apostolos factitasse, in aperto. Exemplum in illâ paulo ante adductâ lege ex xx. l. cuit. nec sacrilegio duxit Paulus manâ Moysis verba adtulisse.

Quem excusatum iudicij corrupti) Ex diuinâ lege Homicidæ gladio & capite cœperunt puniri, Martianus l. m. § v. D. ad L. Corn de sicar. Modestini l. xvi. cod. tit. Sed apud Christianos tantum, §. item L. Corn iv. Inst. de publ. iud. Itaque proba mihi M. Wesembecij, viri doctissimi coniectura eum imantis legem Martiani ab Treboniano interpolari. At latrones supplicio adfecti ultimo ab omni æuogentes apud omnes. Valerianus suprâ.

Adulterij facinus prætermisum) impunitum, qua conditione Abire dixere, impune relinqui. Ceterum Adulterij poena ex lege diuinâ capitalis est, & lapidibus ultoribus exequabatur: ex lege Iuliâ, seu potius constitutione Iustianum imp. gladio vindice, §. in Inst. de publ. iud. videndus Cuiac, Obseruat l. vi. c. xi l. xix. c. xxxix, l. xx. c. xviii & l. xx. c. xvi. Obseruo ego tamen poenam illam ante Iustianum.

nianum. Hieronymus in Nahum, c. l. *Quærat hic aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat? Aut enim punietur, & falsum est hoc quod dicitur; Non iudicabit Deus bis in id ipsum in tribulatione. Aut non punietur, & optandum est adulteris, ut impresentiarum breui & cita pœna cruciatus frustrentur aternos &c. Plura CL. Lipsius ad lib. iv. Annal. Taciti.*

*Sanam dexteram falsitatis reo.) falsario, quo nomine qui contineantur docet Cuiac. l. v. Sentent. Pauli t. xxv. & Pat. Cod. ad L. Cornel. de fals. Puto hic intelligi falsi perscriptorem, de quibus Tertull. de Idololatr. Falsarios utiq. non pedibus, sed manibus operari malas litteras inde in eos amputatione vindicatum manus. Idem aduers. Marcion. lib. v. De manibus heretici præcidendis, non miror si syllabas subtrahit, cum paginas totas plerumq. subducit. Nam legis Cornelie pœnâ teneri, qui de scripto aliquid subripuerunt, Paul. scribit l. xv i. §. vi. D. ad L. Cornel. de fals. Sed de ipsâ pœnâ in veteri iure nihil reperio: nec mihi liquet quo auctore, aut quo primùm tempore legi Cornelie adfuta, illud scio approbatam Iustiniano Nouell. xvii. c. vii. circa princip. & Nouell. xlii. c. i. §. ii. in fin. Friderico Barbarussæ l. ii. Feud. de prohib. feud. alien. tit. lv. §. vlt. Rothari Regi l. ii. c. xcvi. Leg. Longobard. vetitam Urbano III. PP. c. audient. iii. de crim. fals. Decretal. Gregor. lib. v. An intellegendus falsæ monete reus? nam & huic manus amputatas obseruo non apud Romanos, at alias etiam gentes. De Ægyptijs id clarè tradidit Diodorus Sicul. l. ii. c. v. De Græcis Harmenopulus l. vi. tit. περὶ διαφόρων ποινῶν, §. περὶ μορῆτας, & in Basilic. l. ix. tit. περὶ χαρὰν τῶν λύαι περὶ παρα-
καλῶν. De Lōgobardis exstat edictū Rotharis Regis d. cap.*

xcviii. quod confirmatum postidem Karolo M. in Capit. tit. de fals. monet. & comprobatū legib. Wisigotthor. l. ii. tit. v. l. viii. De Romanis vestigium dumtaxat in Novell. c. xxxiv. c. xiii. vbi hæc ab Iustiniano pœna suffertur, præterquàm id ob Græcos sancitum. Lampridius tamen scribit falsario incisos digitorum nervos Alexandri Imp. edicto.

Defunctis corporibus salva sunt crimina) Respicit ad id, quod regulariter crimina morte reorum extinguantur, & accusatio perimatur, l. iii. & l. vi. D. de publ. iud. & tot. tit. C. si reus vel accus. Symmach. l. x. epist. xlvii. Gunther. l. iii. Ligurin.

Nisi fuerūt prius) Lego, *nisi si*, pro sed si. *Nisi valet sed*. Plaut. *alt. 2: 1*. Stich. a. l. sc. ii. — *Miror quid fiet: Nisi, ut periculū fiat, vi-*
2: 2: 7. *Sam quid velit*. Idem Aulul. *Nisi hoc nunc faciam, ut in pu-*
Simili *reo canam coquant: coctam unde susum subducemus corbu-*
Ans. Popma *lis*. Cic. l. iii. epist. i. *Nisi tamen multo minus &c.* & epist. xiii.
De re nihil possum iudicare, nisi tamen &c. ad Attic. l. v. ep. x.
 & xi. ep. vi. & xxiii. Ebræis אִם־כֵּן vel (quæ R. Davidis
 Kimchi lib. Radicum scriptura) אִם־כֵּן. Scriptorib⁹ No-
 vi Fœderis εἰ μὴ. Matth. xxiv. v. xxxix. πῶς εἰ δὲ τὸς ἡμέρας ἐνέιπυς
 ἡμεῖς τὸς ὁράς ὁδεῖς οἱ δὲ οἱ ἄγγελοι τῶν ὁρατῶν, εἰ μὴ ὁ παῖς μόνος.
 & passim alij. sic ἀλλὰ pro εἰ μὴ, conditione inuersâ, posuit
 Marc. ix. v. viii.

Exspectat reum suum gehenna) MS. *Spectat*. Columbanus
 Monoitich.

Impius horrendas spectat pro crimine pœnas.

Paderbornensis Monachus de Vita Caroli M. lib. iii.

moratus

moratus

Iunior esset in his (Carolus, spectatque reuersum.

Non solum criminis) MS. *Non solis criminis.* emendat Le-
 Cius, *non solius criminis.* quo pacto Symmachus loquitur,
 & noster infra; *in hoc solo constat conuersionis ratio.* ita &
 inibi MS.

Destituit ? inter utrorumq. actus) MS. ita leg hunc locum;
distituit inter utrumq. ? quorum actus auctoritas Propheti-
ca lect. incusat ? Minor est planè culpa, non peruenisse ad disci-
plinam, quàm disciplina fecisse iacturam. Ecce &c. impen-
 diò melius, *destituit inter utrumq.* vt nec iuris, quod co-
 gnouere, ignorantiam, nec facti possint, quo peccauere,
 obseruantiam excusare. Sententiam tulit Christus Ioan.
 xv v. **ixii.** εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν ἂν ἔχοι. νῦν δὲ πρό-
 φητιαν ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Minor est planè culpa) Cyprianus de Discipl. & hab. virg.
Quod sit scilicet minor culpa deliquisse ante, cum nec dum
nosset disciplinam Dei; nulla sit venia ultra delinquere, post-
quam Deum nosse cepisti. Clerus Rom. ad Cyprian. epist.
 xxxi.

Dicunt aliquanti) τινὲς. Tanti, quanti; τοσῶτοι, πόσοι, περὶ
 πλήθος. Ioann. vi. v **ix.** ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶ εἰς τοσούτους; Interp. *Sed*
hac quid sunt inter tantos ? Rectè ibi explicat Syrus inter-
 pres. Idem Ioannes ult. v. **xi.** καὶ τοσούτων ὄντων ἂν ἐσχίσθη τὸ δι-
 στυον. Interp *Et quum tanti essent, non est scissum rete.* Au-
 gustinus, quum eius vim. pronominis nequiret obserua-
 re, nouum atq. perperum explicationis cōfinxit sensum.
 Lex. GræcoLat. τοσῶτοι, tanti, tot. vtuntur vel venustiores, †
 vt occiderit causa cur illud improbaret Beza.

Ille Diabolus auctor mortis) Ille, ò, non distinguunt, sed ex-
 cellen-

cellentiam & præstantiam notant. Ioann. viii. v. xlv. *ὅτι πατήρ ἐστὶ ἐγὼ, καὶ ὁ πατήρ αὐτῶν.* ubi vertere debebat Interp. *ille pater eius. Pater est auctor. Euch. de Deo; Fidem promissorum fidelis ille, ille auctor inculcat.*

Superbia ingrata) Claudianus l. ii. de Stilic. laud.

——— *Quum ipsa superbia longè
Disceſſit, vitium rebus sol emne secundis,
Virtutumque ingrata comes* —————

In confusionem) MS. *confessionem*. perperam. *Confundi* Gregor. est συγχέεσθαι, quod pro ἐπισχύνεσθαι vſitatum. Philoxen Gloss. *Confusa*, αἰσχυνομένη In Excerptis Steph. *cōtufio* αἰσχύνη. Petronius Satyr. *Poteris hanc simulationem & lacrimis & vultus confusione obumbrare.* Valerian. *ſuprà; Ad confusionem magis præſentis vitæ, non ad abſolutionē &c.* Sic Seneca, & Patres ad vnum. & improbandus Beza, qui improbat.

In gyro ducti) Cic. lib. i. Offic. *In gyro rationis & doctrine duci.* Iacobus epist. c. iii. v. ii. *ἰδὲ τῶν ἱππέων τὰς χαλινὰς εἰς τὰ σώματα βάλλουσαν πρὸς τὸ πέθεσθαι αὐτὰς ἡμῖν. καὶ ὁλοῦ τοῦ σώματος αὐτῶν, μετὰ γὰρ αὐτῶν.* quem locum Valerianus ob oculos habuit. *Gyri*, scrobes rotundi, in quibus equos μετὰ γὰρ σὺν etiam hodie. *Numero diuidit*) τῷ ἀριθμῷ in eadem ſpecie. Porphyrius *Isagog. cap. iii.*

Fortia boum corpora) Seuerus Endeleichus de Mortibus boum;

*Plaustris subdideram fortia corpora
Lectorum, studio quo potui, boum.*

Bacchylides; ὁ βοῶν παρῆστι σώματα. apud Athenæum lib. xi.

Imperio

Imperio animum parant) Petron. Satyr. *O Enothea imperio parate. ita rectè q. codd. vulgò, parere.* Lanfrancus ad Discipul. *Pudeat te videre quod animalia bruta se imperio parant, & tu disciplina recalcitras.*

Passim præcepta) MS. *pati disciplina præcepta neglegere. Patior neglegere, neglego.* Cic. ad Attic. lib. xii. *Vt eos, quos tutari debeant, desertos esse patiãtur.* Plaut. Bacchid. sc. vlt.

Age iam id, ut ut est, etsi est dedecorum, patiar facere.

Mamertinus Panegy. *Noctes omnes diesq. perpeti, sollicitè pro omnium salute transigere.* tollenda distinctio & continuandum, *perpeti sollicitè p. o. s. transigere.* Sedulius Acrostich. in Natiuit. Dom.

Fæno iacere pertulit.

Sic *Velle* cum effectu accipitur. Vlpian. l. vi. D. de Reg. iur. *Non vult heres esse, qui ad alium transferre voluit hereditatem.* h. e. transtulit, ut verissimè explicat Decius, nec abit Bulgarus vetus Interp. Hierony. Cagnollus, locutione non obseruatâ, *transferri* emendauit. multis modis perperam.

Iussum obijciat) MS. *iussus obiciat*, & subauditur equus. Ebraïsmus, quo relatiua ad sensum, quàm ad verba referuntur. Isidor. Sentent. l. iii. c. lii. *Sub religionis disciplinam seculi potestates subiectæ sunt: & quamuis culmine regni sint præditi, vinculo tamen fidei tenentur adstricti.* subintellege, principes. Interpres Iere. ix. v. vi. *Omnis domus Israel in circumcisi sunt corde.* in Ebræo חֲבֵרָה masculini quidem generis, tamen Interpres Israelitas respexit. Matth. xx. *principes gentium dominantur eorum.* sc. gentilium.

Beza barbaries inculsat Interpretem. quàm iustè, videamus. Salomo Prouerb. iv. v. xiii. *קִשְׁרָה* *custodiam*, pro *קִשְׁרָה* *custodiam*. nam antecedens est gen. mascul. Marcus V. v. xli. *καὶ κραῖνους τῆς χειρὸς τῆ παιδὸς*, λέγει αὐτῇ. quasi præcessisset *τῆς λόγους*. nec erat vt Beza reponeret αὐτῇ. Lucas viii. v. 5. *τὸν σπόρον &c.* καὶ ἑτερον ἔπescen &c. nimirū σπέρμα. Ioannes xvii. v. ii. *καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν σαρκὸς*, ἵνα πᾶν ὃ ἔδωκας αὐτῷ, δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. αὐτοῖς, sc. ἀνθρώποις, v. vi. Sic Apocalypf. v. cum prælegatur ἄρνιον, sequitur v. ix. ἄξιος, & v. xii. cum præcedat *ἡσίμα*, sequitur λέγοντας. Ioannes ann. epist. ii. in princ. *καὶ τοῖς τέκνοις*, ἐγὼ ἀγαπῶ. videlicet *εἰ*, pro quo τέκνα dixit. auctoritate, si vis fasque eloqui, principis poetarum, qui φίλε τέκνον scripsit ἀπὸ τῆ πατρὸς, Odyss. β. & π. vnde Anacreonti sua sibi constare lectio potest, quā Stephanus cum Beza turbant; βρέφος, φέροντα τόξον. velut antecesserit παῖδα. Attici enim, ita in alijs, Ebræos imitantur. Thucydides; ἡ νόσος πρῶτον ἤρξατο γενέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις, λεγόμενον μὲν πρότερον πολλὰ χόσε ἐγναῖα σκῆψαι, ac si dixerit νόσημα. Ipsos Atticos Latini. Terentius;

Curemus equam uterq. partem, tu alterum

Ego verò alterum —————

Idem; Vbi est

scelus, qui me perdidit. Varrol. i. de Re rust. c. xii. *Sin cogare secundum flumen adificare, curandum ne aduersum eum ponas.* ita in MSS. esse Victorius attestatur.

Agnouit bos possessorem &c. Israel autem me non cognoscit sic MS. & hîc & illicò; *Non cognoscit Dominum, qui conditionis suæ non agnoscit officium.* Isidorus Different. lib. ii. *Inter cognoscimus & agnoscimus hoc interest, quod Agnosci-*

mus co-

mus cognitos, Cognoscimus quod nunquam vidimus.

Ne nostram negligētiā pulset) accuset. Philoxenus Gloss.

Pulsat, αἰτῶμαι, ὠθεῖ. Ibidem; *Pulsati*, ἡτῶνται, ὑπονομιζόμενοι, αἰτῶντες.

Dositheus lib. II. *Pulsauit pudorem*, ὑβριστὸν αἰδῶ. ita emen-

dauit. in MS. erat, ἡβριστῶν τε. *Pulsatus*, accusatus. Cicero

Verr. V. *Pro decima cum pulsatus à Venerio esset*. Verbum

ICTIS. protritum, quum maximè Aniano veteri Interpreti.

Inuolutum pannis) ἐσπαργανωμένος Lucæ II. V. XI. *Panno-*

sum Hymn. Dies est Lætit. Interpres Sapient. VII. V. IV. *In*

inuolumentis nutritus sum. Vigilius cont. Eutych. lib. IV.

Si inuolumenta nostra natura, prosectò nostra natura infir-

mitatem habuit. neque enim pannorum inuolumentis &c.

Panni, linteamina trita & lacera, Græcis πάνος. Cyrillus an

Philoponus; πάνος, vestis attrita. Iob xxxi. V. XIX. ad men-

tem Valeriani; *Si despexi praterentem*, eò quod non habue-

rit indumentum, & absq. operimento pauperem.

Conuersationis) MS. *conuersionis*. Sic infra; *Sed in hoc solo*

constat conuersionis nostræ ratio, ut boni simus. ita & illic

MS. *Conuertere*, conuersari, quemadmodum *Aduertere*,

aduersari.

Prius cordis sic corporis) Sic & *Ita* veterib⁹ fuit igitur, proin-

de ut Græcis ἅτως. docēte Erasmo & Beza in Ioā. IV. V. VI.

Iā verò igitur nōnumquā pro tum, deinde. postea. Philo-

xenus Glossis; *Ita demū*, ἅτως αὖ, τότε δὲ. Cominianus, vetus

Grammat. *Ordinis*, deinde, deinceps, tunc, ante, post, sic &c.

Ita, Græcè ἅτα. Cic. pro Cluent. *Aliquot dies egrotasse*, &

ita mortuum. Marcell. I. XXXVI. in princ. V. deinde, D. de

cond. & demonst. Modestini. I. 7. §. I. in fi. D. de iure Pa-

tron. Paul. I. XXVIII. §. IV. D. de iudic. & lib. V. Sent. tit.

XXIII. Gaius I. LXIII. §. si sub cond. D. ad SC. Trebellian.

Omnis igitur vita religionis) Locus corruptissimus. MS. *Omne i. vita r. p. i. de fama sentiri, neq. expectata corona virtutis aut pudoris d. feriat, aut corporis integritas si- dem muniat, integ.* Quæ verba ut corrigas, nequiquam attentabis. Parilis tamen illa, quæ sequitur, sententia; *Vita nostra ita sit lucida, ut sit omnibus nota. Integritas religioni, pudor seruiat humilitati.*

Cuius actus vultum infamat) Corrige, *infamant.* Si puro sis animo, & benè sibi conscio, externæ tamen actiones speciem illam integritatis suspectam reddunt. Cyprian. de discipl. & hab. virg. *Parens se integritas in omnibus præstet, nec bonum corporis cultus infamet.*

Vanis suspicionibus agrot.) ποινῆς in illo, quod sequitur, *falsis suspicionibus laborasse, παθητινός*

Quis te non ebrium) Vitium ebrietatis saltatio. Cicero; *Nemo saltat sobrius, nisi insanus.* Poeta Græcus;

———— Τὸς ἀνέχεται ὁ δῖνος
καὶ θ' ἀπαλὸν γελᾶσαι καὶ ὀρχήσασθαι ἀνάγει.

Proinde Bacchus θεὸς λαῖος καὶ χορῆος, Plutarcho Sympos. III. Probl. VI.

Scenico sermone) impudico, turpi, mimico. Cicero II. de Orat. *Vitandum est Oratori utrumq., ne aut scurrilis locus sit, aut mimicus.* inde obscenum Varro dictum putat lib. VI. de L. Lat. argumenta dicet A. Gellius I. XX. C. III. Tertul- lian. de spectat. c. VII. Minutius Felix in Octauio, Iusti- rianus Nouel. LI. non longè à princ.

Colloquium meretricis) Macharius epist. ad Monachos; *Cum sis iuuenis, sustine impetum libidinis sed non confabula- tionem mulierum.* Anonymus Auctor de contemptu mundi;

Si Demi-

*Si Dominum quæris, fuge colloquium mulieris,
Colloquium quarum nihil est nisi virus amarum.*

Eâdem loquendi formâ suprâ vsus; *Supplicio vindicatur latronis.* i. quo latro adficitur. Terentius Hecyr. 2. iv. sc. 11. *Vt caperet odium illam mei.* ex MSS.

Sufficit mihi pura conscientia. Phœbadius cōtra Arrianos; *Sufficiebat conscientia pura tenere quod credit, aestimanti fore rectius tueri propria quàm extranea & aliena discutere.* MS. aliter legit ac distinguit, hac fronte; *Sufficit mihi pura conscientia, quantum ad nocentiam pertinet. tibi soli sufficit. sed &c.* Gloss. vet. *Nocentia, culpa, reatus.* Eadem; *Noxia, sententia, noxa.*

Niueo vellere) velours. Sil. Italicus;

———— *Niueæ splendentia vellera lanae.*

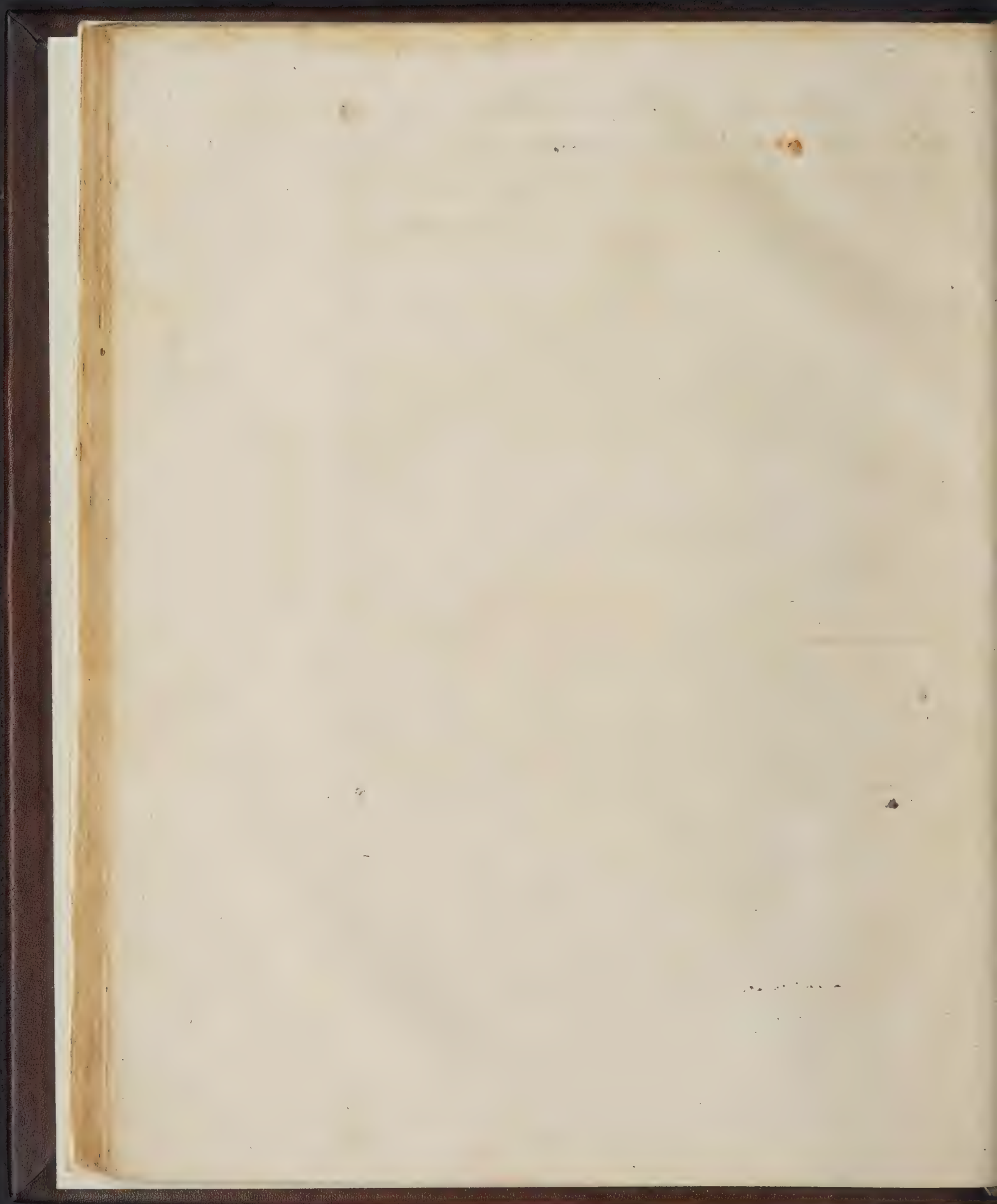
Esaïæ l. v. xviii. in fin. *Valeriani æuo diuites albo serico amiciebantur.* Sidonius l. iv. ep. xx. de Sigismere regio iuvene; *Flammeus cocco, rutilus auro, lacteus serico.*

Otiosis auribus) οχέδαγμοῖς, negligentibus & tēdiosis. *Otiose,* tralaticiè, perfunctoriè, obiter. Suprà; *Sed hæc non otiosè tractanda sunt.* Interpres Origenis hom. vii. in Ios: *Sed illud non otiosè transmittendum est.* Apud Gratianum dist. xlv. c. xvii.

E X P L I C I T.

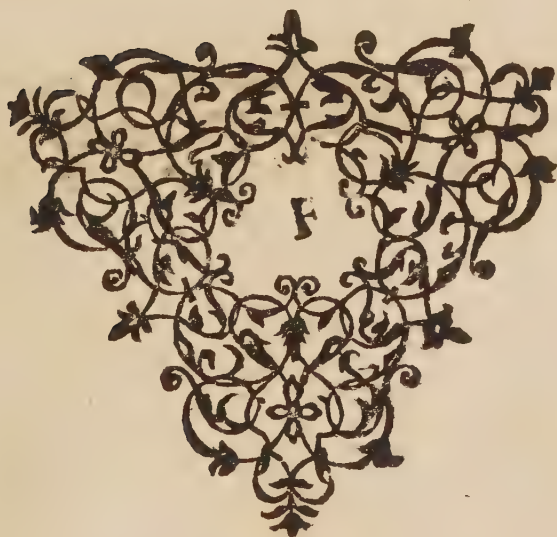

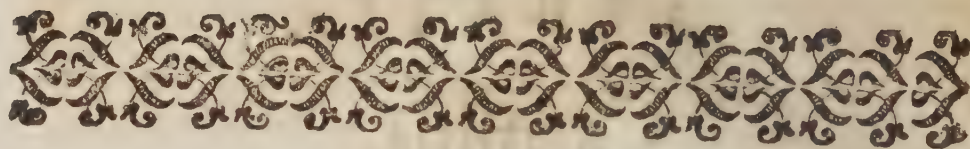
S. C O L U M B A N I
A B B A T I S,

Carmina.

EX BIBLIOTHECA MONA-
STERII S. GALLI.

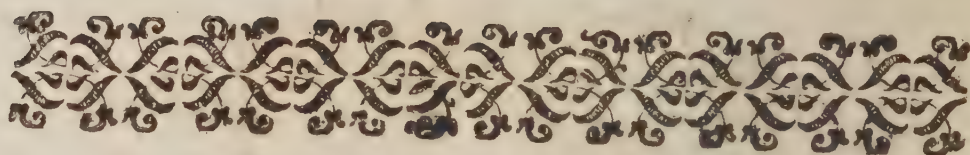

Lectori Columbanus;

*Qua facere meliora nequij, vtor pro meis:
Nam dicta vetera inuertere, impietas mora est.*

V. NOB. AC MAGNIFICO
MARCO VELSERO,
 EXCONSVLE ET VII. VIRO
 AVGVSTANORVM

MELCHIOR HAIMINSFELDVS
Goldastus S. D.

VITAE sine litteris
 mors est, ac viui homi-
 nis sepultura; sic stu-
 dia sine moribus vmbra & vani
 laboris cruciamentum. Ea re li-
 bēter ac frequenter me ad scri-
 ptores morales, in quoddam
 F 2 quasi

quasi disciplinarium, soleo conferre. Quorum in numero Columbanum repono, canis moribus & fide antiqua Patrē. Nam tuum animum, Velsere Magnifice, vidisti n' quidquam gravius, sententiosius, inter mediæ æui scripta? Non ego, sine dolo dicam, qui numquam ab eius lectione, nisi doctior æquè ac moratior discedo. Et sunt tamē delicati homines, qui hunc & similes scriptores fuisse velint. à quibus nos profectò dissenti-

mus,

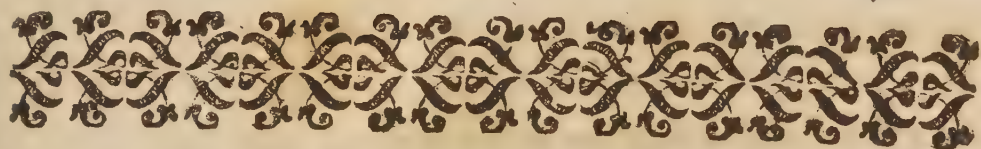

mus, qui quanti hoc genus scriptorum existimes, non vnis testimonijs in publico docuisti. Quæ me perduxere adeò, vt quæ ad Columbanum legendo adnotaui, tibi potissimum arbitranda mitterem, simul testatū facerem, me immortales istosce scriptores eo illustrare animo, vt mortales illustremur ab illis; ita emendare, vt vita nostra pariter emendetur. Ad eam rem auctoritate tuâ opus, Vellere, cuius apud nostros censura non

minor , quàm Catonis olim
 apud Romanos. Poteris itaq. &
 facies, vt Colūbanus iā tuus eā,
 qua dixi, auctoritate, quàm plu-
 rimis commendetur. Faciam
 & ego, vt omnes intellegant, in
 hoc dignitatis summo gradu
 nihil mihi videri humanitate
 tua maius , nihil prudentia gra-
 vius , nihil doctius eruditione.
 Ex ædibus Schobingeri nostri, à
 quo salutem nuntio, A. N. D.
 ∞. Io CIII. S. Galli.

S. COLVMBANI
ABBATIS
Carmina.

I.

AD HYNALDVM
Epist.

Casibus innumeris decurrunt tempora vita,
Omnia praterireunt; menses voluuntur in annis;
Labitur in senium momentis omnibus aetas.
Vt tibi perpetuam liceat comprehendere vitam,
Molles inlecebras vita nunc sperne caduca.
Blanda luxuria virtus superatur honesta.
Ardet auaritia cacaque cupidine pectus.
Nescit habere modum vanis mens dedita curis.
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
Summa quies, nil velle super, quam postulat usus.

Hos

Hos ego versiculos misi tibi saepe legendos :
 Ut mea dicta tuis admittas curibus, oro.
 Ne te decipiat vana & peritura voluptas.
 Aspice quàm brevis est procerum regumque potestas.
 Lubrica mortalis citò transit gloria vite.
 Da veniam dictis, fuimus fortasse loquaces.
 Omne quod est nimium, semper vitare memento.

II.

A D S E T H V M

Epist.

- Scipe, Sethe, libens, & perlege mente serena
 Dicta Columbani fida te voce monentis.
 Quæ licet ornatu careant sermonis honesti,
 Vota tamen, mentisque pia testantur amorem.
 9. Viue, Deo fidens, Christi praecepta sequendo,
 Dum modò vita manet, dum tempora certa salutis.
 Tempus & hora volat, momentis labitur ætas.
 Despice, quæ pereunt, fugitiua gaudia vite.
 Non fragiles secteris opes, & inania lucra.
 10. Nec te sollicitet circumflua copia rerum,
 Sint tibi diuitiæ, diuinæ dogmata legis,

Omnia

Omnia quæ dociles scripserunt antè magistri,
 Vel quæ doctiloqui cecinerunt carmina vates.
 Has cape, diuitias semper contemne caducas, 15
 In mentemque tibi veniat tremebunda senectus,
 Quam gelidæ tandem sequitur violentia mortis.
 Ultima iam sapiens meditatur tempora vitæ,
 Torpentes senio vires, morbosque frequentes,
 Incertumque diem leti, certosque dolores, 20
 Multa senem fragilis vexant incommoda carnis.
 Nam macie turpi tabescunt languida membra.
 Tunc genuum iunctura riget, venasque per omnes
 Illius in toto frigescit corpore sanguis:
 Sic baculo nitens artus sustentat inertes. 25
 Quid tristes memorem gemitus? quid tædia mētis?
 Somnus abest oculis, illum sonus excitat omnis.
 Quid tunc argenti, fului quid proderit auri
 improba congeries multos collecta per annos?
 Munera quid procerum? ditis quid prandia mense? 30
 Quid meminisse iuuat transactæ gaudia vitæ?
 Venerit extremi tandem cū terminus æui?
 Hæc, dum vita volat, vigili qui mente retractat,
 Spernit auaritiam, vanosque refutat honores.
 Quid modò terrenis mentes intendere curis 35
 Mortales cupiunt? quid turpia lucra sequuntur?

- Semper auarus eget nummo, testante Poeta,
Crescit amor nummi, quantum ipsum pecunia crescit.
Indiget inter opes, nec habet, quod habere videtur.
40. Ille domi solus nummos abscondit in arca
Diuitias cumulans: dum sese nescit amare,
Plus amat heredem, seruat cui cuncta fidelis.
O' nimium felix, parcus cui sufficit usus,
Corporis ut curam moderamine temperet equo!
45. Non misera capitur cacaque cupidine rerum,
Nec maiora cupit, quam quae natura reposcit:
Non lucri cupidus nummis marsuppia replet,
Nec molles cumulat tinearum ad pabula vestes:
Pascere non pingui procurat fruge cauallos,
50. Nec trepido tales voluit sub pectore curas,
Ne subitis pereat collecta pecunia flammis,
Aut fracta nummos rapiat fur improbus arca.
Viuitur argento sine iam sine viuitur auro.
Nudi nascuntur, nudos quoq. terra receptat.
55. Diuitibus nigri reaserantur limina Ditis,
Pauperibusque pijs caelestia regna patefcunt.
Temnere diuitias monuit Saluator auaros.
Quisquis amat Christum, sequitur vestigia Christi.
Nam brevis & fragilis moritur e gloria carnis,
60. Quicquid habet, rapidi velox fuga temporis aufert.

Pulchrè & eridici cecinit vox talia Vatis,
 Tempora dinumerans cui vitæque caducæ:
 Omnia tempus agit, cum tempore cuncta trahuntur.
 Alternant elementa Vices, & tempora mutant:
 Accipiunt augmenta diēs noctesque vicissim.
 Tempora sunt florum, retinet sua tempore messis:
 Sic iterum spisso vestitur gramine campus.
 Tempora gaudendi, sunt tempora certa dolendi:
 Tempora sunt vitæ, sunt tristia tempora mortis.
 Omnia dat, tollit, minuitque volatile tempus.
 Ver, æstas, autumnus, hiems, redit annus in annum:
 Omnia cum redeunt, homini sua non redit ætas.
 Hæc sapiens omni semper reminiscitur hora,
 Atque domum luctus epulis præponit opimis.
 Ultima nunc humili concludam verba precatu;
 Sis memor ipse mei, versus cum legeris istos,
 Tempora sic habeas optata longa senectæ.

65.

70.

75.

III.

A D F E D O L I V M

Epist.

A Ccipe, quæ so,
 Nunc bipedali
 Condita uersu
 Carminulorum

5. Munera parua:
 Tuque frequenter
 Mutua nobis
 Obsequiorum
 Debita redde.

10. Nam uelut æstu,
 Flantibus Austris,
 Arida gaudent
 Imbribus arua;
 Sic tua nostras

15. Milla frequenter
 Letificabit
 Pagina mentes.
 Non ego posco
 Nunc perituræ

Munera

C A R M I N A.

5.

Munera gazæ: 20.

Non, quod auarus

Semper egendo

Congregat, aurum;

Quod sapientum

Lumina cæcat, 25.

Et uelut ignis

Flamma perurit

Improba corda.

Sæpe nefanda

Crimina multis 30.

Suggestit auri

Dira cupido.

E' quibus ista

Nunc tibi pauca

Tempore prisco 35.

Gesta retexam.

Exstitit ingens

Causa malorum

Aurea pellis.

Corruit auri 40.

Munere paruo

Cæna Dearum,

Ac tribus illis

G 3

Maxi

Maximalis est

45. Orta Deabus.

Hinc populauit

Troiugenarum

Ditia regna

Dorica pubes :

50. Iuraque legum

Fasque fidesque

Rumpitur auro.

Impia quippe

Pigmalionis

55. Regis ob aurum

Gesta leguntur.

Sic Polydorum

Hospes avarus

Incitus auro

60. Fraude necauit.

Femina saepe

Perdit ob aurum

Casti pudorem.

Non lous auri

65 Fluxit in imbre,

Sed quod adulter

Obtulit aurum,

Aureus

Aureus ille
Fingitur imber.
Amphiaraum 70
Prodidit auro
Perfida coniunx.
Hectoris heros
Vendidit auro
Corpus Achilles. 75
Et referari
Munere certo
Nigra feruntur
Limina Ditis
Nunc ego possem 80.
Plura referre,
Nī breuitatis
Causa uetaret.
Hæc tibi, Frater
Inclite, parua 85
Litterularum
Munera mittens
Suggero uanas
Linquere curas.
Desine, quæso, 90
Nunc animosos

Pascere

Pascere pingui
Farre cauallos.
Lucraque lucris

95. Accumulando
Desine nummis
Addere nummos.
Vt quid iniquis
Consociaris,

100. Munera quorum
Crebra receptas ?
Odit iniqui
Munera Christus.
Hæc sapienti

105. Despicienda,
Qui fugitiuæ
Atque caducæ
Cernere debet
Tempora uitæ.

110. Sufficit autem
Ista loquaci
Nunc cecinisse
Carmina uersu
Nam noua forsan

115. Esse uidetur

Ista

Ista legenti
Formula uersus.
Sed tamen illa
Troiu genarum
Inclita Vates 120.
Nomine Sapho
Versibus istis
Dulce solebat
Edere carmen.
Si tibi cura 125.
Fortè uolenti
Carmina tali
Condere uersu.
Semper ut unus
Ordine certo 130.
Dactilus istic
Incipiat pes.
Inde sequenti
Parte trocheus.
Proximus illi 135.
Ritè locetur.
Sæpe duabus
Claudere longis
Ultima uersus
Iure licebit. 140.

H

Tumores

Tu modò, Frater
 Alme Fedoli,
 Nectare nobis
 Dulcior omni,
 145. Flori dora
 Doctiloquorum
 Carmina linquens
 Friuola nostra
 Suscipe lætus.
 150. Sictibi Christus,
 Arbiter orbis,
 Omnipotentis
 Vnica proles,
 Dulcia uitæ
 155. Gaudia reddat:
 Qui sine fine
 Nomine Patris
 Cuncta gubernans
 Regnat in æuum.

160. Hæc tibi dictaram morbis oppressus acerbis,
 Corpore quos fragili patior, tristique senectæ.
 Nam dum præcipiti labuntur tempora cursu,
 Nunc ad Olympiadis ter senos uenimus annos.
 Omnia

Omnia prætereunt, fugit inreparabile tempus.

Viue, uale lætus, tristisque memento senectæ.

165

~~~~~

IIII.

I N M U L I E R E S.

Omnis mente pius fugiat mortale uenenum,
 Quod mulieris habet lingua superba malæ.
 Conlatum uitæ destruxit femina culmen,
 Femina sed uitæ gaudia longa dedit.

~~~~~

V.

MONOSTICHA.

Hæc præcepta legat deuotus, & impleat actus,
 Virtutum titulis vitam qui quærat honestam,
 Vel homines inter cupiat præclarus haberi,
 Vel morum meritis caelestia regna mereri,
 Atque Deo Christo socius sine fine videri.

H 2

Impleat

5.

- Impleat ipse Dei, qui vult sua vota venire.
 Viue Deo fidens Christi praecepta sequutus.
 Sint tibi diuitiae, diuinae dogmata legis.
 Corporis exsuperat vires prudentia mentis.
10. Omnibus est mundi melior sapientia gazis, (rum
 Semper amanda quidem est rerum doctrina bona.
 Optimus est animus Christi vestitus amore.
 Demonas aduersus magna est oratio virtus.
 Vt moneas carum noli desistere amicum.
15. Morbi causa mali nimia est quaecumque voluptas.
 Tu dare ne claudas palmas, & prendere pandas.
 Semper in ore tuo resonent bona verba salutis.
 Ne, rogo, vindictam tua mens meditetur amaram.
 Sint tibi pacifici magna dulcedine mores.
20. Ne tua paeniteat, caueas, victoria temet.
 Fer patris imperium, dum verbis exit in iras.
 Quisque dies vitae est velut ultimus ecce putandus.
 Quod dare non possis, noli promittere verbis.
 Ceteras tu deas vitiorum vincere turmas.
25. Te ferat ad caelum quadriga repleta salutis.
 Lingua suos habeat frenos in corde ligatos.
 Vir bonus esse nequit, nisi qui siet omnibus aequus.
 Qui scelera abscondit, veniam non forte meretur.
 Qui bona desuescit, mox hic consuescit iniqua.

Non tu, quæso, iocis ladas nec carmine quemquam. 30.

Sapius auditu instrueris, quam voce fruaris.

Sit seruus mentis venter, sit serua libido.

Non perdit pietas, quidquid largire videtur.

Non opibus bona fama datur, sed moribus almis.

Fac ne te meritò verbis irrideat alter.

35.

Pro misero miserans lacrimas effunde sodali.

Eripe, si valeas, non suggere tela furenti.

Sæpe nocet puero miseratio blanda magistri.

Ignotum noto numquam præpones amico.

Omnia, quæ dicunt homines, tu credere noli.

40.

Non sibi quis viuat, Christo sed viuat ubique.

Non tua, sed Christi, quæras qui diligis illum.

Non te, non mundum, Christum sed dilige solum.

Cum sapiente loquens perpaucis utere verbis.

Nil oculi prosunt, quibus est mens caca videndi.

45.

Diuitis opprobrium gemitus est pauperis ingens.

Plurima discenti semper sapientia crescit.

In dicium restat cunctis certissimè factis.

Adueniet iudex, cunctis qui iusta rependat.

Inclita perpetuam præstat patientia vitam.

50.

Te feritate magis faciat moderatio clarum.

Egregios faciat mentis constantia mores.

Consilio facias, rogo, sit tibi quidquid agendum.

- Omnis quippe etas aliquo sub fasce laborat.
 55. Vera quidem veterum iuuenis paradigmata rere.
 Felix qui causam loquitur prudentis in aurem.
 Tantum verba valent, quantum mens sentiat illa.
 Omnibus est locuples, qui rebus abundat honestis.
 Non erit antiquo nouus anteferendus amicus.
 60. Difficile inuenias verum fortassis amicum.
 Moribus egregiis facias tibi nomen honestum.
 Nemo quidem plures habuit, quam perdit, amicos.
 Cui prodest, socio qui non prodesse putatur?
 Sola fides fidei dono ditabitur almo.
 65. Leuis non animam torquentis cura fatiget.
 Res se vera quidem semper declarat honestè.
 Quid peius, quam se ut iungat habitator iniquus.
 Actibus aut verbis nolito adsuescere prauis.
 Est non esse quidem satius, quam viuere prauè.
 70. Mens bona thesauros præcellit munere cunctos.
 Vitam quippe tuam tota virtute tuere.
 Omnia pro vita sunt amittenda tuenda.
 Premeditata quidem leuius sufferre valebunt.
 Quæ subito adueniunt multò grauiora videntur.
 75. Gaudia sunt populi Rector pius atque benignus.
 Mors aliena monet propriæ nos mortis ubique.
 Felix alterius, cui sunt documenta, flagella.

Premia non capiet, ingrato qui bona præstat.
Sit tibi carus homo, ut frater; Deus, ut pater almus.
Omnis paulatim leto nos applicat hora.
Ante diem mortis nullus laudabilis exstat.
Qualibet ex fructu proprio cognoscitur arbor.
Doctus erit magnus, factis qui, quod docet, implet.
Quod tibi vis fieri, hoc alio præstare memento.
Quod tibi non optes, alij ne feceris ulli.
Pauperibus iustis celestis gloria restat.
Aequum pondus habe, teneas & statera iustum.
Non tibi sit modius duplex, nec statera dupla.
Corripe prudentem, reddetur gratia verbis.
Si tu recta facis, ne cures verba malorum.
Vtile consilium Dominus ne despice serui.
Inter conuiuas fac sis sermone modestus.
Cum quid peccaris, castiga te ipse subinde.
Vulnera dum sanas, dolor est medicina doloris.
Diuitias Domini faciet benedictio claras.
Aeternam tribuit felix clementia vitam.
Vtere quæsitis opibus, fuge nomen auari.
Disce, sed à doctis, indoctos ipse doceto.
Contra verbosos noli contendere verbis.
Sermo datur multis, animi sapientia paucis.
Non læta extollant animum, non tristia frangant.

80.

85.

90.

95.

100.

Proximus

- Proximus esto bonis, si non potes optimus esse.
Quanto maior eris, tanto tu cautior esto.
Cumque alium causas, propriam prior inspice vitā.
105. Plus tua, quā alterius, damnabis crimina iudex.
sis bonus atque bonis, laesus nec lade nocentem.
Qui prodesse potest, non est fugiendus amicus.
Cum fueris felix, quæ sunt aduersa caueto.
Quæ culpæ soles, hæc tu ne feceris ipse.
110. Vita aliena tuæ tibi sit cathegita vitæ.
Ira odium generat, concordia nutrit amorem.
sit sale iam sophiæ sermo tibi conditus omnis.
Magna quidē virtus nostræ est moderatio linguæ.
Crede Deo, & proprios tunc tu tibi dirige gressus.
115. Lux, timor est Domini, cordis; hunc dilige semper.
in Domino sperans nullus confunditur umquam.
Vir prudens animo est melior, quā fortis in armis.
Corporis excellit vires sapientia mentis.
Diuitias animo iniustas attendere noli.
120. Verbum dulce quidem tibi multiplicabit amicos.
Conuertere ad Dominum ne tardes tramite recto.
Doctrinis etiam variis non flexilis esto.
Te via nam Domini teneat firmissima semper.
Iustitiæ & pacis placeant tibi verba loquendo.
Pax, precor, alma tuo placeat tibi semper in ore.

Rex sapiens populum melius defendit ab hoste.
 Insipiens rector populum disperferit omnem.
 Gloria magna quidem Regi est sapientia iusta.
 Iniuriasque tuas in fratrem vlciscere noli.
 Semper auarus amat mendacia, furta, rapinas. 130.
 Sufficiat rerum dederat tibi quod Deus ipse.
 Quid terrenus homo, pulvis & terra superbit?
 Principium sceleris, pro! dira superbia constat.
 Sit tibi cura tuæ tota virtute salutis.
 Vna dies, quales fuerint, ostendit amicos. 135.
 Peccasti solus, ignoscere tu tibi noli.
 Quod tacitum cupias, tacito committe sodali.
 Inuidiam nimio cultu vitare memento.
 Inuidia maculat famam mala pestis honestam.
 Nil sine consilio facias, sic facta probantur. 140.
 Qui Domino credit, seruat mandata salutis.
 Semper enim sapiens metuit sibi iudicis iram.
 Instanter facias, sors quæ tibi tradat agenda.
 Cum homine iniusto nolito manere frequenter.
 Nec credit vnda fluens, nostrum nec tempus in annis. 145.
 Omnia finis edax deuastat gaudia mundi.
 Qui pius & clemens, Dominus miserebitur illi.
 Infer nullatenus benefactis mente querelas.
 Improperes numquam, dederis munuscula si qua.

150. Omnis pertractet primùm mens verba loquela.
Corporis auxilium medico permitte fideli.
Dum poteris, benefac caro tu semper amico.
Sic nouus, atque nouum Vinum, veterescat amicus.
Rebus in aduersis numquam dimittes amicum.
155. Semper amicus amat duratque fidelis amicus.
Alma dies noctem sequitur, sic dona labores.
Tempora dum variant, animus sit semper honestus.
Consilio mentis, quodque imminet, anteuideo.
Dum tibi vita viget, lacrimis mala crimina purges.
160. Noli iterare scelus, lacrimis dum diluis illud.
Luxuriis animo noli seruire malignis.
Qui modica spernit, minuit maiora per horas.
Tollitur ex numero sanctorum perfidus omnis.
Oderit insipiens sapientis verba magistri.
165. Excitat in risus fratres verbosus amarus.
Nil illo peius, sceleri qui gaudet iniquo.
Cui secreta quidem credas, cautissimè cerne.
Corripe peccantem, noli & dimittere amicum.
Corriperere est melius notum, quàm perdere amicum.
170. Qui fratri ignoscit, ignoscit Christus & illi.
Observat sapiens sibi tempus in ore loquendi.
Insipiens loquitur spretum sine tempore verbum.
Multiloquax animam meritis denudat honestis.

Gloria quippe Deum Dominumque est magna timere.

Radix est sophia Dominum de mente timere.

175.

Aurum flamma probat, homines tentatio iustos.

Sperate in Domino, & veniet miseratio vobis.

Dilige, qui cupias celi bona gaudia, Christum.

Felices faciet natos benedictio patris.

Pauperis & miseri mentem ne affuixeris unquam.

180.

Diligit in sophia se semper Christus amantem.

Nec citus in lingua fueris, nec segnis in actu.

Non erit innocuus falsus per famina testis.

Diuitias addit Domini benedictio plures.

Iam magnum reddas modico tu munus amico.

185.

Semper amicus amat; amor est pretiosior auro.

Diues erit, dure semper qui operatur in agro.

Otia qui sequitur, veniet huic semper egestas.

Omnibus est opibus melior vir mente fidelis.

190.

Exsuperat numerus iustorum regna potentum.

Ecce timens Dominum viuet felicibus annis.

Exspectat letus caelestia gaudia iustus.

Impius horrendas spectat pro crimine pœnas.

Corruit in præceps populus rectore nefando.

195.

Preparat aternam mitis clementia vitam.

Qui bona sectatur, prima bene surgit in hora.

Multorum proferi sapientis lingua salutem.

Hosti-

Hostibus in bello dominatur dextera fortis.

200. *Seruiet & segnis duro sub fasce laborum.*

Lingua placata sibi multos acquirit amicos.

Pone tuis verbis veces, seraque loquelis.

Qui praecepta Dei metuit, in pace moratur.

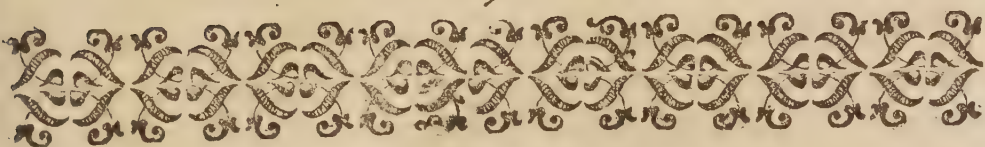
Nam bona perpetuam tribuet doctrina salutem.

205. *Diligit hic natum, virga qui corrigit illum.*

F I N I S.

MEL.

MELCHIORIS HAI-
MINSFELDI GOLDASTI

In

S. COLVMBANI ABBATIS
CARMINA

Libellus commentarius

Ad

MARCV M VELSERVM.

Caput I.

SUPER AVCTORE.

B. COLVMBANVS, homo Scotus, in Galliâ
Luxouienſis primùm, poſtinde Bobianus in
Italiâ Abbas, eâ vitæ ſanctimoniâ atq. morum fuit graui-
tate, vt Apoſtoliſ æquiperaretur. nec factũ mutare dece-
bat eos, qui ſoli ſapere ſuâ perſuaſione credunt. Nam
tameſi nemo ad ſummam Apoſtolorum, nemo Euange-
liſtarum ad virtutem proceſſit, ac ne ſcriptum quidem ſa-
ni prorſus coloris enſtuit; tamen non poteſt negari, Pa-
trum dicta facta eodem Spiritu ſancti cibo paſta quàm
I 3   proxi-

proximè abfuisse. Equidem Columbani facta, quæ patra-
uit mirificissima, cum mecumet cogito, causam quam-
obrem Apostolicis viris non adscribatur, non quisquam
mihi unquam dicet. ea multi sollerter atq. accuratim ex-
secuti sunt: quorum mihi fides sexcentis istis vitiligato-
ribus multò potior. In primis autem diligens ac probus
auctor Ionas Abbas, rerum gerendarum spectator atque
arbiter. Bedas, notæ minùs probæ, ita fide, ut ævo poste-
rior, ideoq. cum iudicio lectitandus. Ceteri particulatim
res eius perstrinxere, alius alio meliùs. Nam sunt qui-
dam in fabulas proni luxuriantesque, quorum futilitas
ex Aimoino, Fredegario, Othone Frisingensi, & Chrono-
logo Cassinensi, veris utiq. scriptoribus, facilè deprehen-
des. in illis, quæ, antequàm Italiam ingrederetur, gessit,
tradendis non contemnenda Walafridi, Wettini, Notke-
ri, Ratperti, Hepidanni, & Herimanni, scriptorum vitæ
S. Galli, si dextrè legas, industria, quæque adeò impetra-
uit, ut supersederem plura commemorare. Quæ res mul-
tos, vel doctissimos fugit, eam rem illustrandum est. *Co-
lumba* alius fuit *Columbano*. Illius festiuitas V. ID. IV N.
huius XI. KL. DECEMB. celebratur, assentibus Mar-
tyrologijs, Bedæ, Vsuardi, Adonis Treuerensis, VVandel-
berti, & Romano. in quo tamen perperam *Columbi* scri-
ptum est pro *Columba*. Notkerus Balbulus in Martyrolo-
gione dum vulgato; *In Scotia, insula Hibernia, depositio*
S. Columba cognomento apud suos Columbkilli, eò quòd mul-
tarum cellarum, id est, monasteriorum vel ecclesiarum insti-
tutor, fundator, & rector exstiterit, adeò ut Abba monaste-
ry, cui nouissimè præsuit, & ubi requiescit, contra morem ec-
clesiasticum primas omnium Hibernensium habeatur episco-
porum &c.

porum &c. Et in calce eiusdem loci; *Qui cum plurimos discipulos vel socios sanctitatis suae suppare habuisset, unum tamen, Congellum scilicet, Latine Fausti nomine illustrem, præceptorem beatissimi Columbani, magistri Domini & patris nostri Galli, virtutum ac meritorum suorum quasi unicum, exemplo Isaac, reliquit heredem.* Eius vitam tribus libris instituit Adomnanus Abbas Scotus. in præfatione primi libri ita scribit; *Viret at vite venerabilis & beate memorie monasteriorum pater & fundator, cū Iona Propheta ἰωννωνος sortitus nomen. nam licet diuerso trium diuersarum sonolinguarū, unam tamen eandemq. rem significant. hoc quod Hebraicè dicitur Iona (יונה) Gracitas verò πρεσβερα vocitat, & Latina lingua Columba nuncupatur. tale tantumque vocabulum homini Dei non sine diuina providentia inditum esse credimus &c.* Adde Herimannum Contractum Anno DLxv. & DLxxxvi. Hæc de Columba. quo de caue sis accipias, quæ de Columba Senonensi leguntur. ea virgo fuit & martyr, quàm sub Aureliano Imperatore passam tradit Rabanus Martyrol. PR. KL. IAN. Interim non eo inficias, ipsum quoque Columbanum eo insignitum nomine, atq. id adeò patrium credo exstitisse, in nouâ luce à genitoribus inditum. cuius rei ignorantia Molanus est lapsus. nam in Vluardū V. ID. IVN. ad Columbam trahit quæ de Columbano narrat Bedas Angl. hist. l. III. c. iv. quod non obseruasse ex v. libri c. x. mera segnities fuit. id nomen, opinor, postibi cūm πρὸς αἰσθητικὰς γὰρ, tūm vt Latinius fieret, produxit. tunc enim ille mos Britannis fuit. exempla sunt in mundo. Beda vocatur *Bedanus* libro De transitu Bedæ: Offa Rex Merciorum *Offanus* ab Alcuino epist. xlii. Egilan Rex Scotorum, *Egilanus* Herimanno

manno Contracto Anno DCIV. Thegan, qui gesta Ludouici Imp. scripsit, *Theganus* in libris veteribus. Igitur illa. nunc ad scripta tranſeamus, quæ & ipsa cum aucto-ribus adæquè confunduntur, à nobis discriminanda. *Columba Columbkillus* fertur quasdam ad Patres monasteriorum misisse epistolas. De *Congello Fausto* Baleus Anno Dxxx. *Congellus Bannocherensis Brittannus scripsit Regula-
ris vite methodum : & Ad Cœnobiorum patres Epistolas
plures*. Ille coæuus S. Benedicto vixit, quū Columbanus in minoribus etiam esset. De Columbano Trithemius Anno DXCVIII. *Scripsit elegantissimo in totum psalterium cõ-
mentariorum lib. 1. & Quasdam ad fratres epistolas*. Idem Trithemius quodam ad Monachos sermone laudat *Columbani librum Pœnitentiarum*. Baleus addit *librum ad-
uersus Theodericum Regem adulterum : & Monasteriorum
methodos, quas ego puto Regulam Cœnobiacalem Patrum esse,* quæ in Monasterio S. Galli adseruatur. Hartmotus An-notatione librorum qui sunt in Monasterio ; *Expositio
sancti Columbani super omnes Psalmos vol. 1. Item eiusdem
Instructio de Fide, & alia nonnulla in vol. 1.* horumdem Rat-pertus quoq. meminit in De Casibus monasterij. Ex-omnibus præter Carmina, epistolas, & Regulam, hodie apud Germanos nihil superat. Carminum partem nouiter produco, plusculis iam ante proditis. Hercle verò prodi-tis, hoc est, in obscuriores tenebras, atq. latuerant, indu-ctis & coniectis. ita nã fecerunt edendo vt Columbani.
faciem egerrimè agnosceres. Contède, mi Lector,
si otium, & operam prædicabis
nostram.

Caput II.

S V P E R C A R M I N I B V S.

PRisci illi Christiani, suorum scriptis Patrum ita erant addicti, ut Gentilium libros non modò non contrectarent, sed velut à rebus vetitis sacras manus abstinerent. Ideò ego Monachos existimo in hac institutione barbarissimos factos, quia nihil ex illis, unde bonarum litterarum elegantia petitur, vel audiuerunt vel viderunt: sed Biblia in semi-Latinum sermonem conuersa, & balbutientes in ignarâ linguâ scriptores; sed streperas Græcorum vernaculorumq. verborum inflexiones. pace illorû liceat dixisse, primi omnium sapientiam perdiderunt. quam vt in auita possessione remorarentur, maiorum gentium Patres satagebant. exstant Basilij & Augustini scripta de legendis gentilium libris. sed frustrâ. idcirco aliam viâ institerunt, eos scriptores, qui præceptis sapientiæ animos hominû cõponunt, Christiani nominis præscriptione cõmendandi. quod in Seneca legimus, Claudiano, & Pythagoricis an Stoicis factitatum, quorum D. Hieronymus sectam religioni simillimam Christianæ censet. Alij dicta factaq. meliora, quæ sententiarum ac Prouerbiorû facie Christianis obtruderent, promptare laborabant. Cuiusmodi Prouerbiorum vetustissimus codex pœnes nos seruatur, ex Ouidio, Virgilio, Horatio, Lucretio, Statio, Lucano, Iuuenali, Persio, alijs excerptis. Exstiterunt item alij, qui ex veterum dictis, veluti cæmentis & materiâ, libros suos, tacitis architectum nominibus, exedificarent.

K

tacitis,

tacitis, quippe inuisis. eo in genere Columbanus præcluet, cuius farraginem & quoddammodò quasi consutū centonem damus. Fraus non impia, ab fine ubi laudetur, in quem fraus est. tangit in eā ad Hunaldum epistolā. nam, prolatis Horatij versibus, subicit;

Hos ego versiculos misi tibi sæpe legendos.

Scilicet inuisos fuisse sibi, vnde Hunaldus peteret, Horatij libros. Hæc vana religio, an veriùs certiùs superstitio, præter Britannos, plerasq. gentes inceserat. namq. illis boni in vtraq. lingua scriptores & adultis lætabantur, & pueris in Scholā proponebantur. Franci, imperatore Carolo, eā demùm liberari cœperunt, Iohannis, Clementis, & Alcuini operā atq. magisterio. ab his ex Britannia optimi quiq. libri aduecti importatiq. ex Poetis (vt rē loquar) Virgilius, Ovidius, Horatius, Iuuenalis, Persius, Lucanus, Statius, Nemefianus, Calpurni, Maximianus, alij. De Val. Martiali, in Lupi & Hincmari cuincāt testimonia, meritò addubites. cuius, peræq; ceterorum, ad imitandū Francis propositū exēplar. maiori quod vtinā felicitate quàm studio. Nā quod Patres illi rarò, eā, quā dixi, de causā fecerūt, id isti in consuetudinē vertere. Quin sollemne quibusdā ab hoc æuo, vt suis versibus adderent semper aliquem ex Poetā antiquo, itaq. rithmum conficerent. Eiuscemodii lusus dicitur cuidam Raimundo vsitatus fuisse, cuius versus circumferuntur. exemplar vide;

*Vt mens se videat posita caligine sumi,
Quis vetat apposito lumen de lumine sumi?
Quod si perfectè nequeo res edere cunctas.
Vt desint vires tamen est laudanda voluntas.*

Nobi

Nobilior imitatio fuit & magni æstimata, quã apud Græcos Eudoxia, quæ Homerum, apud Latinos Proba Falconia, quæ Virgilium expressit, instituerunt. quibus Isidorus adiungit Pomponium quemdam, qui inter cetera stilis etia Titulum in Christi honorem composuit, similiter & Æneidas, Etymolog. l. i. c. xxxviii. De Probâ idem De Viris illust. cap. v. Honorius c. xlii. Sigebertus c. lxi.

Caput III.

IN EPIST. AD HUNALDVM.

V. 2. *Menses voluuntur in annis*) q. l. & anni. minus recte. In Monost. — *Nostrum nec tempus in annis.*

v. 3. *Labitur in senium*) Imitatio veterum. Ovidius vi. Fastor.

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis.

Ausonius Epigram: — *Senescimus, effugit atas.*
Fortunatus lib. vii.

*Tempora lapsa volant, fugitiuis fallimur horis,
Ducit & in senium lubrica vita viros.*

v. 4. *Perpetuam l. c. vitam*) æternã, perpetuelle. Lexicon GræcoLat: αἰώνιος, sempiternus, æternus, perpetuus &c. Salomo Cōstantiensis Lexico; Perpetuum, perenne, æternum, immortale, sempiternum. Valerianus Cimelensis de Bono disc: Praiudiciū perpetua mortis excludere. Dicitur & perpes, & Cōperpetu Prudētio Apotheosi, Perpetuitas, æternitas, perpetuité.

Idem Salomo; *Perpetuitas ad Angelos vel ad animum pertinet: Sempiternitas verò ad Deum. Perpetuare, æternare.* Ennius Annal. lib. ix. de Romanis; *Libertatemque ve perpetua & sint Maxime.* Arator hist. Apost. lib. i.

His est tibi Roma catenis Perpetuata salus.

Matthæus Vindonicensis in Thobia explicat Columbanum;

Vitam perpetuat, futurum præstat honorem.

v. 7. *Ardet auaritia cacaque cupidine*) Epist. seq.
 ——— *Cacaque cupidine rerum.* Raymundus Astucius
 libro de Hominis pugnâ; ——— *Ligat omnes caca cupido.*
 Apud Horatium legitur;

Feruet auaritia miseroque cupidine pectus.

l. i. epist. i. vbi Glossis *Cupido pro amore* exponitur in per-
 uetusto Schobingeri MS^o.

v. 9. *Vilius argentum est auro*) Ex Horatio d. epist. i. ad
 Mæcenat.

v. 10. *Summa quies nil velle super*) Ex Prudentij Psycho-
 machia. *Super* absolutè positum. Salomo in l. exico; *Super*
interdum aut nimium aut satis accipimus. Dositheus
 lib. i. *Super, pro insuper & amplius.*

v. 16. *Da veniam dictis*) Imitatio Ouidiana; *Da*
veniam vitijs &c. de Ponto.

Caput IV.

IN EPIST. AD SETHVM.

V. 2. *Dicta Colambani*) Monita, παραυτίσεις. ad Hunal-
dum;

Vt mea dicta tuis admittas auribus, oro.

Lucilius lib. xxvii.

Cognoscas simul, & dictis animum attendas, rem.

ita hunc versum putavi reponendum, qui vulgò imposi-
tus & ἀμείγος circumfertur.

Ovidius III, de Arte amandi;

Hac quoque pars dictis erudienda dictis.

ita v. q. c. & MS. Pauli Stephani. Gratianus ita senten-
tias Isidori vocat *dicta*, xxiii. quæst. v. c. xx. *ex dictis Isido-
ri.* & dist. ix. c. ii. *ex verbis Isidori.* Verba sunt proueria,
πρόμνη. Hinc veterum sapientum de moribus libri *Prouer-
bia* indigetata, *Proueria Salomonis*, *Proueria Seneca*, *Pro-
verbia Publij & Laberij*, *Proueria S. Euagrii Abbatis*, *Pro-
verbia Varronis*, qui Magno in Sopholog. & Auctori De-
structorij vitiorum *Pharo* vel *Faro*, interim *Baro*; *Prouer-
bia Sapientum*, *Proueria veterum Poetarum*, *Proueria M. Sei-
lonis*. Ad eum significatum Cyrillus Episcopus, auctor non nauci,
fabularum suarum ἐπαιμώθια inscripsit *Proueria Apologetico*
quadripartito. M. Odo præfat. in *Moralè Philosoph. Mibi q.*
ipsi fas erat, quæ vel ab his. (Tullio, Seneca &c.) *vel ab alijs*

audicrā. eorum prouerbijs interponere. Proverbia Sapientum
 Demetrio, non illi Phalerco, vt titulus mentitur, at Græ-
 culo cuidam Scholastico ἀποφθέγματα, Sotiadi ὑποθῆναι, Au-
 sonio *Sententia*, vulgo γυνῶμαι σοφῶν. Aristobulus præfat. Ga-
 leomyomachia; ἀδελφοὶ γὰρ ἀλλήλοις εἰσὶ παροισμία καὶ γυνῶμαι,
 καὶ ὑποθῆναι, καὶ ἀποφθέγματα.

v. 3. *Sermonis honesti*) καλῶς, elegantis & ornatī. sæpè ita
 Plantus, Terentius, Cicero. aduersatur *Inepto*. Symposius
 præfat. *Ænigmat*:

Tum verbosā cohors studio sermonis inepti.

v. 5. *Vine Deo fidens*) In Monostich. prosequendo legi-
 tur sequutus. ad sensum, hili non interest, vtro modo
 legas.

v. 6. *Dum tempora certa salutis*) q. 1. *cepta*. præter sen-
 tentiam. Bedas de Die iudicij;

Spernere tu noli venia tibi tempora certa.

In Monostich:

Dum tibi vita viget, lacrymis mala crimina purges.

Etenim ab hac vitâ omnis veniæ spes peccantibus dene-
 gata est. Auctor de Contemptu mundi, quem Focaudus
 Monierus annos ante Lxviii. publicauit;

Et numquam redit huc, qui semel iuerit illuc:

Nec prece, nec pretio rerum spatium ē dierum

Soluitur illorum de carcere suppliciorum.

Ite nunc, Mortales, & spem in reculis vestris ponite. Para-
 te bona aliorum opera, emite indulgentias, purgationes,
 alia: quid iam? Ignis & tormenta.

v. 6. *Tempus & hora volat*) Versus Poetæ veteris: sanè ad imitationem scriptus. Sil. Italicus l. xv. — *Volat hora rapitque.* ita v. c. Seneca Hippolyto;

Volat ambiguis mobilis ales Hora —

Ouid. l. i. Eleg. ex. v. l. Pauli Stephani;

Labitur occultè fallitque volatilis etas.

v. 10. *Necte sollicitet*) Ex prudentij Psychomachia.

Circumflua) Curtius l. viii. *Infatiabilis auaritie est, ad huc implere velle, quod iam circumfluit.*

v. 13. *Dociles magistri*) *Διδασκῆται* seu *Διδασκαλῆται*, Salomo in Lexico; *Docilis, eruditus*. Isidorus Synonymis; *Docilitas est prudentia erudiendi imperitos.* pro eodem *Docibilis*. Placidus Glossis; *Docibilis pro docilis creditum.* dicimus enim utrumq. *indocibilis & docibilis*. In Vetus Pontificali; *Eligimus presbyterum apostolica & ecclesiastica disciplina imbutum, fide catholicum, natura prudentem, docibilem &c.* Interpretatur Benedictus Abbas in Regula; *Doctum lege diuina, ut sciat & sit unde proferat noua & vetera.* ex ii. Pauli ad Timoth. c. ii. vbi *Διδασκῆται* Vetus Interpres reddidit *docibilem*. quæ verbi notio rarissima quidem est, sed ad veterum imitationem tradita. Pylades Glossis verbo *Docibilis*; *Verbalia in BILIS à verbis absolutis venientia significant actionem & aptitudinem agendi: ut Risibilis, id est, aptus ridere; Gressibilis, id est, aptus gradi.* Exempla ex Patribus adtexemus. Prudentio Obliniale poculum hym. vi. Cathem. *πρόμαλθησις* Synesio. Eidem *Excruciabile exitium*, *βασιανίσωρ*, peri Stephan. quâ formâ *Exitiabilis dies* Plauto pro exitioso. Et alibi *Crux triumphalis*, *βραβεύς*. Am-

brolio

brofio Belli triumphales duces, hym. de Apostolis. Gunthero *Suasibilis vox* lib. I. πειθαρὲς, *persuasibilis* Quintiliano.

v. 21. *Vexant incommoda carnis*) Innocentius III. PP. de Vilitate condic. hum. quæ sint hæc incommoda recenset; *Senex facile prouocatur* (inquit) & *difficile reuocatur: citò credit, & tardè discredita: tenax & cupidus: tristis & querulus: velox ad loquendum, & tardus ad audiendum: laudat antiquos, & spernit modernos: vituperat presentia, & commendat præterita: suspirat & anxietur: torpet & infirmatur.* Audi Poetam;

Multa senem circumueniunt incommoda.

Versus est Horatij ex Arte Poetica.

v. 25. *Sic baculo nitens artus sustinet inertes*) Senes enim baculis gressus adiuuant. Ouid. VIII. Metamorph.

Membra leuant baculis, tardiq; senilibus annis.

Tit. Calpurnius Eclog. v.

Aspicias ut nobis iam dudum mille querelas.

Adferat, & baculum premat inclinata senectus.

Seneca, Herc. Fur.

Iners senectus adiuuat baculo gradus.

Vide si hunc locum habuit ob oculos Columbanus. certè ambo ludunt in veriuerbio. *inertes* existimant dici quasi sine artubus. *Artus inertes* est Hellenismi quædam species, ἀρθεῖν ἀναρθεῖν sicuti φίλος ἀφίλος, χάρις ἀχάρις.

v. 30. *Ditis quid prandia mensa*) Papias Gloss. *Dīs, diues, opulentus.* Salomo Lexico; *Ditis, diuitis, singulari numero.*

Dites,

Dites, dixites, plurali numero. Infra ad Fedolium; *Ditia regna.* Idem Salomo; *Ditia dona, ditissima dona.* ex Statij versu; — *Ditia dona dabis.* quem laudat Priscianus lib. VI. Iterum Salomo; *Ditior plus dives. Ditiozem, diuitiozem, Ditas* pro diuitias priscos dixisse observauit Titius, Controuers. l. iv. c. xix.

v. 34. *Vanofq; refutat honores*) Salomo Lex: *Refuto, recusato.* In Hermeneumatis; *Refutat, repudiat, respuit.* Cicero pro Rabirio; *Non modo non aspernari ac refutare, sed amplecti etiam & augere debetis.* Sallustius in Fragm. *Se Regibus deuouent, & post eos vitam refutant.* apud Seruium & Philargyrium in iv. Georg. historię ignari, qui aliter hunc locum interpretati sunt. Amœnus Enchiridio;

Aestimatur accipiens uiua, & terrena refutans.

Auctor de Contemptu mundi;

— *Sed non mea dona refutes.*

Glossæ Anonymæ; *Sarabaita lingua Aegyptiaca, in Latino dicitur Rennuite, qui refutant Abbatem habere.* Hieronymus in Agone; *Pro me sudasti sanguinem pretiosum, non me refutes.*

v. 37. *Semper avarus eget*) Hemistichion Horatianum l. i. epist. ii. ad Loll. Auctor de Contemptu mundi;

Semper habere parum Flaccus testatur avarum.

Ob oculos indubiè verba Columbani habuit.

v. 38. *Crescit amor nummi*) Versus Iuuenalis Saty. xiv. quem & Auctor de Contemptu mundi, & Raymundus Astucius libro de Hominis pugna, cap. Contra vsurarios, transcribere. Ouid, i. Fast.

L

Tempo-

Tempore creuit amor, qui nunc est summus, habendi.

Sulp. Seruastus;

Crescenti nummo si mage cura subest.

v. 41. Dum sese nescit amare) Iuuenalis Saty. xii. de aua-
ro; — Nec amet quemquam, nec ametur ab ullo.

v. 42. Seruat cui) Habacuc ii. v. vi. ix. & x.

v. 47. Marsuppiam replet) Salomo in Lexico; Marsup-
pium, sacculum pecunie. Fuit iste Salomo ex illustri & vetu-
rissimâ Ramsuagiorum familiâ. fundamenta iecit op-
pidi amœnissimi, quod abs se Cellam Episcopi nuncupa-
uit, S. Galli inter & Constantiam. vtriusque enim sceptrâ
regebat. Abest id oppidum ab arce Ramsuag haut semi-
lapide longius, in cuius proximâ viciniâ in dias luminis
huius oras primùm exortus sum. quæ causâ est quamob-
rem sæpiùs laudo, nec sine adfectu. qui quidem & inter
diuos relatus sit, cuiusque familia familias tangat nobis
adiunctas. Lexicon illud ex varijs variorum scriptorum
Glossis compilatum ante hos Dccc. & plures annos, quo
in negotio operâ atq. magisterio præceptoris Isonis, vt te-
stantur, vsus est: nec non Notkeri & Tutilonis, virorum
doctissimorum. Sed ad Columbanum. an is locum hunc
Varronis expressit; Et potiùs marsuppiam domini exina-
niunt, quàm replent? l. iii. de Re rust. c. xvi.

v. 49. Pascere fruge cauallos) Ad Fedol.

Pascere pingui Farre cauallos.

In Hermeneumatis; Cano, Caballus. Virgilius an Iuua-
viciensis

Lexicon
Salomonis,
J. Goldasti
populæ &
Cassanienis.

viensis Episcopus in Diuos relatus?) Glossis apud Salomonem; Cabonem, equum castratum, quem nos caballū dicimus. Vguitio; Caballus à cabo dicitur diminutiue, id est, vilis equus. Papias; Caballus dictus, quia ungula terram cauat, vel à canis pedibus. ex Isidoro l. xii. c. i. Etymolog. Ioannes Ianuensis ex Glossis vet. Cabiare, id est, perforare, à cabo dicitur. Cabo id est equus, à cauare quasi cauo.

v. 50. Voluit sub pectore curas) Fabric. doluit, pessimè Salomo; Voluit, cogitat. Virgilius Gloss. Voluit secum, flagitat secum. Placidus Gloss. Volucere, cogitare, disponere, pati, tolerare. In Hermeneum. Voluit pectore cogitat.

v. 55. Nigri reserantur limina Ditis) Matthæ. xix. v. xxiii. & seqq. Infrà ad Fedol.

Et reserari Nigra feruntur Limina Ditis.

quo pacto Theognis in Sentent.

— — εἰς ἅδης δῖον καὶ μέλαινα θυρήματα.

Niger Ditis. Ouidi. lib. iv. Metamorph.

— — Vbi sit nigri fera regia Ditis.

Virgil. Æneid. vi.

Noctes atque dies patet atri ianua Ditis.

Seneca Agamemn.

Qui vultus Acherontis atri &c.

Statius lib. ii. Thebaid.

— Nigrique Iouis vacua atria ditat Mortibus —

Lexic. Græco Lat. πύργος, Ditis. Salomo; Ioui Stigio, Diti. Idem; Diti, inferorum Deo. Vguitio Gloss. Dis, Ditis, id est, Pluto, à ditando, quia nostris mortibus orbē suum ditat. Solet

ut. Glor. 2:2.

4. E.

+
imò, fallax, ele-
gantia.

vt plurimū addi *Pater*. Philoxenus Gloss. & Salomo; *Dīs Pater*, *Ditis*, qui & *Pluton*, quē Poeta Regem inferni fuisse fal-
lūt. Leg. volunt. antiquitūs *Dispiter*, quod cū Grammatici
nequirent capere, mutarūt in *Diespiter*, vt multis rerum ar-
gumentis alibi euinco.

v. 56. *Pauperibusque pīs*) Matthæ. V. v. 111. Luc. vi. v.
xx. Iacob. epist. c. 11. V. v.

v. 57. *Temenere diuitias*) Lucæ xii. v. xv. & seqq.

v. 58. *Quisquis amat Christum*) Ioannis xiii. v. xv. &
xxi. intra in Monostich.

v. 61. *Cecinit vox talia Vatis*) Quis iste *Vates* seu Poe-
ta fuerit, scire non liquet. Testatur ILL. Scaliger hos ver-
sus in veteri scheda Iacobi Cuiacij reperisse, quasi ex isto
opere forent excerpti, Auson. lect. l. 11. c. xxix. Non esse
Ausonij rectè iudicauit, non Prisciani. quippe quos po-
stremos Poetas aut non legisse videtur Columbanus, aut
non vidisse. Et primam autem publicationem non Scali-
gero acceptam sed verò Georgio Fabricio debemus, viro
de re litterariā præclarissimè merito. is princeps inter
Christianos euulgauit Poetas. inde in SS. Patrum Biblio-
thecam coniecit Magarinus de la Bigne: à quo Canisius
accepit Henricus. Erroris in eo funis ducta, quòd ad Hu-
naldum retulere, quæ Serho missa fuit.

G. Fabrici.

Bibliotheca Patrum.

v. 63. *Cum tempore cuncta trahuntur*) Imitatur Maxi-
mianum in Eleg.

Cuncta trahit secum vertitq; volubile tempus.

In quem versum menda irrepsit, quæ luenda. Nam pro
vertit legendum est *verrit*, vt *trahit* respondeat.

v. 64. *Alternant elementa vices*) Fabric. *alimenta vi-*
ces per-

ces. perperam. Rusticus Helpidius de Christi Iesu benefi-

Conseruant elementa vices ———

Arnulphus Lexouicensis de Innouat. vernali;

Alternant & opus & opes elementa vicissim.

Gloss. vett. *Alternandis, alternis vicibus.*

v. 66. *Tempora sunt florum*) Scaliger legit & distin-
guit; — *Noctesq. vicissim*

Tempora, sed florens retinet sua t. m.
dissentiente nostrorum Codicum fide.

v. 68. *Tempora gaudendi*) Ex diuinis Salomonis præ-
ceptis Ecclesiastæ c. 3. Ergò Christianus fuit hic Poeta &
Salomonem legit. non affirmo, sed conicio. confer, & di-
ces me coniectorem.

v. 71. *Ver, æstas*) Citat Hieronymus quasi ex veteri
Poeta, commentar. in Ezechielem. quam observationem
principi Iureconsultorum Iac. Cuiacio debemus. Epi-
gram. lib. iv. exstat versus ad huius exemplar factus;

Ver, æstas, autumnus, hiems, sunt quattuor anni

Tempora —————

v. 72. *Omnia cum redeunt*) Hunc versum Scaliger non
habet, sed superiores tantum decem. haut scio eiusdem sit
Poetæ, an alterius è vetustis. Nam Columbani non est.

v. 74. *Atque domum luctus*) Salomo Ecclesiast.

C. VII. V. II.

Caput V.

IN EPIST. AD FEDOLIVM.

V. 8. *Obsequiorum Debita*) Salomo Constantiensis; *Obsequia, officia, beneficia, gratia, memoria.* Agratius; *Consequimur studio, Obsequimur officio.* quæ, vti cetera, Iliadorus transcripsit. Different. lib. II. Afranius Priuigno; *Quàm mihi sit grata ipsius obsequela.* Basilii Episcopus Ammonit. *Quod circa nos parentum fiat obsequium, Christi est beneficium, qui parentes nobis antea preparauit, quorum obsequio nutrire mur.*

V. 10 *Nam velut aestu*) pro æstate posuit contra differentiam Frontonis. non tamen sine exemplo. Eusthenius Descript. IV. tempestatum;

Ac cereris donis horrescunt arua per aestum.

Vitalis eorumdem descript:

Falciferamque Deam falces remorantur in aestu.

vbi ex duob. Monasterij MSS. aptius legeretur *messes*. nã *messes* dicuntur cererem retinere non *falces*. Guntherus Ligurini lib. I.

Aestibus aut mediis audisse tonitrua dicat.

V. 16. *Latificabit Pagina*) epistola. Strabo ad Fulgentiũ;

Quin potius monuit sancti quod pagina Pauli.

interdum significat librum. Prudentius hymn. Corde natus;

Quem

*Quem Prophetarum fideles
Paginae sponponderant.*

Est hic *Prudentius*, non Aurelius ille Clemens, vir Consularis & mellitissimus: nec Tricassinus ille Episcopus, sed præceptor, quomodo mihi persuadeo, Walafredi Strabi, Abbatis Augiensis. Doctus id dico ab ipso Walafrido.

v. 20. *Munera gaze*) Cyrillus Lexico Scripturæ; *γάλα, ὀπάρξιν. Γάλοπυλάνειον, θυσιαγωγὸν πυλάνειον.* Salomo Lexico; *Gaza, thesaurum. Gaze dicuntur diuitiae, lingua Persarum, à Gaza opido Græcorum, in quo olim Persarum Rex diuitias conghesserat vniuersas. Gazo filacia in Ezechiele cellula parua sunt, ubi thesauri reconduntur. In veteri verò translatione pro gazo filacia, pastoria habetur.*

v. 24. *Quod sapientum Lumina cecat*) Moyses Exod. xxii. v. vii. Deuteron. xvi. v. xix. Salomo Prouerb. xii. v. xi. & xxviii. v. xix. Sirach, xx. v. xxix. & xli. v. xvi. Alexander Poeta vetus;

*Muneris arguitur accepti censor iniquus:
Munus enim à norma recti distorquet acumen
Iudicis, & tetra inuoluit caligine mentem.*

Claudianus alicubi,

Insidiosa tuos alienent munera sensus.

Vnde id discas licet, *Lumina* μετὰ ποιεῖν de intellectu dici, quo pacto *Videre* est intellegere. scilicet oculos esse *Lumina*, Alexandro *acumen*. Salomo; *Lumina, oculi* ideò dicuntur *lumina*, quòd ex his lumen manat, vel quod initio sui (leg. intrinsecus) clausam teneant lucem, aut extrinsecus acceptam visui præponendo refundant. Scribit Augusti-

Augustinus in Iohann. vſitatum fuiſſe apud veteres iurandū; *Sic vivant lumina mea.* Græcis φάν ἀντὶ τῶν ὀφθαλμῶν
Homerus Odyſſ.

κύσσε δ' ἐμὸν κεφαλὴν, τὰ ἄμφω φάεα λαλᾷ.

videndi Eustathius & Didymus. Synesius hymn.

Σὺ δὲ λάμψω, ἄναξ Ἀνάγωγα φάν.

v. 26. *Ignis flamma*) Ebræis solens eſt coniungere voces idem ſignificantes. Oſea c. vii. v. vi. *Mane ipſe ſuccenſus quaſi ignis flammæ.* imitati eos quæ Græci quæ Latini. ἐν φλογὶ πυρὸς Act. vii v. xxx. ὃν πυρὶ φλογὸς II. ad Theſſal. I. v. viii. *Iter via* Lucretio & Apul. *tela ſagitta, aura aëris* &c. eidem Apuleio. *iura legum* Columbano paulò poſt. v. 30. *Carmina multis ſuggerit*) Columbanus infrà;

Suggero vanas Linquere curas.

Salomo in Lex. *Suggerit, ſuppeditat, ſubicit, prabet, ſubmi- niſtrat, exhibet, largitur, præſtat, miniſtrat, aut inſinuat.* Interpretatio ſermonum de Regulis; *Suggectionem, ſuppli- cationem, indicationem, ſuffragationem.*

v. 37. *Exſtitit ingens Cauſa malorum*) Res eſt proleta- ria, videndi Orpheus, Appollonius, Flaccus, & Catullus in Argonaut. Dares Phrygius de Excid. Troiæ, Iuſtinus I. xlii. Apollodorus Athenienſ. lib. i. Biblioth. Eusebius Chron. Auguſtinus de Ciu. Dei I. xviii. c. xiii. Nicepho- rus Calliſtus Eccleſ. hiſt. I. vii. c. L. Græci Scholiaſtæ paſ- ſim, quum maximè Æſchyli, Sophoclis, Lycophronis, & Pindari. Columbanus velut rem geſtam Fedolio propo- nit fabulam interpretantur Palæphatus περὶ ἀπίστων, Dio- dorus Sic. lib. v. Plinius, Strabo, Hyginus, & Albricus in Decorum imaginibus.

v. 39. *Am-*

v. 39. *Aurea pellis*) Plerisq. *aureum vellus*, Manilio *auratum vellus*, Catullo *aurata pellis*, Propertio *aurea lana*, Ouidio *Phryxæa vellera*, Apollonio χρυσόειος λέων, Callisto χρυσόμαλλον δέρας. In tribus libb. MSS. constantissimè legébatur *ariete*. quod ab sciolo correctore est, ne ignorasse videretur pellem fuisse arietis. Locum prouerbio dedit, apud Græcos λεῖος χρυσόμαλλος, Latinos *Ovis aurea*, quæ Euphorbo *Pecus aurea*, de signis cælestibus. Relatus enim inter sidera, pariter *Helle*, sidus infausum nauigantibus. Theodolus Eclog.

Triste mari vectis Helle respectus in astris.

ita reposui, quum vulgò legeretur *Helena*. exemplo inepto. nā illa *Ponto* nomen dedit, non alio, atq. Icarus, casu.

v. 44. *Tribus Deabus*) Iunoni, Palladi, & Veneri, propter pomum aureum in cœnam ab Eride missum, cui inscripserat; Η ΚΑΛΗ ΛΑΒΕΤΩ. Auctor Lucianus Dialog. Panop. & Galenes. Consulendi Dares Phryg. de Excid. Troiæ, Euripides Hecuba & Troiad. Ouid. epist. Paridis, Strabo lib. XIII. Augustin. de Ciu. Dei l. III. c. xxv. Cyrillus Alexandr. præfatione ad Euoptium contra Theodor. Cyri, Coluthus in Helenæ raptu, præter alios multitudine innumerabiles. Tanhuser Eques Germanus proinde doctus atq. strēnuus, carminibus & fabulis apud nos celebratus. Addam verba antiquitatis Germanæ gratia. In eleganti & aureo carmine;

Venus ein apfel wart gegeben —

Dauon hūb sich michel not

Darumbe gab Paris sin leben —

Da lag och Menelaus tot. —

M

v. 46.

Transfusa.

v. 46. *Populavit*) Inflexio antiquaria, nec infrequens huic ævo. Salomo; *Populant, auferunt, pradantur*. Cicero De ijs quæ pluribus modis dicuntur; *Afflixit, prostravit, oppressit, elisit, evertit, populavit*. libellus est non ineptus, nec nuperi scriptoris. Ciceroni adscribunt tres vett. codd. & Salomo in Lexico. Accius Astyanacte; *Qui nostra per vim patria postulavit bona*. Cæcilius Afoto; *Iamdudum depopulat macellum*, similiter Plautus & Virgilius, quosq. notarunt Marcellus, Diomedes, Priscianus, & Eutyches.

v. 49. *Dorica pubes*) Salomo; *Dorica castra, Græcorum castra*. *Dorica una est è linguis Græcorum, quam habent Aegyptij & Syri*.

v. 53. *Impia quippe Pigmalionis*) qui Sichæum patru-lem ante aras occidit. Virgilius I. *Æneid*.

————— *Ille Sichæum*

*Impius ante aras atque auri cecus amore
Clam ferro incautum superat &c.*

Adeundi Seruius, Tib. Donatus, & Sabinus, Iustinus lib. xviii. Lupus Ferrariensis epist. xxxiv. ad Altuinum.

v. 57. *Sic Polydorum Hospes auarus*) Polymnestor. Virgil. III. *Æneid*. Euripides Hecub. Plutarchus Parallel.

v. 64. *Non Iouis auri*) Paret Columbanum antiquitatis fuisse apprimè studiosum, qui perpetuò vetustescat. Enim *Iouis* in casu recto casum est, Cæcilio, Accio, Ennio usurpatum. tamen inueterare Casellius Vindex studuit eumq. secutus Priscianus lib. vi. Suidas; *Ιὸβις, παρὰ Ἰταλοῖς ὁ Ζεὺς*. Vguitio Gloss. *A iuuo dicitur Iouis huius Iouis, & Iupiter Iupiteris vel Iupitris, antiquitus enim ita declinabantur nomina ista*. Imperitè à iuuo. quod est ab Ebræo יהוה

lehova.

Iupiter & Iehoua.

NOTAE IN COLUMBAN. 91

Iehoua, ea crasi, qua & *Iosua* pro *Iehoschua*, & *Iudaeus* pro *Iehudaeus*. Nec *Iupiter* est iuuans pater, verum *Iouis* pater, Graecis *Ζεύς πατήρ*: ad quod exempli *Marspiter* est *Mars* pater, *Dispiter* item *Dis* pater. Veteres quidam Christiani, considerata nominis vi atq. dynami, ab eo non abhorruere. Inscriptio Romana; QVI. SE. QUIETIORIS. PERFECTORISQ. VITAE. DESIDERIO. EX. NEGOTIIS. CIVILIBVS. IN. QVIBVS. FVERAT. CVM. LAVDE. VERSATVS. IOVIS. OP. MA. BENEFICIO. DVCTO. HIC. IN. SPE. RESVRRECTIONIS. QUIESCENTI. LOCVS. PVBLICE. DATVS. EST. Apud Gruterum pag. clbL.

v. 65. *Fluxit in imbre*) Ansa duplex huic fabulae, vulgaris & Philosophica. Illa ex communi loquendi consuetudine nata, cum multas diuitias *imbres* appellamus, *imbres aureos* dixit Cresconius Corippus, poeta non inelegans. Synesius hymn.

Μή, μοι χρὸς

οὐβρεσσάφους κείνης —

Deinde *Ionem* multi ex Philosophis, praesertim Stoici, arbitrati sunt aera, quo de imber an pluuia decidit, hinc *Iupiter* pro imbre. Virgil. II. Georg.

Et iam maturis metuendus Iuppiter vvis,

Habes figmento argumentum. nempe Iupiter, qui Danaen auro corruptit, mutatus in imbrem aureum fingitur, quia pluuia generatur in aere. que causa cur *Ζεύς χρυσορόος* Hedillo appellaretur apud Athenæum lib. VIII. qui vulgo *οὐβρεος & γέτιος*, Latinis *Pluvius*. Meminit fabulae Cyprianus

prianus quoq. epist. II. ad Donat: *Exprimunt Iouem illum suum nunc aureo imbre defluere.* videndus Donatus in Terent. Eunuch. 2. III. sc. v. cuius versum Augustinus laudat Confession. L. I. c. xv. *ἡ χρυσὴ δαΐς* Seruastus in Catalect.

*Sic quondam Acrisïæ in gremium per claustra puellæ
Corruptore auro fluxit adulterium.*

Et Theodolus Eclog.

*Etiam te cta super madidus stillauit adulter
Virginis in gremium, Danaen corruperat aurum.*

v. 66. *Sed quod adulter*) Eamdem *μυθολογίαν*, extra modò memoratos, tradunt Horatius l. III. Od. xvi. inibi Acron & Porphyrius, Ouid. III. Amor. vii. Paulus Silentiar. in Anthol. Epiphanius Ancorato, Lactantius l. I. Institut. Augustin. de Cin. Dei l. xviii. c. xiiii, Natalis Comes l. II. c. I. Pet. Victorius Var. lect. l. I. c. xv.

v. 50. *Iuraque legum*) Cyprianus dixit *iura legesque*, epist. II. ad Donat: *Videre contra ius legemque nascendi patientiam incestæ turpitudinis elaboratam.* ita ex v. l. Achronensi restituendum puto Cato apud Carisium lib. I. *Iurum legumq. cultores.* Plaut. Epid. 2. III. sc. vi.

— — — qui omnium

Legum atq. iurium fictor conditor cluet.

Corn. Seuerus in obit. Cicer.

Vindex ille fori, legum iurisque togæque.
ita ver. lib. apud Senecam Pat. Suasor, lib. I. Guntherus lib. I.

Vindi-

Vindicet & tantam iuris morumque ruinam,

v. 51. *Fasque fidesque*) alijs *ius fasque*. formulam notavit Sauaro musteis ad Sidonium comment. l. ii. ep. x. ii.

v. 72. *Perfida coniunx*) Eriphyle. Sulp. Seruastus;

*Sic latebras Eriphyla viri patefecit, ubi aurum
Accepit turpis materiem sceleris.*

Theodolus Eclog

Vxoris stimulos luis Amphiaræ sacerdos,

Pectore flagrantis dum splendet bacca monilis.

Vide si nosse cupis, Stephanum de Urbib. Pausaniam in Bœot. Plutarch. in Parallel. Diodorum Sicul. lib. iv. c. vi. Interpretem Iuuenal. sat. vi. Luctatium in ii. Theb. Statij, Hieronym. aduers. Iovinian. lib. i.

v. 73. *Hectoris heros*) Homer. Iliad. xxii. Virgil. 1. Æn. Dictys Cretensis lib. ii. i. Iustinus Martyr orat. ad Gentiles.

v. 78. *Nigra feruntur Limina Ditis*) Charontis. Philoxenus Glossis; *Ditis*, χάρωντος. Gloss. vett. *Carus*, nomen hominis auari, qui transportare dicitur in infernum. Apuleius Miles. lib. vi. Ergo & inter mortuos auaritia viuit? nec Charon ille, Ditis pater, tantus Deus, quidquã gratuito facit; & pauper moriens viaticum debet querere &c. videndus omnino Isidorus Orig. l. vii. c. xi. Ritus Gentilium supersticiosus, nummũ mortuis in os imponere, Charonti portorium & naulum. qua super re Lucianus dial Mercurij & Char. item de Luctu, Plutarch. Collectan. Iuuenal. sat. iii. ibidemq. Interpres, Plautus Pœnul. Arnobius lib. v. *Idem.*

M ;

Inscri-

Inscriptio Camerinas; INFERNO. PLOTONI.
CHARÆ. OXORI. PROSERPINÆ. TRI-
CIPITIQVE. CERBERO. MVNVS. ME-
CVM. FERENS. DAMNATAM. DEDO. A-
NIMAM. Portorium illud absolute interdum

ναῦλον. Hefychius; Ναῦλον, τὸ ἐς τὸ τέμα τῶν νεκρῶν ἐμβαλλόμενον
νομισμάτιον. aliquando δανάνη. Idem; Δανάνη. νομισματῖον τε
βαρβαρινὸν δυνάμονον πλέον ὀβολῶν ἐλίγω τινί. ἐλέγετο ἢ καὶ ὁ τοῖς νε-
κροῖς δαδόμενος ὀβολός; quam vocem ex Plutarcho & Suida re-
stitui, quum vulgò legeretur Δανάνη. περὶ ὀβολῶν & Suidas ita
scribit; μελιτῆτα ἐδίδετο τοῖς νεκροῖς, ὡς εἰς τὸν Κέρβερον. καὶ ὀβολός.
μισθὸς τῷ πορθμῇ. Antiphanes;

Τεθνήξῃ πλεῖστον ἄφ' αἰς μεγάλῃ διαθήκῃ.
Ἐκ πολλῶν ὀβολῶν μῆνερ ἐνεγνάμενος.

apud Stobæum ferm. x. Ecce μῆνερ ait, & omnes ingemi-
nant. Quid ergo sibi vult Aristophanes, cui δύο ὀβολοὶ A-
cheronticum pretium? In Ranis;

Εὐπλοιαρίῳ τυννεῖταις ἄνθρωποι γέρων
Ναύτης διάξει, δὴ ὀβολῶν μισθὸν λαβών.

Scholiasies; ὅτι τοῖς νεκροῖς ἐπὶ τῷ τέματι βάλλουσι δύο ὀβολός. καὶ ὅτι
τὸ δινασινὸν μισθάριον δύο ὀβολοὶ ἦσαν. Nō expedit, nisi si melit-
tutam cum obulo forte confudit. Fœdissima superstitio,
cuius superant hodieq. apud Allobroges reliquæ. nam
mortuis aurum in os ponunt pro pœnâ purgatorij λύτρον.
eâdem superstitione donatos Morauos quoq. confirma-
vit mihi Albertus à Bukuvka, Eyvvanovvicij & Iornsdo-
fij Dominus, quo apud Allobroges utebar per familiariter.

v. 96. Desine nummis Addere nummos) Si à mortuis
surgat S. Columbanus, & nunc sacerdotum luxum atq.
auari-

auaritiam videat, quid, putas, dicturus sit? nimirum quod B. V Volkuinus Abbas Seidichenbacenf. homil. de Zizania & sem. contra cleri vitia; *Rara avis in terris hodie Canonicus à canone vita. unde ergo? audi unde. est namq. canon vita, ut dictum est; est & canon pecunie, videlicet alicuius pensionis certa. unde solet dici; Solue mihi canonem meum, id est, pensionem meam, hoc est, statutam pecuniam meam. Eia ergo, O Canonice, inueniamus canonem tuum, à quo deriuaris, id est, à canone pecunie, non à canone vita, id est, à canone regionis, non à canone religionis &c.* Notata horum auaritia ab omni æuo, pariter Monachorum, quorum idem institutum, eadem olim professio. Commemorabilis est Imperatoris Chunradi eo nomine primi historia, quam in Annalib. Monasterij S. Galli repperi. Is vbi, relicta Italiâ, ad Monasterium per Alpes diflexisset Rheticas, sisti sibi pueros nobiliû imperauit, manuq. marsuppio iniecta, ac bellaria velut depromēs, labris singulorû aureos nûmos immisit. hoc ceteri quum digitis excerpent, vnus quidâ haut satis Imperatori fidens, monetæ offēsus scabriciē, extemplò nummū exspuit, quo Imperator animaduerso; *Hic, inquit, si vixerit, bonus Monachus erit.* prudenter dictū. innuit Monachorum in numero non habere se, qui auri amore allicerentur. Simile quiddā refert Chunradus Fabariens. in Casib. Monasterij, quod quia eodē pertingit, adscribam. Chûradus Abbas Monasterij, in aulam ascitus à Friderico Imp, tertianam excusavit, quem cū fortē offendisset Hainricus Rex, Imperatoris F. iocosa quadam verba eructauit in hunc modū; *Domine Abbas, necessariā adinueni vestra infirmitati medicinā. accipiat pro antidoto quadringentas argenti marcas. credo enim*

enim quia receptatione talis potitij, à tertianis febribus poteritis continuè liberari &c. Quo ioco satis festiuo non dubium quin taxare Rex voluerit Abbatis illius auaritiam.

v. 119. *Troiugenarum*) Lesbiorum, qui vniuersæ olim Troadis imperium obtinuerunt, auctor Strabo.

120. *Inclinata vates Nomine Sapho*) Salomo in Lex: *Saffica metra*, quæ Saffo mulier edidit, atq. inde ita vocata. Adeundus Terentianus, Atilius Fortunatianus, Diomedes, & Hephæstio. In MSS. Diomedis, Rufiniani, Seruij, & Clementis vocatur *Adonium*: in excusis Prisciani & Mauri *Adonicum*. Huiusmodi carmen exstat apud Boëthium lib. 1. de Consol. Philo'soph. & aliud inter Hymnos Ecclesiast. apud Alcuinum epist. ad Eulaliam, V Valafridum, Notkerum Balbulum, deniq. Merellum Tegernseens in Quirinal. Vfus eius plurimus olim apud Comicos Græcos, sed & ceteros. Latini epichoriam bico ferè trimetro subiungunt, quæ videri causa potest, cur ipsum quoq. fuerit pro Choriambico acceptum. exempla apud Horatium & Senecam tragicædum obuia sunt. Porro ipse Sapphus Lyrica, post Ful. Vrsinum, collegit & Latio donauit Hen. Stephanus. sunt verò penes nos, necdum, quod sciam, publicitùs visa, quæ cum Deo volente, pariter Alcæi, in vsum aliquando producemus.

v. 131. *Dactylus istic incipiat pes*) Hephæstio; συνεμπίπτον τῷ δακτυλῷ τῷ ἐς δ' ἄτερον τροχῶν. Suprà *Versus bipedalis*, Grammaticis *Dimetrum catalecticum*, Græcis πρὸς ἀπὸ λυβερ & χοριαμβικὸν πρὸς ἡμερὲς, vt scribit Hephæstio Terentian. lib. 11. *Eius, quod metrum vocatur διμοιρον ἐπιπλόν, eò quod duos pedes Heroos tantum recipiat, dactylum & spondeum, Sappho dicitur carmen composuisse continuum numerum per syllabarum.*

barum, id est, ὡς ἑξασύλλαβον. Alcuino *carmen senario numero nobile*, non quod senis syllabis constet, verum quod hexametro versu frequentetur. Verba eius epist. ad Eulaliam Caroli M. filiam; *Hoc carmen tibi cecini senario numero nobile, qui numerus perfectus est in partibus suis, te optans esse perfectam in sensibus tuis.* hinc discere quam obrem Fedolius miserit versus istos. subnectit dein; *Cuius numeri rationem, sicut & aliorum, sapientissimus Imperator tue perspicile ostendere potest sagacitati, cuius mentis miranda est nobilitas &c.* quippe Carolus M., Poeta insignis ævo suo, qui plusculos fertur versus scripsisse Latine, Græcè, Germanicè, quos tempestati nostræ Fatum invidit.

v. 15 6. *Qui sine fine) æternum.* Hymn. Ecclesiast.

*Qui exstas rerum omnium
Sine fine principium.*

Theodolus Ecloga;

Cui tres personæ tria nomina sunt sine fine.

Prosper Aquitan. l. i. epig. v.

Ne sine fine habeat debita pœna reos.

Ambrosius, siue is Gregorius M. sit, pro eo dixit, *omni fine, feriâ vi. ad Laud. matut.*

*Omni que sine temporum
Purgata servat pectora.*

Ebræis *in finem*, in quodam Psalm: *Exurge, & ne repellas me in finem.*

v. 163. *Nunc ad olympiadis ter senos)* alt. MS. *ter sena.*

N

Olym.

Olympias, lustrum idest quinq. annorum spatium. Sidonius Appollinaris l. ix. ep. xii. *Postquam in silentio decurrit tres Olympiadas*. Raban⁹ Martyrol. viii. KL. OCTOB. de Sollemni Episcopo; *Tres Olympiades gerens in episcopatu de hac luce migravit ad Christum*. Ovidius;

*In Scythia nobis quinquennis Olympias acta est,
Et tempus lustris transit in alterius.*

Salomo Lex: *Olimpias apud Græcos constituta apud Elidem Graciam ciuitatem eius agentibus agonem & quinquennale certamen quattuor mediis annis vacantibus, & ob hoc Elidum certaminis tempus Olimpiadem vocauerunt, quadrienio in una Olimpiade subputato*. Demetrius Triclinius in Pind. od. ii. Olymp: ἡ δὲ Ὀλυμπιάς διὰ πάντε χρόνων ἐγγίνεται. Et peruetus Scholiastes, si Victorinus sit seu Didymus, in od. x. ad illa Pindari verba;

καὶ πεντα-
εἴκοσι δ' ὅπως ἄρα ἔτασεν ἐορτὰς:

annotat; καὶ πενταετηρίδην, ἄρα ἔτισσε καὶ εὐνομοθέτησεν εἶναι τῶν Ὀλυμπίων πανήγυριν. Nunc ergo Columbanum, si putes anno ætatis XC^o. reperiens versus istos composuisse, ita maximo natu scriptor, quem cum summa grauitas, tum mira sanctitas semper comitatae sunt, extrema senectute diem obiit supremum. Martyrolog. Rom. xi. KL. DECEMBER. *Multis virtutibus clarus quieuit in senectute bona*. Viola Sanctorum; *In senectute bona & sancta obdormiuit in pace*.

v. 164. *Fugit irreparabile tempus*) Hemistichion Virgilianum ex X. Æneid.

v. 165. *Viue, vale letus*) An mutuatum à Persio sat. v.

Viue

Vive memor lethi, & Horatio Sat. vi. lib. ii. An est formula
Horatiana; *Vive, vale* — in Epist. ? *Tristisque me-*
mento senectæ) Ovidius iii. de Arte amandi;

Ventura memores iam nunc estote senectæ,
Sic nullum vobis tempus abibit iners.

Aureum dictum ab alio Poeta foret in sensu alio dictum.
simile esset sententiæ Syracidis; *Memorare nouissima, &*
non peccabis in aeternum. τὸ *Triste* epitheton est senectæ
suum sibi & proprium. hinc Iuuenal. sat. ii.

———— *Sed mortem magis metuenda senectus.*

Quid igitur Columbanus *senectam* vocat *optatam*, extre-
mā epist. præced. ?

Caput VI.

IN MULIERES.

A Ut vehementer fallor, aut hoc epigramma in Bruni-
childem scripsit, sceleratissimam Burgundionum Re-
ginam. Etenim operâ eius & falsis querimonijs impetra-
tum est, ut Columbanus & Bobio monasterio & vniuer-
sâ procul Burgundiâ ab Theodoricho pelleretur.

v. 1. *Mortale venenum*) θανάσιμὸν φάρμακον, Auctor de
Contemptu mundi;

Vitat terrenum decus, ut mortale venenum.

Glossæ in Histor. Eccles. *Exitiali, mortali*. Et in Cassianum; *Lethæo, mortali*. Theganus de Gestis Ludouici Imp. *Illud iudicium mortale, quod ceteris factum est, Imperator exercere noluit*. Ceteri enim omnes iudicati sunt ad mortem. Guntherus lib. v.

— *Mortali corpora ferro Confodit* —

vbi male vulgatum hætenus *mortalia*, quod & Christoph. Pflugius obseruarat. Eo significato Virgilio *Vulnus mortale*, xii. Æn. Apollonio Collatio *Mortalis Enyo*, lib. iiii. Excid. Hieros. Cypriano *mortale crimen* est, quod posterioribus ab Ecclesia *mortale peccatum*. In libro Meditationū cap. xl. *Conserua me ab omni mortali peccato*. quæ librū qui Augustino Hipponensi tribuunt, nā illi Afrum Episcopum non norunt. Trithemius Anselmo Cantuariensi assignat. quo argumento non queo diuinare. nam eius non esse, euidenter euincunt scripti nostri codd. in quorum vno nomen auctoris non præscribitur; in altero, recenti & nupero, Augustini nomen adest. at sunt nobis Anselmi Meditationes, in quarum præloquio testatur omnes suas inibi orationes congeßisse. Sic enim scribit; *Anselmus indignus Episcopus, reuerende Comitissæ Mathildi salutem. Placuit celsitudini vestræ, ut omnes orationes, quas diuersis fratribus secundum singulorum petitionem edidi, sibi mitterem, &c.* In edit. Coloniensi carmen *De gloria & gaudiis Paradisi*, quod est cap. xxvi. ad Petrum Damianum, Anselmi supparem, auctorem refertur. virum pium & doctum cetera scripta loquuntur. an totius libri fictor conditorū? an est Augustinus Anglorum Apostolus, ut quidam contendunt? Ille potius.

v.2. *Quod mulieris habet*) Euripides Phœniss.

Φιλόφυγον γὰρ χρῆμα θυλειῶν γένος,
Συμπράς δ' ἀφορμὰς ἤρ' λάβωσι τῶν ψόγων
Πλάγς ἐπισφέρεται

Seneca Hyppolit:

Sed dux malorum femina, & scelerum artifex.

Propertius lib. II eleg. VIII.

*Sed vobis facile est verba, & componere fraudes
Hoc unum Didicit femina semper opus.*

Tibullus lib. III. eleg. IV.

Ah crudele genus, nec fidum femina nomen.

v.3. *Conlatū vitæ destr.*) D. Paulus 1. ad Corinth. xv. v. XXI.
ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. ὥ-
σπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, ὅτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες
ζωοποιήσονται. Quid iam? num Paulum falsimonix con-
vincit Columbanus? Caue, caue cogites. an vidit ad cap. 12
Geneseos? nihilo magis. Quid ergo? num ad Canticum
canticorum Salomonis? multo id quidem minus. ve-
rūm idem dicit, quod Paulus, & cum eo Patres pleriq. o-
mines. Audi, ne longius abeamus, Auctorem de Contem-
ptu mundi, virum sanctum & oppidò pium. Is tibi, Ada-
mum peccatorem cum Christo redemptore contendens,
tamdem effatur;

Femina causa fuit humanæ perditionis;

Qua reparatur homo femina causa fuit.

Femina causa fuit cur homo ruit à Paradiso;

Qua redit ad vitam femina causa fuit.

Femina prima parens exosa, maligna, superba;

Femina virgo parens casta, benigna, pia.

Femina prima parens iratum reddidit illum;

Quem facit esse pium femina virgo parens.

Eua fuit medium quod homo foret absque patrono;

Virgo fuit medium quod Deus esset homo.

Si Deus est & homo, vult atque potest misereri,

Quod dedit hoc homini conferto posse Deum.

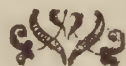
Postremus versus est corruptus, quem sic conati sumus restituere.

Quod dedit, hoc homini conferet ipse Deus.

quod Deus dedit homini Christo, hoc Christus Deus confert humano generi, sc. misericordiam. Alterum distichon est à Sedulio presbytero in cā, quam Turcius Ruffus edidit, Collatione, malè Claudiano Mamerto tributā;

Sola fuit mulier, patuit quā ianua letho;

Et quā vita redivit, sola fuit mulier.

Caput

Caput VII.

IN MONOSTICHA.

SI, quæ de Monostichis istis mea mens animi sit, exquiras, quæ res vero propior est, eam rem tibi exponam. Fuit cum ea vix in manus sumerem, ut illicò abicerem, nec idonea tanto viro existimarem. Ei rei multa argumenta, si operæ esset, dicere possem. Nam quid in Monostichis, quæ sententiam perficiunt, otiosæ istæ particulæ faciunt, *quidem, quippe, etiam, que, enim, nam,* quas versus explendi totiens in geminat? Nonne (tuum animum quæso, Vellere magnifice) malum atque infelicem Poetastrum arguunt? Quid tot earundem sententiarum iterationes, cum sapiculè versus bis, ter, interim quater, facie verborum vix mutatâ, regeruntur? Equidem isthæc erant, & quæ non tango, quæ me à susceptrâ semel opinione deduci non patiebantur. nam illud Canisij argumentum nimis videbatur ἀσυνλόγητον. In his duo sunt versus, qui apud Columbanum leguntur: Ergo hæc sunt Columbani. æquè argumentari queam; In Monostichis de Moribus, quæ P. Pithœus edidit, tres versus, qui isthîc sunt, leguntur: E. Monosticha illa sunt Columbani. quod quàm euincat, sciunt illi, qui à Zenone vel Chrysippo. At verò, cum curiosius membranam consideraui, non debuit fides eius insuper haberi. ita est antiqua & notæ probæ, ut Hartmotus quoque & Ratpertus laudauerint, scriptores octo veteriores sæculis. in eâ dubitanter quidē, sed exsertim Columbani nomen

nomē præscribitur his verbis; INCIPIT LIBELLVS
CVIVSDAM SAPIENTIS, ET VT FER-
TVR, BEATI COLVMBANI. Eundem titulum
præfert Codex Frisingens. ex nostrâ membranâ descriptus.
Præterea vbi cum illis ad Hunaldum & Sethum conten-
di, vix reperi lac lacti & ouum ouo, quod dici solet, ma-
gis simile pariter illi vt isti, ex vetustis Poetis sunt mutua-
ti, præter quod isti insubidi magis, quia subitati,
nec ad amussim politi. Scilicet ex Hypomnematis suis,
vti quisq. sese offerebat, in vsum Fratribus exscripsisse, &
Monostichis conformasse. Exinde adeo euenit, vt in istâ
diuersorum versuum congerie, sententias crebrò idem si-
gnificantes, quemadmodum Gentilibus ex poetis conie-
cerat imprudens inculcaret. Idem videmus Octauiano,
Distichorum, quæ Cato inscripsit, collectori accidisse, quo
in Poetâ diligenter Columbanus fuit, versusq. formâ atq.
verbis paribus exscripsit plurimos. Quod ad particulas,
vidimus Poetas, qui suo se iudicio felices arbitrabantur,
virtute illarum non infrequenter abuti. in mundo est exē-
plum eiusdem Octauiani, quem Columbanus magistrum
si salutes, non erraueris. versus est Catone seu Distich.
lib. 1.

Cumque mones aliquem ———

Sed nolo pluribus: summam rem complexus sum.

v. 1. *Hæc præcepta legat*) Octauianus initio lib. iv.

Hæc præcepta tibi semper relegenda ——— & principio lib.

III. *Hæc præcepta fers ———* Proban? tibi ista, quæ
dico, Columbanum monosticha sua edidisse ad Octauia-
ni disticha?

v. 2. *Virtutum titulis*) Lambardus Diaconus in Carta
Traditio-

Traditionis ; quam Wago contulit Monasterio ; *Cuius*
vita multis virtutum titulis claruit. Arnulphus Lexouien-
 sis epitaph. Mathildis Imp.

Virtutum titulis humani culmen honoris

Exceßit mulier — quod s. q. carm.

—— Egregia virtutum laude coruscans.

Papias Gloss. *Titulus dicitur inscriptio , vel signum laudis*
& honoris, siue laus.

v. 5. *Christosocius sine fine videri*) Interpretatur Salo-
 mo Lex: *Sine fine, sine modo, sine intermissione.* Sidonius
 l. vi. ep. iv. *Apostolatui tuo sine fine debetur, etsi absq. inter-*
missione solvatur. Marcellus ; *Infinutio quasi sine fine, & in-*
definitio. Vetus Poeta, siue Petronius sit, vt Binctus vult,
 an alius, in Phalæcio ;

Sei sic, sic sine fine feriat.

Ovidius in epistol.

Si noceo, quod amo, fateor sine fine nocebo.

Et de Ponto ;

—— Vigilantque mei sine fine dolores.

Petrus Diac. de Notis ; IN. HC. MM. S. P. SN. FN.
in hoc monumento sunt pecuniae sine fine.

v. 6. *Impleat ipse Dei, qui vult s. votav.)* Sententia hu-
 ius versus à nemine, quàm veteri verbo Germanico, com-
 modiùs explanari potest ;

swan wirr iq daton, swas wir io sylton,

Alsus dat och Druhtin, swas wirr wolton.

Q

Xyftus

Xyftus Sententijs; *Ea debes velle, quæ & Deus vult.*

Votum, ββδνεις, voluntas. Ilidorus Sentent. de summo bono l. III. c. LI. *Plerique apud iniquos Principes necessitate magis quàm voto mali existunt.* Peritius sat. v.

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Auctor de Contemp. mundi;

Ergò tu totis contemnens infima votis.

Votum Dei, voluntas, præceptum, mandatum Dei. *Vota* hominum, preces. Xyftus sentent., Rufino interprete; *Oratio vel vota pigri, sermo vanus.* Avianus (Cita o. inss. l.) *Fabulis;*

Disce tamen pigris non flecti numina votis,

Præsentesque adhibe, dum facis, ipse Deos.

Ambrosius hym. in Aduent. Dom ad vesp.

Exaudi vota supplicum.

ita o l. v. quos temerè mutarunt, qui metro volebant opitulatum Hymn qui Hilario adtribuitur (non Pictau. èss à me, non Arelatenli) de Purif. Mariæ virg.

Tu libens votis, petimus, precantum

Regis æterni genitrix faueto.

Waldrammus ad Salom. Episcop.

si duo de vobis votis concordibus, aiens,

Implorat aliquid, hoc Pater ipse dabit.

v. 9. *Corpus ex sup. vires prud. ment.*) Salomo Proverb. XXI. v. XXI. Auctor Sapient. VI. v. I. infra vers.

cxvii. & seq. Phocylides Nuthet. Tirinnius Setinâ; *Sapientia gubernator nauem torquet, non valentia.*

v. 13. *Damonas aduersus*) Versus confusus & hyperbaticus, cuius ordo; *Oratio est magna virtus aduersus Damonas.* Confimili hyperbato laborat vers. xlv. i.

v. 15. *Nimia est quaecumque voluptas*) Est apud Octavianum hodiè deprauatus. Columbanus meliores codd. secutus est, sed & Planudes, qui vertit;

πᾶσα γὰρ ἢ σπατάλη δαίμων νόσος ἐστὶν ἀφορμή.

v. 16. *Tu dare ne claudas*) Iesus Sirach. c. iv. v. vlt. Innocentius III. PP. de Miser. hum. condic. cap. xlii. Pro quorum verbis locus hic corruptus est. MS. Leodien- sis; unde princeps dedit Delrio Althelmo Episcopo ad- scripta, habet; *In dare.* impendiò melius, ad imitationem- que Græcorum, qui Gerundijs (vt Grammaticorum ver- bo utar) carent. *In dare, ἐν τῷ δίδνααι: in prendere, ἐν τῷ λαβεῖν.* Sensus est; noli manus in dando claudas, in accipiendo gestare passas. Verba itidem, infinita maximè, vice nomi- num ponere, Graijs, quàm Romanis, solentius. Terent. Phorm. a. iv. s. iv.

Aruspex vetuit ante brumam autem noui

Negoti incipere ——— ita v. II. pro inceptionem noui negotij. Persius; *Scire tuum nihil est* ——— Idem; *Velle suum cuique est* ——— Hos æmulati sunt Ecclesiasti- ci, qui perpetuò Græcissant. Eugenius Episc. Toletanus orat. ad Deum;

Sic bene velle queam, quò prauum posse recedat.

Iuuenius lib. i. ——— *Sufficiat voluisse tuum* ———

Dracontius Hexam:

O 2

Velle

Velle pares, & nolle pares, stans una voluntas.

Columbanus epist. 1. *Nihil tibi prodest ascendere, quod ascēderis.*

v. 17. *Semper in ore tuo*) Idem, nec aliud, ingerit vers. cxxiv. & seq cxxv.

v. 22. *Quis que dies vita est*) Ex Octaviano l. 1. distich. xxxiii. Horatius lib. 1. epist. ad Albium;

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

Boetius ex Seneca;

Omnis dies velut ultimus iudicetur.

Alcuinus epist. xxxvi. ad Altampetram.

v. 23. *Quod dare non possis*) Leod. MS. *non cogites*, ad-
umbratus versus ex Octaviani dist. xxv. lib. 1.

v. 24. *Ostenas studeas*) Hodie septem tantum principa-
lia numerantur vitia. at veteres octo. Theodulphus Au-
relianens. epist. ad Clerum; *Octo sunt principalia vitia, si-
ne quibus vix ullus inveniri potest. est enim gastrimargia,
hoc est ingluviens; secundo fornicatio; tertio accidia sive tristi-
tia; quarto avaritia; quinto vanagloria; sexto invidia; se-
ptimo ira; octavo superbia, &c* Ita Euagrius ad Anatolium
De octo vitiosis cogitationibus scripsit, S. Nilus *De octo vitio-
sis affectionibus*, Abbas Serapion *De octo principalibus vi-
tiis* apud Cassianum *Collation.* lib. v. Ioannes Climacus
de Scala Paradyfi grad. xiii. grad. xxvi. & seq. deniq. Nico-
laus Dinkelspüle, veteres quam novos imitari maluit. Nā
ante hos ducentos annos librum *De octo vitiis capitalibus*
composuit, opposito alio *De octo beatitudinibus*, de qui-
bus &

bus & Chromatij Episcopi sermo circumfertur. Vicimus^s iam, Canisi, & magni Delrionis petitus pugilicè atq. athleticè elusimus.

v. 25. *Quadriga repleta salutis*) Hellenismus est, ἀναπληρωτικὸς τῆς σωτηρίας. Qui loquendi modus Latinis non est in-
vsurpatus. Symmachus l. i. ep. xiii. *Quem Domini nostri Gratiani caelestis oratio bonæ spei & hilaritatis implevit.* Sed
præferenda mihi Leodic. cod. lectio, *repleta triumphis.*
Christiani, Morte superatâ, victoq. cum satellitibus Dia-
bolo, dicuntur eos triumphare, præeuntibus Angelis, ad
Capitolium adscendere Cæleste, vbi albâ sui ipsorum vi-
timâ mactatâ, in aulâ maneant gloriosi. Augustinus de
verb. Apost. serm. iiii. *Prius æquetur pugna, ut aliquando sit
victoria. nouissima enim inimica destruetur Mors, cum corru-
ptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit
immortalitatem. Præmeditami verba triumphantium;
Vbi est, Mors, contentio tua? Triumphantium ista vox est, nō
pugnantium &c.* Hieronymus lib. iv. in Matth. c. xxvii.
*Angelus venit custos sepulcri Dominici; & in vestitu candi-
do signat gloriam triumphantis. templum, indeq. mactato
tauro albo domum redirēt. docent non vno in loco Plu-
tarchus & Plinius.*

v. 26. *Lingua suos hab. fren.*) Par gnome vers. cxiii. Am-
brosius hym. v. ad primam;

*Linguam refrenans temper et
Ne litis horror insonet.*

v. 27. *Nisi qui siet omn.*) Leod. qui sit in omnibus æq. Sed
non spernendus temerè archaismus. nonnumquam Pa-

tres de industriâ vetustescunt. Mar. Victor Genes. lib. III.

*Nil est quod metuas, hæres tuus ille Damascus
Ut fuat ——— Dicam alibi.*

v. 28. *Veniam non forte mer.)* Leodic. μετ' ἐρωτήματος
ne forte meretur? Ne pro num. Mamertinus Panegy.
Iuliano dicto; *Ne quis Deus uno in anno multiplices fructus
agro uni dedit?* ita emendavi. vulgò. *nec quis.* Columba-
nus interrogando simul negat, ita infrà;

Cui prodest, socio qui non prodesse probatur?

q. d. nemini. & post;

Quid peius, quàm se ut iungat habitator iniquus?

q. d. nihil. Machales Interpretationibus; *Percontatio est,
quando interroganti nulla respondentur vel subaudiuntur.
ut in epist. Pauli Apostoli; Quis accusabit aduersus electos
Dei? subauditur autem Heretici vel Iudæi.* Solent Ebræi
in affirmationibus quoq. interrogare. eos imitati cùm
veteres Romani, tùm Noui Testamenti scriptores. Io-
ann. vi. v. lxx. ἐν ἐγὼ ὑμᾶς τὸς δῶδεκα ἐξελεξάμην; ὡς ἐξ ὑμῶν ἐκ
διαβολὸς ἐστὶ; Adeundi Interpretes.

v. 29. *Qui bona desuescit)* ὁς ἀγαθὰ ἀπεθίσει, ὅς τοις συνελθῆ-
σαν ἐνεργήσῃ, ut quæ Ebræi formant in Hiphil. Isidorus
Different. lib. II. *Consuescimus bona, insuescimus mala, Ad-
suescimus utraq.* eadem Vguitio Gloss. & Auctor Diffe-
rentiæ sermonum vetustus: Cicero epist. ad Metellum;
A te id, quod suesti, peto. Basilii Episc. Ammonit: *Non
suescas consuetudines pessimas. Quod ad agnominem,*
ita Ma-

ita Maximus serm. de Ioann. Bapt: *Quidam de sapientibus dixit; Benè consuetos pudebit desuescere.* Bernardus Clauallens. *Cum ab his desuescere, & ad illa paulisper adsuescere cæperit. utrimq; Dissuescere, quod Barbari inruserunt, nihilo rectius est, atq; diffinire pro definire.*

v. 30. *Non tu quæso iocis) loci, scommata & cauillæ, Sira-cho verba improprij, c. xxxi v. ult. Iocularium malum Terentio scommaticum & sycophanticum. Amb. osius Offic. l. i. c. xxiii. loca videntur dulcia ac suavia, cum tamen à Christiana regula sint aliena. Publius Nymis;*

Amicum ledere ne ioco quidem licet.

Huius generis aliquot recenset Macrobi⁹ Saturnal. l. vii. c. iiii. & Aristophanis in Euripidē Plinius Nat. hist. l. xxi. c. xxii. *Carmen dicitur Psalterium quoq; & Canticum.* Paulus Sentent. l. v. t. iv. *Psalterium, quod vulgò dicitur Canticum, in alterius infamiam compositum &c.* Et præced. 9. *Carmen facit non tantum qui satyras & epigrammata, sed illegitimam insectandi alicuius causam, quidū aliud alio genere cōponit, ad quæ verba Anianus; Is qui in blasphemiam alterius canticum composuerit, vel cantauerit, in eum extra ordinem vindicatur.* Hæc ad mentem Columbani.

v. 31. *Sepius auditu instrueris) Leod. MS. -- auditu frueris quàm voce salutis. nullo sensu.* Vult nos ad rei veritatem plenè informari atq; instrui, quàm prius ad alios referamus. Nam quæ dicuntur & creduntur facillimè, plena sunt futilitatis summæq; leuitatis. Ideò Nigidius apud A. Gellium; *Vir bonus (inquit) prestare debet ne mentiatur; prudens, ne mendacium dicat.* Quamobrem pro instrueris, quouis pignore contendam scripsisse Columbanum *instruere*

*struere, modo imperandi. τὸ Ε- longum est. Prudentius
lib. II. contra Symmach.*

Incaßum arguere iam taurica sacra solemus.
Idem P sychomach.

Imbuere fragilique viros — — —

Rursum Apotheos.

Cum libet in gelidum flabrare frigore ventum.
ita ex v. l. restituit Hub. Giphanius, IC. nostri æui prin-
ceps. cui adstipulantur duo antiquiss. codd. S. Calli. Iu-
vencus lib. IV.

Aspicite scribas sublimi sede superbos.
Octavianus lib. I. distich. XXXI.
Nam stultum est petere, quod positiuren egari.
Iterum distich. XXVI.

Tu quoq. fac simile, sic ars deluditur arte.
Terent. Heautont. (siet.
Scitum est periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu
Damascus PP. de Paulo Apost.

Abnuere sanctos Christum laudasse Prophetas.
Sic apud Græcos Orpheus Argonaut.

Τὸ ὅτι καὶ τὸ, ὡς πάντες τὸ γὰρ αὐτὸν αἰδῶσι μὲν ἔργον.
V. 33. *Quicquid largire videtur) id est, largitur. Non
debuit*

debut mutare Canisius. Positum more Ebræorum, quibus hæc verba non solum cogitationis sunt, sed etiam rei. Genes. xxxi. *Quasi alienas reputavit nos*, h. e. tractavit tamquam peregrinas. Esdræ l. iv. c. viii. *Ne indigneris eis, qui bestiis peiores indicati sunt*. Paulus ad Ebræ. c. iv. in pr. *ἄλλοι τὸ ἐξ ὑμῶν ὑπερφυέων* h. e. desit & tardè veniat. *Largio* Verbum est ex illis, quæ tam actiua quàm passiva voce vnum atq. idem significant, ait Priscian. lib. vii. exempla idem atq. Caper suppeditant. eâpte formâ *populavit* ad Fedol. *Causas* vers. civ. *ulciscere* vers. cxxix.

Iniuriasque tuas in fratrem ulciscere noli.

Lucilius lib. xiv. *largi* posuit pro *largire*. Accius Diomede, *largito*. Cato Lege Bæbia, *inlargibo*. Non. Marcellus cap. vii.

v. 34. *Non opibus*) Hunc versum Octaviano redonavit magnus Scaliger. quem vide lib. iii. pro *almis* promulgavit *ipsis*. verum est, *aptis*, id est, *gratis*.

v. 35. *Irrideat alter*) *Leod, derideat*, expressum ex distich. vii. lib. iii.

Exemplo simili ne te derideat alter.

v. 38. *Miseratio blanda*) indulgentia. Quintilianus l. i. c. iii. *Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, nervos omnes & mentis & corporis frangit.*

v. 39. *Numquam preponis amico*) Rescripsi, *prepones*, ex dist. xxxii lib. i. & vers. Lix. Sic vers. cLiv. — *Numquã dimittes amicũ*. vbi erat similiter peccatum. vide vers. xcvi.

v. 40. *Omnia quæ dicunt*) Phædrus l. iii. fab. xLix.

Nil spernat, nec tamen credat statim.

P

Seneca

Seneca; *Vitium est omnia credere, vitium nihil credere*, Romanus lib. II, Fabul.

Tempore non omni, non omnibus, omnia credas.
& quæ sequuntur.

v. 41. *Non sibi quis vivat*) *Non quis, nemo*, sicut *nequis*, nullus apud Plautum, Salomo Lex. *Non quis, non aliquis, nullus, nemo*.

v. 42. *Non tua sed Christi*) Paulus ad Philippenf. c. II. v. XXI.

v. 43. *Non te, non mundum*) Matth. x. & xvi. Marc. viii. Luc. ix. & xvii. Ioan. xii. & xvii.

v. 46. *Diuitis opprobrium*) Amphibolia syntaxeos sensum reddit obscuriorem. Construe; *Gemitus pauperis est opprobrium, ingens diuitis*. vide vers. xiv.

v. 50. *Præstat patientia vitam*) Martyrium, II. Machab. vii. v. xxxvi. Perseuerantia in rebus aduersis, Sirach. Ecclesiast. ii. v. 1. & seqq. Constantia vsq. ad eam, quæ rerum vltima finis, Matth. x. v. xxii. Marc. xiii. v. xiii. Luc. xxi. v. xix.

v. 51. *Te feritate magis fac moder.*) Interpretem adduco v. viii.

Sint tibi pacifici magna dulcedine mores.

Moderatio est humanitas cum grauitate coniuncta. Salomo; Moderatio, temperamentum, communitas. Gloss. vett. Grauitas, modestia. ei aduersatur Feritas, quæ est superba & barbara contemtoris hominis ferocitas. Augustinus Anglus an Petr. Damianus Medit. cap. viii. Eius pietati mea impietas, eius modestia mea peruersitas, & mansuetudini donetur

*donetur ferocitas. Magis clarum feritate, i.e. clariorem sen-
cōmendatiorem te reddet quā austeritas & inhumani-
tas* Basilus Episcopus Ammonit. *Ergo magis omnibus dili-
gamus Deum* μάλλον πάντων Demostheni. VValafridus de
Visione VVettini, cap. xxx.

— *Magis omnibus isti profuit ille loco* —

v. 53. *Consilio facias*) Iesus Sirach xxxii. v. xxiii. infra
vers. xli. quem quasi ex veteri Poetā citat Antoninus Flo-
rentinus l. ii. tit. v. c. x. Sententia passiva & peruulgata, quā
dictarunt primi sapientiæ magistri, Pythagoras in Aureis,
Theognis in Sentent. Bias apud Stobæum serm. iii. &
Demetrium in Apophteg. Isocrates ad Demonic. & ex eo
Agapetus Parænet. ad Iustinianum Imp.
Thucydides lib. i. Demosthenes Philipp. i. Sallustius pro-
cem. Catilinæ. ab hoc accepere Hieronymus, Lupus Fer-
rariensis epist. xxxiii. & xciii. Fulbertus prologo vitæ
Autberti apud Surium xiii. DECEMB.

v. 55. *Iuuenis paradigma rere*) Geminus versus ad Se-
thum;

Sanctorumque Patrum castæ moderamina vitæ.

Monet, sanctorum Patrum exempla, quibus semitam no-
bis ad pietatem docendo vel agendo fecere, insuper non
habere. παράδειγμα, exemplum. Thucydides; παράδει-
γμα τοῖς πολλοῖς τῶν ἑλλήνων ἀνδραγαθίας νομίζεσθαι. Vocabu-
lum μέσον, probro quoque & crimini tributum. Alc. A-
vitus ad Soror. — — — *Luxuriæ paradigma senilis.*
Isocrates Parathen. τίς αὖ σὺ γάρ ἐχει παράδειγμα μέσον ἀδινίας καὶ
συνκοφαντίας καὶ πονηρίας. An *paradigmata sunt parabole?* nam
hæ figuræ apud Rhetores sunt affines, atq. adeò confun-

tur à Quintiliano & Cicerone. quin Ebræa vox *חַרְמִי-
שְׁלֵי*, quo nomine sententias suas insigniuit Salomo, vt-
trumq. notat. vt idem velit Columbanus, quod in gra-
uiori negotio monet Basilius Ammonit: *Nefabulosa arbi-
traris Dei praecepta, sed in his semper sollicitum sit cor tuum.*

v. 57. *Tantum verba valent*) Eleganter. & ita Celsus in
l. Labeo, 7. §. vlt. D. de supell. leg. *Prior atq. potentior est,
quàm vox, mens dicentis.* Hilarius Pictauiensis; *Intelligen-
tia dictorum ex causa sumenda est dicentis.* h. e. scopo
& intentione. hoc elegantissimum fragm. Nicolaus citat
Lyranus Comment. ad cap. xviii. Deuter. Scholastici; *Ver-
ba accipienda sunt non in eo sensu, quem faciunt, sed in quo
fiunt.* Tertullianus de Resurrect. carnis; *Ex materia
dict. dirigendus est sensus.* Thomas Aquinas; *In vocibus
videndum non tam ex quo quàm ad quid sumantur.* Bo-
ethius de Consol. Philos. l. iii. *Cum Platone sanciente didi-
ceris, cognatos, de quibus loquuntur, rebus oportere esse sermo-
nes.* Ex Platone Simplicius; *Res debent intellegi κατὰ τὸ
ἀποδεδειγμένον τοῖς προτάγμασι νόσιν.*

v. 60. *Difficile inuenias*) Alcuinus epist. xi. ad Carolum
M. *Veterum prouerbialis fulget sententia; Amicus diu qua-
ritur vix inuenitur, difficile seruatur.* idē ingerit epist. ii. ad
Edilredum R. & epist. xxxv. & Cangyth. epist. ad Bonifa-
cium Martyrem.

v. 62. *quam perdit amicos*) MS. S. Galli; *pendit.*
Leod. *expedit.* verissimè namq. amicorum, ita vt nomen
cluet, nemo vniquam nimium habuit. *Expedit*, συμπερα
Petronius Satyr.

Nomen amicitiae, si, quatenus expedit, haeret. &c.
Itaq. versus non constat. sed video Columbanum & eius
qui ver.

qui versificatores leges metricas minùs calluisse, vel certè neglexisse. Sic Romulus mediam in *vindicat* produxit lib. I. Fabul.

Sape fidem falso vindicat inertia teste.

Guntherus in profugatis lib. III.

Ecce profugata, miserabile vulgus ab arce,

Alanum Parabolis volunt primam produxisse in *trahere*, illo versu;

Non leuitur corio canis extrahetur inuncto.

Sed tenes lapsos esse per errorem. nam versus est depravatus, ad id exempli restituendus; — *absterretur inuncto*, Horatius sat. v. lib. II.

Vt canis à corio numquam absterrebitur uncto.

In contrariam rationem peccatum ab alijs. Nam Damasus in *beatus* mediam corripuit, carm. de Paulo Apost.

Versibus his breuiter fateor beatissime Doctor.

In *theatrum* Guntherus arg. lib. viii.

Cæsar, & antiqui theatri procul aspicit arcem.

Itidem in *insidia* lib. vi.

Cuius ob infidiam fratres ceruice rebeli

Abiecere iugum — — — Dolor sæuit in præcor-

dijs, quotiens hunc poetam in manus sumo, ita malè habitus maleq. concinnatus est. Exemplis iam productis

fors est vt tueri possit vulgaria vers. xxxi. lectio; *sapius auditu instrueris* — — — *ὅτι τῷ μέλλοντι*, quod vim apud Ebreos ha-

bet imperandi.

v. 64. *fidei dono ditabitur almo*) Gloss. in histor. Eccles. *Affecit, ditavit*. Leodic. MS. *probabitur*. improbatè. Nam sola fides præmium fidei accipiet, non opus operatum. S. Cyriacus ad Theophanem; *Dico tibi, quia si omnes virtutes homo operetur, nec rectè credat, in hoc loco cruciabitur*. apud Sophronium an Ioannem Moschum prato spirit. cap. xxvii.

v. 65. *Leuis non animam torquentis*) Versus corruptus. Leod. *Leuia non animi torquentis*. quæ lectura nihilo est expeditior. Suspicio fuisse; *torquendo cura sat*. quo pacto vers. cxxiv.

Iustitia & pacis placeant tibi verba loquendo.

Sic sensus erit planissimus. *Leuis* spondæum facit. Oros. vi. lib. i. dist. vii.

Constans & leuis, ut res expostulat, esto.

Non faciunt discrimen inter *Leuis* ελαφρὸς, & *Leuis* λῆος. vide suprâ expedit vers. Lxi. & infrâ conditus vers. cxii. In *Ligur* primam produxit Guntherus arg. lib. ix. *Ligur, & ingentem* ———

In benè VVipo panegyri, ad Henr. III. Imp.

Huc bene venias, hîc omnia prospera cernas.

Nisi si particula, ab librario omiſſa, postliminio reuocanda, legendumq. *Huc bene peruenias*. ———

v. 66. *Res seuera quidem*) Leod. *Res te vera quidem*, ſententia; Modestè cum hominibus versare, nec temerè genus aut opes tuas ostenta, res ipsa, qui sis, semper declarabit id

bit. id quod tibi multò erit honestius, quàm si lingua tua acres spiritus pascat, quod iactabundum.

v. 68. *Noli tu ad(nescere) Scribo. nolito. imitatio est Octauiana, vers. cxliv.*

Cum homine iniusto nolito manere frequenter.

Modus loquendi frequens Bibliorum Interpreti.

v. 69. *Est non esse quidem*) Præstat mortuum esse, quàm malam vitam ducere. *Esse notat viuere. Non esse, vixisse. Ita* *ἐναι ἀντὶ τῆς ζῆν.* Hinc frequens Latinis formula *Fuit pro mortuus est.*

v. 70. *Mens bona thesauros*) Sapientia, Suprà vers. xl.

Omnius est mundi melior sapientia gazis.

Adi *Bona Mentis* templum Romæ.

v. 71. *Tota virtute tuere.* Et hic ex sequenti, & sequens versus ex isto explicandi, Florentinus lib. iii. D. de iust. & iure; *iure hoc euenit, ut quod quisq. ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur.* Celebre dictum Brasidæ apud Plutarch. *πῶς ἀντὶς αἰσθ & c. αἰσθ δὲ τοῦ ἐγὼ μιν ὁρῶν δὲ αἰσθ οὐκ ἐστὶν ἡσυχία τοῦ σώματος ἀμύνεσθαι.* nulla ergo patiētia, quin potius homicidium suimetipsum, vim atq. iniuriam vitæ illatam nō propulsantis. Cui iniuste qui insidias tendit, occidi impunè potest. Lex est Draconis apud Demosthenem, quauis Cic. in eâ pro Milon. & Paulus Sent. l. v. c. xxiii. repetunt: Ex dictis paret, *tota virtute esse omnibus virib.* *πᾶσι ἀνδράσι* nam & ἀρετῇ Græcis idem quod *ἀνδραγαθία, ἰσχύς.* Philoxenus Gloss. *Virtus, ἀρετῇ, ἀνδραγαθία, ἰσχύς.* Rectè & ad vim primigeniam, quam ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, h. e. Marte accepit, Salomo Lex. *Virtus, constantia, firmitas, robur, nervorum vis, vis animi.* Infà vers. cxxxiv. *Sit tibi*

Sit tibi cura tua tota virtute salutis.

Guntherus lib. vii.

Vsque vel ad mortem tota virtute reniti.

Columban. epist. ii.

Orto sole arefcit fœnum, & flos deperit;

Sic est omnis iuuentus, virtus cum defecerit. Cyprianus epist. lv. hæc duo, *robur & virtus*, velut idem significantia, coniungit. Augustinus Soliloq. cap. xviii. *In tua voluntate virtus est nostra salutis.* Et quod Columbanus Regul. cap. i. dixit *ex totis viribus*, id Vet. Interp. *ex tota virtute*, Græcè ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, Marc. xii. v. xxx. Videndus Isidorus Etymolog. l. xviii. c. xxii. & l. vii. c. ii. de Salvatoris Synonymis, quæ videtur transcripsisse ex Confessione fidei Catholicæ, quam BB. Armenius & Honorius Viro inlustri Theophilo direxerunt.

v. 73. *Sufferre valebunt*) Sufferri poterunt. Opponitur vers. seq. *Quæ subito aduen.* — — — Christianis scriptoribus, huius cui quum maximè, admodum quàm sollemne fuit actiua ponere pro passivis. Qua in re Ebræos videntur æmulati, quibus verba in niphāl & hithpael passione amantur reciproca sumi. Syncellus hymn. iii.

ὅς περὶ λεινὸν Σῶμα χορεύσει. h. e. περὶ ὅς (νόος) η. σ. χορεύθήσεται. In hymn. Ecclesiastico;

*Qui mixta ne confunderent
Aqua fluenta diuidens
Cæli dedisti limitem.*

Lucretius

Lucretius, Poeta antiquarius, ita matri linguarum Ebrææ propior, lib. iv.

Tenue, locis quia non potis est adfigere adhesum.

ita o. l. v. & vulgati. Coniectura, quâ ductus est Giphanius, mihi inconiecta est, cum apud alios id exstet figuræ, & sciam mendorum turbam ex coniecturâ exstitisse nō parvam. Operæ est vidisse, quæ doctissimus Interpres annotavit in Matth. ii. xiii. & xxi. in Marc. iv. vi. & xxxvii. in I. Petri ii. & Casaubonus in eundem Matth. ii. & Acta Apost. vii.

v. 77. *Cuius documenta flagella*) S. Galli MS. *cuius sunt* Lego cum Leod. *cui sunt*, ex noto & proclamato versu;

Felix, quem reddunt aliena pericula cautum

Et illo Tibulli;

— *Felix quicumque dolore*

Alterius didicit posse cauere suum.

Flagella, pericula & afflictiones. Augustinus Sentent. *Quando homini & indulgentia consulit & flagello.* Prosper Aquitan. l. i. epig. iv.

Verbere non numquam castigans corde paterno

Ne citò consumant seu a flagella reos.

Flagellare, castigare, affligere. V Valdrāmus ad Dadonem;

Pro Domino pugnant, qui nos hoc more flagellat.

Fuit V Valdrāmus iste S. Galli monachus & Decanus, qui Salomonis Episcopi simul & Abbatis nomine carmē

Q

hoc ad

hoc ad Dadonem scripsit. testimonium perhibent ea, quæ Erisingensi in cod. non sunt, epigrammata. itaq. in possessionem, vnde abrafo titulo ab Canisio pulsus, sententiâ Abbatis D. Galli restituatur.

v. 80. *Omnis paulatim leto*) Ex illo Horatij versu epistol. ad Florum lib. II.

Singula de nobis anni prædantur euntes &c.

v. 81. *Ante diem mortis*) Hoc verò ex Ouidianis;

————— *Ultima semper
Expectanda dies homini est, dicique beatus
Ante obitum nemo supremaque funera debet.*

Ad quæ fors est vt viderit Eusebius De vita Constantini M. l. I. c. VII. *Nobis veterum* (inquit) *præcepto vetitum est, ne quemquam ante mortē propter varias & incertas vita mutationes omninò beatum existimemus.*

v. 82. *Qualibet ex fructu*) Lucas Euangel. cap. VI. *ἐναγορ γὰρ δὲ ὁὐδὲν ἐν τῷ ἰδίῳ λαοῦ γινώσκουσι.* idcirco nihil est mutandum.

v. 84. *Quod tibi vis fieri*) Matth. VII. Luc. VI. Tobia IV. Abdia. XV. Pertractata apud Ebraeos sententia, quam Rabbinī in Thalmud suum contulere : quamūc Alexander Imp. vsque adeò dilexit, vt & in palatio & publicis operibus perscribi iuberet, quemadmodum narrat Lampri- dius. videndus Lactantius l. VI. c. XXIII. & Epitom. c. III. Auctor de Vita Philosophor. Socrati, Demetrius Cleobulo Lindio adscribit. Fundamentū fuit vnde exstructus tit. Digest. *Quod quisque iuris in alterum statuerit, vt ipse eodem iure*

dem iure utatur. Porro Columbani versus quidam D. Galli Monachus conatus *αερωδίασεν*. in vet. membr.

Quod tibi tu non vis fieri, non feceris ulli:

Quod fieri tibi vis, hoc quoque fac aliis.

Alioprastare) ita S. Galli, unde Frisingensis petitus, autographus. rectè, & sic S. Benedicti Regula c. iv. *alio ne facias*, & ca. lxx. *alio ne feceris*: in duob. Schobingeri exemplaribus. quibus exstare veteriora ausim negare, fretus Germanicâ, quæ adiuncta, interpretatione, Otfrydi Wisenburgenfis & S. Notkeri translationibus, ut difficiliorè, ita à nobis abeunte magis. Octavianus l. i. dist. xiv.

Plus alio de te, quàm tu tibi, credere noli.

ita 4. vett. codd. & Schobingeri scidæ.

v. 87. *Teneas & statera iustum*) *σάτης*. *Stater* Columbanus est pondus; *Statera*, mensura. quæ discriminatio mira est & inuisa. Salomo Lex: *Statera*, quæ Hebraicè dicitur *Mozene* (מאזנים *Moznaijm*) in his intellegitur, quæ appenduntur, & est gemina ponderum lances aquali examine pendens, & habet nomen ex numero (fort. munere) quod duobus lancis & uno in medio stilo librata pendeat. idem est *trutina*. Lex. GræcoLat: ζυγός. ὁ σάτης, libra, examen, *statera*, *trutina*. Ecce *σάτης*, est *statera*. ad quam faciē αἰθρῆς *atherra*, & per syncopen *athra*, *κρατήρ* *cratera*, *λιμναστήρ* *climactera*. Glossæ vett. in Esdram; *Cratera*, patena siue calix. In Clementem; *Climacteras*, partes cali. Virgilius xi. *Ancid.*

——— *Et aurea vati Cassida* ———

Q. 2.

ad quæ

ad quæ verba Seruius; *Accusatiuis Græcis pro nominatiuis Latino cassis.* Præterea *ποσωνδία* insuper inuertit Columbanus, nam *statera* primam corripit, & alteram producit. exempla sunt apud Statium & Martialem.

v. 88. *Non tibi sit modius*) Ex Salomone Prouerb. xx.
v. x.

v. 90. *Si tu recta facis, ne cur.*) Octavianus l. iii. dist. ii. *Cum rectè viuas, ne cur.* Vnde paret legē. *rectè facis.* ad id exēpli, quo *benè, malè &c facere.* Vulgò putant veteres *E.* in talibus aduerbijs semper produxisse. hinc deprauata loca plurima, in quib. redintegrandis præclaram operam nauauit Doctor noster Giphanius, Ennius lib. ix. Annal.

— *Libertatemque vt perpetuasint Maximè,* —

VValafridus ad Lotharium Reg.

Rectè regas populos generosos atque potenter.

Columbanus vers. xlviii.

Iudicium restat cunctis certissimè factis.

Et vers. clxvii.

Cui secreta quidem credas cautissimè cerne.

Metellus Tegernseensis Quirinalib.

Quam malè gesserat, impiè negans.

Terentius Hecyr. a iii. sc. v.

Herè Philumenam ad se adcersi hic iussit. dic iussisse te.

Herè positum pro *heri*, & constat versus, si posterior syllaba cor-

ba corripitur. ita non erit vllâ opus emendatione.

v. 95. *Diuitias Domini faciet*) Vers. clxxix.

Felices faciet natos benedictio patris.

Et vers. clxxxiv. planè geminus;

Diuitias addet Domini benedictio plures.

vbi tamen in o. l. *addit* legitur. quod quidem est *εὐφραίνω-
τερον*.

v. 96. *Felix clementia*) Vers. cxcvi. *mitis clementia*. vers.
c. lvii *pius & clemens*. vide Salomonem Prouerb. vi. V. vi.
& c. xxi. v. xxi.

v. 101. *Non lata extollant*) In Prouerbijs veterum Poe-
tarum tribuitur Ouidio. exstat in Monostichis de Mori-
bus Epigram. vet. lib. i.

v. 102. *Proximus esto bonis*) In vet. MS. inter O&auia-
na refertur, quem verò in nullo exemplari repperi. tamē
ex eodem laudat Iacobus Magni Sopholog. l. iii. c. vi. &
in peruetustis Schobingeri scidis, Sibi vindicauit idem il-
le Monostichorum scriptor.

v. 103. *Quanto maior eris*) Et hunc versum relatum le-
ges in illis, quæ modò memorauimus, Monostichis.

v. 104. *Cumq. alium causas*) Adde vers. lxxxiii. & O&ta-
vianum dist. xxx. lib. i. *Causandi* vox propria in foro ac
iudicio. Papias; *Causari*, *causas agere*, *vel reprehendere*,
calumniari, *vel inculpate*. Pacuius Aemorum iudicio;
Qui sese ad fines esse ad causandum volunt de virtute, hys ego
cernundi do potestatem omnibus. Locus apud Nonium cor-
ruptissimus, comitate meâ, vti adduxi, restitutus. Hiero-
nymus prolog. in Habacuc; *Causatur aduersum Deum*
Propheta. id est, disputat & quodammodo litigat cum

Deo. Columbano culpare, reprehendere. Seneca id accusare, in illo dicto; *Neminem laudaueris, neminem citò accusaueris.* Salomo Lex; *Causare, terrere. Causari, consumere, impedire, exigere, detinere, frustrari, ludificari, eludere.*

v. 106. *Sis bonus atque bonis*) Octavianus; *Sic bonus esto bonis.* Atque, particula similitudinis. Tu bonis iuxta, h.c. pariter vel similiter, esto bonus. vide vers. cLIII.

v. 108. *Cum fueris felix*) Octavianus lib. 1. distich. xviii. hemistichion est Ovidianum in Tristibus.

v. 110. *Cathegita vita*) *Cathegita*, doctrix, Octaviano *magistra* l. III. dist. xiii. — *Vita est nobis aliena magistra.* *καθηγητής*, doctor, monitor. Gregorius Nazanzenus de Basilio; *σύμβολος ἀγαθός, παραστάτης δεξιός, τῶν θεῶν ἐξηγητής, τῶν πραγμάτων καθηγητής.* Cyrillus Lexico Scripturae; *καθηγητής, διδάσκαλος, ἡγούμενος.* videndus Pollux. Sic *mathita*, *μαθητής*. Waldrammus ad Dadon.

Mathita fido prasens didascalus esto.

id est, *μαθητὴ πιστὸν παρὸν διδάσκαλος ἔστω.* *Vita cathegita*; per appositionem. quo loquendi modo Ennodius in Epist: *Artium magister est instantia.* Valerianus de Bon. discipl: *Disciplina est magister religionis, magister vera pietatis.* ita vet. Schobingeri cod. Gregorius Nazanz. *περὶ ἀρετῆς*:

ὅσοι μὲν ὄψις χάμενος διδάσκαλος.

Idem ibidem;

Εὖ γὰρ ὃ τύχη μοι τῶν λιπῶν διδάσκαλος.

v. 112. *Sit salc iam sophia*) Eucher. formul. spirit. intelleg. *Sat, condimentum sapientia.* Verianus;

Hic sal si dicas id quod sapientia signat.

Glossa vet. in Eldram; *Memores salis: pro cibo posuit sal, vel do-*

vel doctrina. Salomo Lex: Sale conditus, sapiens, aut ordinatus, vel temperatus. In Apostolo; Vt sermo tuus sit semper in gratia conditus. Cælestinus apud Salomonem; Sale conditus, vel moderatus. Augustinus in Psalm. Lix. In valle salinarum: vallis, humilitas est; salina, saporem significant multi enim humiliantur, sed vanè & fatuè in vana vestustate humiliantur &c. Bonum est ergò sapienter humiliari &c. Matth. v. Vos estis sal terræ &c. Hieronymus l. iv. in Ezech. c. xvi. ad illa verba; Nec sale salita, recitatis Matthæi Pauli; verbis, addit; Vnde & vulgò sapientes salsi, & stulti vocantur insulsi. Ibidem eodem in loco; Scio me legisse in quodam volumine de Domino Salvatore, quod ipse sit sal caeleste &c. nimirum Sapiencia Patris cælestis.

Conditus omnis) Itanè tibi nullum discrimen inter Condere & Condire? Conditæ oratio, composita, pænultimam corripit, suprâ ad Fedol. Conditæ versu. ibidem; Condere versu. Conditæ, μεταφορικῶς, quibusdam quasi salibus adspersa, producit. Cicer. lib. ii. de Orat: Nec grauis oratio neq. lepore & festiuitate conditior. Augustinus Confess. l. i. c. xi. signabar inter signo crucis eius, & condiebar eius sale. scilicet Domini. Vetus versus apud ineptum Mamotrecti auctorem non ineptus, in xiv. Luc.

Sal doctum reddit, sal condit, sal reprehendit.

Brito, qui Carolo M. vixit, Synonymis;

Conditur vrbs, conditur olus, sed conditur aurum.

v. 114. Crede Deo, & proprios tunc tu) Salomo Prouerb, III, V. vi. Menander;

ὅταν τι πρᾶτῃς ὁσίον, ἀγαθὸν ἐλπίδα
πρόβαλλ' ἑαυτῷ τὸτο γινώσκων, ὅτι
τὸ δὲ μὴ δυνατὸν καὶ θεὸς συλλαμβάνει.

MS. S.

M. S. S. Galli; *Crede Deo vero, & proprios tibi dirige gressus.*
quæ scriptura à manu lectoris videtur.

v. 115. *Lux, timor est Domini*) David Psalm. cxl. v. x. Saluio Prouerb. i. v. vii. Sirach Ecclesiast. i. v. xlii. infra vers. clxxv.

Radix est sôphiæ Dominum de mente timere.

v. 116. *In Domino sperans*) David Psalm. xxxi. v. i.
 v. 120. *Verbum dulce quidem*) Infra vers. cci.

Lingua placata sibi multos acquirit amicos.

R. Ioseph Hyssopæus Parops. argent.

Acquire amicos per benigna verba.

Illorum emes animam sine ære & auro.

v. 129. *Regi est sapientia iusta*) Tutilo S. Galli Monachus
 sub imagine Sapientiæ;

O decus imperij, reëtrix dignissima mundi &c.

VVipo Panegyri. ad Heinric. III. Imp.

Est satis expertum quantum sapientia possit

Quæ per vim verbi flectit moderamina regni.

Videndus Martinus Dumienfis lib. ad Myronem Regem.

v. 132. *Quid terrenus homo, puluis*) Ex illo Ouidij
 — *Puluis & umbra sumus.* vnde Primas suos exadificauit versiculos;

*Cum fex, cum limus, cum res vilissima simus,
 Vnde superbimus, in terram terra redimus.*

Hinc

Hinc Terra pro ipso homine. Eucher. form. spir. intell. cap. iiii. Terra, homo ipse. Arida, infructuosi homines. puluis, peccatores. Hilarius Pictaviens. in Psalm. lx. Sciens se in carne quidem, quae terra est, degentem. Iunilius Afric. de partib. diu. leg. cap. iv. Et in Hieremia, cum dicit; Terra, terra audi verbum Domini. terram prouerbialiter habitantes in ea homines nuncupat. Augustinus lib. ii. Locut. in Genes. Et defecit terra Aegypti: Terra posuit pro hominibus qui erant in terra. Ibidem; Omnis terra adorent te: quia omnis terra dictum est pro hominibus qui sunt in terra. Idem in Psalm. xlv. Illi qui erant Dñi fortes terrae, praesumentes de terra, de qua terra? de seipsis, quia omnis homo terra. homini enim dictum est; Terra es, & in terram ibis. Hieronymus l. i. in Esai. c. i. In calo supernas significans Angelicasq. virtutes: in terra, mortalium genus: *μεστον υμῶν ἀπὸ τῆς γῆς*, ubi rectè Interpres; *de ijs qui habitant in terra.* Valafridus Strabo de carnis petulantia;

O qui munere perditas

Sanasti vitis tuo

Terras per genitum tuum.

Sic accipiendum illud Christi ad discipulos, Matth. v. Vos estis sal terra &c. & Ioannis Apocalyps. vi. v. xi. *ἐνδυνῶς τὸ δῆμα ὑμῶν ἐπὶ τῇ γῆς*, ubi rectè Interpres; *de ijs qui habitant in terra.*

v. 133. Princip. s. p. dira superb.) Sirach Ecclesiast. x. v. xv. Grimoaldus in Superbiae condemnatione;

R

Ex qua

Ex qua peccati caput omne cucurrit & auxit,
 Luciferum, primum principem, sceleratorum, qui ex
re mali nomen sortitus est, in perniciem deduxisse, caelo-
 que turbasse creditur. Etiam hodie, ab eo quodammodo
 quasi fonte, omne humani generis malum defluit. Pri-
 mas apud Magnum Sopholog:

*Si tibi copia, si sapientia, formaque detur:
 Sola superbia destruit omnia, si comitetur.*

Raymundus Astucius libro De hominis pugna;

Caca superbia destruit omnia culmina morum.
 à Primate partim, partim Claudiano de IV. Honorij
 cons.

Inquinat egregios adiuncta superbia mores.

v. 141. *Qui Dom. credit, servat*) MS. S. Galli, *credat, ser-*
vet. quo pacto loquitur versu ab hoc tertio, — *sors que*
tibi tradat agendi. vide tamen Ioann. xiv. v. xv. & xxi.
 v. xxiii.

v. 143. *Instante facias*) Modianus Synonymis; *At-*
tentè, accuratè, accuranter, intentè, instanter. Theodorus
 in Vita S. Magni; *Opus suum instanter faciebat.* Ennodius
 in Epist. *Artium magister est instantia, non erca eruditionis*
neglegentia.

v. 145. *Nec credit vnda fluens*) Ovidius de Arte amandi;
 ——— *Eunt anni more fluentis aquæ:*

*Nec quæ præterijt, rursum reuocabitur vnda,
 Nec quæ præterijt, hora redire potest.*

v. 146. *Omnia finis edax*) Mors, quæ Horatio — *ultima lineæ rerum est*, l. 1. epist. xvi. Cicero l. vi. fam. epist. xxi. *Præsertim cum omnium rerum mors sit extremum.* quam sic περιπαση Octavianus; — *illam quæ vitæ est ultima finis*.

v. 147. *Dominus miserebitur illi*) Barbarum est, & quàm Ecclesiasticis, nemini vñtatum. Verus Interp. Prouerb. xiv. *Qui miserebitur pauperi.* Hierem. xxx. *Tectis eius miseror.* Psalm. ciii. *Miseratus est Dominus timentibus se.* In Vet. Lithurgiâ; *Miserere nobis.* ex qua Alcuinus; *Tu misericordia mea, miserere mihi.* Glossæ vet. *Kyrieleyson, Domine miserere nobis.* Auctor de Contemptu mundi; — *nulli miseretur.* Dicitur & *super aliquem*, barbarius nimis. Augustinus ad Damian? Meditat. cap. vi. *Et miserere super infirmæ plasmatis debilitatem.* Exemplo contrario peccauit Gregorius M. in miserari, hym. in Diluculo;

Vt Deus nostri miseratus omnem

Pellat languorem —————

v. 148. *Infer nullatenus benef.*) Nullo modo de beneficijs vtrumq. paruis vel cum animo tuo queritari debes. Quid. Metamorph.

————— *Neque enim benefacta malignè*

Detrectare meum est —————

v. 153. *Sic nouus, atque nouum vin.*) Cicero in Lælio de amicitijs; *Veterrima quæque, vt ea vina quæ vetustatem ferunt, esse debent suauissima.* Sapiens quidam apud Magnum Sopholog. *Vinum nouum, amicus nouus.* Atque, particula similitudinis. Vlpianus l. 1. D. de SC. Sillan.

Ita vindicandum, atque in proprijs seruis senatus censuit.
 Paulus l. xxxvi. §. 111. D. de hæred. petit. *Ita condemnatur,*
atq possideret. Ponitur nonnumquam absolutè. vers. cvi.
Sis bonus atque bonis. nisi si pro altero complexiuo statu-
 tum est, etiam, quoque.

v. 155. *Amicus a. d. f. amicus*) Nihil est mutandum,
 dictum: *ἡ ἀδ' ἐπ' ἀνάλειψιν*, eo modo atq. illud Iuuenalis;

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit,
 Et ille nescio cuius Poetæ versus;

Pauper amet cautè, timeat maledicere pauper.

Non ignara Virgilio figura. videndus Sulp. Victor de
 schemat. lex. Rutil. Lupus, Rufinianus, & in primis Be-
 das de tropis.

v. 159. *Quodque imminet anteu*id.) Hemistichion Ota-
 vianum l. ii dist. xxviii. *Quodque, quodcumque.* Alci-
 nous de Virgil.

Longè erit à primo quisque secundus erit.
 Ausonius Sentent. Pittaci;

Pareto legi, quisque legem sanxeris.

v. 166. *Sceleri qui gaudet iniquo*) Non laborabit versus,
 si legamus *scelere*. Suevit τὸ E. in huiusmodi ablatiuis
 produci. Prudent. Cathem. hym. ix.

O nouum cæde stupenda vulneris miraculum.
 Lucretius lib. iii.

Vt sensus alios in partè quemque sua scit.

ita libb.

ita libb. superiores. Lib. v.

Ex utraque polum parte premere aera nobis.

ita o. l. tam vett. quàm recentes. Lib. vi.

Præterea magni ex parte mare montis ad eius.

ita & hîc l. o. manu formisq. scripti. In quibus & parilibus locis omnibus Hub. Giphanius *parti* putauit restituendum. cui, quia nullâ auctoritate nititur, & quam adduxit verò Prisciani, ab eius opinione discordat, non assentior. Gregorius M. hymn. in Die Ascensu.

Versa vice mortalium.

Grimoaldus de Superb. condemn.

Excussoque pede saliebat poplite laxo.

v. 168. *Corripe peccantem*) Monet, corrigendum quidem amicum, si peccet; at illicò, si nolit obaudire, non deferendum nec deiuuandum. Salomo Prouerb. xxvii.

v. x. Octauianus l. i. dist. ix. suprà vers. xiv. infrà vers. clxix.

v. 170. *Qui fratri ignoscit*) Matth. vi. v. xiv. Marc. xi. v. xxv.

v. 171. *Observat sapiens sibi t. in ore*) Proba lectio, nec sollicitanda. suprà cl.

Omnis pertractet primùm mens verba loquela.

quo loci aptiùs atq. commodiùs legatur *omnia* pro *omnis*, quod non nimis quadrat.

v. 172. *Spretum sine tempore verbum*) Stilius sulq. deq. habet,

habet, quid quoue tempore quidue loquatur.

Seilo;

Stultus si qua refert, à falso nil puto refert.

Ipsius & verba nullo sunt pondere digna.

Seneca; *Imago animi sermo est; qualis vir, talis oratio.*
Hinc Socrates, cum decorum adolescentem & diutule tacentem conspicatus foret; *Vt te videam, inquit, aliquid loquere.*
Scilicet Socrates tacentem hominem non videbat. etenim arbitrabatur homines non oculorum, sed mentis acie & animi obtutu considerandos. Apuleius principio Florid.

v. 176. *Aurum flam prob.*) David Psalm. xii. V. vii. Salomo Prouerb. xvii. v. iii. Sirach. ii. V. v. Ovidius in Tristib.

Scilicet ut fuluum spectatur in ignibus aurum.

Tempore sic duro est inspicienda fides.

Seneca de diuina prouid. c. pænul. *Ipse ignis aurum probat, miseria fortes viros.* Matthæus Vindonicens. in Tobia;

Alea Fortuna fortes examinat, aurum

In fornace, fides anxietate nitet.

v. 177. *Sperate in Dom.*) Sirach. ii. V. vi. & seqq. David Psalm. xxxi. v. i. Esai. xxvi. V. viii.

v. 180. *Pauperis & miseri*) Ex sententia Dionysij de Morib. ad Filium; *Miserum ne irriseris.* In Monostich. Epigram. vett.

Inridens miserum, dubium sciat omne futurum.

Sententia Pittaci apud Demetrium, Ausonium & Sotiadem,

v. 181. *Diligit in sophia*) S. Galli αὐτόγραφον: *Diligit en Sophia* — Nihil verius. Christus Sophia numquam non redamat se amantem, suo pte id testimonio Prouerb. viii. v. xvii. *Ego diligentes me diligo.* Sophia pro Christo, etiam Patribus. Tertullianus aduers. Praxeam; *Hæc vis & hæc diuini sensus dispositio apud scripturas etiam in Sophia nomine ostenditur.* quid enim sapientius ratione Dei siue sermone? itaq. Sophiam quoq. exaudi, vt secundam personam conditam. vide Isidorum l. vii. c. ii. Etymolog. Siluiana de cognomentis Saluatoris, malè Damaso tributis, Armenium in Confessione fidei, Tertull. aduers. Hermogen: *Quis scit quæ sunt Dei, & quæ in ipso, nisi spiritus qui in ipso?* Sophia autem spiritus hæc illi consiliarius fuit, via intellegentia & scientia ipsa est. Canisiana scriptura in Sophia hanc habet sententiam; Diligit Christus omnes, qui se σοφῶς, id est, sapienter non perstitiosè; verè, non vitè, amant. Delriana non est, ἡθινά.

v. 182. *Nec citus in lingua*) Iacob: epist. c. i. Salomo Prouerb. xvi. Sirach v. Octauianus;

Quod præstare potes, ne bis promiseris ulli.

An vult nos esse tardos ad loquendum, & celeres ad laborandum? Hildebertus Cenomanens, in Epist.

v. 183. *Falsus per famina test.*) Testis, qui falsa profatur, non feret impunè. Exod. xx. v. xvi. Deuteron. V. v. xxi. & xix. v. xvi. Salomo passim in Prouerb. Daniel xiii. v. lxi. *Innocuus*, ἀτιμώγητος, ἀζημιος, impunis. *Famina*, φήμινα, ρήματα, φάσματα, Helychio, vbilegend. φάσματα. Papias; *Famen à for dicitur, & est locutio.* Gloss.

Gloss. vett. in lib. Rotarum; *Faria, eloquia. Leg. famina.*
VValdrammus ad Dadon. — Cum mutua famina fa-
mur. Ibidem;

Celum, terra meant, sed firma hæc famina perstant.

Et carm. III.

Hæc eadem posuit prædictus famina scriptor.

Hymn. de S. Ioanne Bapt.

Ne leui saltem maculare vitam
Famine posses.

v. 185. *Iam magnum reddas*) Sententiam expressit disti-
 chi Octauiani lib. I.

Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus &c.

Si pauper amicus paruum tibi munus offert, redde ma-
 gnum. qua in re summos Principes æquiperabis, qui lim-
 pham cauâ haustam, pomum, atq. rapam, alacri accepta
 animo, proinde ut munus maximum, compensarunt.
 Pulcherrimam guomen corruerat Leodicensis exem-
 plator.

v. 188. *Orta qui sequitur*) Salomo Prouerb. xxiii.
 v. xxi.

v. 191. *Exsuperat numer.*) Leod. MS.

Exaltat numerus iustorum regna potenter.

Sed nostra mihi lectio multis partibus potior. Iusti, quam-
 vis numero perpauci, regna tamen potentissimorum
 vincunt,

vincunt, eosq. superant. vide auctorem Sapient. iii. V. vi. & V. v. l.

v. 195. *Corruit in praeceps*) Isidor. Sentent. de summo bon. l. iii. c. li. Reges, nisi solo Dei timore metuq. gehenna coerceantur, liberè in praeceps prouunt.

v. 200. *Seruiet & segnis*) Deses & piger, qui in otio omnia sua abligurrit, tandem maiori sub onere cogetur laborare, seruietq. cui maximè nollet, vel dominari quoq. potuisset. Fascis, *συγών* Euripides Hecubâ;

ὄγισ γὰρ ἐν ἐώθε γούσσαι πόνοι,
Φέρε μὲν, ἀλγὲ δ' αὐχρὸν ὀνίθεα συγῶ;
Θαυτὸν δ' ἄρ' εἰν μᾶλλον αὐτοχέστερος,
H. *ῥών*

v. 202. *Pone tuis verb. veces*) Vt te reddas Harpocratē. verba sunt Iesu Sirachi Ecclesiast. xxviii. v. xxviii. & seq. adde Dauidem P salm. cxli. v. iii. eundem Sirach xxii. v. i. Salomonem Prouerb. xxi. v. xxiii. & xxx. v. xxx. R. Ioseph Hyssop. Paropl. arg.

*Claude ostium labij tui: reclude
Claustrum tuum, si liquefiat illud
In Vinculis eris eius alligatus.*

v. vlt. *Diligit hic natum*) Salomo Prouerb. xix. v. xvii. Seneca de Clem. lib. i. Officiū bonorum parentum, qui obiurgare liberos nonnumquam blandè, nonnumquam minaciter solent: aliquando ammonere etiam verberibus. R. Hai Cantico erudit:

*Quod si genueris tibi filios ac filias
Omni tempore castiga eos, verum cum clementia.*

S

Corrigit

Corrigit illum) MS. S. Galli, *corripit*. Sergius Different. apud Salomonem; *Corripimus verbis, corrigimus verberibus*. vide vers. lxxxix. clxviii. & deinceps. Ovidius lib. ii. de Ponto;

Corripis, ut debes, stulti peccata sodalis.

Sidonius lib. vi. epist. ix. *Si quis vestra correptionis orbitam non reliquit*. Passim alij; sed ita, ut Sergij discriminatio non obseruetur, nisi, quod haecenus docui factitatum, verba sibi inuicem cesserint.

~~~~~

A N N O T A T I O

VERSVVM OCTAVIANORVM,

Libellus cum primis elegans & aureus, qui Catonis nomine in Scholis circumfertur. Docui Octavianum eius auctorem, & fortem euici. ab eo plurimos versus huius & formam & verbis transcripsit Columbanus, quos tibi, Lector, ne quid erres, velut in tabulam subsignabo. tanto enim maior Octavianus, quantum Romanus antistat Hiberno.

vers. 1. *Rerum doctr. bon.*) lib. iv. distich. xxiv.

v. 14. *Vt moneas*) Ex disticho fecit monostichon, lib. v. dist. ix.

v. 15. *Morbi causa*) lib. iv. dist. xxv.

v. 21. *Fer patris*) lib. iv. dist. vii.

v. 47. *Plurima discendi*) Paulum immutauit dist. xxviii. lib. iii. v. 90.

- v. 90. *Situ recta fac.*) lib. III. dist. II.
 v. 91. *Vtile consil.*) lib. III. dist. X.
 v. 92. *Inter conuiuas*) lib. III. dist. XIX.
 v. 93. *Cum quid peccaris*) lib. IV. dist. XL I.
 v. 94. *Vulnera dum san.*) lib. IV. dist. XL I.
 v. 97. *Vtere quasitis*) lib. III. distich. XXI.
 v. 98. *Disce, sed a doct.*) lib. IV. dist. XXIV.
 v. 99. *Contra verbosos*) lib. I. dist. X. lib. II. dist. XII.
 v. 100. *Sermo datur*) lib. I. dist. X. lib. IV. dist. XXXV.
 v. 108. *Cum fueris fel.*) lib. I. dist. XVIII.
 v. 109. *Quæ culpæ sol.*) lib. I. dist. XXX.
 v. 111. *Ira odium gener.*) lib. I. dist. XXXVI.
 v. 135. *Vna dies qualis*) lib. IV. dist. XXI X.
 v. 136. *Peccasti sol.*) lib. II. dist. XXII.
 v. 137. *Quod tacitum cap.*) lib. II. dist. XXIII.
 v. 138. *Inuidiam nim.*) lib. II. dist. XIV.
 v. 151. *Corporis auxilium*) lib. II. dist. XIII.
 v. 154. *Rebus in aduersis*) lib. II. dist. XXVI.
 v. 159. *Quodque imm. antexid.*) lib. II. dist. XXVIII.

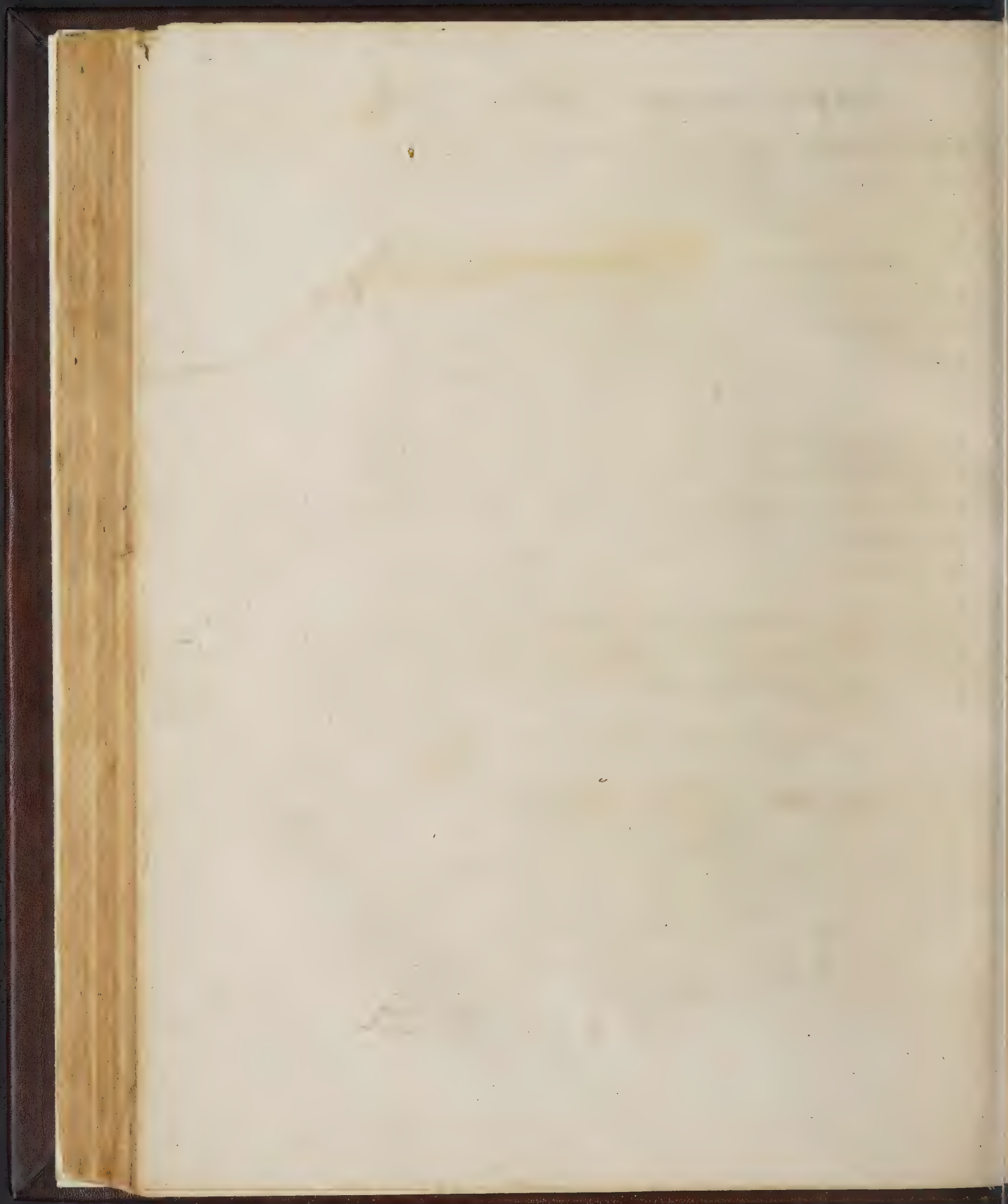
E X P L I C I T.

S

S. CO

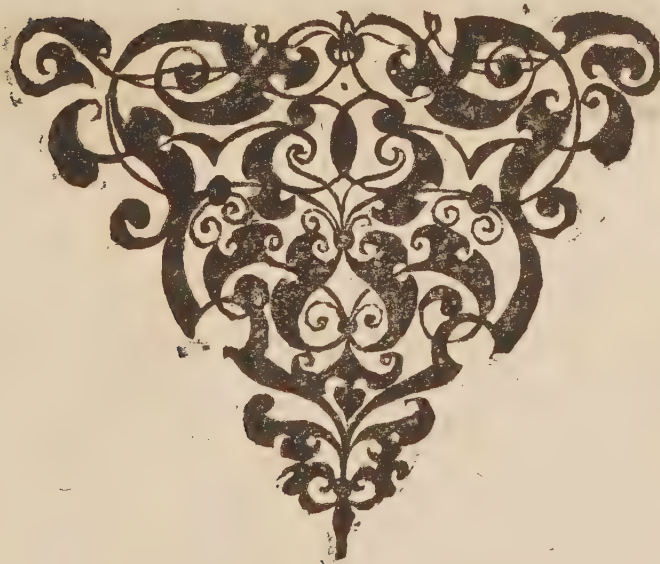

S. COLVMBANI
ABBATIS

Et

*DINAMII GRAMMATICI
EPISTOLAE*

Ex Bibliothecâ Monasterij S.
Galli, & Barth. Schobingeri.

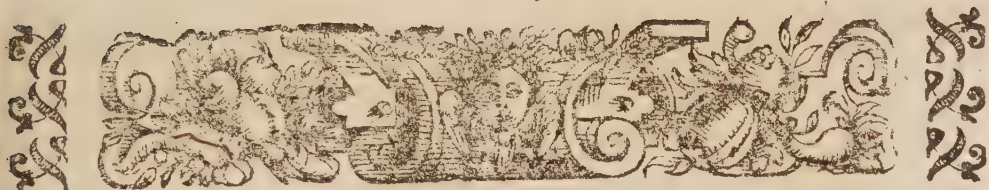

Mortalis

IMMORTALITATEM COGITA.

S. COLVMBANI
ABBATIS

Epistola I.

TV Vita quantos decepisti, quantos excæcasti, quantos seduxisti! Quæ, dum fugis, nihil es; dum uideris, umbra es; dum stas, fumus es; quæ coditie fugis, & cotidie uenis; quæ ueniendo fugis, & fugiendo uenis: dissimilis euentu, similis ortu; dissimilis luxu, similis fluxu; dulcis stultis, amara sapientibus. Qui te amant, non te sciunt: & qui te contemnunt, ipsi te intellegunt. Ergò non es uera, sed fallax. te ostendis quasi ueram, te reducis quasi fallacem. Quid ergò es humana Vita? uia es mortalium, & non uita, à peccato incipiens usque ad mortem. Vera enim esses, si te peccatum primæ transgressionis humanæ non interrupisset, & tunc casabunda & mortalis deuenisti,

nisti, cū omnes tuos uiatores morti adsignasti:
Via ergo es ad uitam, non uita. uera enim es uia,
sed non plena; alijs longa, alijs breuis; alijs lata, alijs angusta; alijs læta, alijs tristis; omnibus similiter festinans, & irreuocabilis: uia es, inquam, uia es, sed non omnibus manifesta es. multi enim te uident, & pauci te uiam esse intellegunt. Sic enim subtilis es, & sic seductrix, ut paucorum sit te scire uiam. Interroganda ergo es, & non credenda Vita, nec uindicanda: transeunda, non habitanda misera humana Vita. Nullus enim in uia habitat, sed ambulat, ut qui ambulant in uia, habitent in patria. Quare ergo tu mortalis Vita habitaris, diligeris, uindicaris? Affcita es à perditis, contemneris à sensatis, caueris à saluandis. Timenda itaque es humana Vita, & multum cauenda; quæ sic fugitiua es, & sic lubrica, sic periculosa, sic breuis, sic incerta, quasi umbra, aut imago, aut nubes, aut nihil, aut inane, Dissolueris. Dum ergo nihil es, o mortalis Vita, nisi uia, imago fugitiua, aut inanis, aut nubes, incerta, & fragilis, & umbra, & somnium, sic per te iter agendum est, tam sollicitè, tam cautè, tam expeditè, ut uiatorum more ad ueram Patriam omnibus intellegentibus festinandum sit, de transactis securus, de eo quod restat sollicitus. Nihil enim tibi prodest.

prodest ascendere, quod ascenderis, nisi, quod restat, euaseris. Via enim, & ascensus quidam, putanda est Vita hæc. Non quæramus in uia, quod in patria futurum est. Labor enim & fatigatio in itinere uersantur; in patria requiescit, ubi securitas paratur. Cauendum est itaque nobis, ne forte per uiam securi simus, & ad ueram nostram patriam non perueniamus. Sunt enim re uerà nonnulli in hoc itinere securi, ut non tam in uia, quàm in patria esse uideantur; & non tam uoluntarij, quàm inuiti eunt ad patriam, nimirum iam perditam. Hic in uia præuoli sunt patria, & de breui uita mortem mercati sunt, infelices de frustrato commercio læti sunt: aliena caduca dilexerunt, & propria æterna neglexerunt. Quapropter quamuis sint læta, quamuis blanda, quamuis sint speciosa aliena terrena, deuitemus, ut propria æterna non perdamus: fideles in alienis inueniamur, ut proprijs ac nostris hæredes efficiamur, donante Domino nostro Iesu

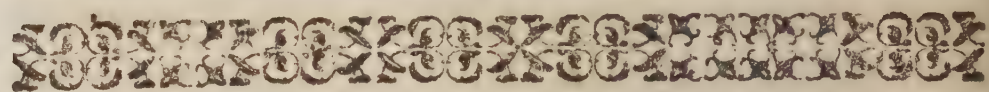
Christo, qui uiuit & regnat in sæcula
sæculorum. Amen.

*

T

S. CO.

S. COLVMBANI

ABBATIS

Epist II.

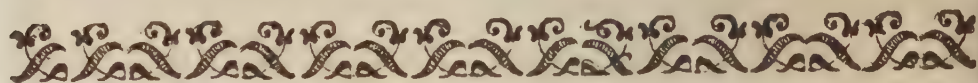
VNDVS iste transit, & cotidie decrescit.
 Nemo uiuens manebit: nullus uiuus res
 mansit. totum humanum genus ortu uti-
 tur pari, & de simili uita fine cadit æquali. deferen-
 tibus uitam mors incerta subripit. omnes super-
 bos uagos mærorum mortis corripit. quod pro Chris-
 sto largiri nolunt, omnes auari inopportunè amittunt:
 post se colligunt alij. paruum ipsi uiuentes
 Deo dare uix audent, morti cuncta relinquunt, nis-
 hil de ipsis habent. cotidie decrescit uita præsens,
 quam amant: indificiens manebit sibi pœna, quã
 parant. lubricum, quod labitur, conantes colligere,
 & hoc, quod sese ducit, minùs timent credere.
 dilexerunt tenebras tetras magis, quàm lucem.
 imitari contemnunt uitæ Dominum Ducem. ue-
 lut in somnis regnent, una hora lætantur, sed æter-
 na tormenta adhuc illis parantur. Cæci nequas
 quam

quam uident, quid post obitum restat peccatoribus, impijs quod impietas præstat. Cogitare, conuenit te hæc cuncta, Amice. Absit tibi amare huius formulam uitæ. Omnis enim Caro fœnum, flagrans licet, florida: sicque quasi flos foeni omnis est gloria. Orto sole arescit foenum, & flos deperit: sic est omnis iuuentus, uirtus cum defecerit. Pulchritudo hominum senescens delabitur: uultus Christi radius præ cunctis amabilis, magis diligendus est, quam flos carnis fragilis. Caueto, Filiole, seminare species, quas mors ingreditur non parua pernicies. Plerique perpessi sunt poenarum incendia, uoluntatis lubricæ nolentes dispendia. Poculum impijssimæ noli umquam bibere. inde multos plerumque uides lætos ridere. nam quoscumque uideris ridere inaniter, scito in nouissimis, quod flebunt amariter. Conspice, Carissime, sic esse libidinem, ut moïsum mortiferum, quod uincit dulcedinem. Noli pronus pergere per uias mortalium: quam multis euenisse conspicias naufragium. Perge inter laqueos cum suspensis pedibus, per quos captos ceteros incautos comperimus. De terrenis eleua tui cordis oculos: ama amantissimos Angelorum populos. Beata familia, quæ in altis habitat, ubi senex non gemat, neque

*Iob. 13 v. 2.
Psalm. 103.
v. 15. Esai.
40.*

infans uagiat: ubi laudes Domini nulla uox retinet: ubi non esuritur, ubi numquam sititur: ubi cibo superno plebs cælestis pascitur: ubi nemo moritur, quia nemo nascitur: ubi aula regia cælestis pascitur, in qua male resonans nulla uox audita est: ubi uita uiridis ueraque futura est, quam nec mortis nec mæroris metus consumpturus est. Læti leto transacto lætum Regem uidebunt: cum regnante regnabunt: cum gaudente gaudebunt. Tunc dolor, tunc tædium, tunc labor delebitur: tunc Rex Regum, Rex mundus à mundis uidebitur.

DINAMII GRAM- MATICI

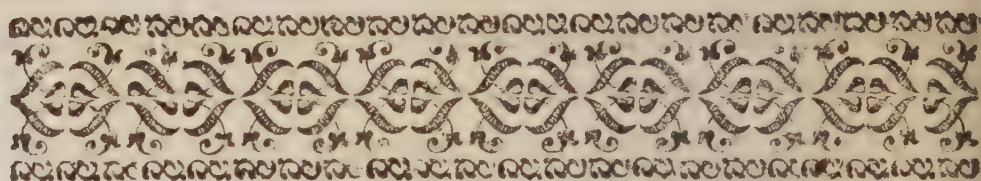
Epistola ad Discipulum.

O Quàm dolenda est conditio & fortiter excrucienda. Deus nos inuitat ad cælum, quos Diabolus in infernum mergit, prædonem sequimur, præmittimus redemptorem: qui nos amauit, odimus; qui nos captiuauit, amamus. Carior nobis

nobis est, qui nos seruituti subdidit, quàm qui libertati restituit. Semper ante oculos pone, quod nō amicorū turba, non familię multitudo, non auri argentique congestio, non gemmarum lapilla fulgentia, non uindemiarum ubertas, non densitas segetum, non numerositas oliuarum, non iocunditas extensa pratorum, possunt animæ excedenti de corpore ullū adferre præsidium. sed plus lugent, qui plus diligunt, & dum auxilium præstare nequeunt, pugnis pectora & lacerta tundunt; illi tamen, qui sepulchro cōditur, nihil præstaturi. Ideò diligēdus est uerus amicus noster, cuius ante mortem & post, præsidium nos comitatur: qui redemptor noster ideò dicitur. Redemit enim nos à Diaboli captiuitate: Saluator, saluando nos à peccatis nostris: Adiutor, adiuuando nos in oportunitatibus in tribulatione: Protector, protegendo nos, ut inter inimicos nostros maneamus inlæsi. Susceptor, suscipiendo nos in æterna tabernacula.

EXPLICIT.

MELCHIORIS HAI-
MINSFELDI GOLDASTI

N O T Æ

Ad

MARCVM VELSERVM.

In Epist. I.

COLVMBANI.

Am ad exhodiū carmina perduxeram, M. Vel-
sere, cū ad me adferuntur eiusdem Epistolæ,
quas illustri nomini tuo consecratas nunc in
tuæ templo auctoritatis suspendo. Addidi vo-
ti soluendi Notas, quibus ambiguum mendosæ lectionis
litem decerno. earum ab oraculo tuo rati habitionem ex-
specto, ut quæ ritè commodeq. notavi, ijs fundus tu fias-
potior.

In primâ Epistolâ nullum apparet epistolici caracte-
ris vestigium. tamen discedere à fide vetustissimi cod. re-
ligio

ligio mihi fuit multò maxima. cum mecum communi-
cavit. F. Iodocus Metzlerus, Monasterij S. Galli Supprior.
titulus in illo cod. hiebat; **INCIPIT EPISTVLA**
SCI. COLVMBANI ABBATIS. Est verò me-
ditatio de miseria vitæ humanæ grauissima summeq. pia,
quam fieri potuit vt ad Fratres vicem litterarum miserit.
quod in more positum sanctis Patribus. indicat exsertim
Anselmus Cantuariensis præfat. Meditationum; *Placuit*
celsitudini vestra (ad Mathilden Comitissam) *vt omnes*
orationes, quas diuersis Fratribus secundum singulorum pe-
titionem edidi, sibi mitterem &c.

O tu Vita) Prima epistolæ pars vsque ad illa verba, *In-*
terroganda ergo es &c. iisdem propemodum verbis apud
Augustinum legitur, vel quem alium auctorem, serm.
xLix. ad Fratres in cremo, *De miseria carnis & falsitate*
presentis vite.

Quantos decepisti) Augustin. *O vita qua tantos decipis,*
de propriis tantos seduxisti, tantos excecasti.

Dum stas, fumus es) August. *dum exaltas.* Impendiò
meliùs. nempe fumus non stat, sed alta petit. Isaia ix.
v. xviii.

Et tunc casabunda) Metzlerus emēdat; *at tu cassabunda*
& mort. euasisti. tu omn. &c. *Casabunda*, eaduca, lubrica,
Varro à *cadēdo* deducit lib. vi. *et uocatus à casando*, vnde *ca-*
sitare formauit Paulus l. xx. §. iij. D. de seruit. præd. urb.
ita illic legendum est, itaq. Næuius loquitur apud
Nonium. In Hermeneum. *Casabundus, instabilis.*
Salomo Lex: *Casabundo, titubanti. Cassabundus, siue*
rectius

rectius. *Quassabundus*, à quatiēdo, an quassando, i. e. motando. Non. Marcellus.

Sed non plena) Analogia suadet legamus, *plana*. sed & sequentia postulant. *Via non plana*, quæ alijs brevis, alijs longa &c. *Complanare viam*, *ἰσθῆαι τοῖαν τὴν ὁδὸν*, in Evangel. & Esaiæ xl.

Aliis lacta) August. *larga*. Basil. Ammonit. *lata & spatiosa*, alijs *angusta & arta*. Matth. vii.

interroganda ergo es) Non tu vera vita es, neue credi debes: sed es per quam ad veram vitam interrogando tendimus. Non propria vita es, nec eo titulo vindicanda, verum usufructuaria, unde, quodcumq; proprietarius iusserit, emigrandum. Tralatio à viatoribus, qualis in Regul. cap. xiiii. *Si nihil sine consilio faciendum est, totum per consilium est interrogandum.*

Transseunda, non habitanda) Metzlerus corrigit, *transcēdenda*. Salomo Lex: *Transire, transcendere*. Virgilius Gloss. *Vitam degere, annos, vitam transire*. Sallustius Catilin. *Ne vitam silentio transeant*. Hugo Victorinus de mundi vanitate lib. i. *Quid enim est vita ista mortalis, nisi via quedam? transeuntes enim sumus, & ea, quæ in hoc mundo sunt, quasi à latere transeundo conspiciamus*. In libro Ester, cuius Mardocheus auctor, Hieronymus interpres, c. ix. *Vt nulli liceat duos hos dies absq; sollennitate transire.*

Vt qui ambulant) Ferri quadamtenus lectio potest, si enallage admittatur. vide tamen, si scripsit Columbanus, *ambulat, habitat*.

Asscita es à perditis) MS. *astuta*. unde Metzlerus fecerat *assumpta*. Salomo ex Gloss. Anonymi; *Ascitus, adiunctus, Ascit, ad sociat, vel adsumit*. Pylades; *Ascitus, adductus, as-*

Etus, assumptus, adhibitus.

Aut inanis) Salomo; *Inanis*, imaginarius. Idem ex gloss. *Inanem, vanam, & effectum non habentem.* an leg. *inane*, ut in ijs quæ antecesserunt?

Om nibus intellegendis) Barbaries mera hic locus, & quam nemo prudens Columbano adscripserit. humanior is fuit & regulæ Latiaris non imperitus. Quare suspicor legend. *omni intellegendi festinandum sit, de transactis securo, de eo quod restat sollicito.* nihil tamen fani in verbis mutilatis & debilibus.

In patria requiescit) Leg. *requiescunt*, sc. labor & fatigatio.

De breui vita mort. merc.) An hic locus sanus sit, ad dubito. cum interim, dum ex meliori codice conualesceret, concinnaui; *Et de breui vita mortem mercati sunt infelicem, de frustrato commercio leti sunt &c.* Frustratum commercium, est damnosum, in quo decipimur.

Fideles in alienis) terrenis. alludit parabolam Saluatoris Matth. xxv. v. xxi. & seq.

In Epist. II.

COLUMBANI.

Vidimus duo epistolæ huius exempla. vtrumq. in nostri Bibliothecæ Monasterij, vnum bene antiquum, sed ἀπὸ γρηγορίου: alterum haut magis vetustatis expers, at cōpiatius stabilius.

stabilius, quod suo nobis indice auctorem ostendat. Cetera tam videas inter se congruere concorditer, ut alterum ex altero descriptum videatur.

Mundus iste transit) MSS. *Mundus iste transiit, & cotidie crescit.* Mendum ipsi vestibulo foedum inhæserat, & inaccessum sententiæ reliquorum. quam ut aperirem, illo modo emendaui.

Nemo vivens manebit) Eucherius epist. ad Valerianum; *Patres nostri præterierunt, nos abibimus, posteri sequentur.* vide locum.

Diferentibus vitam) Lego, *differentibus.* Annaeus Boethius de Moribus; *Multos vitam differentes mors iuncta prævenit.* quem Senecæ locum imitatus est Columbanus.

Superbos vagos) peregrinantes in hac terrâ. an *diagos*? Hardonus Monach. Casæ Dei in Poenitentiali; *Qui superbe diagantur, quasi semper sint victuri.* Vetus Ecclesia; *Procul abs te diagamem intueri dignatus es.* Basiliius Ammonition. de superbia; *Ambulat semper tumens, ut uter vacuus; & ut navis absque gubernatore, cum iactatur fluctibus, ita & ista levis circumfertur, instabilis per omnes actus suos.*

Conantes colligere) Ad hunc locum intellegendum augere aliquo opus. in alt. MS. *conantur coll.* Sensum non, nisi per nebulam, video. nam hoc velle videtur, *φιλοσωτας* lubricam hanc vitam, quæ velut anguilla labitur, conari comprehendere: æternam autem, quæ non illorum manibus tantum comprehendendi, sed manu illos suâ ductare sponte postulet, diffidere sequi. *Timent credere, diffidunt.* hinc *timidè & diffidenter* coniunxit Cicero Orat. pro Cluent. Particula *minùs* posita æt̃i t̃e magis. quæ notio mirifica est, quàm nova, nam *nihilominus* in rescriptis

rescriptis Iustiniani & Theodosij idem interdum significat; quod nihilo magis, ἀποφαίνω. similiter apud Iulianum l. 7. in pr. D. pro empr. vt obseruauit Iacobus Cuiacius in Comment. quem quam iuste repræhenderit Ioan. Robertus, pulchrè vides.

In somnis regnent, v. b. latantur) alt. MS. *regnant, v. b. latentur* improbius.

Amare huius formulam vita) Virgilius Gloss. *Forma Dei, imago Mercurij*. Idem; *Forma laborum, lupiperi frasticos*. Auson. carm. v. in parental.

Non ignota tibi nostra quoque formula vite.

Sequenti veteris Ecclesiæ, *Christe quies crator*, quam quidam Notkero Balbulo, alij Hermannno Contracto, nonnemo Roberto Francorum Regi tribuunt;

Sine peccato peccati adsumens formulam.

videndus Sidonius l. v. epist. xi. in quo Sauaronis operam magni existimo.

Caueto filiole) alt. MS. *Cauete, filiolæ*. ac si ad integram congregationem scripserit.

Quod vincit dulcedinem) Minus me vincit dulcedo huius lectionis. Emenda; *qui vincit dulcedine*. Veluti cibus venenatus gustu dulcorem, esu mortem; ita libido actu suauitatem, effectum amarorem & lethum affert. Hinc Diogenes Cynicus formosa scorta θανάσιμον μελιγάρτον appellare solebat, teste Laertio. Fabianus in Sententijs; *Venenam propinaturi venena calicis melle liniunt*, vt sapor mellis mulceat gustum, donec sit haustum quod est mortiferum. ex Seneca. *vbimalim, oras calicis*. Vincentius Lirinens.

aduers. prophan. hæres. nouat. *Qui paruulis austera quādam temperaturi pocula, prius ora melle circumlinunt, ut incauta etas cum dulcedinem præsenserit, amaritudinem non reformidet.* Quæ verba ab Lucretio sunt lib. I.

*Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flauoque liquore,
Ut puerorum etas improuidia ludificetur
Labrorum tenuis; interea perpotet amarum
Absinthii laticem.* —————

Hieronymus ad Lætā de instit. *Filiæ; Venena non dantur, nisi melle circumlita.*

Quam multis euenisse) De mente Columbanī corrigo; *per vias mortalium, per quas multis euenisse.* suprā epist. I. *Sic per te iter agendum est.* Basilius Ammonit. *Caue species, per quas plurimas cernis animas perisse.* Ibidem; *Ne incidās iter, per quod naufragium perpeşi sunt plurimi.*

Metus consumpturus est) alt. MS. *metu consumptura est.* in emendatē.

In Epistol.

In Epistol.

D I N A M I I.

DInamius Grammaticus floruit circa annum à nato Domino quingentesimum, h. e. ipsis centum annis Columbano prior. De scriptis eius, præter S. Maximi historiam, nihil dum visum. eam misit ad Urbicum episcopum Regiensem, Fausti successorem; edidit Surius inter probatas SS. historias. at illic Patricius indigetatur, quidum? nam in duob. MSS. vno Monasterij, altero Schobingeri, vocatur Grammaticus, verba membranarum; *Dinamius grammaticus ad discipulum suum ait.* Nos epistolam de coniectura inscripsimus, & argumenti ob similitudinem adiecimus Columbano.

Premittimus) ita vterque MS. pro prætermittimus, ad eam faciem quæ *præire, præfluere, prælabi* &c. passim apud scriptores.

Lapilla fulgentia) Isidoro *vestem fulgentem & lumina lapillorum*, sentent. l. iii. c. xliix. secundum finem nostri. *Lapilla vetustè*, ut mox *Lacerta*, quæ ἀλλοίωσις & Marcellus annotavit. Accius Atreo; *Concoquit partem vapore flamma, tribuit verubus lacerta in focos.*

Qui sepulchro conditur) ita emendauimus, cum in MSS. legeretur, *cui sepulchrum conditur, nihil præstaturum.*

EXPLICIT

V 3

S. CO.

NOT TO BE USED
IN THE

DICTIONARY

OF THE
ENGLISH
LANGUAGE

AND
OF THE
PROVERBS

OF THE
LANGUAGE

OF THE
PROVERBS

OF THE
LANGUAGE

OF THE
PROVERBS

S. COLVMBANI
ABBATIS
Regula Monachorum:

S. BASILII EPISCOPI
AMMONITIONES.

ANNAEI BOETII
DE MORIBVS
LIBER.

Ex Bibliothecâ Monasterij S.
Galli, & Schobingeri.

COLLEGE

LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1892

1892

1892

Reuerend. & Nobil. V.

IOAN. GEORGIO à

WERDENSTEIN, CATHEDRAL. EC.

clesiæ Augustanæ, Exstadinæ, & Constan-
tensis CANONICO &c,

MELCHIOR HAIMINSFELDIUS

GOLDASTVS. S. D.

COLVMBANVS,

plurimorū Abbas Cœ-

nobiorum, REGVLAM

composuit, qua hominē Chri-

stianum, eius vitam atq. mores

conformat, quam cū in illu-

X. stri Mo.

stri Monasterij nostri Bibliotheca repperisset F. Iodocus Metzlerus, Supprior Decretorum doctrina & antiquitatum studiis ornatissimus, non diu fraudauit me thesauro, sed, ut alia omnia, libenter atque amice participauit. Amplexus sum munus auro contracarum, quod ego nunc quibusdam notarum gemmis ornatum, mereri arbitratus sum, nobilissimo nomine tuo proscribi, cuius celebritate, quam omnium in te animos suspēdisti, in publico referat commendationem. Tuo, inquam, vnius Germanorum ex

ordine isto, qui hoc aut possit
 impetrare, aut præstare debeat.
 Adiunxi Basilium atq. Boetiū,
 scriptores graues, sententiosos,
 factos, quin professione tuâ ido-
 neos. itaq. minus graue contin-
 get, quidquid est oneris, ferre
 vel ipsorū auctorū & professio-
 nis tuæ, vel causâ publicâ. Di-
 gnissimi sunt, & prædicabunt o-
 peram tuâ posteris, si quibus ego
 vitam dedi, tu fines eorū porrò
 protollas. Vale, V. N. & à Scho-
 bingero nostro salue. Script.
 A. N. D. clb lb cIII. S. Galli.

TESTIMONIA DE S. COLUM-
BANI REGULA.

Martyrologium Roman. XI. KL.
DECEMB.

In Italia, monasterio Bobio, depositio S. Columbani Abbatis, qui multorum cœnobiorum fundator, innumerabilium Pater exstitit monachorum, multisq. virtutibus clarus quievit in senectute bona.

Jonas Abbas in Vita S. Columbani;

His ergo in locis cùm monachos instituisset, ipse vicissim illis aderat, Canonemq. sue Regulam quam sequerentur, spiritu sancto plenus condidit: ex cuius lectione prudens lector vel auditor facile potest animadvertere, quanta viri sancti fuerit disciplina. videndus idem in Vita S. Eustachij, cap. v.

Auctor Vitæ S. Deodati;

S. Deodatus in Valle Galilea Cœnobia construxit primus, ubi monachos vel peregrinos, sub sanctissimorum Patrum Benedicti & Columbani Regula victuros, collocavit.

Hartmo

Hartmotus Monachus, & postea Abbas S.

Galli, in Annotatione librorum qui sunt
in Monasterio;

*Item Regula sanctorum Patrum, id est, sancti Benedicti,
sancti Basilij, Regula cœnobialis Patrum, Regula Columbani,
Regula Augustini, Regula Pauli & Stephani, item August.
de opere manuum, Proverbia sancti Euagrii, Regula Macha-
rij, Pinutij & Serapionis, & alterius Macharij in volumine I.*

Huius cod. meminit Ratpertus quoq.
in Casibus Monasterij;

*Regulam sancti Benedicti & reliquorum Patrum in vol. I. Et
alibi; Regulam sancti Basilij & ceterorum.*

S. COLVMBANI
ABBATIS

REGVLA MONACHORVM.

*Vt primùm diligendus sit Deus; & deinde prox-
imus; & de obœdientia, ammonet.*

Caput I.

Matth. 22. PRIMùm omnium docemur Deum diligere ex to-
to corde, & ex tota mente, & ex totis viribus, &
proximum tamquam nosmetipsos: deinde opera. Ad
primum uerbum Senioris omnes ad oboediendũ
audientes surgere oportet: quia oboedientia Deo
exhibetur, dicente Domino nostro Iesu Christo:
Luc. 10. Qui vos audit, me audit.

DE INOBOEDIENTE ET
contumace.

Caput II.

SI quis igitur uerbum audiens non statim surre-
xit, in-

xerit, inoboediens iudicandus est. qui autem contradixerit, contumaciæ crimen incurrit. & ideo nō solum inoboedientiae reus est, sed etiam contradictionis aditum alijs aperiens, multorum destructor æstimandus est.

DE MVRMVRANTE, ET QUI NON
ex voto obædit.

Caput III.

SI quis uerò murmurauerit, & ipse, tamquam nō ex uoto oboediens, inoboediens putandus est. idcirco opus eius abiciatur, donec illius bona uoluntas cognoscatur. Oboedientia autem usque ad quem modum definitur? Usq. ad mortem certè præcepta est, quia Christus usq. ad mortem oboediuit patri pro nobis. quam ipse nobis per Apostolum insinuat, dicens; *Hoc sentite in uobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & specie inuentus ut homo, humiliavit semetipsum factus obædiens patri usque ad mortem, mortem autem crucis.* Nihil itaq. recusandum est oboedientibus ueris Christi discipulis, quamuis du-

Philipp. 2.

Ecclesiast.

35.

Luc. 14.

Iohan. 17.

uis durum & arduum sit, sed cum feruore & cum
læticia arripiendū est. quia si talis non fuerit oboe-
dientia, non erit acceptabilis Domino, qui ait; Et
qui non accepit crucem suam, & sequitur me, non est me
dignus. & ideò dicit de digno discipulo; Vt, ubi ego
sum, ibi & minister meus mecum.

DE SILENTIO.

Caput IIII.

Prouerb. 10

Matth. 12.

Silentij regula diligenter custodienda decerna-
tur, quia scriptum est; *Cultus iustitiæ silentium &
pax.* & ideò ne reatus de uerbositate conquiratur,
exceptis utilitatibus ac necessarijs, opus est ut ta-
ceatur, quia iuxta scripturam; *In multiloquio non de-
erit peccatum.* idcirco Saluator ait; *Ex uerbis tuis iusti-
ficaberis, aut ex uerbis tuis condemnaberis.* Iustè da-
mnabuntur, qui iusta dicere noluerunt, cum po-
tuerunt: sed mala, iniusta, impia, inania, iniuriosa,
incerta, falsa, contentiosa, contumeliosa, turpia, fa-
bulosa, blasphemata, aspera, afflixuosa loqui, garru-
la uerbositate maluerunt Tacendū igitur est de his
& talibus: & cum cautela & ratione loquendum
est, ne aut detractiones, aut tumidæ contradic-
tiones in loquacitate uitiosa prorumpant.

DE AB.

Cap. V.

Clbus sit uilis & uespertinus Monachorum, satietatem fugiens & potus ebrietatē, ut & sustineat, & non noceat. olera, legumina, farinę aquis mixtę, cum paruo pane paxmate, ne uenter oneretur, & mens suffocetur. Etenim utilitati & usui tantum consulendum est æterna desiderantibus præmia. ideo temperandus est uitę usus, sicut temperandus est labor: quia hæc est uera discretio, ut possibilitas spiritalis profectus cum abstinentia carnem macerante retentetur. Si enim modum abstinentia excesserit, uitium non uirtus erit. uirtus enim multa sustinet bona & continet. Ergo cottidie ieiunandum est, sicut cottidie reficiendum est. & dum cottidie edendum est, uilius & parcius corpori indulgendum est, quia ideo cottidie edendum est, quia cottidie proficiendum est, sicut cottidie orandum, cottidieq. est legendum.

*

Y

DE

DE PAUPERATE, AC DE
cupiditate calcanda.

Cap. VI.

Galat. 6. Monachis, quibus pro Christo mundus cruci-
fixus est, & ipsis mundi cupiditas cauenda est:
nimirum dum nō solum superflua eos habere da-
mnabile est, sed etiam uelle: quorum non census,
Matth. 16. sed uoluntas quæritur: qui relinquentes omnia,
& Christum Dominum cum timoris cruce coti-
diani sequentes, in cælis habent thesauros. idcirco
dum in cælis multum sunt habituri, paruo & ex-
tremo necessitatis censu in terris debent esse con-
tenti, scientes lepram esse cupiditatem Monachis,
imitatoribus Profetarum ac discipulorum Christi
proditionem atq. perditionem, Apostolorū quo-
que dubijs sectatoribus mortem. Ideo ergo nuditas
& facultatum contemptus, prima perfectio est
Monachorum: secunda uerò purgatio uitiorum:
tertia uerò perfectissima Dei continuata dilectio,
Luc. 10. ac diuinorum iugis amor, qui terrenorum succedit
obliuioni. Quæ cum ita sint, paucis nobis opus
est, iuxta uerbum Domini, aut etiam uno. pau-
ca namque sunt necessaria uera, sine quibus uita
non

non transagitur: aut etiam uno, quasi cibo iuxta litteram. puritate autem sensus indigemus per gratiam Dei, ut intellegamus spiritualiter, quæ sunt illa pauca caritatis, quæ Marthæ à Domino suggeruntur. *Luc. 10.*

DE VANITATE
calcanda.

Cap. VII.

VANITAS quoque quàm sit periculosa, breuiter demonstratur uerbis Saluatoris, qui suis discipulis lætantibus uanitate dixit; *Vidi Sathanan sicut fulgur de calo cadentem.* & Iudæis aliquando se iustificantibus ait; *Quod autem altum est in hominibus, Luc. 16. abhominatio est in conspectu Domini.* Ex his & illo Pharisei famosissimo se iustificantis exemplo colligitur, quòd interemprix sit omnium bonorum uanitas, & gloriatio elata, dum bona uanè laudata Pharisei perierunt, & peccata publicani accusata euauerunt. Non exeat igitur uerbum grande de ore Monachi, ne suus grandis pereat labor.

Cap. VIII.

CAstítas uerò Monachi in cogitationibus iudicatur: cui nimirum cum discipulis ad audiendum accedentibus à Domino dicitur; *Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est eam in corde suo.* dum enim uultum illius considerat ille, cui consecratus est, uerendum est ne inueniat in anima, quod abhominatur. ne forte, iuxta sententiã sancti Petri, *habeant oculos luxoriæ plenos atq. adulteriij.* & quid prodest, si uirgo corpore sit, & non sit uirgo mente? Deus enim spiritus in spiritu habitat ac mente, quem immaculatum uiderit, in quo nulla sit adulterina cogitatio, nulla spiritus coinquinati macula, nulla peccati labes sit.

Matth. 5.

Ioan. 4. &

2. Corinth.

3.

DE DISCRETIONE.

Cap. IX.

Discretio Monachis quàm sit necessaria, multorum error ostendit, & aliquorum ruinæ demonstrant, qui sine discretione incipientes & absq. moderatrice scientia degentes uitam finire laudabilẽ non

non potuerunt. quia sicut sine uia tendentibus error euenit, ita sine discretione uiuentibus excessus in promptu est, qui semper uirtutibus in medio inter utramq. nimietatem positus contrarius est. cuius impactio periculi res est, dum iuxta semitam discretionis directam inimici prauitatis offendicula ac diuersorum errorum scandala ponunt.

*QVIA ORANDVS EST DEVS
de ipsa discretione.*

Cap. X.

ORandus est igitur Deus, qui lumen ueræ discretionis largiatur, ad inluminationem huius uitæ tenebris sæculi utrimq. obscurissimis circumdata, quò sui ad se sine errore ueri adoratores possint has euadere tenebras. Discretio igitur à discernendo nomen accepit, eò quòd ipsa in nobis discernit inter bona & mala, inter media quoque & perfecta. diuisa namque ab initio lux & tenebræ, utraque id est bona & mala: postquam mala per Diabolum boni depriuatione esse ceperunt, sed per Deum inluminantem prius ac postea diuidentem, inde Abel pius bona elegit, Cain uerò impius mala incidit,

Ioan. 4.

Genes. 1.

Genes. 4.

Cap. XI.

Genes. 1.

Matth. 13.

Bona Deus fecit cuncta, quæ creauit: mala uerò Diabolus superseminauit dolosa calliditate, ac subdola ambitionis suasionem. Quæ sunt igitur bona? Illa scilicet, quæ integra sunt ac incorrupta, sicut creata permanserunt, quæ solus creauit Deus, iuxta Apostolum: *Vt in illis ambulemus, quæ sunt opera bona, in quibus in Christo Iesu creati sumus*, bonitas scilicet, integritas, pietas, iusticia, ueritas, misericordia, caritas, pax salutaris, læticia spiritalis cum spiritus fructu. hæc omnia cum fructibus suis bona sunt. His uerò contraria mala sunt, scilicet malicia, corruptela, impietas, iniusticia, mendacium, auaritia, odium, discordia, amaritudo, cum fructibus eorum multiplicibus, qui ab eis nascuntur. innumerabilia enim sunt, quæ de utrifque contrarijs, id est, bonis & malis, procreantur.

QVOD

QVOD MALVM EST DECLI-
nare à bonitate & integritate.

Cap. XII.

QVod autem declinat à bonitate condita & integritate, hoc primum malum est, quod est superbia malitiæ primæ: cui contraria est piæ bonitatis humilis existimatio, suū creatorem agnoscens & glorificantis, quod est rationabilis creaturæ primum bonum, sic & cetera per duplices sensim partes in immanem omniū siluam creuerunt. Quæ cum ita sint, tenenda sunt fortiter bona, Dei habentibus auxilium, quod semper orandum est, per prospera & aduersa, ne aut extollamur in prosperis in uanitatem, neque deiciamur in aduersis in desperationem. Ideo continendum semper est ab utroque periculo, id est ab omni nimietate per temperantiam gloriosam, & ueram discretionem, quæ Christianæ humilitati adhæret, & uiam perfectionis ueram Christi militibus aperit, discerens scilicet sēper in dubijs rectè, ut inter bona & mala ubiq; diuidēdo iustè, siue inter utraq. foris, siue inter corp⁹ & animā intus, siue inter opera & mores, siue inter curā & quietē, siue inter publica & secreta.

creta. Mala itaque cauenda sunt similiter, superbia, inuidia, mendacium, corruptela, impietas, mala morū, transgressio gulæ, fornicatio, cupiditas, ira, tristitia, instabilitas, uana gloria, elatio, detractio. Bona quoque uirtutum sectanda sunt, humilitas, benignitas, puritas, oboedientia, abstinentia, castitas, largitas, patientia, læticia, stabilitas, feruor, in-pigritia, uigilantia, taciturnitas, quæ per fortitudinem sufferentem, & temperantiam moderantem, quasi in quadam ponderatrice discretionis statera statuenda in actu sunt operis adsueta pro capto conatus nostri sufficientiam ubique quærentibus. nam cui sufficientia non sufficit, excessisse discretionis modum nulli dubium est. & quicquid ipsum modum excesserit, uitium esse manifestum est.

*QVOD INTER PARVVM ET NIMIVM
rationabilis est in medio mensura.*

Cap. XIII.

Igitur inter paruum & nimium rationabilis est in medio mensura, reuocans semper ab omni utrūque superfluo, in omni re posita. certum ubiq. necessitatis procurans, ac inrationabile superflue uoluntatis

uoluntatis declinans. Et hæc mensura discretionis, uerè omnes nostros pondere trutinās iusto actus, nequaquam nos deuiare ab iusto permittit; neq., dum stellam uiæ ducem per directum semper sequamur, errorem pati. dum enim de utraque parte semper est continendum, iuxta illud dictum; *Conz Deuteron. tinete uos à dextris & à sinistris*, in directum semper *5. & 10. 1.* per discretionem tendendum est, id est per lumen Dei, dicentibus sapiūs, idq. Psalmistæ uictoris uersiculo canendo; *Deus meus inlumina tenebras meas, quoniam in te eripiar à temptatione.* temptatio enim est uita Hominis super terram.

DE MORTIFICATIONE.

Cap. XIII.

MAXIMA pars regulæ Monachorum, mortificatio est: quibus nimirum per scripturam præcipitur; *Sine consilio nihil facias.* Ergo si nihil sine *Ecclesiast. 32.* consilio faciendum est, totum per consilium est interrogandum. inde etiam per Moysen præcipitur; *Interroga patrem tuum, & adnuntiabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi.* Sed licet duris dura uideatur hæc disciplina, ut scilicet homo semper de ore pendeat alterius

alterius, ceteris tamen Deum timentibus dulcis ac
secura inuenitur, si ex integro, & non ex parte con-
seruetur: quia nihil dulcius est conscientiae securi-
tate, & nihil securius est animae impunitate, quam
nullus sibi ipse per se potest tradere, quia proprie
aliorum est examinis. Hoc namque defendit à ti-
more iudicii, quod iam examinauerit iudicantis
censura, cui alieni ponderis inponitur moles, &
totum portat quod suscepit, maius periculum iudi-
cantis, quam eius qui iudicatur. Quicumque itaque
semper interrogauerit, si seruauerit, numquam erra-
bit. quia si alterius errauerit responsio, fides creden-
tis & labor oboedientis numquam errabunt, ne-
que mercede interrogati carebunt. Nam si per se
aliquid discusserit, qui debuit interrogare, in hoc
ipso arguitur errasse, quod iudicare praesumpsit,
qui debuit iudicari: etsi rectum fuerit, prauum illi
reputabitur, dum per hoc à recto declinauit: quia
nihil audet per se iudicare, cuius officium est tantum
oboedire. Cum haec igitur ita sint, cauenda ubi
que est monachis superba libertas, ac uera humilis-
tas discenda, sine murmuratione & haesitatione
oboedientibus, quò iuxta Domini uerbum, *iugum*
Matth. 11. Christi suauē, & onus eius leue sentiant. alioquin, do-
nec Christi humilitatem discant, suauitatem iugi
cuius

eius, & honeris illius leuitatem non sentient. Humilitas enim cordis, requies animæ est, uitijs ac laboribus non fatigata, ac unicum illius dedit & malis refrigerium. & quantum ad hanc considerationem, tota de tantis foris uagis acuminibus attrahitur, tantum intus requiescit, ac refrigeratur, ita ut etiam amara illi sint dulcia; dura & ardua antè habita, plana ac facilia esse sentiat. Mortificatio quoque superbis ac duris intolerabilis, illi fit consolatio, cui hoc solum placet, quod humile ac mansuetum est. Sciendum autem est, quod neq. hanc martyrij felicitatem, neque aliud quid utile superueniens poterit perfectè complere, nisi qui in hoc studium singulare posuerit, ut non inueniatur imparatus. Si enim iuxta hoc studium suas aliquas sectare aut nutrire uoluerit intentiones, continuo interpositorum occupatione detentus, turbatus, sequi quò iussio ducit, gratus semper non poterit neque ut conpetit complere potest qui turbulētus est & ingratus.

Mortificationis igitur triplex est ratio, Non animo discordare, Nō lingua quidlibet eloqui, Nō ire quoquā. Absolutè suū est sēper dicere, sibi quāuis cōtraria iubenti; *Nō sicut ego volo, sed sicut tu vis,* *Iohan. 5.*
iuxta exemplū Domini Saluatoris, qui ait; *Descendi*

de calo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui me misit, Patris.

EXPLICIT REGVLA SANCTI
COLVMBANI.

S. BA-

S. BASILII EPI-
SCOPI

AMMONITIONES.

AVdi, Fili, ammonitiones
patris tui, & inclina aurem tuam ad uerba
mea: commoda mihi libenter auditum,
& corde credulo cuncta quæ dicuntur ausculta.
Cupio enim instruere te, quæ sit spiritalis militia,
& quibus modis Regi tuo debeas militare. Inten-
tissimè ergo audiat sensus tuus, & animam tuam
nullus prægrauet somnus, sed ad uigilandum ex-
cita eam, & ad studium intellegendi sermonum
meorum paratus esto. Verba enim mea non sunt
ex me, sed prolata ex diuinis fontibus, neque enim
noua doctrina instruo te, sed ea, quæ didici à ma-
ioribus meis, doceo te. Hæc enim si immiseris in
cor tuum, in pace dirigentur itinera tua, nec ad te
adpropinquabit ullum malum, sed procul à te
Z 3 abscedet

abscedet omnis aduersitas animę. Si ergo cupis, Fili, militare Domino; illi soli militabis. Sicut enim, qui militat Regi terreno, omnibus iussis eius oboediunt, sic & qui militant Regi cęlesti, debent custodire pręcepta cęlestia. Miles terrenus quocumque loco mittitur, paratus & promptus est, neque uxoris aut filiorum gratia excusare audebit; multo magis miles Christi sine aliquo impedimento Regis sui debet oboedire imperio. Miles terrenus contra hostem uisibilem pergit ad bellum: tecum uerò hostis inuisibilis cotidie dimicando non desinit. Illi contra carnem & sanguinem est dimicatio: tibi uerò aduersus spiritalia nequitie in cęlestibus est cōluctatio. Ille contra hostem carnalem carnalibus armis utitur: tu uerò debes contra spiritalem hostem armis uti spiritualibus. Ille in bello galeam ferream gestat in capite: sed tua galea salus Christi sit, qui est caput tuum. Ille lorica, ne uulneretur, indutus est: sed tu pro lorica Christi caritate esto circumdatus. Ille contra aduersarium emittit lanceas & sagittas: tu contra hostem tuum diuina eloquia iaculare, & percutienseum uerbis Dominicis dicito; *Dominus mihi adiutor est, & ego dispiciam inimicos meos.* Ille, donec pugna geritur, arma à semetipso non proicit, ne ab aduersario uulneretur: ita & tu numquam debes
esse in

esse inermis, quia tuus hostis illo est astutior. Illius quidē hostis ad tempus pugnat: tuus uerò hostis, quā diu in stadio uite huius consistis, tecū pugnare non cessat. Illius arma laboriosa & grauiā sunt ad portandū: tua uerò arma uolentibus portare suauia sunt ac leuia. Ille cū superauit aduersariū ad domum coniugis ac liberorū reuertitur: tu uerò hoste prostrato in illud cæleste regū cū omnibus sanctis intrabis, Ille pro labore terreno terrenū accipit donatium: tu uerò pro spiritali labore cæleste accipis præmiū. Cæleste enim donū expectat Monachus, qui terrenos actus à semetipso proicit, nec implicat se negotijs sæcularibus militans Deo. Difficile namq. est duobus Dominis seruire: nec potest quisquam seruiens Mammonę spiritalia arma portare, sed iugū Christi suaue repellit à se ac proicit, & quicquid graue & honerosum est animę suę, suaue ac leue ei uidetur. istiusmodi uir à proprijs armis uulneratur, & cū diligit periculū, incidit in mortē. Tu autē considera, cui te Regi ad militandū probasti. quanto enim superius est Rege terreno imperiū cæleste, tanto excellentior est gradus militiæ tuæ terrena militiā. Turrim namq. excelsem exstruere cogitas. prepara ergo tibi sumptus ad structurā, ut coeptum ædificiū ad perfectū deducas, ne quando
præte-

prætereuntibus uenias in derisum, & gratulentur de te inimici tui. Hæc turris non ex lapidibus constructitur, sed ex uirtutibus animæ: nec auri, nec argenti sumptibus indiget, sed conuersatione fideli. Nam terrenæ opes plurimum ad ædificandum impediunt. Vnus prospectus sit, Fili, tibi, si uni Deo seruire desideras, ut nulli studeas placere in uita tua, nisi illi soli: nec in diuersis occupationibus occupes mentem tuam, sed omnimodo abscide à te carnalem amorem. ne carnalis amor amorem cælestem à te excludat. Omne uicium expelle ab anima tua, ut uirtutes animæ tuæ conquirere possis.

DE VIRTUTIBVS ANIMÆ.

AVdiigitur quæ sunt uirtutes animæ, & quæ maxima conferunt ei lucra.

I. Virtus est animæ diligere Deum, & odire illa, quæ Deus non diligit.

II. Virtus est animæ patientiam sectari, & ab impatientia declinare.

III. Virtus est animæ castitatem tam animæ quàm corporis custodire.

III. Virtus est animæ uanam gloriam contempnere, & omnia caduca calcare.

V. Virtus.

V. Virtus est animæ humilitatem studere, & tumorem superbiæ abhominare.

VI. Virtus est animæ iram cohibere & furorē reprimere.

VII. Virtus est animæ ab omni stultitia declinare, & sapientiam diuinam amplectere.

VIII. Virtus est animæ omnem uoluntatem carnis subicere menti.

IX. Virtus est animæ auaritiam spernere, & uoluntatem paupertatis assumere.

Has ergo uirtutes facilè poteris obtinere, si sæcularem curam neglexeris, & caducis ac terrenis rebus cælestia præposueris, & iudicia eius die noctuque impensius meditaberis. Eris autem tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, & omnes fructus spiritus ex te orientur, & ex seruo amicus Dei efficieris. Ex tota igitur mēte tua dilige Deum, ut in omnibus actibus tuis placeas illi. Si enim, qui coniugio copulatus, festinat placere uxori, multo magis Monachus in omnibus debet placere Christo. Qui diligit Deum, eius mandata custodiat. Deus enim non se uerbis tantū uult diligi, sed corde puro & operibus iustis. Qui enim dicit; Diligo eum, & mandata eius non

custodit

custodit, mendax est. Huiusmodi enim uir fallitur, & a semetipso seducitur. Deus enim non uerborum, sed cordis est inspector, & diligit eos, qui in simplicitate cordis seruiunt ei. Si terrenos parentes cum tanto affectu diligimus, quia paruo tempore pro nobis sustinuerunt laborem, nonne nobis magis cælestis pater amandus est. Nam & quod circa nos eorum fiat obsequium, Christi est beneficium, qui omnium dispensator est optimus. Nam & antequam nasceremur in hoc sæculo, sua prouidentia parentes nobis antea præparauit, quorum obsequio nutrireremur. Sed & matris ubera tunc lacte replebuntur, quando infans fuerit potus. Ergo magis omnibus diligamus Deum, qui & nos & parentes nostros proprijs manibus finxit; & cuncta nobis dona, quæ erga nos geruntur, cotidie eius beneficijs ascribamus. nam & parentes nostros ut propria uiscera diligamus, si ascendere nos ad seruitium Christi non prohibeant. Si autem prohibuerint, nec sepulchra illius à nobis uisitari debentur. Christus diligendus est super parentes: quia non nobis tribuunt parentes ea, quæ Christus tribuit. Et quis beneficia eius congruenter enarrare possit? uel nobis quantum tribuat, & cotidie præparare non desinit? quantum quis plus laudare uoluerit

uoluerit sermonibus, laudando Deo non deficit,
sed tunc incipit laudare Deum: qui uidens nos in-
numeris obnoxios peccatis non dispexit, sed libe-
rauit nos: nec cum alienati ab eo in diuersis errori-
bus uagaremus, auertit a nobis faciem suam: &
dū iam urgueremur in præcipitium mortis, ad ui-
tam perpetuam reuocauit nos: & cum ingrati be-
neficijs eius ab eo auerteremur, ut pater clemētissis-
mus exquisiuit nos: & cum in sublime sederet, nos-
tri gratia descendit ad terram, & in tanta humi-
litate uenit, ut seruilem formam assumeret: & qui
in pugillo continet orbem terrarum, pannis in
præsepio inuolutus est: & qui cælum palmo
metitur, non habuit ubi caput reclinaret: cum es-
set diues, pauper est factus, ut nos ditaremur
in illo: & qui in nubibus uenturus est iudicare
uiuos & mortuos, iudicium humanum pertulit: &
cum sitientibus sit fons uitæ & fluminis æterni,
cum sitisset, aquam postulauit a muliere Sama-
ritana: & qui omnes satiat esurientes, esuriuit
pro nobis, cū temptaretur a Diabulo in heremo: &
cui ministratur ab Angelis in cælo, ministrare di-
gnatur hominibus in terra: & manus, quæ uirtutes
plurimas faciebant, clauis pro nostra redemptione

adfixæ sunt: & ori mellifluo, quo salutari doctrina
profluxit hominibus, fel pro cibo impij porrexe-
runt: & qui nullum læsit, cæsus est: & obprobria
innocens pertulit: & cuius nutu mortui suscitantur,
uoluntariè mortem crucis pro nobis sustinuit
& quia hæc omnia perpeffus est, ut nobis uitam
æternam donaret: & cum nobis magnalia benefi-
cia præstitit, nihil exigit a nobis, nisi ut diligamus
eum, & templa nostra inpolluta ei seruemus, ut ille
semper in nobis habitet, & nos in illo permaneamus.
Non postulat a nobis aurum, neque argentum,
neque aliquid huiusmodi: (Nam etsi fuerint nobis ista,
dispertire egentibus præcepit) nos ipsos quærit,
nos desiderat, in nobis requiescere cupit.
Accedamus ergo ad eum, & copulemur
in affectu eius, ut nos ipsos diligamus & proximos.
Qui diligit, inquit, proximum, legem implet:
qui autem è contrario odit, homicida est. qui autem
diligit fratrem suum, in tranquillitate est cor
eius: fratrem uerò odians, tempestate circumdatus est.
Vir benignus, etiamsi patiatur iniuriam, pro nihilo ducit:
iniquus autem, etiam paruum uerbum audiens a proximo,
contumeliam arbitratur. Qui caritate plenus est, tranquillo
animo & serenissimo uultu procedet: uir autem odio plenus,
ambulat

ambulat iracundus. Tu autem, Fili, benignitatem stude in uita tua, & proximum tuum habeto tamquam unum ex menbris tuis. Omnem hominem fratrem tuum iudica esse. Memento quod unus artifex condidit. Ne moueas cuiquam scandalum in uita tua, & non quod tibi utile est, sed quod illi, facito. Quod tibi accidere non uis, nec proximo tuo cupias inuenire. Si eum uideris in bonis actibus uersantem, congratulare ei, & illius gaudium tuum ducito: & si aliquid patiatur aduersum, conpatere ei, & illius tristitiam tuam deputa. Omne malum expelle ab anima tua, & odiorum flammæ non turbent eor tuum. Contra impotentem & subditum tibi noli scandalum commouere, sed tamquam proprium membrum tuum eum habeto in omnibus. Ne simulato corde diligas proximum tuum. neque labijs aut osculis insidieris ei. Dolosus enim uir quasi pacifica ex ore profert uerba, & in animo suo subplantare cogitat proximum. In his ergo operibus ad iracundiam prouocatur Deus. Puritas enim placet in conspectu Dei: respuit autem omne fictum. Tu uero omnem simulationem longè facate, & non concupiās subplantare aut mordere uel laniare proximū tuum. Membrum autē tuum ducito fratrem tuum. Quod etsi

quandoque, ut homo, iratus fueris, ultra Solis terminum non producas iram tuam, sed conciliare ad pacem, & deprime omnem furorem ab anima tua. Qui enim amplectitur pacem, in mentis suæ hospitio mansionem præparat Christo : quia Christus pax est, & in pace requiescere consuevit; uirum autem inuidum omnibus modis execratur. Vir pacificus in tranquillitate est semper: inuidus autem similis est naui, cum iactatur fluctibus maris. Homo pacificus securam possidet mentem : inuidus autem in turbatione est semper. Qui sectatur pacem, in mentis suæ hospitio totus undique munitus est: nã inuidus, ut lupo rapax, insanit inaniter. Pacificus uir similis est uineæ honestè abundantis fructu copioso: inuidus autem opus indigentiae ac miseriae detinetur. Et quantum pacificus gaudens in Domino delectatur; tantum inuidus tabescens ad nihilum redigetur. Ex habundantia lætitiæ pacificus homo dinoscitur; & ex uultu marcido & furore pleno inuidus demonstratur. Pacificus homo consortium Angelorum merebitur: inuidus particeps Dæmoniorum efficietur. Et sicut pax secreta mentis inluminat, ita inuidia occulta cordis obæcat. Pax enim effugat discordiam: inuidia autem cumulat eam. A splendore pacifici aufugit caligo:
& ubi

& ubi est inuidia, ibi est obscuritas, & exteriores tenebræ. Sectare ergo desiderabile nomen pacis, ut fructum eius consequaris; & execrare inuidiã, ne malorum fructibus replearis. Rationabile namque animal creauit te Deus, ut possis discernere inter bonum & malum, ut quæ sunt optima & quæ sunt inutilia respuas, eligas, & ab omni specie mala abstineas te.

Fili, patientiam arripe, quia maxima uirtus est animæ, ut uelociter ad sublimitatem perfectionis ascendas. Igitur si cupis patientiam habere, moneo primùm te, ut ad mandata diuina excites mentem tuam. Ne fabulosa arbitreris Dei præcepta, sed in his semper sollicitum sit cor tuum. Ne frangat animam tuam ulla aduersitas mundi a præceptis Dei, ac mandatis, & a caritate, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. neque erigaris in successibus prosperis, sed in utroque temperatus sis. Omne, quod tibi iniunctum fuerit religionis gratia, libenter suscipe & obtempera; etiamsi supra uires tuas fuerit, ne spernas, neque deuities illud, sed causam impossibilitatis tuæ ei, qui tibi iniunxit, fideliter enarra, ut quod tibi honerosum fuerit, eius moderatione subleuetur, ut contradictionis uitio careas. Retributionem patientiæ tuæ ne

tuæ ne requiras ab homine, ut in futuro possis recipere ab æterno Domino æternam retributionē. Patientia grandis medela est animæ: impatientia autem pernecies cordis. Per patientiam autem expectatur spes futurorum, & quod non uidetur, quasi quod uideatur, amplectitur.

CAstum enim te in omnibus conserua, Fili, ut uideas Dominum in gloria consistentē. Ab omni pollutione mundum sit cor tuum, & ne des inimico aditū introeundi. A conspectu nequā auertas oculos tuos, & ne delecteris pulchrarū uultu feminarum, ne per talem delectationem ultima exsoluas subplicia. Memento cui dedicasti membra tua, & ne commiscearis illa cum meretricibus. Reflece amorem tuum ab amore mulierum, ne te ab amore Dei excludat. Noli minima spernere, ne paulatim defluas. Ne uelis ire ad domum uirginum, neq. longis & otiosis fabulis uti cū eis, ne per plurimas sermocinationes utraq. mens polluatur. Noli grauius ferre sermones meos, ne stultum arbitreris meum eloquium; sed crede mihi, & gratanter accipe uerba mea. Si ad feminarum domus accesserit clericus aut monachus, & uirgo patiatur huiusmodi introire ad se, statim inmutant pristinā dignitatem, &

tem, & quod Deo polliciti sunt, sua uoluntate amittunt. Nec enim poterunt huiusmodi mansionē in se Deo præparare, sed dissolabuntur, ut lignum aridū. Numquid uirginitatem Dominus ab aliquo extorquet inuito? Hoc enim munus uoluntariē Christo offertur ex propria uoluntate, iam non est in tua uoluntate. Non enim licitum est ulli profanare, quod Deo promissum est. Nō peccabis, homo, si non uoueris uotum: si autem uoueris, ne moreris reddere illud; quia Dominus quasi suum requireret illud a te, nec pollutioni uult commisceri membra tua, quæ sibi iam dedicata sunt. Vide ergo ne te seducat corporis pulchritudo, & decorem animæ tuæ amittas. Ne improbo oculo intuearis speciem mulieris, ne intret mors in animam tuā per fenestras tuas. Non adcommodes aures tuas ad percipienda uerba earum, ne concipias nequitiam in anima tua. Mulieris carnem ne uelis tangere, ne per tactum eius inflammetur cor tuum, & spiritu tuo laberis in perditionem. sicut enim fœnū proximans igni conburitur, ita & qui tangit mulieris carnem, non euadet sine damno animæ suæ: & licet corpore castus euadat, mente tamen & corde corruptus abscedit. Dic mihi, quæso te Fili, qualis est profectus in pulchritudine carnis? Nonne sicut
b. foenum

foenum æstatis ardore percussum arefcit, & paulatim pristinū decorem amittit. Succedente enim senectute omnis decor pristinus iuuentutis flori desperit, & qui ante in amore carnis exardescēbāt, postea in odiū eius conuertūtur. & quando mors uenerit, quantū remanebit pulchritudinis? Tunc recognosces, quia uanū est, quod antea inaniter diligebas. Cū uideris totū corpus intumescere, & in foetorem esse cōuersum, nōne claudes nares tuas, ne sustineas foetorē durissimum. Vbi est omnis illa oblectatio? require si est alicubi pristini decoris aliquod uestigiū. & ubi est suauitas luxuriæ & conuiuiorum opulentia? ubi sunt blandimentorū uerba, quæ corda simplicia molliēbāt? ubi sunt sermones dulces, qui amaritudinem amantibus infundebant? Vbi est inmoderatus risus, aut locus turpis? ubi infrenatæ & inutiles læticiæ? uelut decursus aquarū pertransiens nusquam comparuit. Iste finis est pulchritudinis carnis, quā amabas: hic oblectationis terminus. Reflecte igitur animū tuum ab his obscenis amoribus, & omnē amorem conuerte ad splendidissimā pulchritudinem Christi, & radij fulgoris eius inlustrent cor tuū, ut omnis obscuritas caliginis expellatur a te. Hæc pulchritudo diligēda est, Fili, quæ læticiam spiritalē consueuit infundere:
hic decor

hic decor omnibus modis amplectendus est, unde nobis serenitas tranquillitatis acquiritur. E uitem⁹ perneciosas pulchritudines, ne omnium malorum genera in nos inrogētur. Multi enim per mulierum species a uia ueritatis naufragauerunt. pleriq. ornamenti earū oblectati perneciem animarum suarū perpeffi sunt, & a perfectionis fastigio in profundū inferni dimerfi sunt. Caue, ergo, Fili, species, per quas plurimas cernis animas perisse. Cessa edere cibum, qui alijs intulit mortem, ne incidas iter, per quod naufragium perpeffi sunt plurimi: euita lasqueos, per quos captos plurimos senseris. Postula tibi a Domino cor prudens, & peruigilē sensum, Fili, ut non ignores fraudes & insidias inimici, & in retia eius ne incadat pes tuus. Sapiens uir non cōsiderat corporis decorē, sed animæ: insipiens autē in carnalibus detinetur. Sapiens uir mulierem respuit gestuosam: stultus autem cōcupiscens eam subplātatur. Vir prudens ab impudente muliere auertit oculos suos: luxuriosus autem intuens eam soluetur ut cera à facie ignis. Tu autem, Fili, caue species perneciosas ac falsas pulchritudines. Deturbātur enim animæ adtendentes tales. Christus non in corporis, sed in animæ pulchritudine delectatur. Illa ergo & tu dilige, in quibus delectatur & Deus.

CAue quoq. cupiditatem, neq. amorī pecuniarū subiciās te, sed ab omni avaritia declina, ne condemneris ut adulter & idolorū cultor. Noli amare Mammona, ne te separet a Deo. Noli diligere opes terrenas, ne amittas cælestes. Multi cupientes aliena a suis priuati sunt. Alienæ sunt a nobis huius sæculi facultates: nostra autem possessio regnum cælorum est. Noli appetere aliena, ne a tuis fias extraneus. Cotidiano uictu esto contentus. quicquid superfluum est, tamquam impedimentum propositi tui, proice abs te. Ne cupias fieri locuples, ne in temptationem & in laqueum Diaboli incidas. Cæue radicem omnium malorum cupiditatem pecuniarum. Cupidus enim animam suam uenalem habet. si inuenerit tempus, pro nihilo perpetrat homicidium: & ut quis effundat aquam in terram, ita est ei effundere sanguinem proximi sui. Pleriq. avaritiæ ardore in mortis periculum inciderūt. Propter avaritiam Acham cum suis omnibus lapidatus est. propter avaritiam Saul alienus a Deo effectus est, & ad extremum de culmine regali expulsus est, & ab inimicis suis peremptus est. & Achab propter avaritiam inuasit uineam Naboth, & huius rei gratia in prælio uulneratus & defunctus est. Dominus uerò noster & Saluator uoluit de cordibus Phariseorum

seorum pecuniarū amorem excludere: sed quia erāt cupidissimi, salutaria eius monita deridebant. Nam & illum diuitiæ, quem Dominus ad regna cælorū prouocauit, amor pecuniarum eum intrare non permisit. Sed & ludæ peccatum auaritię flamma exarsit, ut Dominum cunctorum bonorum largiatorem in manus traderet impiorum. Auarus uir inferno similis est. Infernus enim quantoscūq. deuorauerit, non dicit Satis est. sic etsi omnes thesauri confluxerint in auarum, non satiabitur. Alienus igitur esto, Fili, ab hoc uitio, & uoluntariam paupertatem libenter assume. Noli esse piger, sed labora manibus tuis, ut habeas unde pusillum tribuas indigenti. iuxta mediocritatem tuam porrige. Tantum enim expetitur a te, quantū tibi creditū fuerit. Nemo enim exigit a te, quod ipse non habes. Elemosina cum iniquitate acquisita abhominatio est coram Christo: sed acceptum est ei, quod fuerit fideliter acquisitum. Fili, auaritia ista nō habet misericordiam. Sunt enim nonnulli, qui diripientes aliena, facere se elemosinam simulant, & cum alios obprimunt, alijs misereri se fingunt. Sed Deus non delectatur operibus eorum, & simulationem cordis eorum execratur ac respuit. Tu autem, licet exiguum dederis de tuis iustis laboribus, gratum &

acceptum erit Domino. Sed non sis uanus inde, cum feceris elemosinam indigenti, neque illo meliorem, cui feneras, aestimes sed in omnibus operibus tuis humilia te coram Domino: quia non erit gratum, quicquid efficitur cum superbia. quod autem humiliter fit, acceptum ei est.

Fili, præ omnibus humilitatem stude, quæ est uirtutum sublimitas, ut possis conscendere perfectionis culmen: quia iustitiæ constitutiones non aliter, nisi per humilitatem, implentur. Multorum autem temporum labores per superbiam pro nihilo computantur. Similis Deo est humilis uir, & in se Dominum gestat: superbus autem Deo odibilis, Diabolo similis est. Humilis uero, licet habitu uilissimus sit, gloriosus tamen est uirtutibus: superbus autem, etsi decorus & clarus uideatur aspectu, tamen operibus uilis est, & uerbis & gestibus, uultu & incessu superbia eius denuntiatur. Et leuitas cupit semper laudari ab hominibus, & uirtutibus, quibus alienus est, se prædicari gestit. non patitur cuiquam esse subiectum, sed semper primatum cupit, & se in maiorem gradum conatur inmergere, & quod meritis obtineri non potest, ambiendo festinat inuadere. ambulat semper tumens, ut uter uacuus, & ut nauis absque gubernatore.

gubernatore, cum iactatur fluctibus, ita & ista le-
uis circumfertur, instabilis per omnes actus suos.
Humilis autem e contra omnes terrenos respuens
honores, ultimum seiudicat omnium & mediocri
uultu intuens, eminens coram Deo apparet, & cum
omnia fecerit, dicit: *Seruus inutilis sum*, & nihil se fe-
cisse testatur, & celat animæ suæ uirtutes. sed Deus
diuulgat opera eius, & profert in medium, mirifi-
catque gesta illius & exaltat, & clarum facit eum,
& in tempore precum suarum, quod postulat, im-
petrat. Tu autem, Fili, si accesseris ad precandum
Deum, prosterne te humiliter in conspectu eius, ne
postules quicquam quasi ex gratia meritorum. &
si est tibi consciētia alicuius boni operis, ceta illā, &
ut te silentium agēte multipliciter tibi restituatur a
Domino. & peccata tua produc in mediū, ut deleat
illa Deus, cū confessus fueris ea. Non te iustifices o-
rans, ne sicut Phariseus ille exeas condemnatus.
memento publicani, & ita ora ut ille, ut ueniam de-
lictorum tuorum iuuenias. Non in clamore uocis
oraueris Deum, qui est occultorum cognitor: sed
clamor cordis tui pulset aures eius. ne longitudi-
nem uerborum protrahas ante eum, quia non in
multiloquio, sed purissima mente placabitur Deus.

In

IN tempore orationis omnem malitiā cordis proice abs te, & remitte, si quid habes aduersus proximum tuum. Est deniq. quoddam genus serpentis, cum coeperit ire ad bibendam aquā, antequā ueniat ad fontem, euomit omne uenenum. Imitare & tu hunc serpentem in hac parte, & omne uenenum iræ amarum euome, & remitte conseruo tuo centum denarios, ut tibi Dominus dimittat milia talentorum. Quodcumq. opus inchoaueris facere, primum inuoca Dominum, & gratias age. & cum consummaueris illud, similiter fac. Inuoca Deum ex toto corde, & inuenies eum. & cum inueneris, ne dimittas eum, sed copuletur mens tua in amore eius.

HOc stude in uita tua, ut orationem puram offeras Deo, ne cogitationes superfluæ conturbent cor tuum, neq. in diuersa rapiatur mens tua. Memento enim te sub Dei stare conspectibus, qui occulta cordis conspicit, & abscondita mentiū nouit. Vigilanter igitur adsisce in conspectu Dei, in tempore orationis uel psalmorū non te opprimat somn⁹, & ne dissonans sit a sono uocis sensus tuus, sed in linguæ uerba uigil intendat. ne sit duplex oratio tua, quæ non possit adcedere ad aures Dei. non sit tibi ullū tempus uacuū aut otiosum tam in diebus quam

quam in noctibus. Vigil esto ac sollicitus oculis ac mēte, ut imminentē temptationem possis facilis effugere. Si enim cogitationes sordidæ turbauerint cor tuum, & cogerint aliquod illicitū perpetrare, per orationes & uigilias depellentur ab anima tua. Oratio namq. grandis munitio est animæ. per orationes purissimas omnia utilia tribuuntur a Domino, & cuncta noxia procul dubio effugantur. In tempore psalmodiū sapienter spalle, Fili, & spiritales cantus uigilanter cane coram Domino, ut uirtutem psalmodum facilius possis aduertere. Omnis enim duritia cordis eorum dulcedine emollitur, tūc dulces habebis fauces, gaudensq. cantabis; *quām dulcia faucibus meis eloquia tua super mel & fauū ori meo.* Nec poteris sentire hanc dulcedinem, nisi cū summa uigilantia & sapientia cantaueris. *Fauces enim, inquit, escam gustabunt, sensus autem discernent.* sicut ergo ex carnalib⁹ escis alitur caro, ita ex diuinis eloquijs interior homo nutritur ac pascitur. Sed in his omnib⁹ uigilias sanctas assume, Fili, & deuita inutiles uigilias. Vigiliæ autem inutiles sunt, cū quis uigilauerit aut cogitationes turpes, uel ad gerendum contrariū aliquid, uel facinus perpetrandum, Tales uigilias deuita, & sanctas arripe uigilias, ut possis effici sanctus. In omnibus actibus & uocibus tuis ui-

gila,

gila, ne quando obprimaris somno. Placere hominibus ne gestias; præter soli Deo ne studeas placere alteri. In omni opere tuo, quod cogitas facere, primum inuoca Deum, & si secundum Deum est quod cogitas, diligenter examina, & si est rectum coram Deo, perfice illud. si uero aduersum fuerit repertum, amputa illud ab anima tua. Cottidie actus tuos curiosius discute, & si te peccati obnoxium senseris, ad poenitentiam citò confuge. Nolo ut protrahas peccatum de die in diem; & si quid cogitaueris nequam, & de eo poenitentiam age, & uelociter de corde tuo refeca illud. Ne uelis dicere, Non est hoc grande facinus, quod cogitavi tantummodo; quia in conspectu Domini manifesta & aperta sunt omnia. Nolo ut sinas in te crescere cogitationes malas, neq. tamquam minima neglegas ea. Qui enim spernit minima, paulatim defluit. Non spernas morsum serpentis, ne uenenum eius conspergatur in cor tuum. Abscide uirgulta spinarum de agro cordis tui, ne defigant in te altas radices. Scito quod cor tuum ager est Domini. excole eum caelestibus disciplinis, & non sinas in agro Domini seminare zizaniam. Si igitur taliter uigilaueris, facile poteris ad perfectionem uenire. Ad uigilandum autem ieiunium multum proderit. sicut enim miles plurimo

plurimo honore prægrauatur & præpeditur ad bellum, ita impeditur monachus ad uigilias, cum escarum largitate feruescit. Non benè possumus uigilare, cum dapibus fuerit uenter noster onustus, sed oppressi somno uigiliarum fructus amittimus, & maximum detrimentum animæ nostræ adipiscimur.

Vigilijs ergo stude copulare ieiunia, ut cunctis animæ uirtutibus florere possis, ut caro tua subiecta sit animæ, & sicut ancilla famuletur dominæ suæ. Ne præbeas corpori tuo uires, ut ineat bellum aduersus spiritum tuum, sed semper subiecta sit caro tua, ut obtemperet iussis sancti spiritus. Noli in crassare ancillam, ne contemnat dominam suam, sed ut in omnibus iussis eius obsequijs mancipetur. Sicut enim equis frena sunt inponenda, ita corpora nostra ieiunijs sunt infrenanda. Nam quem admodum auriga, si equorum frena laxauerit, rapidissimo cursu per præcipitia deferuntur, ita & anima cum ipso corpore, si ei frenum non inposueris, ad inferni præcipitia delabitur. Esto igitur peritissimus auriga corporis tui, ut per tramitem rectum possis incedere. Escæ enim plurimæ non solum animam, sed etiam corpora nostra plurimum lædunt. Sæpe enim per ciborum

auiditatem stomachi franguntur uires : nec non & abundantiam sanguinis, & coleram, & plurimas egritudines escarū largitate perpatimur. Sicut enim animę & corpori sunt ista contraria, ita medella est utriusq. temperantia ieiunij. Quantum ergo possumus, Fili, delicias huius mundi, & ciborū opulentia fugiamus, ne quando cruciati in flāma quæramus guttam aquæ, & nullum refrigeriū consequamur. Fugiamus ebrietatem, ne in crimen luxuriæ incidamus. Vinum enim nobis Dominus ad lætitiā cordis, non ad ebrietatem donauit. Non quantum gula exigit, sed quantum naturæ inbecillitas postulat, Nā & Apostulus Timotheo uino modico uti præcepit, & hoc propter dolorem stomachi, & eius frequentes infirmitates. Ne igitur nos, quod ad medellam corporis nostri tributū est, ad perneciem deputemus. Plurimi namq. homines per uinū maximā debilitatem corporis cōtraxerunt, nec potuerāt consequi pristinam sanitatem, quia nō temperauerunt gulæ ardorem. Pleriq. per uinum homicidia perpetraverunt, nec ipsam mortem recusauerunt, alij per uinū a Dæmonibus capti sunt : nec est aliud ebrietas, quā manifestissimus Dæmon. Ebriosus putat se aliquid optimū gerere, cum fuerit ad præcipitia deuolutus. per uinolentiam armatur os ad maledicta,

maledicta, & conuitia proximorum, & inmutatur mens, atq. lingua balbutit. Quid ergo minus habetur ebrietas, quàm Dæmon. Huiusmodi enim uir, cum se putat bibere, bibitur. Sicut enim piscis, cum auidis faucibus properat ut glutiat escam, repente hamum intra fauces repperit: ita & ebriosus intra se uinum suscipit inimicum, quod intra eum morans inpellit ad omne opus nefandissimum, & homo rationalis ut inrationabile animal capietur. Tu autem in omnibus te exhibe sobrium, ut te sobrietas in omnibus castum exhibeat. Sed hoc caueto tu, Fili, ne pro ciborum abstinentia erigaris in superbiam, & infleris aduersus eos, qui ieiunij tui mensuram non ualent obtinere, ne quando uis de aris escis carnalibus ieiunare, & uitij pectus tuum replere. Grandis namq. est confusio animæ, quæ cum sibi carnem subiecerit, ipsa uitij sit subiecta. Quid prodest uentrem ab escis abstinere, & carnem & animam obruere passionibus, & carnis amorem non uinci, & in corde liuoris stimulos machinare. Vir enim contempnens omnia, quæ caduca sunt, tam corporis quàm animæ se abstinet passionibus, quia in utrisq. substantijs homo constare uideatur. Nulla enim perfectio est, in una parte esse subli-

re, & in alia uitiorum caligine occupari. Qui enim castus est, debet perseuerare & in spiritu: quia nihil prodest castū esse corpore, & mente corruptū. Ciuitas si fuerit in una parte munita, ex alia uerò destructa, aditū ad se hostiū prebebit. Et nauis si fuerit fortiter compaginib⁹ solidata, & unam habuerit tabulam perforatā, aquarū fluctibus mergitur in profundum. Vir cōtinens cuncta, quæ uana sunt, spernit, nec ullam gloriam sectatur humanā: furorē iracundiæ reprimat, & execratur liuores inuidiæ: potius detrimentum sustinet, quàm dissoluat uinculū caritatis: in pectore continet dilectionē: non detrahit citò de proximo, nec libenter audit detrahentem: cupit semper declinare a uitijs, & ad uirtutes animæ semetipsum instigat. Talem te exhibe, Fili, si uolueris exercere ieiuniū, & cum te a cibo abstinueris, abstine & linguam tuam ab illicitis uerbis. Omnem blasphemiam longè fac a te. ne superflui sermones procedant de ore tuo, quia & pro otiosis sermonibus reddituri sumus rationē in die iudicij. Ne ad maledicendum quemquā consuecas linguā tuam, quæ ad benedicendū & laudandum Deum creata est. De quibus ignoras rebus in conuentu noli proferre sermonē, sed oportuna uerba procedant ex ore tuo, cū oportunum tempus inueneris,

ut te

ut te audientibus cunctis gratiā exhibeas. Ab omni
uaniiloquio tempera linguam tuā, ne quando, qui
audiunt, horrescant, & obturent aures suas, & sit
confusio coram omnibus. De quibus molestiam
nō pateris, noli acriter contendere. non suescas cō-
suetudines pessimas: quia cōsuetudo, quæ longiūs
fuerit protracta & confirmata, non cū paruo labo-
re uitatur. Noli dissolutis labijs risum proferre: (A-
mentia namq. est cum strepitu ridere) sed subridē-
do tantum mentis læticiam indica. Nec in modum
paruuli iocare uelis assidue: quia non conuenit ei,
qui ad perfectionem nititur iocare cum paruulo:
sed esto in malitia paruulus, & uir perfectus in sen-
su. In quibusdam te exhibe senem, in quibusdam
infantem. Paruuli est enim ludere: perfecti autem
uiri lugere. sed præsens luctus lætitiā gene-
rat sempiternam; iocus autem remissorem efficit
anime, & negligentē erga præcepta Dei: nec delicta
sua potest ad memoriā reuocare, & obliuiscēs ea nō
se instigat ad poenitentiā, & ita paulatim ab omni-
bus bonis cadit. Nullū habebit accessū cordis ad
cōpunctionē, ubi fuerit inmoderat⁹ risus aciosus: u-
bi autē fuerint lacrimę, ibi spiritalis ignis accēditur,
qui secreta mētis inluminat. Tūc auiditate celesti fla-
grās copulatur Christi amore, & in terris degēs me-
litatur

litatur iugiter de supernis; Calcat sæculi dignitates, & ad præmia futura se extendit, nec ulla uis sæculi ab amore segregat Christi, sed ut figura quædam inter homines uersare uidetur, & tota eius cogitatio de cælestibus intellegitur. Mors illi præsens dulcior est, quàm ipsa uita, cupit dissolui & esse cum Christo, quem in carne uiuens intra suum portauerat templum. Vide ergo, quântum lucrum afferant fletus ac lacrimæ: & quantam perneciem præparet risus aciosus. quem enim hîc ridere delectatur, postmodum flebit amariter: qui autem hîc lugere uoluerit, gaudebit in posterum. Nam & Saluator noster beatos appellat lugentes, & qui nunc lætantur, flere eos dicit in nouissimo. Ne ergo te oblectet puerilis iocus ac risus, sed lectionum & spiritualium cantus. Non te soluant in risum uerba inania, sed proferantur ex te perfectorum uirorû uirtutes, ut ad eorum speculû uitam tuam moresq. componas. Perfectus enim dicitur, non qui in ætate, sed qui in sensu perfectus est. Non enim tibi obest puerilis ætas, si fueris mente perfectus: nec senilis proderit ætas, si fueris paruulus sensu. Nam & Dauid, cum puer esset, & perfectum cor haberet, a Domino in regem electus est: & Saul, cum senilis esset, & ætate prouectus, quia in se malignum & grandem

grandem nequitiam habuit, de culmine regali expul-
sus est, & ab inimicis interemptus est. Vetus-
tiam erant & presbyteri, qui Susannam uiolare co-
nati sunt, quos Danihel adhuc puerulus detecto
eorum scelere condempnauit. Et Dominus noster
atq. Saluator ingressus Hierosolimā a paruulis col-
laudatur, & a senioribus postea crucifigitur. Nam
& arbor, licet multorū sit annorum, si fuerit infru-
ctuosa, absciditur; si autem fuerit fructuosa nouella
& fertilis, colitur, ut magis ampliorem proferat
fructum. Perfectorum autem uirorum consortio
fruere, & in contubernijs abstinentium delectetur
anima tua, & a uerbis eorum ne auertas aurem tuā.
Verba enim uite sunt uerba eorum, & incolomis-
tas animæ his, qui ea libenter attendunt. Sicut enim
Sol oriens effugat caliginem, ita sanctorum do-
ctrina expellit tenebras a tuis sensibus. Talium ui-
rorum, quæso, ne deuities consortia, ut eorum mo-
nitionibus mens tua erigatur ad cælum, & fluxam
sæculi gloriam pro nihilo possis despiciere, & uir-
tutes animæ hauriant sensus tui. Euita uiros, quos
erga mandata Dei uideris negligentes, qui mortui
sunt uirtutibus, & uidentur uiuere passionibus:
qui lætantur in prosperis uoluntatibus, & gaudio
carent diuino. Cum huiusmodi uiris nulla tibi cō-

di

mixtio

mixtio sit, neq. uelis cum eis sermocinare assidue, nisi ualeas solummodo ab erroris eos itinere reuocare. Cæterum si non uales, deuota ut publicum hostem. Sæpe enim per unam ouem morbidam polluitur totus grex; & modica pars fellis magnam dulcedinem in amaritudinem uertit; & fermentum modicum totam massam corrumpit: A tali .n. fermento & Dominus te attendere præcepit. Fermentum enim hoc doctrina nequissimorum hominum intellegitur. Nam etsi quis in habitu uideatur clarus ac nobilis, & dulcia tibi uerba proferat eleganter simulatione, tamen cordis eius ex subsequentibus actibus intellegitur. Non enim ex uerbis, sed ex uirtutibus homo probatur. Denique quam plurimi callide uitia sua celare festinant, & apud quosdam ignaros inanis gloriæ uidentur mirabiles; sed cum de uentris sui sinu serpentes protulerint, ad tactum morsum eius intumescunt, & in palam omnibus ueniunt: quia nihil occultum est, quod non reuelabitur. Si quis tibi intulerit mala, ne uelis irasci, sed dole potius pro eo, quia Deus illi irascitur. Qui enim patienter pertulerit mala, in futuro coronabitur: qui autem intulerit mala, in die mala ut reus damnabitur. Ne pro carnalibus damnis frangatur animus tuus, nec uigorem patientiæ res caducæ emolliant: sed time potius damnum, si a proposito tuo retardaueris

daueris. & quando te peccato obnoxium sen-
feris, ad poenitentiam conuerti non confundaris.
Qui enim poenituerit hic, in nouissimo non poe-
nitebit. Clementer enim ad poenitentiam confu-
gientes suscipit, sed ne in misericordia Domini fre-
tus peccatis peccata augeas, ne uelis dicere; Donec
uigeat aetas mea, carnis concupiscentiam exercebo,
& postremo in senectute malorum meorum poe-
nitentiam geram. Pius enim Dominus & multum
misericors, nec ultra facinorum meorum memora-
bitur. Noli taliter cogitare, Fili, quia summa stulti-
tia est haec in mente concipere. Quis enim hominu-
nouit diem exitus sui? Non enim omnes in sene-
ctute ab hac luce migrabunt, sed diuersis aetatibus
de hoc mundo migratur. & in quibus actibus uo-
cabitur homo, de eisdem eum reddere ratione ne-
cesse est. Nemo enim in inferno confitebitur Do-
mino, sed tunc moreris ad poenitentiam conuerti.
Semper ante oculos tuos uersetur ultimus dies. Cum
enim diluculo surrexeris, ad uesperum te ambiges
peruenire. & cum in lectulo ad quiescendum men-
bra posueris, noli confidere de lucis aduentu, &
facillime te poteris refrenare ab omnibus uitijs.
Semper enim cor tuum promissa caelestia medite-
tur, ut ipsa te semper ad uirtutis uiam prouocent.

Esto nunc talis in operibus bonis, qualem te uis futurum postmodum. Omnia terrena, quæ possides, in futuras cæli mansiones transfer, ut cum ibi profectus fueris, fruaris bonis cælestibus. Bonorum operum sumptus in itinere præpara, ut incunctanter libenterque, cum uocatus fueris, pergas ad Dominum. tunc, cum carnis uinculo anima tua fuerit absoluta, mox in occursum tuum Angelorum chorus occurret, omniumque sanctorum agmina in tuos miscebuntur amplexus, & te ad adorandum uerum iudicem perducent. tunc erit tibi pax in giro & summa securitas: nec timebis ultrà iacula ignita Diaboli: non tibi timorem, non terrorem incutiet barbarorum inmanitas: nec formidabis hostes ferocissimos, qui cupiunt animas iugulare: non ferum, non ignem, nec faciem truculentem tortorum: non famem, non sitim, non ullam carnis ægritudinem: non metues inuidiam hominum, nec insidias malignorum: non uerba uenenata mulierum lupanarium: nec ultrà aduersabitur caro spiritui: nec ullum timebis periculum. sed cum carnis abieceris sarcinam, tunc spiritus sanctus tribuet tibi in cælestibus mansionem, cui tu paulò antè intra corporis tui hospitium feceras mansionem: & lætus gaudensque futuri iudicii diem expectabis, in quo singulo-

gulorum animæ pro suis actibus recipient merita.
sed frustra tunc peccatores & impij poenitebunt,
nec ullam requiem poterunt inuenire. Rapaces
& auari flebunt amarissimè, sed malorum suorum
ueniã non consequentur. In luctu maximo omnes,
qui carnis suæ uoluntatem secuti sunt; in mærore
& gemitu magno in sempiternum erunt, qui uitij
& passionibus seruierunt. & cum hi omnes pro
criminibus suis gehennæ ignibus mancipati fue-
rint, tibi cum sanctis omnibus sempiterna præmia
tribuentur; & quod oculus non uidit, nec auris audi-
uit, nec in cor hominis ascendit, facie ad faciem ui-
debis, quæ præparauit DEVS
diligentibus se.

Esa. 64.

1. Corinth.

2.

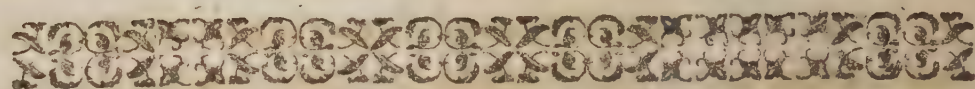
EXPLICIT EPISTOLA BEATISSIMI
BASILII EPISCOPI.

d 3

ANo

ANNEI BOETII

DE

MORIBVS

Liber.

Publ. Minus

Mne peccatum actio est: actio autē
 omnis uoluntaria est, tam honesta
 quā turpis: ergo uoluntarium est
 omne peccatum. tolle excusationem,
 nemo peccat inuit⁹. Educatio & disciplina mores fa-
 ciūt, & id unusquisq. sapit, quod didicit. itaq. bona
 consuetudo excutere debet, quod mala instruxit.
 Nihil interest quo animo facias, quod fecisse uitio-
 sum est: quia facta cernuntur, animus uerò non ui-
 detur. nulla autem laus est non facere, quod facere
 non possis. Quid homini est inimicissimum? ho-
 mo. Libenter feras, quod necessum est. dolor pa-
 tientia uincitur. Expecta quod numquam poenis
 teas. Non quā multis placeas, sed qualibus, stude.
 In hoc tantū incumbere, ut libentiū audias, quā
 loquas

loquaris. Multos uitam differentes mors iuncta
præuenit. itaq. omnis dies uelut ultimus iudicetur.
Tristitiam, si potes, ne admiseris; sin minus, ne o-
stenderis. Amicos secreto ammone; palàm autem *Publio*
lauda. Verba rebus non personis æstimanda sunt.
Oratorem te puta, si tibi ante omnes, quod oportet,
persuaseris. Quod tacitum esse uelis, nemini di-
xeris. si tibi non imperasti, quomodo ab alio silen-
tium speras? Ridiculum est aliquem odio nocen-
tis innocentiam perdere. Monstro similis est auaria
senilis. quid enim stultius est, quod dici solet,
quàm uia deficiente uaticum quærere? Omnes
infantes terra nudos excipit, non pudeat te fortiùs
nasci quàm uiuere. Quid dulcius, quàm habere a-
micum, cum quo audeas, ut tecum, omnia loqui?
seruandus est ergo omni diligentia raro inuentus
amicus. Magnarum uirium est neglegere læden-
tem.

Quid sis interest, non quid habeas. Nondum es
felix, si te turba non deriserit. Si uis beatus esse, co-
gita hoc primùm, contemnere & contemni. Prius
quàm promittas, deliberes; & cum promiseris, fa-
cias. Id agas, ne quis meritò te oderit, etsi nullos ini-
micos tibi facies, iniuria multos facit. Solitudinem
querat, qui uult cum innocētibus uiuere. Optimus
ergo,

ergo, animus, & pulcherrimus cultor Dei est. Abstinebis ab alieno matrimonio. Præstabis parentibus pietatem, cognatis dilectionem. præstabis amicis fidem, omnibus æquitatem. Deuitabis crudelitatem, & ministram crudelitatis iram. Non aliter uiuas in solitudine, aliter in foro. Nihil petes, quod negaturus fuisti: nihil negabis, quod petiturus fuisti. Pacem cum hominibus habebis, bellum cum uitijs. Hoc habet omnis affectus, ut in quod ipse insanit, in id putet etiam cæteros furere. Maximum in eo uitium est, qui non melioribus uult placere, sed pluribus. Vis omnibus esse notus? prius effice, ut neminem noueris. Bonum est non laudari, & esse laudabilem. Stultum est timere, quod uitare non potes. Malè opinentur de te homines, sed mali. malis displicere, est laudari. malè de te loquuntur homines, benè autem loqui nesciunt; nō quod merearis, sed quod solent ipsi, homines de me mala loquuntur: si meritò, non quod loquuntur, molestū est, sed quod non mentiuntur: sin immeritò, innocentia mea nūc maximè gaudeo. apparet enim illos uera obiecturos, si possēt. Nō es in patria tua? Patria tua est, ubicūq. bene es. illud .n. per quod bene est, nō est in loco, sed in homine. Nihil magnū, nisi magno animo despicias. Quæ sunt maximæ

Publij

maximæ diuitiæ? non desiderare diuitias. Quis plurimum habet? is qui minimum cupit. Quid est dare beneficium? Deum imitari. Honestius est, cum iudicaueris, amare, quàm, cum amaueris, iudicare. Semper dissensio ab alio incipiat, à te reconciliatio. Succurre pauperiati amicorum, immò potius occurre. Amicos secundæ res parant, aduersæ certissimè probant. Peiora sunt tecta odia, quàm aperta. propterea te loquax inimicus minùs, quàm taciturnus, offendit. Mira ratio est, quæ non uult prædicari, quod gaudet intellegi. Ignosci amat, qui, quod odit, ostendit. Elemosina non tam accipientibus, quàm dantibus prodest. & spes præmiij solatiũ fit laboris. Quæ est maxima egestas? auaritia. Pecuniæ imperare oportet, non seruire. Nullũ consciũ peccatorum tuorũ magis timueris, quàm temetipsum. aliũ potes effugere, te numquã. Quis est pauper? qui sibi uidetur diues. Qui a multis timetur, multos timet. Infelicitatem erige, submitte felicitatem, uera felicitas innocẽtia est: nequitia ipsa sui poena est. Mala conscientia sæpè tuta est, secunda numquam. Libidinis initia continebit, qui exitum cogitabit. Beneficij accepti numquã oportet obliuisci, dati protinus. Inhonesti uictoria est suos uincere. Satis est poenarũ potuisse puniri. Inimicitias

tardè suscipe, amicitias exerce moderatè. Simul-
tes depone. Imago animi sermo est qualis uir, talis
oratio. Magna res est uocis & silentij temperamē-
tum. Qui æquo animo malis miscetur, malus est.
Neminem laudaueris, neminē citò accusaueris. Sē-
per puta te cum Dijs testimonium dicere. Vitium
est omnia credere, uitium nihil credere. Utendum
est diuitijs, non abutendum. Nullum putaueris lo-
cum sine teste. Excusationem quærere uitium. For-
tior est qui cupiditatem uincit, quàm qui hostem
subicit. est difficillimum seipsum uincere. Iniquè
irascitur, qui suis irascitur. Amare sic incipe, tam-
quàm non liceat desinere. Magnarum rerum etiā si
successus non fuerit, honestus est ipse conatus. No-
bilitas animi, est generositas sensus: nobilitas cor-
poris, generosus animus. Honestior est, quem se-
nectus ad otium retulit, quàm quem in otio inue-
nit, & tunc incipiat laborare. Turpe spectaculum
præbet animus æger. Numquam sit tristis tibi fa-
cies in commodo alterius. Homo sum, quomodo
deuitabo secundarum rerum inuidiam? Si felicitas
tem iactaueris, multis diues eris. Quomodo opti-
mè potentiam tuebor? impotentia occasionis. Lo-
cum tenet innocentiae proximum confessio. ubi
confessio, ibi remissio. Iræ seueritas in uitio est. Bo-
ni ius

ni iudicis est dispensare non tantum quid damna-
dum sit, sed quatinus, proximus iustitiæ modus se-
ueritas. Quietissimam uitam agerent homines in
terris, si hæc duo uerba a natura omnium rerum
tollerent, meum & tuum. Qui paupertatem timet,
timendus est. Vires tuas amici beneficijs, inimici
iniurijs sentiant. Pecunia non satiat avaritiam, sed
irritat. Homo semper indigens pecunia, scit cum
eius moribus conuenire. mihi crede, non potes di-
ues esse, & felix. Auribus frequentius, quàm lingua
utere. Quicquid dicturus es, antequàm alijs, di-
cito tibi. Nihil interest inter iratum & insanum,
nisi unus dies, alter semel irascitur, alter semper in-
sanit. Facillimè bonis fruëris, si ea uitaueris, quæ
uituperaueris. Cum alienos timueris, te ipsum
uerere. nam sæpe sine alijs esse potes, sine te num-
quam. Si benè te instruxeris, pudeat deteriora
facere. Quod persuaseris, erit diuturnum: quod
coëgeris, erit in occasione. Alteri semper ignoscito,
tibi ipsi numquã. Tantum ad uirtutem adicies, quã-
tū ex uoluptate abstraxeris. Stultum est somno de-
lectari & quasi mortē moliri: cum somnus assiduus
sit mortis imitatio. Bonis nocet, qui malis parcit.
Multi, cum alijs maledicunt, sibi ipsi cōuicia faciunt.
perturpe est, quod obicitur, in obiciente cognosci.

Ex Publico

Tu primum exhibe te bonum , & sic quære alterum similem tui. Turpius nihil est, quàm cum eo bellum gerere, cum quo familiariter uixeris. Vt licentiosa mancipia, animi imperio rege linguam, libidinem, uentrē, cupiditatemq. comprime; si non potes, paululum remitte. Sæpe ea, quæ sanari ratione non poterant, sanata sunt tempore. Qui propter pecuniæ amorem & libidinum moritur, ostendit se numquam sui causa uixisse. Turpia ne dixeris: paulatim enim pudor per uerba discutitur. Sic habita, ut potiùs laudetur dominus, quàm domus. Consuetudinaria res est innocentia. non damnatio, sed causa hominem turpem facit. meritò damnari poena est: damnatio immerita damnati est calamitas. Si aliquid cogitaueris, citò apparebit conuersantibus. Videri uis ab omnibus? numquã bonæ honestatis simulatio longa est. Quod de alienis tractas, ex tuis iudices. Multi sunt obligandi, pauci offendendi. nam memoria beneficiorum facilis est; iniuriarum tenax. Obiurgationi semper aliquid blandi ammisce. faciliùs enim penetrant uerba, quæ molli uadunt uia, quàm aspera. nemo enim se mutat, qui mutari se desperat. Quoties scribens aliquid dicturus es, scito morum tuorum te hominibus chirographum dare. Qui in seruos irascitur,

scitur, & crudelis est, satis ostendit, potestatem aduersus alienos defuisse. Qui nescit tacere, nescit loqui. Facilius est pauperi contemptum effugere, quàm diuiti inuidiam. Bonus fruitur bona conscientia: malis hominibus tutissimum est citò fugere. Nulla pusilla domus, quæ multos amicos capit. Scire uti paupertate, maxima felicitas. Acuit intentio, frangit animum remissio. Numquam scelus scelere uindicandum est, Bonus uir est, qui eò perduxit affectu animum, ut non tantum peccare non uelit, sed etiam non possit. Res magnæ clementiæ est indulgendo corrigere peccata, quàm uindicando: Regnantibus peius multo periculum, quàm his qui iudicantur. hî enim singulos timent, illi uersos. Numquid fortis fortem se gloriabitur, quæ corporis ægritudo efficit infirmum? Numquid diues in opibus suis gloriabitur, cuius spem fur uel tyrannus abrupit? Numquid nobilitas gloriabitur effecta, nonnumquam indignis & miserabilibus seruiens? Diabolus aliquando se gloriabatur interfectorem tuæ misericordiæ, nunc intergemiscit socios tuæ beatitudinis. Fugienda sunt omnibus modis, & abscindenda igni ac ferro, totoque artificio separanda, languor à corpore, imperitia ab animo, luxuria a mente, a ciuitate seditio, a domo

e 3 discors

discordia, a cunctis rebus intemperantia. Dixit
quidam, Amicorum omnia esse communia: & Amicum
seipsum esse alterum. Duorum temporum
maximè habendam curam esse, & eorum quæ ac-
turi sumus, & eorū quæ gessimus. Post Deum
ueritatem colendam, quæ sola homines
Dij proximos facit.

EXPLICIT LIBER ANNEI BOETII
DE MORIBVS.

MEL

MELCHIORIS HAL-
MINSFELDI GOLDASTI

In

S. COLVMBANI ABBATIS
REGVLAM

Notæ

AD

IO. GEORGIVM VERDEN-
STENIVM.

OMNES homines ; qui Christo nomen
dederunt , *Monachorum* appellatione ve-
niunt, non quia solitarij, & à cætu homi-
num segreges vitam degunt, verùm quòd
in cordis quadam quasi solitudine, bene-
ficia Iesu Seruatoris dies noctesq. meditentur. Hæc mo-
nastica vita, vera est eremus , in qua vni gemitus depreca-
tores vitijis parati, & sola fides, *qua per dilectionem* opera-
tur (verbis Augustini) salutem viuificam adipiscitur. quæ
non in

Monachi, s. g.
Georgij.

non in loco, sed in homine quærenda. & errant totâ viâ, qui alibi inuestigant. Quondam apud Gentes *Philosophi*, qui apud nos hodie *Monachi*. at illi Christum ignorabant, rerum causas naturalium alij, pars hominis mortalis vitam contemplantes. Ex illo genere Numa Pompilius, Epimenides, Pyrrho Eliensis, Chrysippus, Diogenes Cynicus, Timon Nicæus, vt alios ponam ad compendium. alteri verò fanius sapiebant, interq. ipsos Pythagorici, Platonici, atq. Stoici, quorum ratio, post Adami lapsum, quàm ab naturâ corruptâ pote, tam magis in mente, particula diuinæ auræ, melior. *Legem naturæ* appellat Apostolus. Vnde Seneca eorum princeps; *Optimus, animus, & pulcherrimus cultor Dei est.* ad quem excolendum præcepta quædam præscribere discipulis, quibus imbuti atque informati ad honestatem, cetera vitæ aspernarentur. interim in vitâ res domesticas atq. ciuiles legitime discerent gubernare. Huiusmodi præcepta, extra septem Sapientum, circumferuntur Pythagoræ, Phocylidis, Theognidis, Theocriti, aliorum. scilicet scholas eorum quædam quodammodo monasteria fuisse, ad quæ cuius volenti contingebat adire. Laudandum institutum, & quod Christiani antiquitus imitati. qui persequentibus Imperatoribus, in agros, siluas, & loca solitaria contulere. inibi ad se confluenti vndiq. turbæ siue ad mores, seu ad Dei contemplanda mysteria facientia dictabant monita. qui quæ tam & à negotijs remota vitam, obseruando, vcluti præceptorum adiutricem, elegerant, communi curâ ac consilio commanebant. Ceteros omni doctrinæ genere cotidie tractabant instructes vniuscuique, publicæ Ecclesiasticæque, bono præscribebant autem certa viuē-

præcepta, quibus vel in Collegio Fratrum constituti etiã
num, siue ad tractandas res acciti inter homines vteren-
tur. Quæ ad communem vitam pertingunt, maximam
partem à Philosophis illis Gentilibus mutuati sunt. Vis
documenta? En tibi auctores idoneos ac locupletes, Co-
lumbanum Abbatem, & Basilium Episcopum. Quos vbi
ad illorum scripta contenderis, igitur esse ita, vti prædico,
dices. Qui nobis eò potiores esse debent, quoniam exer-
cent, vt & hanc vitam bene recteq. instituiamus, & aternæ
illius beatorum sedis depotiamur. Quorum præcepta
quamuis clara atq. perspicua per se sint, collata cum Re-
gulis SS. Patrum, Oriesiesis, Pachomij, Augustini, Hiero-
nymi, Benedicti, ipsius Basilij, lucis plus & magis ponderis
consequentur. De ceteris silere melius puto; quarum
melior pars ab illis, quas dixi, transcripta. factum viris pijs
iam olim illaudatum. Anselmus Auelburgens. Episcopus
in Epist. sub quorundam personâ; *Ecce vidimus in Ec-
clesia Dei quosdam emergere, qui pro libitu suo, insolito habi-
tu induti, nouum viuendi ordinem sibi eligunt, & siue sub mo-
nastica professionis titulo, siue sub canonica disciplina voto,
quodcumq. volunt, sibi assumunt, nouam psallendi modum, &
metas cibariorum sibi statuunt, & nec monachos, qui sub re-
gula S. Benedicti militant, nec canonicos, qui sub regula Au-
gustini Apostolicam vitam gerunt imitantur: sed omnia pro-
libitu suo noua facientes, ipsi sibi sunt lex, ipsi sibi sunt aucto-
ritas, & quos possunt in suam societatem sub pretextu nouæ
legis colligunt: & in hoc religiosiores videri putantur, si ab
omni religiosiori habitu ac disciplina sequestrati inuenian-
tur, & tamquam præ ceteris notabiles digito demonstrantur.*

Cap. I.

Eam diligere) ita cod. vetustissimus, nempe annis ab hinc septingētis scriptus. at F. Metzleri, *Dominum*. vtrumq; coniunxit Benedictus c. iv. *In primis Dominum Deum diligere ex toto corde, &c.*

Cap. IIII.

Afflixuosa) Monstrum verbi, cui simile illud Benedicti c. iv. *murmuriosum*, cuius primigenium cap. v. *murmurium*, pro murmure. *Afflixus* *αὐτὸς τὸ* afflictus. Sic *gestuosus*. Basil. Ammonit: *mulierem gestuosam*.

Aut tumida contradictiones prorumpant) Metzler. *ne aut in detractiones aut tumidas contr. prorumpatur*. Basil. Ammonit: Ne superflui sermones procedant de ore tuo.

Cap. V.

ibus sit vilis & vespertinus Monachorum) Basil. Ammonit. *Cotidiano victu esto contentus. quicquid superfluum est, tamquam impedimentum propositi tui proice ab te*. Isidorus Etymolog. l. xx. c. ii. *Est cana vespertinus cibus, quam vespertinam antiqui dicebant. in usu enim non erant prandia*. Eadem Seruius in iv. *Æneid*, Festus ex eoque Nonius; *Vespertina quam*

quam nunc cenam appellamus. eius olim tempus, quod nunc merendæ, scilicet hora nona. Cicer. epist. vlt. li. iv. ad fam. Accubueram hora nona, cum ad te exemplum harum litterarum &c. Martialis;

Imperat exstructos frangere nona thoros.

Tantum autem cenabant, non prandebant Monachi austriores. In Vita Patrum lib. i. de S. Antonio; *Cibum quoque in vespera eum (Paulum Simplicem) sumere precepit. De Monacho, cui panes cælitus missi; Cumq. solito ingressus ad vesperam requireret cibum, panem quidem inuenit super mensam &c. Lib. ii. Rursus ingressi cellulas vespertinasq. orationes complentes, adorantes senem, dixerunt; precipis, Domine, ut eamus & eum, qui remansit, caulem coquentes gustemus: quia iam hora est ut cibum sumamus. Lib. iv. de sene ebrioso; qui cum laboris precium omne in vino beluaretur, fratri suo afferebat tantum panem ad sero. Augustinus Reg. II. de tempore edendi; Operentur autem mane usque ad sextam: & à sexta usque ad nonam vacent lectioni: & ad nonam reddant Codices. & postquam refecerint siue in orto, siue ubicumque fuerint, faciant opus usque ad horam lucernarij. Vitâ Patrum lib. iv. in S. Silvano de Monacho, qui manducare, quam laborare mallet; Et cum facta esset hora nona, intendebat ad ostium, si mitterent & vocarent eum ad manducandum. Ibidem libri de Vindemio Abbate, & duobus fratribus; Circa horam nonam significauit percutiens, & venit ille minor, & fecit modicam cocturâ pulmenti. Nona, tertia hodie vespertina. Io. Climacus Scal. Paradisi grad. xv. Considera te ipsum prima diei hora, meridie, & vespere antequam sumas cibum, atque ex hoc addisce ieiunij utilitatē. exultat namque mane atque*

appropinquat cogitatio. sexta verò cum aduenerit, aliquanto
 remissior fit. circa verò Solis occasum prorsus humiliatur. &
 tunc demum nonnulli cibum lumebant, Essæos imitati,
 quos Hieronymus non nisi *sub stella ortu* tradit cænare
 consueuisse, hoc est, uti Philo, *post solis occasum*. stellam in-
 tellegit *ἑσπερον*. institutum plures non probauerunt. Ratio-
 nem reddit Abbas Moyses apud Cassianum Collat. II. c.
 VI. *Recens esca perceptio tam in vespertinis quàm in nocturnis*
orationibus tenuem leuemque sensum non sinit inueniri ideò
commodum satis & utile hora nona refectionis tempus in-
dultum est, in quo reficiens monachus non solum in nocturnis
vigilijs leuis ac vacuus, verum etiam in ipsis vespertinis sole-
mnitatibus digesto iam cibo inuenitur aptissimus. Vesperti-
 num officium nobis Germanis *die Vesper*; Nocturnum, *die*
Mette. Salomo Constantienl. Lexic. *Vespertinum diurni fi-*
nis officium & alternae lucis occasus est: quando esse nos decet
in Dei conspectibus & personare in eius cultibus orationū no-
strarum illi sacrificium offerentes atq; in eius laudibus semper
exultantes. tamen hoc a quibuldam ante cibos opera-
 tum. Vita Patrum lib. II. Pro cuius aduentu parauit ad re-
 fectionem senior lenticula cibum coctum, dixeruntq; inter se,
 ut prius ex more complerent orationes & Psalmodiam, & po-
 steà cibum caperent. cum autem ingressi fuissent, psallebant
 totumq; psalterium compleuerunt &c. Eodem libro de Mo-
 nacho famem remorante; Cumque hora nona aduenisset,
 secundum consuetudinem complebat omnes orationes & psal-
 modiam secundum regulam, & ponebat panem ut comede-
 ret. Dixi, monachi austeriores. nam erant qui bis comede-
 rent, & regula permittebat. Benedictus cap. XXXIX Suffi-
 cere credimus ad refectionem cotidianā tam sexta, quàm no-
 nae omni-

na omnibus mensis cocta duo pulmentaria. Sexta, hora meridiana. Cassianus Instit. monast. l. x. c. l. de accidia; Maximè circa horam sextam monachum inquietans. interpretatur Climacus de scal. parad. grad. xiii. Mane primo languētes medicus uisitat; accidia verò monachos circa meridiem. Ipse Cassian. Nonnulli senum hunc esse pronuntiant meridianum Demonem, qui in Psalmo Lxxxix. nuncupatur. Propterea monachos meridiari solitos scribit Ioannes Diacon. vitâ Gregorij PP. & Daniel monach. vitâ Ioan. Climaci.

Satietalem fugiens & potus ebrietatem) etiam aquæ. In Vita S. Antonij, quam Athanasius scripsit, Euagrius reddidit; sed obseruare, ne umquam usque ad saturitatem veniret, & precipuè in potu: confirmans non minùs per aquæ abundantiam phantasias animæ fieri, quàm per vinum calorem corporis incrementum. est enim ad æquè crapula, non minùs quàm indigeries, Benedict. c. xxxix.

Legumina) Benedict. vocat pulmentaria, sc. ex leguminibus confecta, fabis, lenticulis, pis. Interpretatio de Regul: Leguminum, omne genus fauorum. Leg. fabarum, quarum pulmentum fabiana. Hist. S. Carilelphi Monachi; Tantam fabianum coxit, ut per totam hebdomadam satis haberet. Sed lenticularum, athera. Vita S. Paphnutij Abbat. Cum hospitibus pulmentum lenticule, quod atheram appellabant pararet. Pisorum, pisanæ. Vita Patrum lib. iii. de S. Euagrio; Olera verò & pisanas ac legumen usque ad duos annos accipiens ita defunctus est. vulgò ibi ptisanas legitur.

Farina aquis mixta) an μάλα: unde Germanorum mise, in Anninertarijs S. Galli wize mise. Philoxenus Gloss. Mafsa, μάλα, Obgana.

Cum paruo pane paxmate) Paxamas, ab inuentore Paxamo, qui, vt Apicius, gulæ artifex, testante Athenæo lib. II. Vguitio; Paximadium, dicitur panis bis coctus. Paximas, adis, idem. Suidas; παξάμας, ὁ δίωυρος ἄρτος. ἐστὶ δὲ ἡ λέξις Ρωμαϊκὴ. Idem; Δίωυρος ἄρτος, ὁ παρὰ Ρωμαίοις λεγόμενος παξάμας σιτίρας ἐπὶ τῶν ὠμῶν φέροντες; ἐν αὐτῷ δὲ ἄλλο ἔστιν ὅτι μὴ δίωυρος ἄρτος ὀνομάζοντο ἐν Ῥώμῃ. eadem Phauorinus Camers. Cassianus Collat. II. c. XIX. Maiores nostri discutientes continentias diuersorum, qui vel solis leguminibus, vel oleribus tantum, vel pomis vitam iugiter exigebant, preposuere cunctis illis refectiorem sicci panis, cuius aquisissimum modum in duobus paximacijs statuerunt, quos paruulos panes vix libra vnus pondus habere certissimum est. Idem Instit. I. IV. c. XIV. Præter duo paximacia, quæ tribus vix denarijs ibidem distrahūtur, nihil sibi met amplius vnusquisq. præsumit. In Regula Cœnobiali Patrum, (quam Metzlerus coniecturat esse librum pœnitentiarum Columbani nomine ab Trithemio adductum) cap. X. Si quis frater inobediens fuerit, duos dies vno paxmate & aqua. Si quis dicit, non faciam, tres dies vna paxmatio & aqua. Si quis murmurat, duos dies vno paxmatio & aqua. Si quis veniam non petit, aut dicit excusationem, duos dies vno paxmatio & aqua &c. In Vita Patrum lib. I. De Sportella, vbi panes, id est, paximacia reposita erant. Lib. II. de S. Priore; Dicebant fratres, quia vnā tantum paximacium & quinque oliuas in cibo accipiebat. Lib. IV. de Abbate Vindemio; Apposuit mensam, & posuit super eam tres paximaces. Eodem lib. sumens paucos paximaces, & quasi dierum quattuor aquam in vas iter meum faciebam. In Lege Alemannorum tit. XXI. §. I. Serui Ecclesia tributa sua legitimè reddant: quindecim simulas de

las de ceruisia, porcum valentem tremisse uno, panem modica duo, pullos quinque, oua viginti. Corrigo, paximadia duo, quæ & buccella dicta. Vita Patrum lib. II. de S. pastore; Da mihi (inquit Imp. Theodosius) benedictionem, Abba, ut reficiamur. statimque festinauit monachus, & misit aquam & salem, & misit buccellas & comederunt pariter. Anamiano buccellatum. Paulinus Episcopus epist. ad Romanianum de eulogijs; De buccellato Christiana expeditionis, in cuius procinctu quotidie ad frugalitatis annonom militamus, panes quinque tibi pariter & filio nostro Licentio misimus. Panes purpurei, quod ab igne rubeant. Ioan. Moschus Prato spirit. c. vii. de Machno sene; Neque vinum bibens, neque panem comedens, nisi purpureum. Rubidus panis Plauto. Sicci, quia bis cocti. Hesych. *ἀλτοῦ ποιοῦν ἄρτους, ὡς ἐν ἀλτὶ λέγεται ὁ ὁσίου*. Vita Patrum lib. I. in gestis Apollonij; Erant eis pauci tantummodo & sicci panes, atque olera ex his quæ sale aspersa reponi apud eos solent. Lib. II. de S. Pastore; Aspiciebat Imperator (Theodosius) intentè cellulam ipsam, & nihil vidit in ea, nisi paucos panes siccus in sporta pendentes. Lib. IV. Tolle tibi XL. panes, & folia palmarum dierum XL. & vade in eremum, XL. diebus, & voluntas Domini fiet. & abiit in eremum, & mansit ibi laborans & faciens plectas de palmis, & panem siccum comedens.

Quos comesturi macerabant aquâ, & sale condiebant. Vita Patrum lib. II. Et cum aduenisset hora sexta, infundebat panem in aqua, dicens; dum hic panis infunditur, oportet me etiam expectare horam nonam. Lib. IV. Et apposuit eis panem siccum, & aquam, & sal, dicens; ecce propter vos festiuitatem habemus hodie, & misit

& misit parum aceti in salibus illis. Ibidem de Abbate Vin-
demio discipulos mittente in eremum, qui cellam ædifi-
carent; Dedit eis securim, & sportam plenam panibus siccis,
& sal. Puto hordeacios fuisse. nam hi magis diurnant. &
auctores habeo Ezechielem iv. v. xii. Ioannem Euangel.
cap. vi. & Basilium Reg. cap. x. Victus proprius itineran-
tibus monachis a frequentia separatis, militibus & nau-
tis. inde panis nauticus dictus Paxmas, sicut militaris buc-
cellatum. Hodie nostris Monachis paxmatium est leibun-
culus minor. In Anniuersarijs S. Galli sic satis vetustis; In
festo purificationis dantur decem fercula, scilicet semel car-
nes, duo pulli cuiuslibet Domino, bis pisces gancvische (alibi duo
velchones,) bis oua, bis caseus, duo ciati pro cibo, duo stoupi, lei-
bunculus minor, lunula & oblata &c. Leibunculo minori op-
ponitur maior, & leibo maximus, qui vsualis quoq. Ibidem;
Sciendum est, quod quandocumq. de antiquis seruitijs leibo
vsualis ministratur, illa die non datur rapacium de curia Ab-
batis. Lait antiquissimis Germanorum panis. Gothus
Euangeliorum Interpres Matth. vi. Hlaif vnsarana thana-
sinteinau gif vns himmadaga, h. e panem nostrum cotidia-
num da nobis hodie.

Ne venter oneretur) itaque dabatur ad pensum. Bene-
dict. Reg cap. xxxix. Panis libra vna propinqua sufficiat in die,
sive vna sit refectio sive prandij & cena. quod si cenaturi sunt
de eadem libra tertia pars cellerario reseruetur reddenda ce-
nandis. Vita Patrum lib. iiii. de S. Euagrio; Comedebat li-
bram panis in die, & in tres menses Italicum olei. nam ni-
hil coctum sumebat in cibum, nec aliquid de pomis gustabat.
Lib. iv. Et ambobus equaliter ad pensum dabant panes, &
ad mensuram aquam.

Cap. VI.

Extremo necessitatis censu) Metzler. *extrema*. Benedict. Reg. c. vii. gr. vi. *Si omni vilitate vel extremitate contentus sit Monachus.*

Dubijs sectatoribus mortem) Superiora huius capitis vsq. huc Trithemius recitat serm. ad Monachos.

Necessaria vera) Scripsit. *verè necessaria*. vel ita scribendum fuerat.

Cap. VIII.

Irigo corpore sit, & non sit virgo mente) Basilii Ammonit. Nihil prodest castum esse corpore, & mente corruptum. Eâ causâ

Mens impudicam facere, non casus solet.

Seneca Hyppolyto;

Cap. IX.

Inter utramq. nimietatem positus) Germanus eremita apud Cassianum Collat. II. c. xviii.

Quis est continentia modus, quæ æquo moderamine retinentes inter utramq. nimietatē illesi trans-

ire possimus?

g

Cuius

Cuius impactio periculi res est) Res periculi plena est in excessum impingere. *Res periculi*, periculosa, more Ebraeorum. Salomo Constantiens. Lexic. *Inpacta*, impulsiva. Varro de Re rust. li. III. c. xvi. *Impectantes a se eiciunt fucos*. ita vettr. lib.

~~~~~

Cap. X.

Traque, id est, bona & mala) Ut hunc locum capias, lege quæ de bonis & malis disputat Abbas Theodorus apud Cassianum Collat. vi. c. III. & seqq.

Boni deprivatione) Metzler, Cod. *deprauatorem*. quod deprauatum est.

~~~~~

Cap. XII.

M *Alitia prima*) Metz. cod. *malitia prima*.

Cauenda sunt similiter) Lego, simpliciter.

Detraçtio) Metzler. *detrectatio*. cui lectioni iure detrahas. Suprà cap. iv. *Ne aut detractiones &c.*

Vtique querentibus) Rescribo, querentis.

Cap.

Cap. XIII.

Stellam via ducem) In MS. non rectè erat *vice ducis*.
Dicentibus sapius) v. c. *sepijs*. Mens Abbatis; qui dici-
 mus sapè & cantillamus Psalmistæ Davidis versiculum
 &c.

Cap. XIII.

M*axima pars regule*) Interpretatio sermonum
 de Regul: *Regula dicta eò quod rectè ducit*. Do-
 rotheus Abbas; *Cum simus omnes peccatores,*
non debere nos semper & in cunctis menti nostre
credere. obliquam enim regulam, qua recta essent, inflectere
& intorquere.

Ac unicum illius) Metzler. hoc unicum illis dedit & a-
 nime refrigerium. nihilo melius.

Tota de tantis) v. c. *quantum de tantis*. Locus plenus
 tenebrarum, an veriùs mendarum. Quid si leg. & quod ad
 hanc conf. *quantum de tantis*?

Sibi quamvis contraria inbenti) Dorotheus Abbas in-
 Sentent. ait; se de unaquaq. re libenter consultare cum pro-
 ximo, & illius sententia suam accommodare, etiamsi contra-
 ria & adversa videretur. videndi Benedict. cap. VII.

grad. IV. & cap. LXVIII. Basilii
 Ammonit.

I N

S. BASILII EPISCOPI AMMONITIONES

Notæ.

ASILIVS, Cæsareæ Cappadociæ Magnus Episcopus, vixit A. N. DO. cccLxx. hoc est, ccxLiv. anterior Columbano. Scripsit libros doctos, Deus / & laboriosos. quorum melior pars Patrum nostræque memoria a situs & tinearum iniuria vindicati. Quia verò complures exstiterè Basilij, magnoperè considerandum venit, an, quod alteris quàm plurimis Patrum malo exemplo euenit, posteriorum opuscula Magno vel imperite aut etiam fraudulenter fuerint attributi. Vidimus enim quosdam, qui continuò, vbi Basilij nomen lectitassent, ad Magnum, (sicuti Augustini, ad Hipponensem) concurrerent. inde adeò tot infimæ notæ scriptores in familiam ac nomen Magni intrusi, qui vtri sint singulos nō eo decretum. vti nec illud volo disputare, iste Ammonitionum liber, nothus sit an legitimus. Equidem cū libri nihilo meliores inter Magni Basilij recenseantur, *Regula Monachorum, De institutione puerorum, Sermones de militia vitæ Christianæ, Exhortatio de renuntiatione vitæ & perfe-*

perfectiōne spiritali, Quomodo monachū ornari oporteat, De scopo exercitatoriae vitæ, Epistola ad quamdam Canonicam, Moralia, Constitutiones exercitatoriae, Admonitio ad adulescentes monastica vitæ deditos, Epistola ad virginem elapsam, Pœna in delinquentes monachos, & id genus nonnulli, causam nemo dicet, cur istum abdicemus. Et animos doctorum virorum quæso, si non & grauitate sententiarum, & præceptorum perspicuitate multò maximè præpolleat. E Græco tralatum perpetui euincunt hellenismi. Interpres si non Rufinus est, qui Regulam fertur transtulisse, at peruerterem scriptorem arguit exemplar, quippe cuius Hartmotus Abbas meminerit in Catalogo. illud & patriatâ Schobingeri nostri bibliothecâ morum humanorum bono eruimus. in qua & Sermonum librum vidimus, multò illum quidem elegantissimum, sed vetustatis carie plerisq. locis exesum. Scriptus is Græcè apud Græcos in papyro.

AMMONITIONES) MS. cod. IN NOMINE
DEI SUMMI INCIPIVNT AMMONITIO-
NES SCI BASILII. LIBER NECESSARIUS.

id est, τὸ ἐν ἁγίοις Βασίλειος ἀρχιεπισκοπικὰ παραινέσεις.

Ad studium intellegendi sermonum meorum) Hellenismus Ecclesiasticis interpretibus ferè seruatus.

Si ergo cupis militare Domino) In manibus omnium versatur Chrysostomi liber, in quo instituit similem Regis & Monachi comparisonem.

Quocumq. loco) Excidit syllaba, quam repono; quocumque locorum.

Dimicando non desinit) Sic infra; *Laudando Deo non deficit*, In Vita Patrum lib. II. de S. Pastore; *Et honorem mi-*

hi tamquam seruo D E I deferendo non cessabunt.

Spiritualia nequitie) πνευματικὰ πονηρίας, h. e. spiritus nequam. Græcismus non Latinis inusitatus.

In Caestibus) ἐν τοῖς ἱεραιοῖς, propter caestia ἐν, propter. Columell. *In hoc factum est*, pro ob hoc ipsum. εἰς αὐτὸ τὸτο. Paulus ad Corinth. ep. II. c. II. ἐλθὼν διὰ εἰς τὸν Τροάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον, i. e. propter Euangelium. Matth. vi. εἰς τὸν αἶγιον, *in crastinū* pro περὶ τῆς αὔριου, propter crastinū. quo significatu accipitur apud Salomon. Prouerb. xxvi. v. 1. Sic Petro ep. I. c. I. V. vi. ἐν ᾧ est propter quid, quamobrem, ad instar Ebraeorum pro bachabur. Ioanni Apocalypf. xiv. v. xiii. ἐν κυρίῳ, propter Dominum, causa Domini. omninò ex Ebraeorum idiotismo, quibus idem sonat valetq̃.

Ne sepulchra illius) pro illorum. quem Græcismum redonandum est Ioanni Tzetz Exegeſi in Hesiodum, ubi vulgatum; οἱ διὰ τὸ ἄπορον καὶ τὰ χρεῖα τῶν ἑαυτῶν πατρίδα κύβητα φέροντες. ex MS. nostro legend. ἑαυτῶν π. κ. ἀφ' αὐτῶν.

Anobis visitari debentur) Vtrum vetat? unus exsequi? an pro animabus intercedere ad sepulchra? an ad busta epulari, quod dicebant *parentare*? Nam hic mos etiam Christianis fuit, a Gentilibus acceptus. Augustinus serm. De resurrect. mortuor. *Cum mortui fuerimus, etiamsi parentes nostri, aut chari, aut propinqui, afferant ad sepulchra nostra epulas, sibi afferent qui viuunt, non nobis mortuis. Hæc quidem irrisit etiam Scriptura, dicens de quibusdam bona presentia non sentientibus; Tamquam si epulas, inquit, mortuo circumponas. Et manifestum est hæc ad mortuos non pertinere, & consuetudinem hanc esse Paganorum, non venire de propagine illa & vena insutia Patrum nostrorum.*

Patriar-

Patriarcharū, quibus exsequias celebratas legimus, parentatum esse non legimus. Et quod obijciunt quidam de scripturis; Frange panem tuum, & effunde vinum tuum super sepulchra iustorum, & ne tradas eum iniustis: non est quidem iam de hoc differendum, sed tamen posse dico fideles intellegere quod dictum est. nam quemadmodum ista fideles faciant religiosè erga memorias suorum, notum est fidelibus. Idem de moribus Eccles. Catholicæ; Noui multos esse sepulchrorum & pieturarum adoratores: noui multos esse, qui luxuriosissimè super mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes super sepultos seipso sepeliant, & voracitates ebrietatesq. suas deputent religioni. Cyrillus Alexandrin. lib. x. contra Iulian. postquam multa disputasset de sepulchrorum cultu & veneratione martyrum, subicit; Vides leges ipsas, quibus res humana bene diriguntur? illæ puniunt iniustos, adulteros, raptores, & similibus implicitos criminibus, neq. vllum, qui ad sepulchra abit vel inuisit mortuos, videntur dicere supplicio dignum. Epiphanius Constantiæ Episcopus Ancorato; Deferentes in monumenta cibos ac potus. in pandemis edulia quidem in totum exurant, vina verò libant, nihil commodi mortuis ex hoc afferētes, imò potius se ipsos ledentes &c. ubi posita sunt corpora defunctorum, accedunt & inclamant nomina proferentes sepulchrorum mortuorum; Resurge, dicunt, tu, comede, & bibe, & letare.

Ori mellifluo, quo saluari doctrina profluxit) Rescribo, salutaris. quo, & id est, vnde.

Respuit hominis fictum) Lego, omne. πᾶν τὸ λατρουμένον.

Inuidus opus indigentia ac miseria detin.) Hic locus profano non valet, an opus indigentia est ἐργον τῆς ἐνδεΐας? h e.

ἐνδεΐα

ἐργάσι ἐργώδης, indigentia operosa, quod positum puto pro homine valde indigo. Nam ad eam formam Platoni de LL. ἐργα λλοπῶν sunt λλοπαὶ ἐργώδεις. ex consuetudine Ebreorum.

Ne paulatim defluas) Sic infra; *Qui spernit minima paulatim defluit.* Interpres Sapient. i. v. ult. *Et aestimantes illam amicam defluerunt.*

Ita qui tangit mulieris carnem) Augustini sententiam esse perhibent; *Malum est mulierem videre, peius alloqui, pessimum tangere.* Paphnutius Abbas; *Tutius est cum demonijs colluctari, quam iuuenula mulieri adharere; & ab igne offendi, quam ea tangi.*

Qui diripientes aliena facere se elemosynam simulant) Augustinus in Psalm. *Si pauperes videant dnitē crudelē atq. auarum, & ei aliquid velint suffurari, ut vel sibi vel alijs pauperibus subueniant, non minuunt peccatum sed augent.* Gregorius M. epist. ad Siagrium; *Minus peccatum committere, ut grauius euitetur, est ē scelere victimas offerre Deo.*

Et peccata tua produc in medium) Temperat Benedictus Regul. c. iv. *Mala sua praterita cum lacrimis vel gemitu cotidie in oratione Deo confiteri &c.*

Sapienter spalle) Noli mutare. est methatesis Christianis βαρβαρίσσι non infrequens. Loca autem pleraq. sunt corrupta. *Spalmodia* semel atq. iterum legitur in Visione Wettini ab Heitone Basiliensi Episcopo perscripta.

Stomachi franguntur) MS. fraguntur. quod nimis est ἀρχαῖον.

Et sit confusio coram omnib.) Emenda, & sis confusio, λῶσι γύχουσι, id est, confundaris ab omnibus. quod quidam ad Valerianum. Immo.

Immoderatus risus aciosus) sic infrà; *quantam perniciē*
præparet risus aciosus. an acidiosus? Interpretatio sermon.
 de Regul. *Acidiosus, ociosus, instabilis, tristis, vagus.* at le-
 gend. *risus ac iocus.* Infrà; *Ne te oblectet puerilis risus ac*
iocus. In Vita Patrum lib. I. *Hinc iam blandiora colloquia,*
iocus risusq. commiscetur. Plautus epitaph. apud Gellium;
ioci risusq. iacent. Petron. *Ne nocturnas religiones, iocum*
risumq. faciatis. Græcis ὀλιγον ἡμετέρι παιδίᾳ.

Melitatur) μελιτῶ. quod verbi, quàm hîc, nuspiam no-
 tauî integrum. est verò probum, & quod non ambigo
 quin sit plurimis locis deprauatum. *Commelitari* dixit Hi-
 ginus fabul. cap. clxv. vbi Sauaronis *commelodando* non
 melodum verbum est. Papias; *Meditor a melos dicitur, &*
est meditari quasi meloditari, id est modulari dulciter &
quibusdam melodys decantare. Ridiculè. veriùs Isidorus
 Differentiar. lib. II. *Inter melitari & militare hoc interest,*
quod melitamur animo, militamus corpore. ita emendauî
 verba corruptissima ex Differentia Sergij apud Salomo-
 nem Constantiens. in Lex. itaq. syllabatim in Different.
 sermonum, cuius penes me exemplar impressum Auguste
 A. N. C. 1488. sub Ciceronis nomine. Hoc plus in libro
 Differentiarum ordine alphabetico ibidem exopte anno
 editarum; *Melitamur animo, ut lectionem: Militamus au-*
tem corpore, ut exercitium. Diomedem lib. I. pariter cor-
 rexi; *Meditor & melitor item differunt, ut putat Plinius;*
meditari esse secum cogitare, melitari voce dicere. quæ verba
 vulgò conturbata sunt. quod si cum Schoppio nostro
 malis; *meditantem esse secum cogitantem, melitantem cum*
voce dicentem, verba erant ipsius Plinij, quem in Gram-
 maticis commentarios edidisse constans fama est, & alle-
 h
 gantur

gantur vndiq; Gregorius Turonens. præfat. lib. I. de Vita Patrum; Nam Plinius auctor in tertio artis Grammaticæ libro ait &c. Fragmenta aliquot ex Salomonis collegi præstantissimo Lexico, atque adeo Plinij Lexicon vocum medicinalium, vetustate & elegantia commendabile, vidimus in monasterio S. Galli.

Sed lectionum & spiritualium cantus) Sententiam turbat particula &, ideoq. exterminanda. *Lectiones spirituales*, quarum volumen *Lectionarius* in Ecclesia. *Lectionarius* Gregorij, & Grimoldi Abbatis ab Pamelio editus &c.

Vt magis ampliorem) Græcis, ὡς μᾶλλον πλεονάζειν λέγεται, vbi μᾶλλον πλεονάζει. res tamē frequētissima, & imperitē damnauit Thomas Magister. Isq; πολὺ μᾶλλον ἐτοιμώτερον. Philo de Mundo; ἀμεινον ἐσεσθαι μᾶλλον. Matth. vi. v. xxvi. *magis pluris*. &c. xii. v. xii. *magis melior*. & Marc. v. v. xxvi. *magis deterius*. Exemplorum numquam non occurrunt, & imitati sunt Latini.

Tamen cordis eius ex subseq.) Opinor, aliquid elapsum est, vel legend. *cor eius*.

Et in palam omnibus ven.) Græcis, ἐς τὸ φανερόν. Papias; *In palā, in aperto*. Ebreis trita figura. *In cominus* III. Reg. xx. & II. Maccab. viii. alibi *In corā, in simul, in ante, in foris* &c.

Ne velis irasci) In MS. erat, *ne velles irasci*. an leg. *ne vellet*? *Vellere*, pro *velle*. In libro Differentiarum Incerti; *Inter Vellere & Studere: vellere est, quod leuiter volumus; studemus valde, vnde & litterarum studia sunt dicta*. Eadem terminatio legitur apud Salomonem Lexic. Sic *Effere* pro *esse*. Inscriptio Romana; QVIA. COD. EST IS. FVI. ET. QVOD. SVM. ESSERE. ABET IS. apud Gruterum nostrum Pag. clb LXII. Itali retinent.

Donec

Donec vigeat aetas &c.) Sententia aureis litteris inscribenda, quam sic expressit Sirach. Ecclesiast. cap. v. *Ne tardes conuerti ad Deum, neq differas de die in diem subito enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te.* Augustinus Homil. xlii. *Promisit enim tibi, quoniam quod die conuersus fueris, obliuiscitur mala tua praterita: sed numquam vitam crastini diei promisit tibi.* Idem tractat. xxxii. in Ioann. *Mansuetus Dominus, longanimis Dominus, misericors Dominus; sed & iustus Dominus, & verax Dominus, largitur tibi spatium correctionis, sed tu plus amas dilationem quam emendationem.* Malus fuisti heri, hodie bonus esto, & hodiernam diem in malitia peregisti, vel cras mutare. semper expectas, & de misericordia Dei tibi plurimum pollice-
ris; quasi ille, qui tibi per patientiam promisit indulgentiam, promiserit tibi etiam prolixiorem vitam. unde scis quid pariat crastinus dies? Rectè dicis in corde tuo; quando me correxero, Deus mihi omnia peccata mea dimittet. negare non possumus, quòd correctis atque conuersis indulgentiā Deus promisit. nam in quo Propheta mihi legis, quia promisit correcto indulgentiam, nō mihi legis, quia promisit tibi
DEVS longam vitam. Memini eandem sententiam in hæc verba legere apud eundem; *Cras conuertar, & erit finis.* Cuius rei erit finis? peccatorum meorum. gaudeo quia cras peccatorum tuorum erit finis. Sed cur cras, & non hodie? nam qui tibi indulgentiam promisit, crastinum diem non promisit. Cum quibus congruens est elegantissimum Martialis, Poetæ gentilis, distichon;

Non est, crede mihi, sapientis dicere; Viuam:

Sera nimis vita crastina, viue hodie.

lib. ii. Epigram.

li 2

ven

Nec faciem truculentem tortorum) *Truculens* eâ formâ sicut *opulens*, *virulens*, id genus alia. Ekkehardus in Casibus Monasterij S. Galli; *Homines truculentes & barbari*. Salomo Lex. *Truculens*, *immanis*, *ferox*, *inhumanus*, *truci vultu*.

Mulierum lupanarium) γυναικῶν χαμαῖς πενήν. Ambrosius; *Cum meretricibus scortaberis in contubernio lupanari*. Apuleio, *infamia lupanaris*. *Lupa*, χαμαῖς πενή. *Lupanar* seu *Lupanarium*, χαμαῖς πενήν Polluci. *Lupari*, πορνύειν. vñ eo Turpilus ac Lucilius, Poetæ veteres.

Pro suis actib. recip. merita) bona mala, præmia & pœnas. est enim vox μέσα. Sedulius Collatione vet. & nou. rest.

*Vnius ob meritum cuncti periere minores,
Saluantur cuncti vnus ob meritum.*

Oresius Abb. de sex cogitat. sanctor. cap. v. *Eò quòd
sciunt quòd meritis omnia mala
sustinent.*

I N

ANNEI BOETHII LIBRVM

D E M O R I B V S

Notæ.

FVit iste titulus in vetusto Henr. Stephani, typographi pereruditi, codice; INCIP. ANNEI BOETHII LIBER DE MORIBVS PER SENTENTIAS. Liber notæ haut improbæ, vndeque plurima loca restituta. Ceterum si titulus est deprauatus, & si legendum, ANITII BOETHII, aliorum esto arbitrari, mihi non liquet: tamen, si mentem meam acrius sollicites, dicam sine dolo, non videri. Altior illi spiritus, quam ad ista declinaretur; ditior, quam alienum cibum in succum & sanguinem suum verteret: Et tamen reperti sunt homines perfrictâ fronte, qui *De disciplina scholarium*, & similes librorum quisquillas ei adscriberent, testem laudant nescio quem Thomam Aquinatem interpretem. nam ut diuinus ille Thomas hæc commenta scripserit? non, non. nec item illa in *Cōsolationem Philosophiæ*. quorum vtriusque. Ioannes Gerson auctor, Cancellarius Parisiensis, meo quidem iudicio. Etenim, quod dici solet, nec lac lacti aut ouum ouo

-h 3

magis

magis simile, atq. isthac sunt commenta illis in Flori Flor-
retum. atqui hæc esse Gersonis, indubitata apud pluri-
mos fidei. Porro noster BOETIVS homo de scholâ vel
Ecclesiâ fuit, sententiarum, quales pleræq. illæ apiculæ, di-
ligens ac studiosus. Cuimodi libellus est, qui *Prouerbia*
Senecæ inscribitur, in quem pleraq. omnia e Boetio tran-
scripta ab scholastico Christiano. pariter ille Martini Du-
mientis Antistitis, & qui penes nos est, Fabiani Episcopi
Sententiarum liber, quarum maximam partem e Seneca,
paucilla quædam aliunde compilauit.

Expecta quod numq. pœnit.) Tornes. quo pœnitet me-
vtriusq. lectionis. Scribo, *expete.* quàm hæc verba inui-
cem migrarint, doctus scio. Est autem Periandri sen-
tentia apud Demetrium; *Ea facito, quorum non possit pœ-*
nitere.

Mors iuncta prauen.) In Prouerb. Senecæ, *mors incer-*
ta. Columbanus epist. II. *Differentibus vitam mors incer-*
ta subripit. verùm *mors iuncta* Senecæ *ad latus mors est,*
epist. cx. lib. xvii. ad Lucil.

Amicos secretò admone, pal.) Iambus Publianus;

Secretè amicos admone, lauda palam.

Ausonius in Solonis sentent.

Clàm coarguas propinquum, palàm laudaueris.

Ridiculum est aliquem) Trochaicus inter Publij mi-
mos;

Ridiculum est odio nocentis perdere innocentiam.

Non pu-

Non pudeat te f. nasci q. vin.) ita MS. errat, qui mutat, & qui signum interrogationis apposuit, is verò sententiam non cepit. Omnem tibi errorem Gruterus non solum dissoluet in eo, quem contra Gothofredum Dionysium instituit, libello.

Seruandus est ergò) Erasmus sententiam, tamquam glossema sapientem, exturbat, meis & vet. libri ingratijs. at illa verba, *Est enim alter ego*, vet. lib. non agnoscit.

Rarò inuentus amicus) Scribo, *rarus inuentu*. Gloss. vet. *σπάνιος, desiderabilis, rarus inuentu*. Amicus inuentu rarus, qui non ubiq. nec semper reperitur, eaq. re in pretio, ut gemma; ponendus.

Quid sis inter, non q. habeas) Vulgatis libris mendum obrepserat, quod ope MS. deterimus. quia Vet. Ed. *Quid interest quod non habeas?* Erasmi & deinceps; *Quid sis interest, quid non habeas*. In Prouerb. *Quis sis interest, non quis habearis*. Nostra nobis lectio commodissima. Non refert quàm diues sis, sed quàm bonus.

Ne quis merito te oderit) Iambus Publianus;

Id agas, ne quis tu opse te merito oderit.

itaq. MSS. *merito tuo te od.* & vet. ed.

Et si nullos inim. ti. facies, iniur.) Tornæs. *facies iniuria*, multos facit inuidia. si ex vet. lib. probe. at cum illâ lectione faciunt Prouerbia, in quibus legitur; *Quamvis agas id, ut ne quis merito tuo te oderit, erunt tamen qui semper oderint.*

Optimus

Optimus ergo animus) Ergo pro enim. Sic igitur. Flautus Mostell.

Surge dum huc; est consulere igitur quoddam quod tecum volo.

Valerianus de bon. discipl. *Quid igitur esset castum &c. nisi furorem animorum disciplina compesceret.*

Stultum est timere) Mimus Publianus.

Nisi magno animo despicias) Aut vehementer animi fallor, aut sensu carent ista. Legendum puto; *nisi animus magna despiciens.* itaq. exculum video in Prouerb. *Nihil magnum est in rebus humanis, nisi animus magna despiciens.*

Amicos sec. res par.) Trochaicus Publianus sic a magno Scaligero constitutus;

Ipsa amicos res optima pariunt, aduersa probant.

Miratio est) Est forte ut legatur, *misera.* nam verè misera ratio, quæ non patitur in se inquiri. Alibi Seneca; *Misera innocentia est, ad legem bonum esse.*

Ignosci amat) Quid sibi velint ista verba, haut temerè dixerim. Vet. ed. aliam lectionem, alium sensum nuntiat. quid si veriora hæc sint? *Agnosci amat, qui, quod agit, ostendit.*

Et spes præmij) Iambus Publianus;

Spes præmij laboris est solatium.

Qui a mult. timetur) Iste verò Laberianus apud Macrobius;

Neesse est multos timeat, quem multi timent.

In Pro.

In Prouerbijs; *Multos timere debet, quem multi timent.*

Infelicitatem erige) Tornæ. *infelicem erige*, non infelicitè, si vett. libb. auctoritas adstipularetur.

Amare sic incipe) MS. *Talem diligentiam exhibe in amicitijs tuis comparandis, ne incipias amare, quem deinceps possis odire.* Sententiam, qui Prouerbia Senecæ in eum ordinem corrui, vnius uoculæ immutatione totam inuertit. Legit enim; *ut incipias amare, quem d. p. odisse.* opinor ex illo Publij; *Ita habeas amicum, posse ut fieri inimicum putes.* Illa scriptura pura puta Senecæ. *Odire* verbum probum, & quod ego nimisquam lubenter Publio redonem, illo mimo;

Etiam qui faciunt odio habent iniuriam.

vbi, quantum videre fuit veterum, editiones; *odiunt iniuriam*, vt sit acatalecticus. Antonius epist. ad Hirtium; *Nec deferere partes, quas Pompeius odiuit.* Valerianus Cismelens. de bon. discipl. *Odio colloquium mulieris.* videndus Festus in *osi sunt*, Eutyches lib. II. P. Consentius, Sergius, Honoratus in Artibus.

Incommodo alterius) Legendum dispeffis vocibus, *incommodo alt.* notat inuidiam.

Homo semper indigens pecunia) Vet. edit. *irritat: ideò semper indiges.* *Pecunia si tibi est, cui ius usura morbi mihi crede &c.* quæ non sunt saniora: sed ad sanitatem, si alia Boetio fingatur mens, atq; Senecæ, perducere possunt. Faciebat Cuiacius; *Pecunia si tibi, cui ius usura, morbus est. mihi crede, non potes diues esse & felix.* *χιανος λυτὰ τὸν τῶν*

σοι χεῖς τῶν

Pecunia / *Infelix*
Morbus / *Diues.*

In scidis aduersarijs, quas

apud Verderium vidimus.

i.

Alter

Alter semper irascitur) Quomodo *unus dies, si semper?*
Corrigo, semel irasc. aperto sensu. Horat. lib. I. epist. ad
 Lollium; *Ira furor brevis est.* — Alibi Seneca adserit, iram
 speciem esse furoris minimi. Philemo; *Μανόμεθα πάντες ὁπό-*
ταν ὀργισώμεθα. — Apollonius Macedo; *Τὸς ὀδυμίας τὸ ἄχθος*
μαυρία. vide Cic. lib. III. Tusc. quæst.

Si aliquid cogitaueris, citò appareb.) Atqui occultas ho-
 minum cogitationes nemo inspicit. igitur vel *cogitare*
 quodam cum effectu accipiendum, Græcorum & Ebræo-
 rum more, aut legend. *cæperis*, quod magis est. Isocrates
 ad Demon: *Ἀπαντα δόκει ποιεῖν, ὥς μὴ δὲ να λήσων· καὶ γὰρ αὖ παρὰ*
τῶν ἑρμηνεύων, ὅτι ἐπεὶ ὀφθῆσθαι.

Memoria ben. facilis) Erratum facile ac proclive. Scri-
 bo, *labilis*, cui opponitur *tenax*.

Scelus scelere vindicandum est) Probo sensu. aliter tamē
 Tornæsius, *vincendum est.* nempe ne sceleribus cum
 quiquā concertemus. Et sunt inter vitiosos quoq. æmu-
 lationes. Germani audent ebrietate, Itali libidine, Galli
 levitate, &c. alij alios prouocare.

Nobilitas gloriabitur effecta) MS. *affecteda*, quod & Eras-
 mus annotavit sunt *affecteda*, affectiones nobilium erga
 Dominos. qui si sunt indigni & miseres, puta vitij ac
 sceleribus dediti, quo iure officium suum gloriabuntur
 nobiles? Nostra tempora vide. quid solemnius nobili-
 bus, quàm *affecteda* prostituere?

Fugienda sunt) Leg. *Fuganda*, vt in fine Excerptorum
 Agellianorum & Valerianorum, quæ penes nos sunt,
 scriptum est. atq. tribuitur Pythagoræ Samio, in cuius
 notabilibus dictis recensuit Auctor quoq. libri De vita &
 moribus Philosophorum, cap. xvii.

Dixit

Dixit quidam) Pythagoras Samius, cuius $\chi\rho\upsilon\sigma\acute{\alpha}$ $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$ in manibus puerorum. *Symbola* collegit Laertius, quæ red-
duntur *Aenigmata* in laudatis à me Excerptis, & dicto li-
bro De vita & morib. Philosophor.

Maximè habendam curam) Lego ex fide Excerptorum &
dicto libro; *Maximè habendam curam mane & vespere, eo-
rum qua acturi sumus, & eorum qua gesserimus.* vide Laer-
tium, Hieroclem in Pythag. Auctorem carminis De bo-
no viro, Ciceron. in Catone Maior.

Post Deum veritatem colendam) Vide si melior est scri-
pta lectio; *Post Deum colendam veritatem, qua sola
homines propinquos Deo facit. mihi
non improbat.*

EXPLICIUNT.

DAVIDIS B. F. D. N.

B. P. SCHOBINGERI

VARIANTES IN BOETIVM
LECTIONES.

Tolle excusat.) in Prouerbijs Senecæ, quorum quattuor habuimus exemplaria, omnium qui sunt qui fuerunt cusa, vetustissima, legitur *omitte pro tolle.*

Inimicissimum ? homo) in Prou. *alter homo.* sed superflue.

Libenter feras) Prouerb. *Viriliter feras.* quod non damno, nam necessitudo querit virum.

In hoc tantum incumbere) Prouerb. & vet. edd. *Tamen in hoc inc.*

Multos vitam different.) Prou. *pro multis habent omnes.*

Ultimus iudicetur) Prou. *ordinetur vet. ed. intueatur.*

estimanda sunt) Prou. *accipienda. al. extimanda.*

Si tibi non imperasti) Prouerb. *quia non poteris ab alio silentium exigere, si tibi ipse non prestas. Tibi ipse,* sicut paulò prius in hisdem Prouerb. *Si tibi ipse, quod oportet, persuaseris.*

Auaritia senilis) Prouerb. *auaritia unica.* vet. ed. *auaritia scelus,* quæ scriptura est scelesti librarij.

Querere)

Querere) vetustiff. ed. *augere*. al. *querere vel augere*. al. *terum est ex glossa.*

Turba non deriserit) Prou. *nondum deridet*. Puto & hoc ex glossa irrepsisse: quia *non* notat *nondum*.

Contemnere & contemni) Prou. delent illa verba, *con-*
temnere &. Vet. ed. *Contendere noli*. quod *contemn-*
dum est.

Inim. tibi facies) vet. ed. *faciet*. al. *facias*.

Cognat. dilectionem) vet. edd. *indulgentiam*. quod in-
eptè absurdum.

Nihil petes) Prou. *petas*. & sico. edd. quà veteres quì re-
centes.

Negaturus fuisti) Prou. vtrinq. legunt *es pro fuisti*.

Vitare non potes) vet. ed. *poteris*. al. *possis*, vt Fabianus
MS. Goldasti nostri, itemq. Magnus in Sophologio.

Malè opinentur) P. *opinantur*. vet. edd. *obtuentur*. malè,
vt opinor.

Innocentia mea) vet. ed. *innocentia meæ*. Non absimilis
sententia Epicteti cap. xlviii. Enchirid.

Vbicumq. bene es) Prou. *bene vixeris*. sed *esse* notat vi-
vere.

Dissensio) vet. edd. *dissentio*. antiquariè.

Propterea te loquax) vet. edd. *Itaq. te minus loquax ini-*
micus offendit, quàm tacitus. Prouerb. *propt. te loq. inimi-*
cus tutiorem, quàm taciturnus, ostendit. Prior lectio verior
videtur. *Tacitus* interdum idem significat, quod *tacitur-*
nus.

Et spes præmij) Prou. *Ex spe præ.*

Infelicitatem erige) Prou. *In felicitate se erigere, est felici-*
tatem submittere.

Vera fel. innoc.) Prou. *In felice felicitas est innocentia.*
vett. edd. *infelicitis innocentia.*

Simultates dep.) vet. ed. *Vanitates similiter dep.* quamlectionem rectè viri docti iam pridem deposuere.

malis miscetur) q. v. ed. *immiscetur.* Theoginis vers. 35.
ἐν δὲ κακοῖσι οὐ μίχθῃς &c.

Fortior est qui cupidit.) Prouerb. *Putandus est rectè fortior, qui cupiditates tamquam hostes subicit.* Priora non sunt nauci. hæc ita legi possunt; *qui cupiditates, quam qui hostes subigit.* nihil tamen in tuto apud Boetium.

quem senectus ad otium.) vet. ed. *qui senectutē ad ocium, quā in ocium & tunc &c.* mendum otiosi exscriptoris.

secundarum rerum) vet. ed. *secularium rerum.*

multis diues eris) fortassis legendū est, *nullis.* vett. edd. sunt vnā voculā auctiores, *cum multis* omninò quid sibi velit iste locus, fateor me non intellegere.

Boni iudicis est) Prouerb. *Bonus index est, qui nouit disp. quod dandum est, & quatenus.* Bona iustitia proxima est *severitas.* vett. edd. *Boni iudicis est disp. non tant. quod dam. sit, sed quia proximus iust.*

quietissimā vitam agerent) Prou. *quietissimè viuerent, timendus est*) Prov. *timidus est.*

amici beneficiis) vet. ed. *Amici magis sentiant beneficia quā iniurias.*

instruxeris, pud. deter. fac.) Prov. *institueris p. te fieri deteriore.*

erit diuturnum) vet. ed. *quid pers. erit dierum.* fort. *dierum* positum est pro *diurnum*, h. e. *diuturnum.* aut profectò rescribi debet *diurnum.* Sic supra *tacitus* pro *taciturnus* positum admonui.

qui

qui malis parcat) Prov. *quisquis pepercerit malis.*

Multi cum aliis) vet. ed. *Pleriq. cum stultis maledicunt, ipsi sibi convicium faciunt.*

per turpe est, quod ob.) vet. ed. *Nihil turpius, quam qui obicit alteri, sibi obiciendum.* al. *quod sibi obijc.*

rege linguam) vet. ed. *redige l.*

& libidinum) Prov. *libidinis.*

pudor per verba) Prov. *addunt vocem; pudor verum per verba, errore pudendo.*

merito damnari poena) Prov. *merito poena damnata est: damnatio immerito est damnari. quæ lectio merito damnata expunctionis poenâ.*

Memoria ben. facilis est) Prov. *fragilis. optimè & verissimè.*

quoties scribens) vet. ed. *quo cum scr.*

Qui in servos irascitur) Prov. *Qui servus crudelis est, ostendit in aliis voluntatem non deesse, sed potestatem.*

nescit) vet. ed. *nescit & loqui.*

cito fugere) vet. ed. *cito effugere, in al. deest 7o cito, poniturq. solum illud effugere.*

amicos capit) Prov. *recipit amicos.*

intentio animum) vet. ed. *intentio nimium frangit animum rem. mendosè.*

Regnantibus peius) Prov. *Regibus p. multò, quàm servientibus: quia illi singulos, isti universos timent.*

gloriabatur interfectior.) q. l. *gloriabitur. meo quidem animo perperam.*

Germanica lingua rationum sunt
difficilis & in-disciplinabilis. Obf. in
Carpus eius loc. v. apud
Ponau. Cr. Fr. p. 588.

TYROLIS REGIS SCOTORVM

WINSBEKII EQVITIS
GERMANI.

WINSBEKIAE NOBILIS
FEMINAE GERMANAE

PARAENESE

* Wron et Rhonany p. 16. ad Filios
Annot. principis Annot. de Latinis hinc promissum.
Joach. Vadian. l. III. Rhet. p. 11. ad hunc annum. p. 46. 47. ubi dicitur
ab hinc annos CCCC¹⁰⁰, & quod excurrit, gory in Vadian p. 144. 145.

Scripta lingua Theutonica

fr. Ponau. l. VI. c. 23. & Hasen d. l.

Altera G. W. ady conf. v. 7
p. 348.

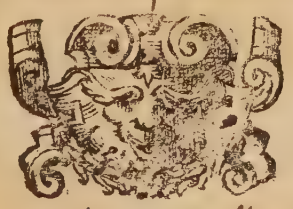
v. & Hasemann in Franc.
gallia c. 2.

G. W. ady Germanicum dicitur
Ponau ad Cohort. p. 105 ubi dicitur
8 G. W. ady incohentia.

Ex Bibliotheca Bartholemaei

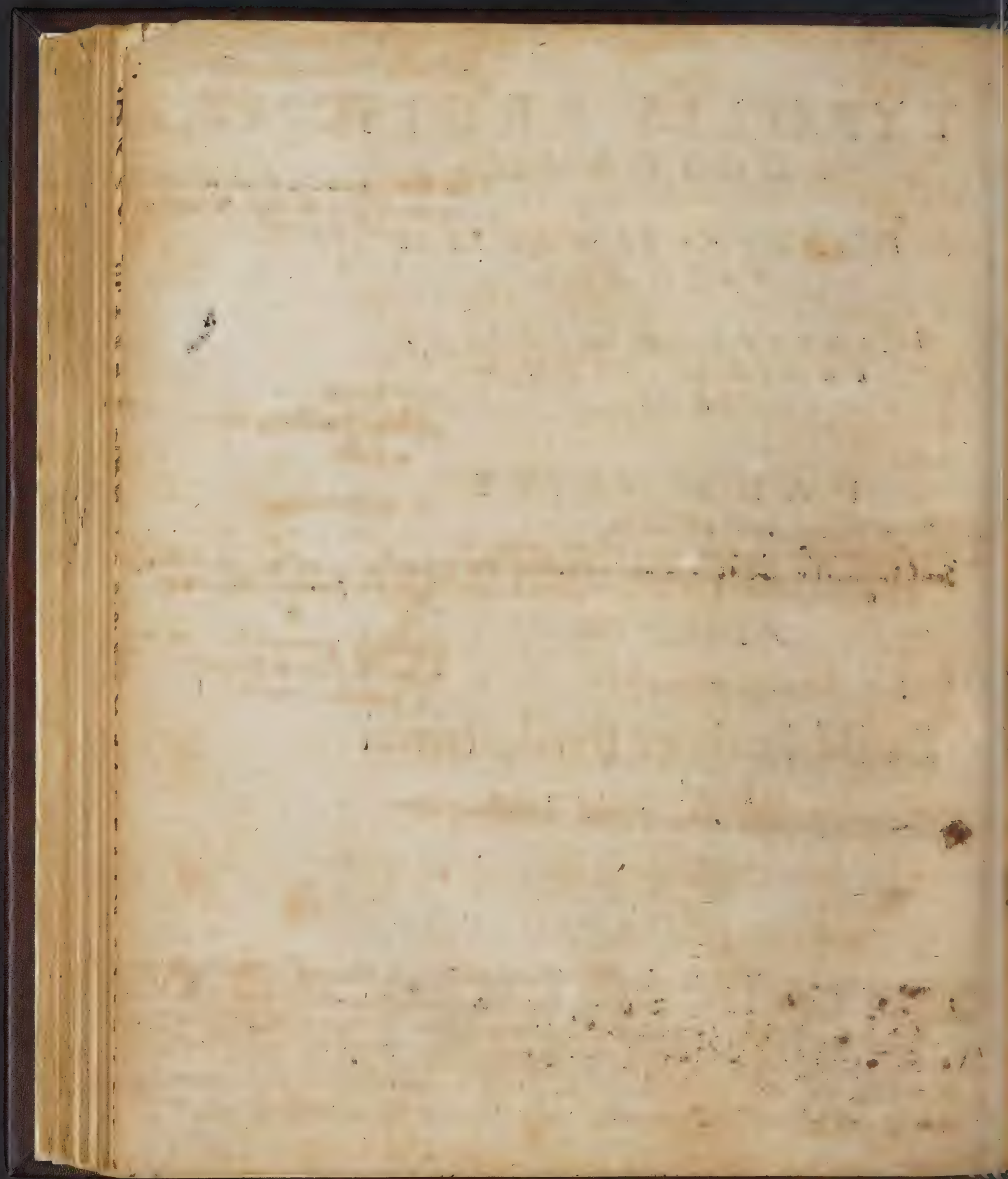
Schobingeri IC.

Immo ad p. 10. in Ponau. p. 588. & Hasen p. 12.

Latinae linguae quaedam assimiles. Alii videtur p. 10. in Romanis provinciis regna
aut, unde dicitur de Jan. & Coltris. Regis. Romani n. mirum in modum lingua
lat. ipse in provinciis introducta dicitur. v. Hasen. Franc. y. p. 14. & Ponau. p. 11.
Nam et Taurini And. f. l. 1. ex B. Hieron. Consul. Ponau. p. 527. Fr. in. n. quoniam B. l. 1.
in hunc Germani anglicum dicitur. Tacit. Xp. Bradley de Germanis. p. 105.
Et rursus de Jan. quoniam v. l. 1. Ponau n. incohentia Latina, quoniam
manica infra menta ad tempora regis Henrici VII & Ludovici XV.

V. NOB. & INLVSTRI
 IOANNI A SCHEL-
 LENBERG, HYFFINGAE, STOV-
 PHÆ, RANDECCIÆ &c. DOMI-
 NO, S. C. MAIESTATIS
 Confiliario,

MELCHIOR HAIMINSFELDIUS
 GOLDASTVS S. D.

Græcâ & Romanâ lin-
 guâ, V. INL., nullius im-
 perium maius atq. diuturnius
 Theutonicæ fuit quæ cum ipsâ
 quodammodo Tellure orta gē-

k 2   tibus

tibus dissitissimis, unde res significarēt & animi sui sensum, verba suppeditavit. Namq., si priscae historiae fides, a Suecis primò in Heluetiam, Dacis illata Normanniam, Belgium ab Saxonibus, inde Britanniam porrò, Gotthis ac Vandalis Italiam, a in Hispaniam Sueuis ac hisdē Gotthis, deniq. Galliae impacta Francis. verùm istas apud gētes diu non perstitit, quæ excusso imperij iugo, hodie vestigia tantùm superant, eaque perpauca.

nec

nec mirum, cùm ipsi Sueci, Daci, Sarmatæ, populi continētes, eò a nobis abierint, ut intellegi, nisi summâ cum difficultate, a nemine nostrum possint. ast Germanis integra incommista-
que perennat, nec alio nunc ser-
mone, quàm maiores nostri an-
te annos sesquimille, utimur.
 qua in re soli Germani habemus gloriari. emollita tamē pronūtiationis asperitas, verba item partim antiquata, alia prorsum obsoleta ipsa autē ratio dicendi

Ger. Ling.
antiqu.

vetus, aut, si malis ita appellare,
 indigena atq. αὐτοχθόν. quæ ut sin-
 gulis mutarit sæculis pronū est
 ostendere. & vidimus nonnul-
 la carmina, quæ cum Euandri-
 nis, ut sic dicam, atq. Saliaribus
 in genere suo queant componi.
 quippe par atque eadem Ger-
 manis, quæ Romanis quondam,
 nitidandæ linguæ studiū. quod
 qui nuperum ac procuratoriū
calumniantur, iniurij sunt in di-
 ligentissimos nostros maiores.
 longiora pono ad cōpendium.

quinq.

quinq. proxima sæcula vide. in
quibus triplex, more Romano,
Aulicorum exercitium, eque-
stre, gymnicum, musicum. In
isto sermonis & ingenij cura,
quã ad oratoriam & poeticam
informabantur. Itaq. viri prin-
cipes & equestres, nonnum-
quam etiam Imperatores, Re-
ges, certamina instituere poe-
tica, in quibus nobili familiã
virgines offerebant victoriam
cantus, non secus atque in ha-
stiludijs. Contentio de præmijs
erat

erat ab Imperatore propositis
 aut quodā principum magnate.
 Rem non dubito fore, qui leuē
 & non satis dignam principum
 virorum personis iudicent. Sed
 hi erunt ferè, qui contra maio-
 rum laudabiliter instituta, Libe-
 ro addictiores quàm libro, cor-
 tici quàm codici, denti quàm
 mēti, nihil rectum, præter quod
 ipsorum ebriosis moribus con-
 veniat, putabunt. Qui si didice-
 rint, animi nos imperio, corpo-
 ris vti seruitio, non admirabun-
 tur,

tur, maiores ab exercitijs corporis ad animi tralatos. Prætereà non tunc demùm ad Germanos exercitatio ista cōmigravit. Fuit eadem multis ante sæculis in aula Caroli M., & ex gente Saxonum Arturi Britannorum Regis. Sublata iterum ante Rudolphi Habispurgensis æuum, damno nobilitatis, quorum & mores censebantur, & ingenia simul excolebātur. Nam tãetsi iuvenes fermè *ἐρωτικά*, ceteri tamē adultioris mentis Heroum ge-

Ita atq, Ducum, alij Satyras in
 principum ac nobilium vitia,
 nonnulli admonitiones, tamquā
 ad filios præsentes, recitabant.
 Exemplis apud te, V. INL., nō
 est necessum probari dicta. Vi-
 disti cū alia, tū illa aurei,
 quod Schobinger noster possi-
 det, monumēti. inde has iu-
 vit in antecessum dare Paræne-
 ses, dum ceterorum deprope-
 rarentur. Adsperſi nonnus-
 quam, veluti blandimenta, no-
 tas meas, quibus saporem mu-
 taremus

taremus acerbæ lectionis , &
 istos scriptores animo concilia-
 remus auerso Eas ad quæ Ger-
 manorū, quàm ad te V. IN L.,
 adferrem, habui omninò nemi-
 nem. Sunt illa quidem cōmu-
 nia cum multis, familiæ antiqui-
 tas, Baronibus olim & Comiti-
 bus iuncta, tūm sacri Palatij ad-
 fessura : at propria tibi harū pe-
 ritia rerū, quam nequiquam in
 altero quæram. Ab eâ pendet
 iudicij acrimonia tui & scientia
 arbitrandi nouam nostram scri-

ptionem. cui, quòd probare ab
 Schobingero tui cupidissimo
 nuntiabar, vellem ab illustri
 nomine tuo clarius accendi lu-
 men. Germaniæ tu quidã quasi
 Phœbus & Apollo illuces, o-
 mnia antiquitatis abstrusa inge-
 nij claritate penetrans. itaq. par
 & æquum facies, V. INL, si,
 quẽadmodum Sol astris flam-
 mam, ita tu scriptis meis impar-
 tiaris splendorem. tantum peti-
 turus veni. Vale, V. INL, & fa-
 ve. A. N. D. ∞ Io CIII. S. Galli.
 TE-

TESTIMONIA DE

TYROLE SCOTORVM REGE,
EIVSDEM Q. LIBRO.

VVolfram von Eschilbach,

carm. LXX. de Dæmone anulo incluso;

Schachzabels halbes sider spiln —

Den edeln Künig Dirol, der trüg es an der hende sin; —

Es galt dru Künig rich und zwelflant dur grossen zorn, —

Da engegen benant was ie sin

Höbet, und het ers spil verlorn.

Epitomator libro II.

Ihr Herren nich tüt disbüch erkant —

Wie der Künig Tyrol us der Schottenlant

Sinen Sun Vridebrande riet

Die weltlichen lere, das kint von missen wende er schiet.

Boppo carm. CXL.

Ob ich han war gesungen

— Das wil ich an die werden wifen meister Pfaffen lan
vnd an des K^uniges Tyrols büch, das saget vns sunder
wan.

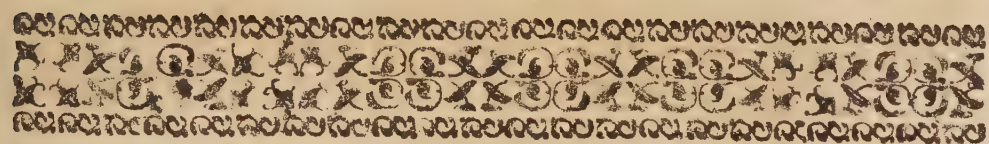
Ibidem:

Van des K^uniges Tyrols büch hat mich berichtet bas

Et post;

Wie ichs von Daniel den wiffagen geweren habe
vnd öch von des K^uniges Tyrols büch, &c.

IOANNIS SCHEL-
LENBERGII, V. ILLVSTRIS, DE
hoc Aulicorum libro iudicium, ex epist.
ad Schobingerum.

Evcundum certè fuit, antiquorum Germanorum
vocabula & proueria legere. nec satis mirari
possum, Nobiles etiam illo seculo taliter, qualiter literis
instructos, & Martialia ingenia cantilenis istis amato-
rijs mansueta reddidisse. quandoquidem omnia instru-
menta, item inuestitura, illa ætate vsq; ad Concilium Con-
stantiense, Latina lingua conscripta fuerint. adeo Germa-
nica lingua tanquam barbara olim aspernabatur. quæ
tamen nunc temporis, ornatu & copia, Latinam si non
superat, attamen æquat. Doleo interim, grauem illam ma-
iorum nostrorum morum censuram, quæ nobiles in officio
retinebat, unà cum celeberrimis hastiludijs, quæ
Itali barbarè torniamenta vocant,
simul interuisse, &c.

ⁱ
KVNIG TYRO VON
SCHOTTEN.

V N D
FRIDEBRANT
SIN SVN.

Ot hat wunder manigvalt
Daniel zeigt er einen walt,
Der d^ucht in wolte lobesan. *per Joseph*

LIBER II

Darinne zwene böme stan,
Den tolden man der höhe iach,
Das man in den landen ob allen bömen verre sach.

2. Als man die morgen zit vernam,

Ein balsam smak an si bekam

Mit lusten das er lise gie; *2. v. L. 2. se (an) lise gie + die 2. se lise gie*

Ietweder bön den smak enpfie. *anpfie*

Der eine wart grün vnd breit

Der ander ful vnd dürre gar, wie was der smak an si ge- *lieb. - lieb.*

leit.

nn

3. Der

3. Der grüne vnd der da dörre stat,
 Jeglichs bōm ein voglin hat,
 Sust ist der ander wald ublich,
 Jeglichs ris vol der voglin schal,
 Von den smake nement si die kraft,
 Der dörre bōm, vnd doch sin vogel iemer mit iamer sine
 behaft.

4. Daniel vns das besinnet hat,
 Wies vmb die zwene bōme stat;
 Da sprach des wisen mannes munt,
 Walt vnd vogelin werdent kunt.
 Ratest du das Vridebrant
 Von leigen herzen lieber sun, sofst wol min lere an dich
 bewant.

KVNIG VRIDEBRANT.

1. DO sprach der iunge König wisi
 Herre gent ir mir den pris,
 Den grünen bōn wil ich ich sagen,
 Der müs von schulden fröide tragen;
 Dast ein Priester, der enpfat
 Got als wirdekllich, das er ane hōbt synde stat.

6. Ir machet mir die warwerot,
 S^wenne ich das himelsche brot *na wlt. wlt. stammt*
Geliche zu des balsmen zil, *p. 280 v. 3.*
 Dest mir leigen al ze vil,
 S^wenne der priester messe tüt,
 Dⁱ Gotes genade k^umt balsmen gelich, und wirt das
 brot vleisch und blⁱt.

7. + vvelt ir wies umb den durren stat, *+ zu wlt. fr. wlt.*
 Der valsche priester niht enlat,
 Den sⁱzen Got er och enpfecht
 Der tumber tor sich selben hecht.
 iudas und er hant geliche pin
 Der valsche priester dast der bön; sin sel dast ein v^os
 gellin.

8. Dⁱ Kristenheit das ist der walt,
 ir sele zen vogelen si ge zalt, *zu Lich*
 S^wa dⁱ bi valschen priester stan, *s. vlt.*
 Und doch ze Gotte glöben han,
 Das er sich birget in ein brot,
 ir vogel von schulden singen mⁱzen; ir sele vermidet
 alle not.

15. Das rat, das an der m^{ile} gat,
p. 24. Cam, wenn Zwo und sibenzeg kamben es hat,
 Die sint von also maniger par, *p. 24. in der Rost p. 24. v.*
 Eines wirt man da gewar, *aus p. 24.*
 Der ist von lignum aloe;
 Nie reiner holz uferde wart, weist du wies umb die
 m^{ile} ste?

16. Der selben m^{ile} pflag ein man,
 Der nie vleisch noch bein gewan,
 Der het ein kint, das wart en ein
d. v. 4 Das es den ndern m^{ilen}stein
aus dem Rost Dru^{chte} das er stille lag,
aus dem Rost p. 240 v. 6. 7. 8. 9. Von einem kleinen wesserlin der ober grosser snelle pflag.
aus dem Rost p. 240 v. 6. 7. 8. 9.

p. 240. 17. Das kint das hate knappen zart,
 Do der oberstein kam an die wart,
 Es sprach, ir sult ich des bewegen,
 Das ir des steines konnen pflegen;
 Ob der nder welle streben,
 Den druket als ich han getan: ich wil ich lon dar umbe
 geben.

ⁱ
DER KVNIG VRIDEBRANT.

18. H Erre ir habt wunderlichen mvt,
 Das ir gegen mir die Frage tvt,
 Von ritterscheste wiste ich bas,
 Vva ienr gelag, wo der gesas,
 Vvo sich die spene vshelme klungen,
 Von swerten vber die schilde, dar vnder sich die recken
 swungen.

19. Edoch welt ir sin niht enbern,
 So wil ich ich der myle wern.
 Der vnder stein ist dv alte e,
 Die kumt zurbas niemer me,
 Die hat der megde. sun verdrucket:
 Der ober stein das ist der tof, damit die nwe ist vsges
 zuket. *Bapling*

20. VVelt ir wissen, wie es umb die kammen stat:
 Zwo vnd sibenzeg sprache dv werlt hat:
 Der einen der man da wirt gewar,
 Dv da ist von so svzer par,
 Das ist dv magt von Yse her geborn. *Yse zu Israh*
 Die Got al der werlte herre zeiner mvtter hat erkorn.

21. Die knappen die der mile pflegen,
 Das sind die priester, die den segen
 Habent uber des töfes Zil,
 Wer ich der rede niht zevil,
 Got gab den pfaffen uf ir eit
 Das ungelöben druchten, und uffeten die Krie
stenheit.

22. Welt ir dan wissen umb den man,
 Der nie fleis noh bein gewan,
 Des kint trüg einer megde lib, Lil.
 Die Juden iaben si wer ein wib,
 Daniel mit beiden hander swär
 Das si mit den gelöben varn, als Adam umb den apfel
vür.

23. Si habent dannoh pinevil,
 Got dur uns niht me sterben wil,
 Von sinen tode wart uns Zorn,
 Er sprach, ierner wirt geborn,
 Den si benant des töfes Zil,
 Und folge den man blatte scher, dur ich ich niht me stern
ben wil.

24. VVan dö Got von dirre werlte schi,
Er beval uns einer türren diet,

Priester.

Priester nenne ich ùch mit namen,
 Kein kñig sich niemer darf geschamen,
 Das er das edel höbet sin
 Mit krone gegen im neiget, des gib ich iu die triuwe min.

DER KVNIG TYROL LERET
 SINEN SVN.

25. IR Herren ùch tñt dis bñch erkant,
 VVie der Kñig Tyrol us der Schotten lant,
 Sinen svn vridebranderiet
 Die weltlichen lere, das kint von missewende er schiet.

Liber II.

26. Er sprach; du solt wissen, liebes kint,
 Da gegen ist ellu lere blint:
 Din lute solt du willig han,
 Sich selber, wie mir es si ergan,
 Ich trag ie gelich mit in en ein,
 Des volget mir von strite vil manig helt geuange heim.

27. Du solt òch wissen, was dich gezeme,
 Was schaden in dinen dienste neme,
 Das du den wider richest snel,
 Hie umbe wagent si ir vel:

n

vvirt

Virt man der tugent an dir gewar,
 Du gesigest gegen breiter menge gegen vienden mit klei-
 ner schar.

28. Sun, wilt dich aber selbe sinchen,
 So solt du den ungerne sehen,
 Der du dich sin kumber komen,
 Und schaden hat bi dir genomen:
 Folgest du den selben sitte,
 Got tut ein michel wunder, teilt er dir sin helfe mitte.

Turnier

29. Sun, turnei machet rische diet,
 Davon wil ich dir raten niet;
 Turnieren wirdet mannes lib,
 Du werde lobent si die wib;
 Turnieren das ist ritterlich,
 So hört zu strite dringen und veste halten herteklich.

30. Last du din golt behalden tragen,
 Swenne dine lute kumber klagen,
 Daft ein swacher kuniges vunt;
 Swelch vürste das tut den ist niht kunt,
 Wie tufentvalt sis wider wegen,
 Da hurt gegen hurte dringet, und swert uf helme kling-
 gens pflegen.

31. Sun, du solt din elich wib
 Haben lieb, alsam din selbes lib,
 Dast ob allen tugenden bunt,
 Die rehten e tet uns Got kunt.
 Vil iunger künig, dast min rat,
 Behaltest du die lere min, du belibest ane missetat.

32. sun, diner werden manne wib,
 Vnd ir schönen tochter lib,
 Nu hute das dir iht vnder bruste
 In din herze kom der gluste,
 Damit du dinen werden man
 An eren mugest geschwachen; niht bas ich dir geraten kan.

33. VVan est alles leides gar ein mort,
 Vnd wundet beide hie vnd dort,
 Dir tragent zwei geslehte has,
 Das ander solt du merken bas,
 Ob es m^{us} din elich wib
 Dur zuht dur vorhte swigen, si denket doh;
 Du valscher lib.

34. VVan si tüt als das kindelin,
 Swanne das verdekent du ogen sin,

So wient es das es nieman sehen,
 Verdachter Valsch lat sich wol spehen;
 Davor solt du dich bewarn,
 so wirstu helde willig mit dir gegen der wient scharn.

35. Nu höre Künig und merke mich,
 Es stoffent Künige lant an dich,
 Die habent sich gen dir gesterket,
 Hastu die lere min gemerket,
 Enpris dich in, das ist min rat,
 Das si sich müzen gelinpfen, als ein wolf der vor den
 löwen stat.

36. Nu höre Künig, und merke es bas,
 Tragent din lute einander has,
 Mu ge da der minne niht gesin,
 so stant den rehten balde bi,
 si wenent des du dich maht scheemen,
 Ob dus niht underriktst, das sic beider schade gezemen.

37. Hörst dus iunger Künig vri,
steft du den richen edelen bi,
Das er den armen tüt gewalt,
Din missethat ist manigvalt,

Damit

Damit verdienst du Gotes Zorn,
Vnd spotent din die richen, vnd hast der armen gunst
verlorn.

38. Nu höre Künig ich sage dir me,
Was allen herren misseste,
swanne dir der gernde kumber klaget,
Virt im din helfe danne versaget,
Ein trachtu von sinen herzen gat,
Dü klebt an der stirne din, swenne Got an sime gericht
stat.

39. Du solt och wissen sunder list,
Wer siner sele vrient ist,
Des wort mit siden sint bedret
Darinne da mit dü vrowe net,
Dü krumbet sich nah angels sitten,
Dü sünde ist so, das Gottes mäter niemer getar da vür
gebitten.

40. Ouch la din zungen stille ligen,
Ein geheissen wer bas verswigen,
Den kumberhaften das gezimbt
Das er zen luden druf niht nimt.

Virt im din helfe danne verspart,
 Sin schulde an diner stirne klebt, Sun, hast du
 tugende niht bewart.

41. Van liegen ist ein angestlich hort,
 Lügen machet manig mort,
 Lügen machet werdu wib,
 Dar ir herze vnd och ir lib
 Vil dike iamers wirt ermant,
 Eintüfel der hies oggewedel, der ie die ersten luge v ant.

42. Ich weis ein luge die er sprach,
 Die Got vil zornlichen rach,
 Swer rechte wisse ir argen sitte,
 Das man wol stabel lupte mitte,
 Flenetnise was si kunt
 Der kunde luppen mit di sper, damit wart Amphartys
 sich wunt.

43. Swer strafet frunt vor luten vil,
 Vnd sich damit beschöner wil,
 D. strafe ist vper natern gift,
 Vnd snidet als das lappe stift;
 Ist aber du scham an in geborn,

Sun, haldest du des strafen vil den frunt hast iemmer
me verlorn.

44. Zuchtmeister nim dis herren war,
Das er mit rechten sitten war,
Mit holden reinen habe iage,
Sin spise er niht zewinkel trage,
Vor trunkenheit er sich bewar,
Das er die gite lage, so kan er verdekliche
varn.

45. Sun, ich wil dir sagen me,
Svenne er gerne für dich ge,
Vnd dir sinen kumber klage,
Den kumber du lieblich mit im trage;
Niht enwelsche Gotes wort,
Got schreib die selben erbernde vür sinen hohsten
himmelhort.

DER

DER VVINSBEKE.

Vō Wins-
bach.

In wiſer man hat einen ſun,
Der was im lieb, als manigem iſt,
Den wolt er leren rechte tun,

Vnd ſprach alſo; Min ſun, du biſt

Mir lieb an allen valschen liſt;

Bin ich dir ſam du ſelbe dir, ſo volge mir ze dirre friſt:

Die weile du lebeſt, eſt dir güt,

Ob dich ein frömbder ziehen ſol, du weiſt niht wie er iſt
gemüt.

2. Sun minne minneklichen Got,

So kan dir niemer miſſegan,

Er hilfet dir vs aller not;

Nu ſich der wêlte göchel an,

Wie ſi ir volger triegen kan,

Vnd was ir lon ze iungeſt ſi, das ſolt du ſinneklliche
entſtan,

Si git ze lone ſünden lot,

Der ir ir willen volgen wil, der iſt libes vnd der ſele tot.

3. Sun

3. Sun, merke wie das kerzen lieht,
 Die wile es brinnet, suuindet gar,
 Gelöbe das dir sam geschicht
 Von tage ze tage, ich sage dir war,
 Des nim in dinen sinnen war,
Vnd rihte hie din leben so, das dort din sele wolge var;
 Swie boh an güte wirt din name
 Dir wolget sin niht wan also vil ein linin tuch für dine
schame.

4. sun, gib im der dir hat gegeben,
 Vnd aller gabe hat gewalt,
 Er git dir noch ein iemer leben,
 Vnd ander gabe manic valt,
 Me danne lobes habe der walt.
 VViltu nu kofen disen hort, in sinen hulden dich hie halt,
 Vnd sende güte botten für,
 Die dir dort wolbehaben rum, é das der wirt ver habe
 die tür.

5. Sun, ellú wisseit ist ein wiht,
 Di herze sin ertrachten kan,
 Hat er ze Gote minne niht,
 Vnd siht in niht mit vorhten an,

Es sprach

Es sprach hie vor ein wiser man,
 Das dirre welte wisheit si vor Gotte ein torheit sunder
 wan

Davon so rikhte dinen sin,
 Das du in sinen hulden lebest, und la dich aller din ge
 an in.

6. Sun, geistlich leben in eren habe,
 Das ist dir güt, und ist ein sin,
 Des willen kum durh nieman abe,
 Bring in ze diner grüben hin
 Das wirt an selden din gewin
 En rüche wie die pfaffen leben du solt doch dienen
 Gotte an in:

Sint güt ir wort, ir werk si krump, —
 So volge du den Worten nach, ir werken niht, ald du
 bist tump. —

7. Sun, es was ie der leien sitte,
 Das sie den pfaffen trügen has,
 Da sündent si sich sere mitte,
 Ich kan niht wissen umbe was, —
 Ich wil dir raten verre bas
 Du solt in holt mit truwen sin, und sprich in wol, und
 tust du das,

Stoffe.

So mac din ende werden güt
Vnd wirt ze lone dir beschert Gotte lichame vnd sin
reines blüt.

8. sun, ob dir Got hie füge ein wib
Nach sinen lobe ze rehter é,
Die solt du haben als dinen lib,
Vnd füge das es also steh,
Das úwer beider wille ge
Vs einem herzen vnd drin, was wilt du danne wunne me,
Ob das geschicht in trúwen pflege
Seiet aber dú vverre ir samen dar, so müssen scheiden
sich die wege.

9. sun, du solt sinneklichen tragen,
verholn din núwes vingerlin,
Din tögen niht den tumben sagen
Das zwein ist reht, daft zenge drin
La dich niht vbergen den win
Den solt niht zehuse laden, das din viende iht spot-
ten din.

Ahte vf die züngelere niht
Die zuuischen frúnden verre tragen, vnd das in ludas
wise geschicht.

10. Sun, swer bi dir ein mere sage,
 Mit worten ims niht underbrich,
 Vnd swer dir sinen kumber klage
 In scham, über den erbarme dich.
 Der milte Got erbarmet sich
 Über alle die erbarmic sint, dien wiben allen schonen
 sprich,
 Ist under in ein u selden fri,
 Da bi sint tusent, alder me, dien tugend und ere wo-
 net bi.

11. Sun, wilt du zieren dinen lib,
 So das er si ungefüge gram,
 So minne und ere gut u wib,
 Ir tugend uns ie von sorgen nam,
 si sint der wunne ein bernder stam,
 Davon wir alle sin geboren, er hat niht zuht noch
 rebter scham
 Der das erkennet niht an in,
 Er müs der toren einer sin, und het er salomones sin.

12. Sun, si sint wunne ein berndes licht
 An eren und an werdekeit,
 Der verlte an eren zu versiht,
 Nie wiser man das widerstreit.

Conjux

Ir name der eren krone treit

Die ist gemessen und geworht mit tugenden vellig und
breit.

Genade Got an uns begie

Do er im engel dort geschüf, das er si gab für engel hie.

13. Sun, du maht noch niht wissen wol

Was eren an den wiben lit,

Ob es dir selde fügen sol

Das du gelebst die lieben zit

Das dir ir gûte fröide git,

So kan dir niemer bas geschehen, ze dirre werlte sunder
strit

Du solt in holt mit trûwen sin,

Und sprich in wol; tûst du des niht, so müs ich mich
getrösten din.

14. Sun, wiltu arzenie nemen,

Ich wil dich leren ein getrank,

Lat dirs din selde wolgezemen

Du wirst selten tugenden kranc

Din leben si kurz oder lank

Lege in din herz ein reines wib mit steter liebe sunder wāk

Ist es an werdekeit verzaget,

Als der tnäggel eiter tût, ir wiblich gûte es veriaget.

15. Sun,

15. Sun, ich sage dirs sunder wan,
 Des mannes herze ist ungesund
 Das sich niht in nan reinen kan
 Mit wibes libe zaller stunt
 Es was ein tugentlicher funt,
 Do gûter wibe wart gedaht, hat ieman sorgen sweren
 bunt
 Den truric mût bestrichen hat
 Der striche wiblich gûte dar, alsam ein tû sin not zergat.

16. Sun, sit dû selde lit an in
 Dû nie mit lobe ir zil vol mas
 So diene in gerne hastu sin
 Du lebst in eren dester bas
 Got sin an selden nie vergas
 Dem ir genade wirt beschert, vnder mit trûwen dienet
 das
 Dem stat der schilt zehalse wol
 Im kumt ze lone ein blanker arn, da im der rieme
 ligen sol.

17. Sun, du solt wissen das der schilt
 Hat werdekeit vnderen vil

Der rita

Den ritter tugende niht bevil
 Der im zerehte volgen wil
 Die warheit ich niht enhil,
 Er ist der werlte sunder wan ein bohgemessen fröi zil:
 Nimt in zehalse ein tumber man
 Der im sin. reht erkennet niht, da ist der schilt unz-
 schuldig an.

18. Sun, lat dich Got geleben die zit
 Das er mit rehte wirt din dach
 Vvas er dir danne fröiden git
 VViltu im baltlich volgen nach
 VVeist du wie Gamvret beschach
 Der von des schiltes werdekeit der Mörin in ir kerze
 brach
 Si gab im lib, lant, und güt
 Er git dir och noch eren vil, gibst du im lip, herze,
 und müt.

19. Sun, wiltu gantzlich schiltes reht
 Erkennen, so bis wol gezogen,
 Getruwe, milte, küsche und sleht,
 So ist er niht an dir betrogen,
 Und kumt din lop wol für geflogen.
 VVilt aber leben in frier wal, dien tugenden allen vor-
 verlogen. Der rede

Der rede min trüwe si din pfant
VViltu in so ze halse nemen, er hienge bas an einer wand.

20. Sun, als din helm genem den strik
 Ze hant bis mütic, vnd balt
 Gedenke an reiner wibe blik
 Der grüß man ie mit dienste galt;
 Sitze eben, swende so den walt
 Als dir von arte si geslaht, min kant hat manigen abez
 gevalt
 Desselben müst ich mich bewegen
 Güt ritterschaft ist topel spil, du selde wil des siges
 pflegen.

21. Sun, nim des gegen dir kommenden war,
 Vnd senke schone dinen schaft,
 Als ob er si gemalet dar
 Las an din ors mit meisterschaft
 le bas vnd bas rüre im die kraft
 ze nagelen vieren vñ den schilt da sol din sper gewinnen
 haft
 Oder da der helm gestriket ist
 Du zwei sint recht u ritter mal, vnd vñ der brust der
 beste list.

22. Sun, wiltu zieren dine iugent
 Das sie ze hore in eren ge
 Snit an dich zucht vnd reine tugent
 Ich weis niht was dir bas an ste
 Vwiltu si tragen in rechter e
 Si machet dich dien werden wert, vnd git dir
 dan noch selden me
 Ich meine güter wibe seggen
 Der ist ein so genemer hort, in möchte ein lant niht
 wider wegen.

23. Sun, du solt bi dien werden sin
 Vnd laze hore dringen dich,
 Der man ist nach den sinnen min
 Darnach als er gesellet sich
 ze rehte swig, ze staten sprich:
 Die böse mere dir ze oren tragen, von in din stete
 her ze brich.
 Wiltu din ore, als maniger tüt,
 Dien welscheleren bieten dar, so wirst du selten volgemüt.

24. Sun, du solt diner zungen pflegen
 Das si niht us den angen var
 si lat dich anders vnderwegen

Der eren vnd der sinnen bar
 Schüs rigel für vnd nim ir war
 Gezömet rehte si din zorn, si gebe vmb ere
 niht ein har

Virt sin din meister, wissest das
 Si setzet dich in Gotes zorn, vnd dienet dir der veltē has.

25. Sun, besser ist gemessen swir
 Danne gar verhowen ane sin
 E das du rede entrinne dir
 Zegeben v̄s dem munde hin
 Besnit si wol v̄f den gewin
 Das si den wifen wol behage, das wort mac niht hin
 wider in
 vnd ist doch schiere für den munt
 v̄vilt des rates volgen niht, du lebest an eren vngesunt.

26. Sun, du ganc niht vngEBetten
 An fr̄undes noch an v̄iendes rat,
 Es mac den man in schande wetten
 Ob er da sitzet oder stat
 Da man sin kete gerne rat
 sun, du solt so niht dringen. 28. fürwares ist ein missetat.
 Kumbst aber du dar von fr̄undes bette.

so besüß die schame für den munt, das sich din zunge
ihrt vbertrette.

27. sun, hohgeburt ist an dem man
vnd an dem wibe gar verlorn
Da wir niht tugenden kiesen an
Als in den Rin geworfen korn,
Swer tugende hat, derst volgeborn.
Nu merke recht, was ich dir sage; ich han ze fründe mir
erkorn
Den nidern bas der eren gert
Dan einen hohen sunder tugent der hüre ist böser danne
vert.

28. Sun, wissest das du masse git.
Vil eren vnd werdekeit,
Die solt da minnen ellu wit
so wirt din lob din wirde breit
Ist das dien wandelberen leit
Was umbe das der bösen has die biderben schelten
ie vermeit
Leb du in tugentlicher aht
vnd la den kranken also leben, als im von arte ist
gestaht.

29. Sun, du solt haben vnd minnen güt,
 Doch so das es dir niht lige obe
 Benimt es dir herze vnd frien müt
 So stat din leben in kranken lobe.
 Güt das ist gitikeit ein klobe
 Dem es ist lieber danne Got vnd weltlich ere, ich wene
 er tobe:
 Den es also gevasset für
 Das er sich ante ir beider é, danne er das eine gar
 verkür.

30. Sun, so der vogel é rechter zit
 Von sinem neste fliegen wil,
 Sich selben er vil libte git
 Den tumben kinden zeinen spil.
 Die rede ich dir gelichen wil:
 Nimst du dich an des du niht maht volenden vnd
 dir ist ze vil
 Da müst du ligen an eren lan
 so were für ere besser dir vnd were es nie gevangen
 an.

31. sun, habe das du getragen maht,
 Das dir ze schwere si, la ligen;

Swer gerne ie überhöbet vacht
 Der mochte deste wirs gesigen
 Dir ist der wisen lop verzigen
 Viltu ze gebes mütes sin an allen rat vnd och
 verſwigen

So kumt dir gar das ſprichwort wol
 An müte al zegher man vil tregen eſel riten ſol.

32. Sun, du ſolt ſelten ſchaffen iht
 An diner wiſen fründe rat
 Ob dir daran gelunge niht
 Das were niht ein miſſetat
 Swer wiſer lüte lere hat
 Vnd in mit willen volget nach, dem gat ze ſelten vñ
 ſin ſat

Du mere dike zweient ſich
 Davon ſolt du das beſte wellen, vnd folge dem das
 eret dich.

33. Sun, ſwer ſich ſelben eren wil
 Der nimt getrúwes rates war
 Man verlüſet güter rete vil
 An einen herzen tugenden bar
 Swer dienet vnd ratet dar,

Damans ze danke niht enpfat, der verluset sine wile gar
 swas frunt fründe geraten mac
 Ern welle selbe stüren sich, das ist in einem bach ein
slag.

34. sun, si ie hent alle; es brenne frū *Urni matre.*
 Das zeiner nesselen werden sol
 Din iunger mit das selbe tū
 Das kumt dir in dem alter wol
 Mit dir ich leides mich erhol
 Min trost ist an dich einen kon, din lieb min lieb, din leide
 min dol.
 Got tū mich zweier sorgen bar
 Das du iht werdest ungemāt, und das din sele iht
 misse var.

35. Sun, driffec iār ein tore gar
Der mūs ein tore fürbas sin
 Die wisen sprechent, es si war
 Es ist vil dike worden schin
 Und ist och der gelöbe min
 Gewonheit ist da schuldig an, du git dem libe solhen
 pin,

Du bist zu weit davon

Des er

Des er von kintheit ist gewon
 Es si im schade, es si im from, da kumt er ane Got niht
 von.

36. Sun, du solt boveliche sitte
 In dinen sinnen lassen pfaden;
 Behüte dich vor einem snitte,
 Der tāt an eren grossen schaden,
 Damitte wart ludas überladen
 Der in dem snitte noch funden wirt, der mūs mit im ze
 helle baden,
 Ich meine untrúwe, uns seit dú schrift
 si si der armen sele dort, und hie des libes ein vergift.

37. Sun, du solt kúscher worte sin
 Vnd stetes mutes, tust du das,
 So habe es uf die trúwe min,
 Du lebest in eren destebas;
 Trage niemanne nit noch langen has,
 Bis gegen den vienden hohgemut, bis frúnden niht mit
 dienste las
 Da bi in zúhten wol gezogen
 Vnd grüsse da du grüssen solt
 So hat dich selde niht betrogen.

38. Sun,

38. Sun, hoh vart vnd gitekeit,
 Du zwei sint böse nachgebur,
 An den der Tiefel sich versneit
 Das im sin süsse wart zefur
 sin schone noch swerzer danne ein fur
 In flichte noch hute vnd iemerme zehelle drumbe
 ein bitter schur
 Der in dem snitte funden wirt
 Dem git in sinem huse roch der selbe swarzer heller wirt.

39. Sun, ich han lange har vernomen
 suuer vber sich mit hoh vart wil
 Das im sin leben mac darzu komen
 Das sich veruellet gar sin spil.
 Ein ieglich man hat eren vil
Der rechte in einer masse lebt, vnd vermisset niht sin
zib
 swer sich so zihet vnd ie zo
 Das in sin füre machet wert, der wirt an eren bils
 lich ho.

40. Sun, wil dir lieben gû gemacht
 so müstu eren dich bewegen
 Ein iungen man ich nie gesach

Du zwei in gelicher wage wegen

Was sol ein iunger lip verlegen.

Der ungemach niht liden kan, noch sinneklich nach
eren stegen

*Non uixit in omni
a/ta Cistula lib.*

Es ist mir ane zwifel kunt,

Es löfet selten wisu mus slafender woben in en munt.

41. Sun, wissist das verlegenheit

Ist gar dem iungen man ein slac,

Es ist dir offentlich geseit

Das nieman ere haben mac

Nach herze liebe sunder klak

Gar ane kumber und not der lorch so niht in den sak.

Swer sich vor schanden wil befriden

Der mac gebergen niht den lib, er mus enblanden
an den liden.

42. Sun, beidu lader und spil

Sint libes und der sele wal,

Der ane masse in volgen wil

Si machent breitú eigen smal,

Swer lebt an ere in frier wal

Der vint dien werden schiere unwert und buset in der
affen tal.

Wer sin verliſet ſine habe
Mit diſen walschen füren zwein, der lege bas in einem
grave.

43. Sun, ſwen ſin ſin verleitet ſo
Das er vnrecht im ſelben tüt
Iſt der bi wiſen lüten fro
Da ſol man kieſen toren mit
Du ru weiſt nach der ſchulde güt
Ob ſi von herzen rechte wert ein vol von einer wilden
ſtüt
Vnd es gevangen wirt é z am
E das ein vngeraten lib gewinne ein herze das ſich
ſcham.

44. Sun, twinc des dinen frien ſin
Das du ze huſe richteſt dich
Ein teil ich vngerichtig bin
Vn tüt noch lat vnvil dur mich
Den armen gib ſnit, vnd brich
Mit willen diner reimen habe, ob allen reten das rate ich.
Es dir güt, vnd wirt och mir,
Ich han mit eren her gelebt, ze hus wirf ich den ſiegel
dir.

45. Sun, ob ich vngerümet wol,
 Vnd ane vnfüge sprechen mac,
 Mit liebe ich dich bescheiden sol,
 Sit ich von erste huses pflac
 Da kum ich von niht einen tac
 Min umbsetzen wisten wol, wie do min wort
 in eren lac.
 Ich hate öch noch vil güten müt
 Vnd willig herze, wan das mir das alter grossen schaz
 den tüt.

46. Sun, swer das hus wol haben wil
 Der müs dru ding ze stüre han
 Güt, milte, zuht, so lit sin spil
 Er ist dabi ein frolih man
 Ders wol dien luten bieten kan
 So tüt sin brot dien nemenden wol, Vnd lachent beide
 ein ander an.
 sun, sint dir niht die tugende bi,
 So mac der gast wol riten für, swie gar er nas vnd
 müde si.

47. sun, swer mit tugenden huses pfliget,
 Der nimt an verdekeit niht abe,
 Vnd also mit der masse wiget

Das im

Das im ge volgen mac sin habe

Vnd kroche der an einem stabe

Gote Vnd der welte wer er wert, die rede ich in din herze
grave.

Wilt si da inne wesen niht,

Als einen vogel, der e zit von neste flüget, dir ge-
schicht.

48. Sun, hus han ist ein werdekeit,

Du bi den hohsten eren vert,

Swer si mit schonen sinnen treit,

Wiewol sich der in eren nert

Das güt reineklich verzert

Das nit ein schade geheissen mac;

Vnd zwen from sint dir von beschert,

Gotes lon, der welte habe danc:

Der du, zwei wol behalten kan, den richet wol sin
aker ganc.

49. sun, zwei wort eren wol den man

Der sich wil eren mit in zwein,

So das er si behalten kan,

Das eine ist ia, das ander nein.

Wie zieret golt, das edelgestein

Als tũnt gewerũ wort den lip: er ist niht fleisch vnz
 vñ das bein,
 Den also slipfic ist der sin
 Dar er sin ia genennet hat, das er sin nein da schüßet hin.

50. Sun, fluch das dich iht binde bant,
 Das ist gestriket in der maht,
 Das du gebunden bist zebant
 Vor Gote in kreftekllicher acht
 Der wirt in sine strike braht
 So das in vnde da der tot, weim das sin ie wart
 gedaht
 Das bant ist der gediente ban
 Der klemmet in der helfe also das Judas nie die not
 gewan.

51. Sun, dannoch ander kraft er treit
 Den er gefasset an sin seil
 Er nimet al der Kristerheit
 Gemeinde vñd aller selden teil
 Sin wundu sele wirt niht heil
 Kunt er mit rehte niht der von, ie grösser wirt der
 sünde meil,
 Gebet, almosen, wirt verlorn

Ende

Vnd swas er gûtes mac getûn die wile in stichet dirre
dorn.

52. Sun, achte ist ðoch ein bitter kruz
Strasse vnd ir stige gerne mit
si mac verleiten dir die hut
s wie gût geleite man dir git
Gerichtes vber dich ist zit
S wa man dich horet oder siht, die wile vß dir ir beie
lit

Da la dich nie niht versmiden
Dehein zunge, vnd ist der richter gût, mac vor den
tode dich befriden.

53. Sun, ich wil dir niht mere sagen
Der masse ein zil gestossen si
Du maht sin alles niht getragen
Nim vs dien raten allen dri
Lege si dein herzen nahe bi
Ob es niht besser werden mac, wirt Gotes minne nie
mer fri
Bis warhaft, zuhtic, sunder wanc
Manic tugent ir flus nimet von drin; behalt si wol,
habe iemer danc.

54. Vater,

DER SYN.

54. Vatter, du hast Vaterlich mir
 Geraten, als ein wiser man,
 Ich wil vil gerne volgen dir
 Ob mir Got siner helfe gan
 Du elliu dinc wol enden kan
 S. n vn volmessen hoh u tugent bitte ich ouch iemer
 Vnd wan
 Das ich im hie zedienste lebe
 Also das er mir drumbe dort sins Vater himelriche
 gebe.

55. Vatter, ich bin kint, doch sehe ich wol
 Das disu welt ein göggel ist
 Ir fröide erlöschet als ein kol
 Ir bestu minne wirt ein mist
 Ir trost ist gar ein vngenist
 Si lat ir fründe in swacher habe des du wol men
 worden bist
 Du hast ie har gedienet ir
 Numerke was ir truogheit zelone habe gegeben dir.

56. Vatter, alter lib vnd müde lit
 Du zwei sint niht nah voller habe
 Du wer esnel, nu ist din trit
 ze nahe leider bi dem stabe.

Da gruz

Da gruset mir von schulden abe
 Ob dine schulde manicvalt dem libe volgēt hin zegrabe
 Din rat ist kranc ob das geschicht
 Des mannes wisheit ist ein wint ist er im selben wise niht.

57. Vater, wisen manne schone zimt
 Das er wol tū mit steten sitten
 Dabi ein tumber bilde nimt
 Das wirt vil libte sus vermitten
 Ein gar alt man mit tumben sitten
 Der niht erkennet was er ist, vnd was Got hat dur in
 erlitten
 Der ist in toren acht gemūt
 Es ist ein lob vor allen lobe der an den ende rechte tūt.

58. Vater, mit vrlube wil ich dir
 Min herze entstieffen umberal
 Es mac sich niht verbeln bi mir
 Du solt für diner sünden val
 Legen vñ din eigen ein spital
 Vnd solt dich selbe zick en drin, ich var mit dir in
 frier wal
 Alle vnser habe suln wir dar seln
 Vnd fur der welte trugeteit das süsse himelreiche weln.

DER VAT-
TER

59. Sun, die rede us den herze din

Gesprochen hat ein reiner geist

Ich fröwe mich in den herzen min

Das du so vil von Gote weist.

Dins rates wil ich sin wolleist

VVan da stünt iemin wille zu, doch lies ich dur dich
aller meist

Ich han gelebt nu lieben tag

Das du ze Gotte wilt dich begeben Und ich mit dir
gebüßen mac.

60. Sun, was ich fröiden ie gewan

Die sint bi disen fröiden blint

Sit ich von dir vernomen han

Das dir die fröide unmere sint

Ich sage dir herze liebes kint

Wir köfen in der sache niht an dinem müte niht er
wint

Ob wir hie unsers zwivel leben

Umb eines das uns iemer wert mit froiden willeklic
chen geben.

61. Vs ögen müst er wangen baden

Von herzeliebe das geschach.

Der sun sprach: Vatter irt tûnt u' schaden

Ir volgent wibes sitten nach

Die man ie gerne weinen sach

Da horet nibt wan fröide zû, vnd hie des

libes vngemach

Ia ist es nibt ein kindenspil

Der mit des libes arebeit zerechte sünde büffen wil.

62. Got herre din u' trinitat

DER VATER.

Vnd öch din stark u' goteheit

Erbarmen sol min missetat

Des man ich din erbarmkeit

Du rehtem rüwen ist bereit

Das du mir stete rüwe gebest, so das mir si von schulden
leit

Das hie der lip gesündet habe

Das des iht si du sele ein pfant dur dine tugent des
hilf mir abe.

63. Got herre du weist wol das ich bin

In sunden ein vertiefet man

Vnd das min selden frier sin

Noch stete rüwe nie gewan

Sit ich mich sunden erst versan

11 2

Nu bin

Nu bin ich in min alter komen vnd rüfe dine mare
ter an

Von miner schulde manicvalt

Das als den schaher mir geschehe der speter rüwe nicht
entgalt.

64. Ich bin in den wingarten bracht

Dur buwen höwen, vnd ieten

vnd han mich leider erst bedacht

Do ich vil frū was dar gebetten

Das ich den rat han ubertretten,

— Nu hat das alter mit gewalt in sinen strik mich so
gewetten

Das ich verlasen han dū zit.

Da von müs ich zedanke nemen ein lon den mir der
meister git.

65. Doch tūt mir der gedinge vol

Den weis ich endelichen war

Buwe ich mit trüwen als ich sol

An lone ich desten bas gevar

In wart gelich gelonet gar

Die frū ze tage weke zit vnd spate kamen werken —
dar

Ich bin

Ich bin niht güttes lones wert
 Ein teil ich mich verlasen han, min rüwe é doch ges
 naden gert.

66. Du bist genedig vnd güt,
 Milte vnd erbarmig herre Got
 Den sündler ob er sinen müt
 Von sunden nimt dur din gebot
 So starck bist meiner sünden not
 Es vnderwar din gotli: h. tugent dú rechter rüwe is
 helfe bot
 Min sele m. in büsse tagen
 Das minen lip min m. ter ie ze disen nöten hat ge-
 tragen.

67. Got herre sit dú kleinen kint
 Von ir geburte tages alt
 Niht gar von sunden reine sint
 Wie wirt es umbe mich gestalt
 Des hat din barmkeit gewalt
 Min pfand stat leider uf den schaden des ich noch nie
 ein teil vergalt
 Hilf herre ich mac vergelten niht
 Din milte sol mir sture gebē, der pfander grosser büsse giht.

68. Got dir sint ellu Herzen kunt
 Ein winkel nie so enge wart
 Von oben abe vnz in den grunt
 Der diner wisheit si verspart
 Din tugende sind so reiner art
 Das du den sunder nikt vertust geruwet in der sünden
 wart
 vnd hat ze büsse vesten sin
 Du sihst an minem herzen wol das ich in steten rüwen
 bin.

69. Die gabe hast du mir gegeben
 Gib mir noch diner helfe me
 La mich hie also lange leben
 Das mir geschehe in büsse we
 zewol ist mir geschehen é
 — Ich lie dur dine worte nikt, noch dur din liebe als am
 owe
 Solich das hie gebüffen nikt,
 Die wil ich an der welte lebe, wie we mir danne dort
 geschicht.

70. Maria Magdalena was
 Mit höbet sünden überladen
 Von starken rüwen si genas
 Man sach si dine füsse baden

Mit

Mit rehen für der sündenschaden
Den miste lob ze teile wart, in rüwen assen in die
maden

Susannen wart mit luge vbergeben
Die funden alle helfe an dir du gebe in dort din iemer
leben.

71. Din vngemessen kraft Ionans —

Das müß man für ein wunder wegen

Vs eines visches wambe nam

Da inne er was drie tage gelegen

Drin kinden half din gotlich seggen

Das in die flamme niht entet, ich bin in sünden gar ver-
legen

Das rüret mich, vnd ist mir leit

Du machst och wunder an mir tûn, so kreftic ist din
barmkeit.

72. Din kraft ist allen kreften vor

Du höhest niderst swen du wilt

Vvas half das Nabuchodonosor

Gewaltes hat vnd richeit vil

Von hoh wart sich ver viel sin spil

Das es ze walde wildes gie der tage ein lanc gemessen

zil

An allen

An allen Vieren leider bar.
Vor dinem zorne den ich han verdienet herre mich
bewar.

73. Ich tûn hi mine bichte dir.
Als ein sûnder sol vnd mûs
Erzeige dine helfe mir
So das mir werde sünden bûs
Die wile ich hant mac oder fûs
Gerûren, des wil ich dich bitten maget vnd mûter dur
den grûs
Den dir von Gotte der engel sprach
Ze dinen kinde sprich min wort din helfe ie starken kums
ber brach.

74. Ich han der welte mich begeben
vnd sol nu als ein sündic man
In rûwen vnd in bûsse leben
Vve das ich ie den mût gewan
Der wider dich iht hat getan
Das ruwet mich vnd ist mir leit nu la mich dine hulz
de han
Nah besserunge herre Got
Genedekliche vber mich erge din wille vnd din gebot.

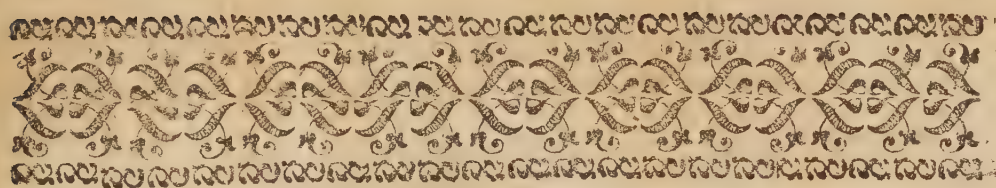
75. Von herzen in vergeben si
Die mir ie bar getaten leit
Min eigen lute lasse ich fri,
Min hübe gelt, smal und brei
Das man mir bute und sneit
Für eigen, des enzien ich mich, ich hans ufein spital
geleit
Es füget der armen sin
Ich und min eingeborner sun zu in uns wellen ziehen
drin.

Des Vater lere ein ende hat,
Der müter lere dar nach gat.

ⁱ
DV VVINSBEKIN.

1. **I**n wiblich wib mit zühten sprach
 zir tochter, der si schone pflac
 vvol mich das ich dich ie gesach
 Gehöhet si der süsse tac.
 Da din geburt von erst an lac
 Sit ich mit ganzer wa:heit wol mit wiser lere sprechen mae:
 Din anblic ist des Meien zit
 Got suln wir drumbe iemer loben, der also ricke gabe
 Uns git.

2. Des volge ich lieb u' mäter dir
 Ich lobe in so ich beste kan
 Er sol der sinne helfen mir
 Das ich in sehe mit ögen an
 Durh sine tugende ich in des man
 Ich wil in sinen hulden leben, ob ich mir selbe der eren
 gan:

DIE TON-
 TER.

Vater vnd mäter, sun, dú kint
Eren vnd iemer leren wol dú in des vil gehorsam
sint.

3. Rat liebú mäter vnd sprich
Wie vnd was din wille si
Des soltu rehte bewisen mi
Ich wil dir sin mit volge bi
Dú iugent wil sin vro vnd fri
Ir beider han ich mich verwegen, hoh vart velwet der
eren zwi
Ich wil min herze lassen nider
Swelhfrowe kumt in swaches wort, dú sich des sa verz
rihtet wider.

DIE M^oV-
TER.

4. Trut kint du sin hoh gemút
Vnd darunder in zúhten leben
So wirt din lob den werden gút
Vnd stat din rosenkranz dir eben
Den eregernden solt du geben
Mit zúhten dinen senften grús, vnd la in dinen herzen
swaben
Scham vnd maz vfsteten pin,
Schús wilder blike niht ze vil swa lose merker bi dir sin.

s. Scham

5. scham vnd masse sint zwo tugent
 Die gehent vns fro wen hohen pris,
 Lat si Got leben in diner iugent
 So grünet diner selden ris
 Du maht in eren werden gris.
 Nu raht vllieb u mäter min, darzu so bin ich niht zewis DIE TOH-
TER.
 Vwie wilde blike sint gestalt
 Vwie vnd wa ich die miden süß, das si mich machen
 niht zebalt.

6. Es heissent wilde blike wol
 Als ich ze houe gewiset bin
 swenne ein wib für sih sehen sol
 Lat si du ögen fliegen hin
 Alsam si habe vnsteten sin
 vnd ane masse das geschicht das ist ir lobe ein kranc
 gewin
 Die melder merket vnser sitte
 Du twinc du ögen deste bas, das rate ich tochter vnd bitte.

DIE M^o.
TER.

7. Mäter uich si für war geseit
 swie kleine ich habe der iare zal
 Du färe mir nie mer wol bebeit
 Swelch wib ir ögen vß vnd ze tal

DIE TOH-
TER.

DIE M^o.
TER.

Vnd höbet treit als einen bal
Vnd öch dar vnder lachet vil, du prisest niht der zühte
ir sal

Ich wenne das iuncfrowen milt,
Du ane vorhte wirt erzogen, nach ir geberden dike tüt,

8. Sint wisu wort den werken bi
So sint din sinne niht betrogen:
sint aber su gäter werke tri
so sint du wisen wort gelogen
Von nest ein vogel zefrū geflogen
Der git den andern sich zespil, vnd wirt im sin geviden
erzogen
Kint dir mac wol alsam geschehen
Hast in der iugende wisu wort, vnd last dich tump an
werken sehen.

DIE TOH-
TER.

9. Ich wil daran vnschuldic sin
Hübe man min vnstet v f das stro
Es ahtent niht die sinne min
ist es von warheit niht also
Ich wil min gemüte tragen ho
Das minen iaren wol anstat, min lip in eren ziehen
sol.

Als ie der werden wille was
ich wil daran unschuldich sin ob man mir treit darumb
bas.

10. Sint minn wort wise ane werk
Des lob ich niht es ist ein wiht
Was solte mir ein guldin bere
Des ich genieffen möhte niht
Ein öge lieht das niht gesiht
Das zeigt selten güte wege, was ob du selde mir geschicht
Das ich in beiden obe gelige
Und diner lere folge, so das ich untugenden an gese.

11. Got gebe das din dank erge
Als du hast willen und gedanc
Was wil ich danne fröiden me
Virt din lob niht von schulden kranc
Des sagent dir die besten dank
Weistu niht wie diu süsse maget Lunet nah lobe mit
tugenden ranc
Vil lihte och dir das heil geschicht
Ob man dich nu durh frien mät ze wibes tugenden
brechen sibt.

DIE MV-
TER.

12. Din

DIE TOH-
TER.

12. Din wehselrede ein ende habe

Die suln wir uf das riche geben

Das deſte gröſſer ſi din habe

Vnd lere mich nach ernen leben

Gebaren vnd ſprechen eben

Vwie ich den wiſen wol behage das wil ich niemer ubera-
geben

Dän aber ich niht den willen din,

ſo haſtu dich enbunden wol vnd maſ ich ſelber ſchuldig
ſin.DIE MV-
TER.

13. Du ſpricheſt wol min liebes kint

Der ſüſſen rede ich dir wol gan

Vver weiſ nu wa die ſteten ſint

vil miſſe vndig ſint die man

ſi tra gent nebelkappen an

ze güten wiben ſüſſe rede dū me iſte menege ſprechen
kan

Doch innerhalb niht ane ſchaden

Verſnident dich ir ſchappel ſan du müſt din vange v
ögen baden.DIE TOH-
TER.

14. Vvas aht ich uf ir ſchappellin

Da ſi ir fründe triegent mitte

Ich wil

Ich wil fri vor in allen sin
 Mich habent niht ir wehsel sitte
 Min stete herze ich wol erbitte
 Das es mich vriet vor untat, mich triegent niht ir
     spehen snitte
 Si suln mich vinden in der acht
 Das mich verlestet niht ir rede, Got gebe in allen gûte
     nacht.

15. Si sagen, wib haben kurzen mût
 Da bi doch alle langes har
 Den gelich vil manigû leider tût
 So si das sprich wort machet war
 Swies umb der manne vnstete var.
 Wir wib wol solten vster sin ob ichs mit hulden reden
     getar,
 Vnd trûgen in gemeinen has
 Die niht ir zuht an vns bewarnt, vnd schonden vnser
     deste bas.

16. Est komen her in alten sitten
 Vor manigen iaren vnd tagen
 Das man dû wib sol gûtlich bitten
 Vnd lieblich in den herzen tragen

So suln

So suln si zühteklich versagen
 Ald aber so sinneklich gewern, das sis darnach niht fere
 klagen

Du spateru weist gar ein wiht
 Dabi der wandelberen spot hin nach also der schade
 geschiht.

DIE MV-
 TER.

17. Du bist der sinne unfrehten wege
 Des fröwe ich mich vil liebes kint
 Behalt si wol in diner pflege
 Das dich du minne iht mache blint
 Vil wisu herzen erkundet sint
 Von ir gewalt das ist ir kunt, die rede zebeine niht ent-
 bint
 VViltu dich ir gewaltes wern
 So müs Got dinen iungen lib mit siner hohen kraft
 ernern

DIE TOH-
 TER.

13. Min herze sich selbe erkennen sol
 Der minne kraf ist mir unkunt
 Ich sprich es ungerümet wol
 Ich wart nie von ir stralen wunt,
 Vnd lebe noh her der not gesunt
 Frowe minne weis du herzen wol die si mac twingen an
 den grunt

Der her-

Der herzen ich nit eines trage
Da von der minne meisterschaft an siner verdekeit
verzage.

19. Ob hundredusent herzen kraft
In einen herzen möhten ligen
Der süßen minne meisterschaft
Im kurzlich möhten angesigen
Si hat vil stark u herzen erstigen
Kunic Salomon swie wise er was, ir wart sin herze nicht
verzigen
Wul si dir in das herze smiden
Des kanstu nie mer dich er vern, dich welle alleine Got
befriden.

DIE MÜ-
TER.

20. Du sprichest, Mütter, den gelich
Als dich ir kraft gerüret habe
swie gar ir mabt si krefterich
Ich kem doch ir gewalt abe
Ich lasse e tragen mich zegrabe
E si min herze mir gewalt alsam ein spiegelholz
ergrabe
Kumt aber si drin vnd sperret zu
Genis ich oder bin ich tot, das sage mir was ich dan tu.

DIE TOCH-
TER.

DIE M^o V-
TER.

21. Du gibst si habe gerüret mich

Hie vor bi minen iungen tagen,

Ob es so hat gefüget sich

Da von wil ich dir niht vil sagen:

Swenne der hunt den hîr wil iagen

Hat er iht wol genossen vor, er mag sich desten wîrs
entsagen:

Swer hoher minne twingen gert

Der sol unfüge lassen gar vnd machen sich den werden
wert.DIE TOH-
TER.

22. Bin ich dir desten lieber iht

Ob minne twinget minen sin

Vnd von gewaltie das geschicht

Ich wil niht in dem zwiuel sin

Nu tu mir din willen schin

Das gedienet ich iemer umbe dich, gevar ich wol dî
ere ist din

Ich han gerichtet minen mût

Swas dir an mir gevallet wol, das mich das alles dunket
gût.DIE M^o V-
TER.

23. Ich wil dir minen willen sagen

Den soltu reht also verstan

Mahe

Maht du ein küsches herze tragen
 Des müßt du lob vnd ere han
 Ob dir minne dir des niht gan
 Vnd wil betwingen mit gewalt dich das du minnest
 einen man
 Der selden ist vnd eren wert
 Der sol doch nach dem willen min von dir beliben
 vngewert.

24. Ich wil dir des min trüwe geben
 Die Kristen ê gesetzet hat
 Die wile ich einen tac sol leben
 Ich briche niemer dinen rat
 Ob mich du minne niht erlat
 si welle twingen mir den sin wirs dann zühte wol an
 stat
 Vill liebú mûter so ger ich
 Ob du die volge sehest an mir, das du mit runen midest
 mich.

DIE TOH-
 TER.

25. Ich wil din, Tochter, hûten niht
 Din steter mût din hûten mûs
 Ob dir von minnen kraft geschicht
 Das dir ze walde stat der fûs

DIE M^o-
 TER.

Das

Das schaffe dir din stete büs

Mac si ir kreften angesigen so dieneſt du der werden
grüß

Dú hûte prüfet dike schaden

Swer hûtet anders danne er sol, der wil zehus vnere
laden.

26. Ein reine wib in tugende wert

Dú wol ir eren hûten kan

Vnd niht wan steter trûwen gert

Die sol man selbe hûten lan

Man sol die hûte heben han

An einen wibe tum ber sitte, dú niht ir selben eren gan.

VVan mac ir ein dinc vnderſel en

Da si ir friheit tribet zû das furbas niemer kan ge
scheken.

27. Dú hûte ist niht ein swerer pin

Da frunt wil minnen fründes rat,

Tût er es mit dem herzen schin

So ist das ein schwachú missetat

Irber die an sin ere gut

So hat der kûter gûten mût ob im dú volge bigestat.

Sol wiſer rat der volge enbern
Der also fründe hüten sol der zampfe likter einen
bern.

28. Du hute iſt wibes erengram
Swa si vſranken van geſchicht
Ir ende güt ich nie vernam
Betwungen lieb iſt gar ein wih
VVan si git hohes mütes niht
Du liebe sol von herzen komen, und haben mit steter
trüwen pflicht
Vfalle verluſt und vſgewin
Die ander liebe ſlipſic ſint, alsam ein ie da her da
hin.

29. Nu laſſen wir die hute varn
Vnd ſprechen von der minne me
Macht du dich vor ir kraft bewarn
Als du mir haſt veriehen e
S wem danne ein ſchappel ſchoner ſte
Min kint danne dir, das dinetu da man die werden
ſchonen ge
Das laſſe ich iemer ane has
Es mac ein w.b wol ſchöner ſin enkein
lebt in zühten bas.
20. Du le.

DIE TOH-
TER.

30t Du lobest mich liebú Múter min

Alsam ir kint ein múter sol
 Ich lige dir in dem herzen din
 Vnd tûn dir in den ôgen wol
 Min trúwe ist ôch gegen dir niht hol
 Du bist mir lieber danne min lip, der liebe ist gar min
 herze vol
 Nu sage mir ob dú Minne lebe
 Vnd hie bi uns vferde si, ald ob uns in den lúften
 swebe.

DIE M V-
TER.

31. Ein wiser man Ouidius

Der tût uns wunder vñ ir kunt
 Er gihet si si genant Venus
 Si mache süsse herzen wunt
 Vnd nach ir willen wider gesunt
 Dú selben aber wider siech, das ist ir wehsel alle stunt
 Ir willen niht endringen mac
 Si vert unsichtic als ein geist, si en hat niht trúwe naht
 noch tac.

32. sint ellú herzen in ir gebot
 Den eren ich ir niht engan.

Er gihet.

Er werdent licht ú ogen rot
 suln hohe gern die nidern man
 Von den kein ere werden kan
 Vnd suln die hohen nider gern, der Got sich wunderlich
 versan.

Der ir gewalt so witen mas
 Die hohen solten hohe gern, die nidern nider, das stünde
 bas.

33. Du hohe edel minne wert
 Du wirbet sunder wan niht so
 Wan si niht wan der herze gert
 Die si mit zúhten vindet fro
 Du zúhet si mit ir so ho
 Das si versmahent swachen müt, si lat des niht durh
 fürsten dro
 Si slies ein herze ins andergar
 Die nach ir willen ir behagent, der nidern nimt si keine
 war.

34. Für war, si tete mir gewalt
 Ob si betunge mir den sin
 Das mir min herze wurde balt

DIE TOH-
 TER.

Vfminer

Vf miner selden vngewin
 Vnd wider minen müt dahin
 Davon min ere wurde kranc, des ich noch her erlassen
 bin

Vvil es dū minne niht enbern
 So twinge nach ir eren mich, des mūs ich vfgnade
 gern.

35. Ich wil dir liebū müter me
 Von verder minne tugende sagen
 Vwie es vmb ir gelesse ste
 Si mac ein herze niht getragen
 Das mit vntugenden ist verlagen
 Da wil si ane zwivel niht benachten innen noch bes
 tagen

Es mūs gereinet innen sin
 E das si vssen klopfe dran, ist es also, si sitzet drin.

36. Ich han gehöret vnd gesehen
 swie gar der iare ein kint ich si
 Das etlich heinlich ist geschehen
 Da ein halp was niht eren bi
 Ir mugent vch noch geschehen dri

Ist da du minne schuldic an, so si eht miner trüwen
 fri
 si sol niht lassen hohe gern
 Ein nider herze tugende kranc, und gern den hohen nie
 der gewern.

37. Der fürwitz machet kranken müet
 Da ist die minne Unschuldig an
 swer sinen reht Unrechte tüt
 Der eren niht gehüten kan
 Ein iegeslich man im selben gan
 Er süchet ob er vinden mac, das ist behendeklich
 getan
 Der also göches füre pfligt
 Da zühet sich du minne von, wan si du herze in tug
 gende wigt.

38. Hat minne so gelopte sitte
 Als mir din munt veriehen hat
 Das ich da lange widerstritte
 Das were an mir ein missetat
 Sit das ir hof in eren stat
 Sol wolt ich din gesinde sin, were es din helfe und och
 din rat

Ob si mich in ir schule neme

So lere mich ir regel so, das es mir wol an eren zeme.

DIE
TER.

M V.

39. Du hast dich sinneklich bedacht
Der selikeit ich dir wol gan

Ob du der rede volgen maht

Mit werken das ist güt getan

Der minne regel ich vil wol kan

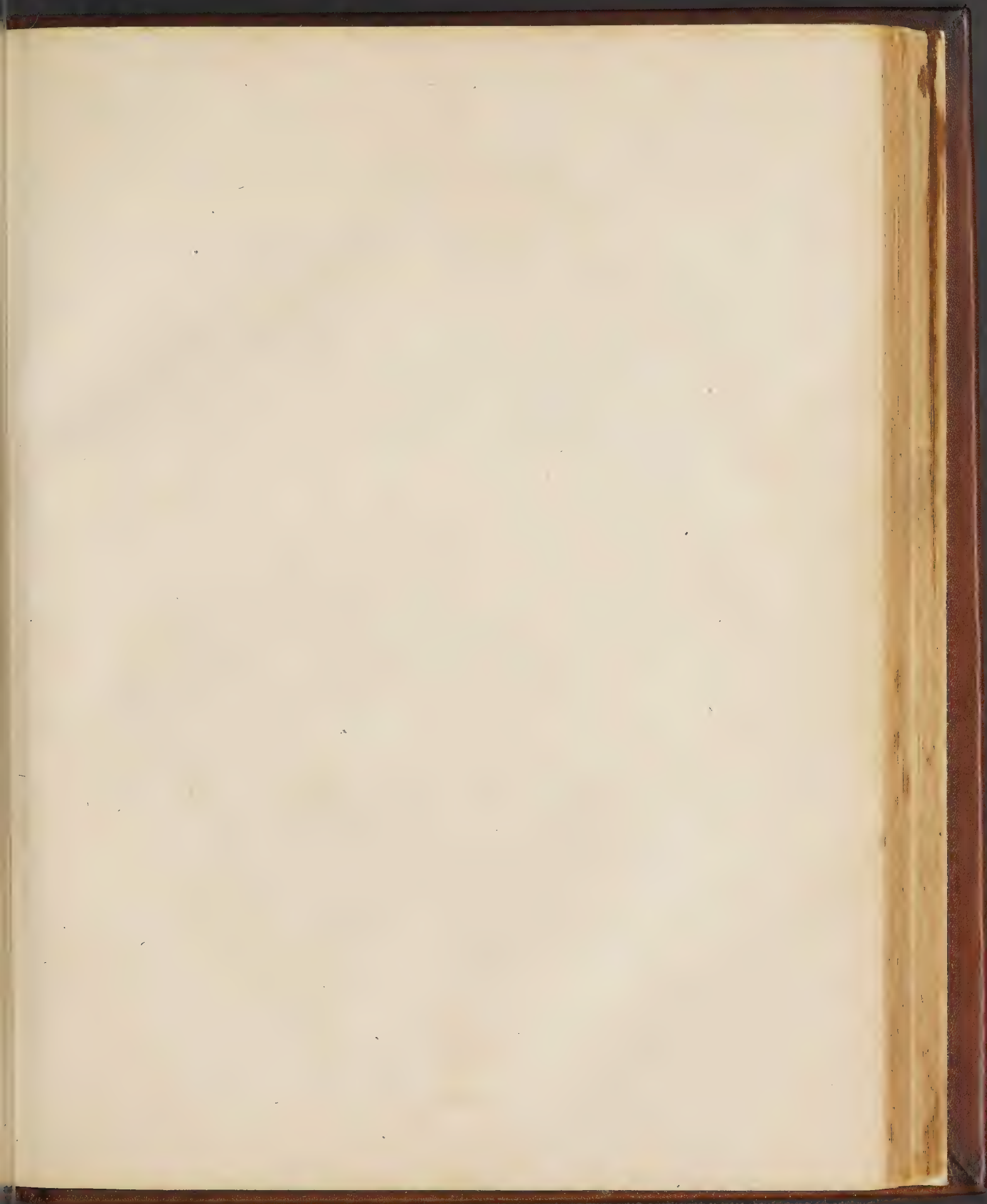
Die wil ich alle leren dich und hebe also zern ersten an

Ein wib du lobes und eren si

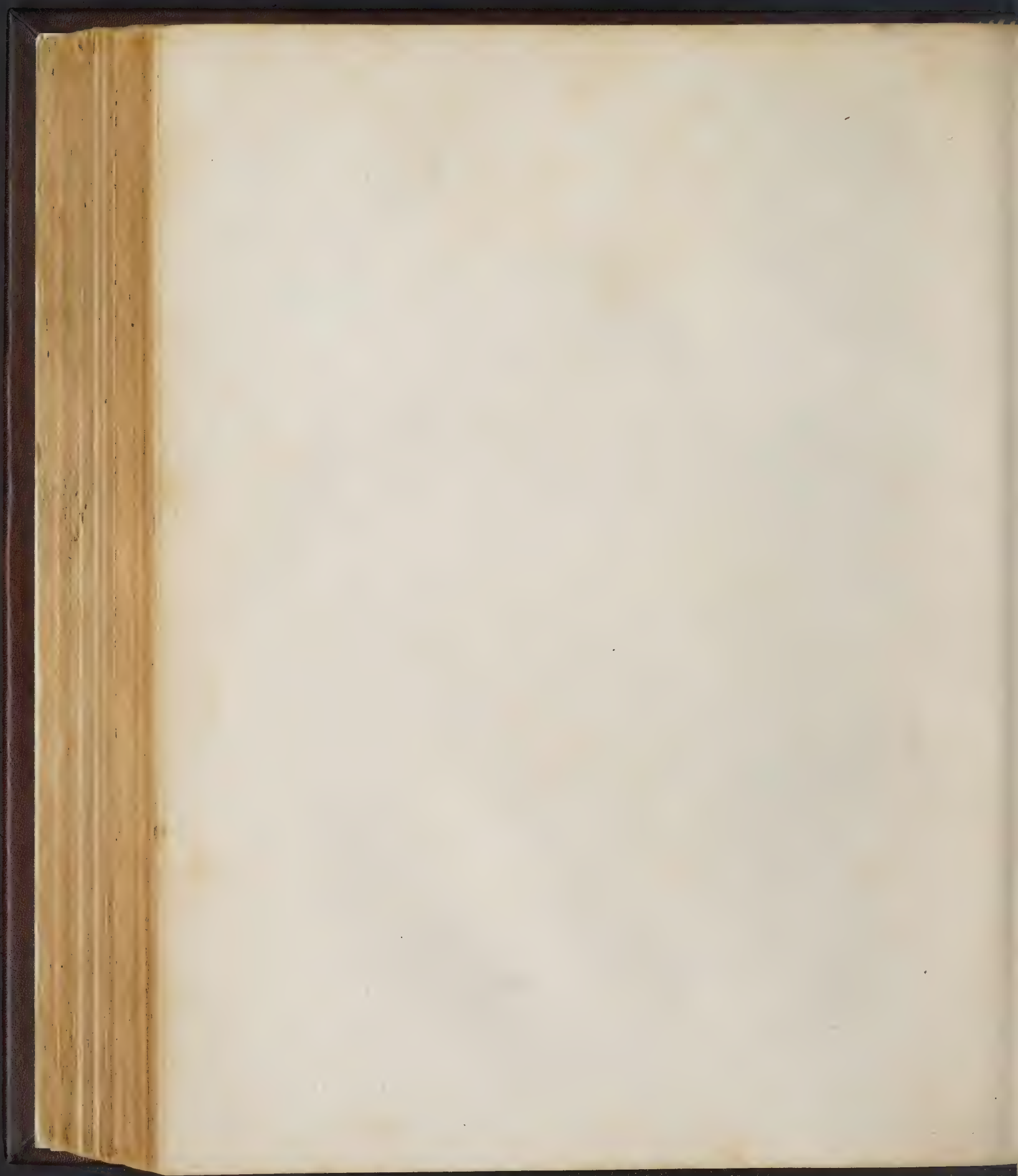
Du nide ein ander drumbe niht, du öch si missewende
fri.

V I D E N T V R M V L T A
D E S I D E R A R I.

MELCHIORIS HAL-

MINSFELDI GOLDASTI

Animaduersiones

ad

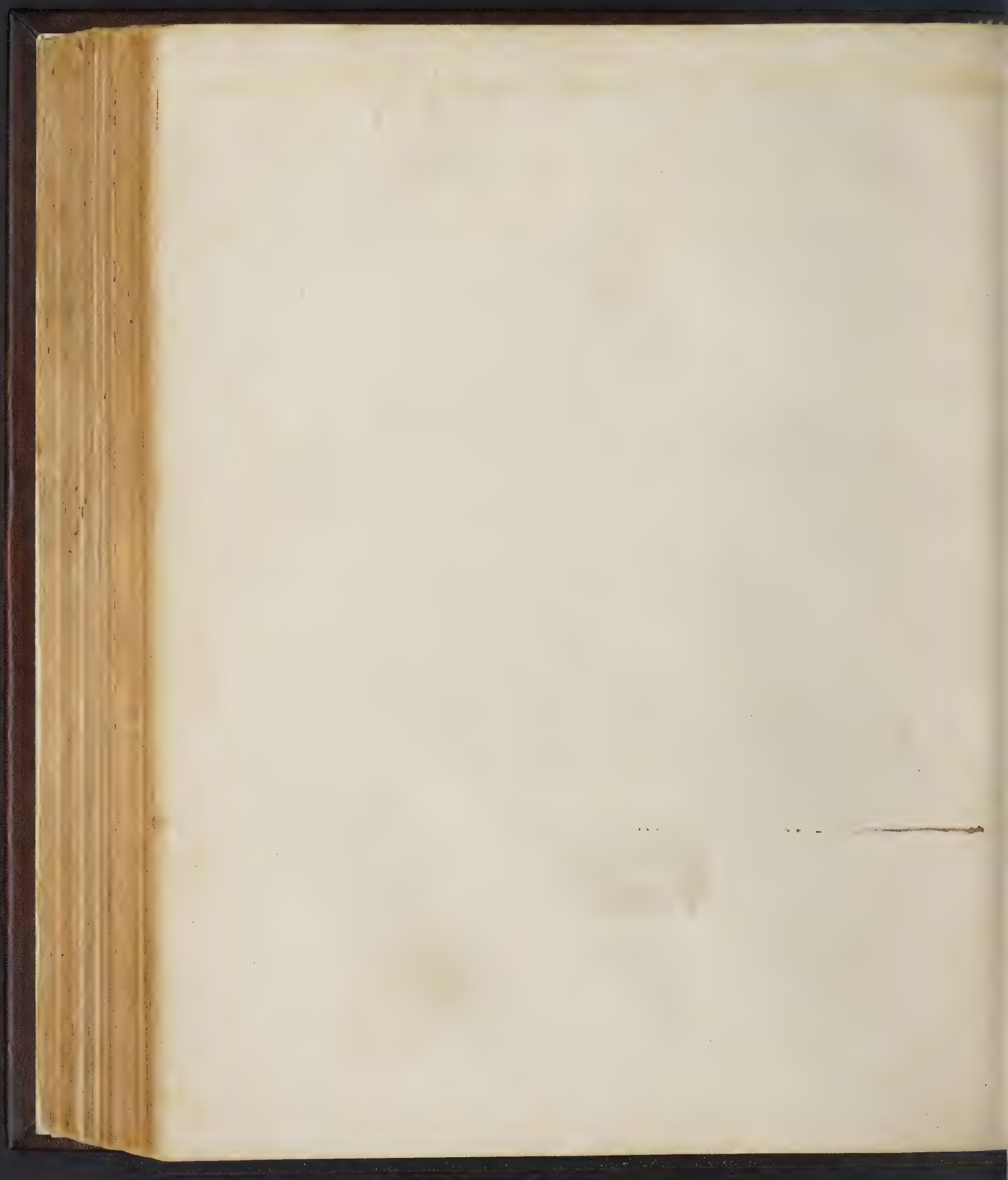
V. INL.

IOHANNEM à SCHELLENBERG

&c. S. CÆS. MAIESTATIS
CONSILIARIVM.

GOLDASTVS LE- CTORIS VO S.

Vides plerosq. peregra-
rum linguarum antiquitates sum-
mo cum studio atq. impendijs o-
mnibus peruestigare, nec ullum Bi-

bliothecarum angulum, dum quid ab instituto res-
periant inexploratum habere; at qui maiorum
monumenta pari industriâ indagaret, uidisti, opi-
nor, neminem. Quod te mirari ego non miror, cū
nec bonitate illa, nec uerò etiam antiquitate ulli eas-
rum temerè concedant. Etenim quamuis prisci illi
Germani ab eloquentiâ, ceu peste quâdam Reipub.
morumq. simplicitati inimicâ, perpetuò ab-
horruerint, tamen rerum cognitione naturalium
excelluisse, & eius item Philosophiæ partis, quæ
de moribus instituit, peritos, pronum atq. in pro-
mptu est, si opus sit, argumentis edocere. Et homi-

*Velera
Germanie
quagum barj.*

mes sunt perfrictæ frontis, in maioresq. nostros insigniter iniuri, qui extremæ incusare barbariei, & feritatis fingere crimen non uerentur. Tolle enim sermonis horriditatem, quid, amabo, in illis umquam fuit, quod iure atque merito debeant in repræhensionem adducere? Et illo ipso sermone, quem tanto perè auersantur, nonne libros scripsere de officiis iudicum, de conuersatione ciuili, de re militari? At res hæc fuit non extremum barbaræ, sed gentis tum politioris. Demus esse, quod Tacitus reliquit, apud Germanos æuo suo nulla litterarum monumenta fuisse: sint item ab Trithemio conficti, quos commenticius ille *Hunibaldus* scriptores commemorat: uerum tamen ex eodem Tacito constat, carminibus celebrasse maiorum gesta, quæ adhuc superstitisse Caroli M. ætate Einhardus auctor est: & in Germaniæ bibliothecis reperiri, *Auentinus*. Imperiti autem, imò ridiculi, quicumque existimant, breuiculas fuisse cantandi formas, ad instar nunc-uulgi cantilenarum: hercle non magis quàm uel *Homeri* poemata an *Virgilij*. Cuimodi sunt, quæ sola ex mediâ antiquitate circumferuntur, carmina de *Otnite Langobardo*, de *Wolustheodorico Græco*, de *Gibicho Vangione*, de *Lauris*, de *Theodorico Veranensi*, de *Hiltibrando Gottho*,
de *Sis*

de Sigifrido Agrippinensi cognomento Cornes, de Eckio, de Eckardo Alsato, de Ernesto Austrio an Bauaro, alia quæ necdum in manus nostras peruenerunt. Figmenta hæc quidem sunt; præter quæ tamen nulla apud maiores nostros rerum gestarum monumenta. quorum primos auctores libenter Druidas dixerim sacerdotes, qui quò uiderentur præter uulgus sapere, & soli abdita rescire, historiarum ueritatem consutis inuoluerunt fabulis. Præclarior illorum institutum, quos Vittodios & Gracviones, hoc est, sapientes ac prudentes, ab ætate appellarunt: unde & Senatores Latinis dicti, erant homines illustres, potentes, magnæ apud maiores auctoritatis: quippi penes quos erat leges condere, consulere Reipub., censere uitam ac mores. quorum ex numero, qui in ueteri legum Germanicarum memorantur uolumine, a quæis præcepta fuere contradita atque præscripta de rebus moralibus, ciuilibus, ac domesticis. Et hæc quidem, antequàm Christo nomen dederunt. Nam postea, qui cultiores paulò, Latinis litteris in scribendo usi. nec ideo patria lingua in superhabita, quin Christianorum scripta ante hos clxxx. annos Germania uiderit, legerit, Fidem Vulcanij appello, si, quæ uulgauit

Goyus Sigifridus

Theutonum ac Gotthorum fragmenta, æui postes-
rioris sunt. VVileramus, quem in lucem produxit
P. Merula, cl. præter propter annos æquare fers-
tur. Rabanus Maurus, Oisfrydus VVissenburg., VVa-
lafridus Strabus, ut alios nunc ponam ad compen-
dium, abhinc lxxx. annos scriptis suis claruerunt.
Igitur explosione digniores, quàm fide, sunt, qui
Carolus M. constituunt scripturæ Theutoniæ dæ-
dalum: qui quidem nihilo magis fuit, quàm Graig
Alexander M., Romanæ Jul. Cæsar, quos ille æ-
mulatus est. Quod cum ita sit, & tanta auctorum
nostrorum uetustas, cur non pareadem, quæ cete-
ris, reuerentia præbeatur? Cur non adæquè per-
quiramus, eruamus, edamus in dias luminis oras?
Præsertim quum nemo feudorum consuetudines
ritè recteq. interpretari, nemo historicos mediæ æ-
tatis, nemo officiorū & dignitatum nomina possit
absq. illorum cognoscere scriptis. rem olim aucto-
rem dabimus. nunc specimen eius rei in animad-
uersionibus istis specitur. Quis usq. docuit, aut per-
cepit saltim, quid esset Rex priscis Germanis, quid
grauio, baro, dieta, gera, chorta, hoba, alia quæ à nobis
obiter explicantur? Non ego prius maiorum no-
strorum mores, ritus domi belliq., disciplinam, ui-
ctum & amictum cognita habui, quàm me ad les-
gendum

gendum eorum libros contuli. Qua de re aliàs. nūc
 hos scriptores in antecessum damus, exotico, h. e.
 Latino habitu ornatos. factum multi erunt qui sus-
 gillaturi sint. Sed quo iure, mi ciuis, & tu peregrine?
 utrisq. enim scribimus: illi, ut desistat tandem aliis
 quando proximorum incuriosus longinqua pe-
 tere: huic ut addiscat nostra iuxtim, ac aliorum ma-
 gnificare. Dicite, sodes, si Tyrol an V Vinsbekius
 Latino carmine cecinisset, putatisne pauciores in-
 terpretes, quàm Guntherum, Petrum Blesensem,
 Alanum, alios eiusdem æui, reperturum fuisse?
Atqui Germanis si rempse legem uoluit esse Deus,
quasi Græci uel Latini scripti assent. Tu, qui heri &
 hodie apud Ebræos, Græcos, Arabas nascuntur
 libri, protinus Latinâ ueste induis, notas, illustras,
 emendas, mihi uitio uertes, si patrîs scriptorib⁹ idē
 studiū impertiar? qui nec ætate posteriores sunt,
 nec doctrinâ inferiores, nec fructu infœcundio-
 res. Tenes instituti, quarum præmonendus
 eras, rationes, Perpende, Lector, quisquis
 es, aut cuiatis es, & coeptis no-
 stris faue.

ANIMADVER- SIONES

I N

TYROLIS SCOTORVM REGIS

Paræneses

A D

FRIDEBRANDVM FILIVM.

TYROLIS Scotorum Regis, eoq. gnam
FRIDEBRANDI, praterquam hoc
libro, nulla, quod sciam, alia mentio, nec
in Boethij, vel Buchanani, aut etiam
Ionstoni, quas de Scotorum Regibus
ordine instituere, historijs. Tamen vt ficta non habeam
nomina, adducor reliquorum Principum, qui adiuncti,
carminibus, Heinrici Imperatoris, Chuonradi Regis Roma-
norum, Venceslai Bohemorum, Heinrici Ducis Vratislavi-
sis, Ottonis Marchionis Brandenburgens., Heinrici Marchio-
nis Misnia, N. Ducis Ascania, Iohannis Ducis Brabantia,
aliorum, quos in rerum naturâ, & comitatu quidem Im-
peratoris constat existisse. sed quando ab historicis præ-
teritus

*Regis
Principis
Ducis*

teritus silentio, videtur inane sine re nomen possedisse; sanguine cretus regio, non imperio inauguratus. Nam quod V Volfaramus Eschilbachius, coæuus scriptor ac miles, tradit Tyrolem caput suum in tria regna posuisse in ludo latrunculorum, suaq. illa fecisse, risu res est multò dignior quàm fide. Libellum autem isthunc eius auctoris esse, præter inscriptionem, testis est Boppo, equestris ordinis itidem *ὀψυχρονος*. An Theutonicâ linguâ ipse cecinerit, an verò interpreti dederit vertenda ac recitanda, non immeritò quis addubitet. Primùm quia mos ille Principibus fuit, ut carmina, quæ composuere, alteris demandarent in gynæceo modulanda: tum quòd Boppo multò plura ex Tyrolis laudet libro, quàm isthic lætitantur. Sed & libri secundi præloquium interpretis potius, quàm auctoris videtur, ita exordientis; *Libere iste vobis pandit præcepta, quæ Tyrol Rex Scotorum præscripsit filio suo Fridebrando &c.* Est ergò compendium saltim libri, non integer Tyrolis tractatus: qui duo in volumina tributus. primò de religione agit ac fidei institutione; altero de moribus & vitæ conformatione. Exemplum quod utinam Principes sibi proponant ac imitentur. Altiùs enim penetrant, quæ ab parentibus, quàm alijs, præcipiuntur, inherentque animo artiùs, siue id interno quodam naturæ instinctu atq. motu contingat, seu diutinâ institutione, cum neminem nobis melius, secundùm Musonium, atque parentes, persuasi sumus consulere. *Quis enim talis affectus inueniatur, ut vincat paternum?* ait optimus Princeps Iustinianus in l. ult. C. de curat. furiosi. Itaque Reges ac Principes, qui saniùs sapiebant, ipsi liberis suis magistri, ipsi mo-

ipsi moderatores viuendi simul atq. regendi rationes reliquere. Cuius generis sunt *Scythenis Thebani Regis* παρὰ γένεσιν apud Naphium Phileloaum : Constantini Imp. Constantinopolitani *Paranesis ad Filium de gerendo imperio* : Manuelis Palæologi Imp. *præcepta educationis ad Ioannem filium* : Ludouici IX. Francorum Regis *præcepta ad filium Ludouicum* apud Iohannem Iouillanum , qui assiduus eius comes historiam Gallicè & eleganter instituit : vnde porrò exscripserunt Guillelmus de Nangis in gestis cap. antepæn. & Gaufridus de Bello loco in vita apud Surium. At quid exempla arcesso longi æui ? nostra tempora vide , ipsam Scotiã , & Tyrolis consanguineũ. labum narro VI. Scotiæ , & nunc Angliæ quoq. ac Hiberniæ Regem , qui maiorũ suorum , sanctissimorum doctissimorumq. Principum , vestigijs insistens , & ipse præcepta filio suo dedit , quæ perhibetur in sinu circumferre , & familiari cotidie manu versare. O optimi principis factum singulare & exemplum vnicum / quod mirantur præsentis , laudabunt posteris , inuident inimici. Quã inuidiã quondam Germani Principes laborabant , quorum hæc propria disciplina atq. institutio dum viguit , bene rem gesserunt , & vicerunt virtute verã. Auctor est Wolfaramus Eschilbachius , qui Friderico vixit Æno barbo , part. II. Heldenbuch , quæ de Wolfdieterico inscribitur. ibi rationes disciplinæ his elegantissimis describit versibus ;

*Die Fürsten man do lerte
Gros er den Fröwen geben,
ynd Gotesdienst öch merte
ynd eren Briesters leben.*

Der Kri-

Der Kristenheit gelöben
 öch si geleret wart,
 Das schüß an alles tögen
 Vater vnd müter Zart.

Man lert die iüngelinge
 Gar manig ritterspil,
 schirmen vnd öch springe
 vnd schüßen zu den zil,
 Fekten öch mit witzen
 vnd schiten wol den schaft,
 Vff setteln wol sitzen
 Des wurden si dick sighaft.

vnd si worden öch geleret
 Ir shilterecht tragen,
 Ir manheit sich öch meret
 Als wir das hören sagen,
 Vvo man nit wolt erwinden
 Das man zu strit solt stan,
 Ir helm rehte binden
 Lert man die iungen man.

Man lert öch wie si solten
 VVerfen einen stein

Y

Des

Des hand si nie engolten
Ir kraft du war nit klein, &c.

§. I. Daniel zeigt er einen walt) Danieli Prophetæ iam olim prisci illi sapientes inuenta sua proscribere, non quod eius esse vellent, sed vt venerando eius nomine populo commendarent. quo in numero ponunt narrationes de *Sufannâ*, *Belo*, & *Dracone Babylonico*, quæ an eius essent dubitauit antiquitas. argumenta dixit Iul. Africanus, nequiquam Adamantio refutante. Nam si sunt eius, cur in Ebræo autographo non reperiuntur? cur apud Jonathan Vzielis Chaldæum Paraphrasten? sed vnicâ Theodotionis translatione, D. Hieronymo testificante? quia verò piorum hominum & orthodoxorum monumenta, non indigna censuit, quæ in se legerentur, Ecclesia, illis indignata, qui spurcissimis & impudētissimis nugis sanctum Danielis nomen profanare pensi non habuerit. cuius generis sunt *Liber Visionum Danielis Prophetæ*; *Ammonitiones quas ei Angelus monstrauit*; *interpretationes seu Somnia reuelata ab Angelo misso a Deo*, & hauscio quæ in supernugamenta, homine Christiano & orthodoxo aliena. Videntur autem ex libro Visionum esse, quæ hic proponit & explanat Tyrol, cum in Ammonitionum non essent.

Duht) Maiores nostri rō c. non iungebant aspirationi. ideō scribere & pronuntiare solebant, *ih̄t*, *tohter*, *niht*, *wiht*, *sieht*, *vorht*, *zuht*, *doh*, *maht*, *reht*, *giht*, *zeh*, & similia vocum, quas in libris antiquis obseruamus.

Von leigen herzen) Leigen, laico, h. e. illiterato, indocto: verbum Ecclesiasticorum. sic infra Fridebrant;

Deft mir

Dest mir leigen al ze vil.

interpretationem pete ex thematio 10.

Sost) pro, so ist, *λαττα ουννοπλω* veteribus frequentatam, in monosyllabis quum maximè. hinc illæ passivæ & proleteriæ particulae, *daß, est, wies, erst, blät, mirst, sist, derst, dest, sus, &c.* pro das ist, es ist, vwie es, er ist, bluost, mir ist, si ist, der ist, des ist, so es, &c. Quas, quia otiosum lectorem remorari viderentur, principio duxi annotandas.

§. 6. *Svenne*) Semel & istud servandum, vocali vv. ferè præfigi litteram S. in his, quæ caussa exempli appono, particulis, *swer, swan, swa, swie, swelh, swas, swo, swoden, &c.* consimilibus.

SV.

Vnd wirt das brot vleich vnd blät. Infrà;

Das er sich birget in ein brot.

tangit Winsbeke. plurimis inculcant Friderich von Sannenburgh, Boppo, & omnium diligentissimè Chünrat von Würzburg. Sed cur ista in gynæceo & Aulicorum cœtu? Causâ, opinor, Berengarij Andegauensis, qui præsentiam corporis & sanguinis in sacramento negabat. cuius sententiam, licet fuerit aliquandiu sopita, resuscitavit iterum Arnoldus Brixienfis, multosq. Aulicorum iam ad se pertraxerat, atq. adeò ipsum Imp. Fridericum I. quo de bina exempla negatæ præsentiae commemorat Iohannes Vitoduranus Minorita princ. Chronicor. At in eius aulâ equestres isti Poetæ.

§. 8. *Von schulden*) ex debito, si ita loqui liceat. vim phraseos pauci intellegunt. eam ab exemplis pete. Margraue Heinrich von Misen;

Von dem wane hat si mich gescheiden, vnd bin
von schulden vro.

Graue Chünrat von Kilchberg;

Swem nu sin herze in fröiden swebe
Der mac vnd sol von schulden fro gebaren.

Grave Friderich von Liningen;

Von schulden müß ich sorgen wol
Von fröiden git min herze zol.

Anonymus in Ecken Vsfart;

Vward fehten ie von schuld getan
Ich prüf es ie von keinen man. Ibidem;
Von schulden war ir leid genüg
Das ir dū wer, die si dan trüg,
viel nider in dū grüne.

§. 9. Ir leigen vrowen) Laicæ feminæ. epitheton perpetuum ac proprium feminarum, non apud Germanos modò, sed Latinos quosdam ab Ecclesiâ. Cælestinus PP. Idcirco femina laica omnia derelinquat, & res suas pauperibus tradat: apud Gregorium Presbyterum l. iv. Polycarp. tit. xxxix. & Gratianum xxx. quæst. i. c. ix. Interdum ἁπλῶς Leigen, laicæ, pro quibus vis feminini sexus. Graue Chünrat von Kilchberg ad virgines;

Fröit ick stolzen leigen.

Her

Her Götfrid von Nifen;

Ir wil vuneklichen wib

Ir wol gemüeten leigen. Idem;

Megde leigen Vvir sun reigen &c.

Her VVernher von Tüfen;

Sit vnder tenig Minne werde leigen,

si kan wol fröide in sendu herzen heyen.

Bonaventura Seraphicus in quadam epist. de Regula S. Francisci; *Ex aspectu laica oculus venenatur.*

In Iappes stift) Infrà §. 10.]

Vnd snidet als das iappe stift.

An prouerbio locum dedit stultissimus Iapygum interitus? an item *stift* sunt triboli, h. e. machinulae ferreae, formâ trigonâ aut tetragonâ, quæ in quamcumq. incubuerint partem, aculeos infestos protendunt? Vegetio *murices*, Gallis *chaussetrapes*, Budæo *calciatrappe*, Heluetijs *prisca loquelæ retinentissimis stesten.*

Vippern natern gift) Infrà;

Du strafe ist viper natern gift, Marner :

Er ist snabelreßer danne ein viper nater muge sin.

Viper nater, vipera natrix. apud Latinos diuersi sunt serpentes. *vipera* nempe *χίς*: natrix, *vδρps*. Est autem *vipera* serpentum venenosissima: quam vetbis multis describit WOLFARAM von Eschelbach, part. II. Heldenbuch, illo thematio, cuius initium;

Nu hörent durh ein wnder
 Vwie das thierlin ist gnant,
 Es heist ze VVelsh ein zunder,
 Zu Tutsch ein saribant
 In Sittelenlant nach ern
 Ist es ein Vipper gnant,

& quæ sequuntur, quæ pro poetâ narrat, non Physico: tamen ex fabuloso viperæ partu, quem veteres crediderê.

§. 13. Romsch vogt) Romanus Rex vel Imperator. Nostervon VVengen;

Got hat vferde an zwene man die Kristenheit gelant:
 Der Babest der sol vnser sele in siner hûte han,
 So sol den lib. vnd vnser gût
 Ein vogt von Rome schirmen mit gerihte.

Reinmar von Zvveter;

Das riche dast des Keisers nikt,
 Er ist sin pfleger vnd sin voget.

VValther von der Vogelvveide;

Her Keiser ich bin vrone botte,
 Vnd bringe iu botschaft von Gotte;
 Er hies iu klagen, ir sit sin voget
 in sinen Sunes lande broget. Hardeggere;
 Vnd hilf den Kûnic Chûnrat also
 Das er mit rehte ein vogt ze Rome werde,

Idem.

Idem VValther loco iam laudato;

*Von Rome voget, von Pülle Kúnig, lat ú cherbarmen.
Tanhuser.*

Den voget von Rome ich dike wol gesehen han.

Strikere in Caroli M. gestis;

Vfstúnt der Bischof Ti-urpin;

Vogt von Rome, sprach er do &c.

scilicet ad Carolum Imperatorem. Ibidem;

Ich han minem scephbare

Gelobet, daran ich stete sin,

Das ich nimer wider in

Keinen voyt wil gewinnen.

Sic Deus, Imperator cæli & terræ, & ipse nonnumquam appellatur.

Nostr von Singenberge Truchseze ze Sant Gallen;

Der werlte voget, des himels kúnig, ich lob ú ch gerne.

Cancellarius Imperatoris innominatus;

O himel kúnig in himel voget

Gewaltig vúrste in lúften gar.

Anonymus, sed vetustus Poeta, Paraphrasi Vet. Testamenti;

Richer Got herre vber alle kraft

Voget himelscher herschafft.

VValther allegato carmine ad Imperatorem;

Erribtet ú da er vogt ist.

Atq.

*V. von G. -
z. von H. Wige*

Atq. adeò quicumq. quodcumq. imperium habet, eo nomine compræhenditur. veluti Duces & Principes. Anonymus ille in Vet. Testament.

— Als Nemrot

Ir rihter vnd ir vogit gebot.

Biterolf de Principe Hennebergensi;

Den edeln voget man toten dahin für den
Keiser trüg.

In historiâ Theodorici Veronensis;

Der edil vogt von Berne.

*Vogt
inde!*

Est autem *voget* Latinorum *aduocatus*, verbo per aphe-
resin corrupto, quasi *vocat. Aduocatus*, administrator, gu-
bernator, curator. ita Monasteriorum *aduocati*, *Kasten-*
vogt: Prouinciarum & ditionum præsides, *Lantvogt*: Ca-
stellorum præfecti, *Burgvogt*: Minorum curatores, *vogt*,
h. e. vt hodie vocantur, *pfleger*. Nam quos Latini tutores,
Germani propriè *Vormünder* appellant.

Von vürsten kúr) Principum electione: qui iam tum
septem. Der Tugenthafte Schriber;

Siben fürsten sint des wert

Das ein Rômesch kúnig en ist zeweln benant,

Die enkiesent niht van swes der edel gert

Herman von Túrigen lant.

ait, zeweln. inde *Velere*, electores, *Kurfürsten*. Reinmar
von Zyvveter;

Nu sehent

Nu sehent vñr ùch des riches welere;
 Den ir nu welt das er si schanden lere,
 Vnd also das ir versüchent,
 Vverde er iñ lieb so stet im eben
 Vnd si des niht so lât iñ geben
 Das riche wider zehant, so irs gerüchent.

Habebant enim potestatem & eligendi & deponendi Imperatorem, quæ verò apud solos Germanos. nec exteris participata vmquam, & confirmata dehinc nouâ Caroli IV. constitutione. Strikere, qui ante quingentos annos fuit, ad Carolum M. institutorem videtur referre. Sic enim in gestis eius de Germanis;

Das si da iemer mere
 Ir Künige Chrontin vnd kurn
 Vnd das reht niemer verlurn.

Quod nescio si vaticinium est, & nostra tempora tangat.
 Kurn, eligerent; ab Ebræo כתר elegit.

Künig Wenzel von Behein;

VVer kur das ùr die rosen.

N. von Grauenberg in VVigolais;

Vnd den tot von im kuren.

Kur, electio. Her Heinrich von Sax;

So seze ich vñf der selden künr.

Z. Biterolf

Biterolf de Principe Hennebergenfi;

*Do trat er für der Düringer herren in eines
draken kúr.*

Hinc Kúriffer, milites delecti, quales cataphracti equites

§. 15. *kamben*) Vitruuio *pinnae*, sunt assamenta in tym-
pano, quæ aquæ impetu impelluntur.

Lignum aloe) Wolfaram von Eschilbach;

*Vnd saf von lignum aloe für der argen lúften var
Het er in einem golde dur den edeln süßen smac
Das machet im dú ögen klar, &c.*

Quodnam fuerit hoc ligni, non constat inter scribentes. ✓

§. 16. *Das wart enein*) Infrà;

Ich trüg ie gelich mit in enein.

In Martyrologio Apostolorum de Romano populo, col-
ligente ossa Petri & Pauli cælitùs reuelata;

Die gât shar gemeine

Vreute sich vnd wart enein

Das si, &c. ibidem;

Sin sun des enein do wart.

§. 18. *Recken*) Reges, id est, heroas, helden, antiquarij
nostri confundunt *rekios* cum *rifiis*, interpretanturq. gi-
gantes. imperitè, & ingratijs τῆς ἐτύμης. non sanius Chronici
nostri sapiunt in tradendis priscis Germanorum Regulis.
quos scire velim, *Reges* antiquitùs apud Germanos fuisse
populi duces ac defensores, homines iustos æquè ac for-
tes, qui

res, qui terram Germaniam a ferarum, latronum, & hostium defenserent impetu: siue regioni aut ciuitati dominarentur, seu castris tantum. Exstarent tantum libri veteres, super rei veritate minus dubitaremus. quam ex fabulis si cupiam demonstrare, quibus solis fruimur, nugaxsim, nequiquam laboraturus. tamen vnum atq. alterum exemplum, vbi extertim rekij ab risijs discriminantur, iuvat adicere. Incertus auctor part. III. Heldenbuch de Theodorico Veronensi Gibichum Vangionem colloquente;

*Do sprach der Bernere
Ir habent reken genüg,
Darumb sint ick unmere
Alle reken ze ungefüg,
Darumb müß ich herbringen
Min reken die ich han,
Ir redent von den dingen
Si türent nieman bestan.*

Tanhuser, postquam plurimos heroas, eosq. celeberrimos, enumerasset, subicit;

*Nu lassen wir die reken sin
Vnd alle die von Trane
Vnd die von Bridani ane &c.*

Volfaram von Eschilbach part. II. eiusdē Heldenbüch;

*Der vnder küne recke
Der wert sich ritterlich,*

Er släg mit heldes müte
 Vil manchen iungeling. & de gigante Baldemar;
 Zwo brinne güt von horne
 Het er geleit an sich,
 Darunder der verlorne
 Stünt einem reken glich.

Anonymus in Ecken Vsfart de filiis Ruzinæ gigantis;

Die risen waren beide wol
 Gewapnet, als man recken sol,
 Da in zwo brinne veste.

Ecce aiunt rekiorum in morem modumq. illum constitisse, hos armatos fuisse. *Risij* tamen & ipsi, ubi rectè egerunt, *rekij* appellati. Exemplum in d. part. III. de risijs Gibichi internectis, & aliud in principio libri, qui inscribitur Ecken Vsfart de Nettingio prognatis. Ceteroqui *risios* vocabant homines proceros ac robustos (vnde & *Volant* cognominati, Franco Gallis *Vaillant*, quasi valentes siue validi) qui vi viribusq. confisi siluas ac montes incolerent gratiâ latrocinandi. cōtra quos inuocati *rekij*, venerunt, auxilio afflictis fuere. inde quòd vocantibus inseruirent, *Degen* dicti, h. e. serui. nam id propriè *thegan*. Otfridus VVissenburgens. præfat. ad Hludouicum Regem;

Thegan sin in waru
 In maniger zalu
 Manag leid er tulta

Vmthaz

Vm thaz do Got gihanta
vbaruwant er sid zar fram
So Gotes thegane gi zam:
Eigun wir thia guati
Gilicha thegan riti. Et lib. I, c. III, Euangel.
Thiu thritta zuahtathanana
Tha z warun edil thegana.

Vetus ille Paraphraſtes Teſtamenti Vet:

Enoch der Gotis degin wis.

idem de Pharaone & Iacobo Paſſiarchâ;

Gap do der Kunic ſinen ſegen

Er lie den edilen Gotis degin.

Ceterum *Edil thegana* ſeu *degin* inter humanos propriè
 homo nobilis fortitudine ac virtute præſtans, humani ge-
 neris officio belli domiq. paratus. auorum memoriâ *E-*
delknecht, ſed diſpari, ne dicam degeneri appellatione.
 nam illi nullo in diſcrimine ponebant pauperes atq. di-
 vites, omnibus adæquè præſtò eſſe parati: hi verò dicti
 principum, Episcoporum, Abbatum, Comitum *ministe-*
 riales, qui ſi beneficia (vtror illorum verbis) accepiſſent,
 mutabant nomen in *Dienſtman*, verùm ad illa. Dixi; *Degin*
 eſſe ſervum an miniſtrum. ita gladius nuncupatus, quòd
 eius miniſterio in deſenſione vrimur. Et quemadmodũ
Degin de homine bellicoſo & heroico uſurpari cœpit, ita
VVigant de ſervo Induſtriſo *Gotis wigant* in citatâ mul-

Rönig, Zund

rotiens Paraphrasi, seruus Dei. cōtrario prorsus exemplo
 siquidem *wigant* propriè ac *erimus* bellicosum sonat, a *wi-*
ge, quod bellum notare ex Vet. Psalmorum interprete
 annotauit Lipsius. *Küne wigant* apud Poetas, qui *küne*
degen, künereke, küne held, in eorundem libris. sunt nem-
 pe synonyma ista. *Kun* siue *Chun*, fortis: *Chunheit*, forti-
 tudo. vnde *Kuning* dictus Rex, eâ formâ, quâ *adeling, Fri-*
ling, buring, &c., qui fortitudine alios antecellat, in libris
 antiquis *Kunic, Chunic, Kuning* quoq. in Otfrydi, *Chunin-*
ga Notkeri; & *Chuninge* in perueteri Regulæ Benedicti
 interpretatione. ab eâdem origine & gens *Chunorum* no-
 men sortita. quorum Rex Theodoricus Veronensis, is
 quem nostrates *Dieterich von Berne* indigetant, & hæc ve-
 ra gentis scriptura, ex durâ primorum Germanorum pro-
 nuntiatione, & imis de faucibus ductâ, quam *Heluetij*,
 qui soli mores moramur antiquos, hodie retinemus. *Chu-*
ni ergo fortes. sic *Celta*, cuius nominis par eademq. igno-
 rantia. veteribus *Cheld*, aut, adspiratione duplicatâ, *Hheld*,
 qui nobis nunc *Held*. Sic puto *Heluctios* dictos quasi
 Celtarum cognatos. sic *Hiltebrandum* quasi *Chelte Bren-*
h. e. Celtam Brennum, itidem *Hiltebolt, Hiltiman, Hilti-*
uin, alios. Est verò *Chilt* nomen epicœnum, maribus
 feminis promiscuum. exempla in *Hiltigart, Hiltrut, Hil-*
tegun, Adilhilt, Reginhilt, & sexcentis alijs. Rationem ex
 fabulis petendum est. *Celten* aiunt fuisse reginam, cui
 congressus Hercules filium suscepit *Celtum*, vnde genti
 nomen inditum, nomina ab illâ feminina, masculina ab
 isto. & hanc *Celten* puto esse *Hilte*, quam infantulis va-
 gientibus apud nos nutrices minitantur. Berosus tamen
 Regem nominat: & Appianus *Celtum Polyphemi* tra-
 dit, non

dit, non Herculis filium. fides sit penes auctores. nos
quod ab instituto erat, præoptauim⁹, explicuimusq. quod
ετυμορ haberent *reke, rise, volant, degin, wigant, kuning, hel-*
le, voces hætenus ignoratæ. Vos nunc Historici, & qui
Principibus a consilio (vtrorumq. enim interest hæsci-
re) si dicta placent, vtimini; sin, reperitote meliora. ego
comiter monstraui viam.

§. 19. *Δύ alte ê*) antiquum foedus præputio signatum.
E, foedus, pactum; veteribus *euna*. Interpres Regulæ Be-
nedicti in præfat: *Testamenti veteris nouiq. , dera altun*
euna ioh deraniuan. Strikere in gest, Caroli M.

*Als tet vnser herre Got
Hie be vor in der alten ε
Eime luden der hies Iosue.*

Paraphraſtes Vet. Testamenti;

*Abrahame ein ε beſchiet
Im ze lobe mit dem ſnitte.*

n. e. cum Abrahamo foedus iniit. Ibidem;

*Der Got ſit gerühte gebin
ſin ε vnd wie ſi v ſolden lebin.
Kriſten ê , religio Chriſtiana.*

1eifter Sigheer ;

ich ſach

*Ich sach do me rehten gelöben stören,
Ich sach Cristen é verwerfen in den hoch-
sten Chören.*

N. von Grauenberg in V Vigolais;

*Mag úwer seggen mich bewarn
vor der helle, vnd Cristan é,
So wil ich mich nit summen me
Ich enphach der Cristan é z ehant.*

verba sunt Comititis gentilis miraculo ad fidem conuersi.
Post paulò;

Den töf enphahen vnd Cristan é.

E, omnis cuiusq. sectæ religio. In eodem Grauenbergij
poemate paganus quidam;

*Sit vs vnser é hintrait
Der Tiurvel ein so werden man.*

Apud Strikere gestis Caroli M.

*vnd bat in das er gehorsam
Ir gotten wurd vnd ir g.*

Soror Marfilij Saracenorum Regis, sollicitans Carolum
ad apostasiam. E, deniq. fides, seu, vt Iureconsulti lo-
quuntur, fidelitas. apud eundem iurat Turpinus Archi-
episcopus;

*Das wir niht en zwifelen me
Vfmin ampt vnd vfmin g.*

quam sc.

quam sc. Carolo M. præstiterat. ibidem;

*Der k̄nig von Vile e
Der hies gebieten bi der e
Vnd hies da i ʒberal sagen
Swas w̄aste m̄achte getragen
Das e ʒ die herfart f̄ure.*

Nostris hodie hanc vocem usurpatio est de fœdere tantum nuptiali,

§. 20. *Zwo vnd sibenzeg sprache*) Vetus Poeta in Hör-
nin Súfrid;

*Ia hetteſt du betuungen
Das halb teil dirre erdn,
Vnd zwo vnd sibenzig Zungen
Das ſi dir dienten gern.*

Non nupera est opinio, in orbe septuaginta duas linguas esse. cui sunt qui ex Moyse fundamentum fulciant Genes. cap. x. At mihi potior videtur origo a Lxxii. interpretibus esse, per quos existimatum fuit verbum Dei in vniuersum terrarum orbem emanasse. Quod quidem vt verum est, ita falsò credidêre singularum gentium linguis tradidisse, qui Græcæ tantum. Prodiit nuper thesaurus polyglottus ex CCCCL. veteris & noui orbis nationum linguis, dialectis, idiomatibus, & idiotismis constans, auctore quodam Megifero. Viginti duas Mithrydatem Pontiac Bithyniæ Regem ferunt calluisse Plinius, Plutarchus, Gellius, Valerius, Solinus.

Aa.

Du werlt);

Du Werlt) ita scriptum obseruo in plerisq omnibus libris antiquis. rectè, si originem spectes. Vetus Interpres Psalmorum; *seculum, werolt. Saculum saculi, werildi Werildis*: apud Lipsium Centur. III. ad Belgas epist. xlv. Otfrido *worolt*. Interpres Regulæ Benedicti & Notkerus cū veteri illo Interprete consentiunt. nec ambigo quin Otfridi loca sint mendosa.

§. 22. *Si Wer ein Wib*) *WWib* pro vxore, quæ virum passa est. Chünrat von Helmsdorf Collatione noui Testamenti cum veteri historiâ, in re geminâ;

*Vnd gehailget in ir müter lib
Die maget Wer vnd niht ein Wib.*

Heinrich von Frovvenlop;

*Ob ich ir spreche vrowe vnd wip
Die Kindes müter were,
Ich hette an beiden war gesagt
Wie wilent hies ein wip ein magt.*

Sic *mulier* apud Latinos. Vlpianus l. xi. §. i. D. de contrah. empt: *Quod si ego me virginem emere putarem, cum esset iam mulier.* Et l. xiv. §. vii. D. de edilic. edict: *Mulierem ita artam ut mulier fieri non possit.* elegante *πλονη*, quā ingratis Gratijs mutauit Gothofredus. Est enim lata vox, quamcumq. sexus feminini compræhendens, auctore Pomponio apud eundem Vlpianum l. xxv. §. ix. D. de auro, arg. &c. ipso Vlpiano l. xiii. in pr. D. de V. S. Modestino l. Lxxxi. §. i. D. de legat. III. Tertulliano de Veland.

virg.

virg. Bonifacio VIII. c. vn. v. ille verò, de Sponsal. & matrimo-
n. lib. vi. vbi notant Doctores.

§. 23. *Dur uns*) propter nos. redonanda particula in carmine de Tanhuser, quod vulgò cantatur & circumfertur, §. vlt.

*Damüst er dur den Babst vrbā
öch ewig sin verloren.*

Nempe Urbanus PP. in causâ fuit, vt in *Veneris montem*, h. e. lupanaria, in quibus volutatus erat, Tanhuser redierit, æternum pereundus. vulgò legitur, *für den Babst*, sensu improbo. Carminis aut fallor aut ipse Tanhuser auctor, quia partibus Imperatoris contra Papam steterat, in huiusq. contumeliam carmen hoc videtur composuisse.

Einer türen diet) *Dieta*, turba, multitudo, coetus hominum ac conuentus.

Herzoge von Anhalte;

Des en sib ich an schalkhafter diet niht das.

NS.

Her Rüdolf von Rotenburg;

Die leien vnd die pfaffen,

Vvissage, Kunige, vnd ellu diet

Friderich von Husen;

Das lies ich dur die walschen diet.

Nithart;

Nu hat sich verkeret

Schamelofer walscher diet ist ir hof gemeret.

Aa 2

Brüder

Brüder VVernher;

*Do in dū vngetöfste diet mit nageln an das
krūze slūg.*

Strikere in gestis Caroli M.

*Das er mit siner diete
Einen hof dar gebiete
An sinen stul ze Ache.*

Rectè. & inde *dieta*, conuentus publicus, comitia, Land-
tag/Reichstag/Reichstag/de quibus festiuum Caroli V.
Imperatoris dictum; *Dieta diatam parit, & partus suffo-*
cat matrem. Dieta, gentes. Veteri Psalmorum Interpreti;
Thiat gens. Tbiadon, nationes. Thiede, gentes. Thiadekunne,
generationes. vox composita, sed significans. Nam *kunni*
vel *kunnea* veteribus generatio, ab Latino *cunnius*, eidem
ipsi Interpreti, Notkero, Otfrido, Interpreti Regulæ Be-
nedicti, alijs. Paraphrastes Vet. Testamenti;

*Von Sem das kunne lie sich sa
Nider in der groz in Asya
Mit der diet aller siner schar.*

Notkerus in Psalm. cxxvi. *Tunc dicent inter gentes: dānne*
chédent sie únder dietin. Et Psalm. Cxxxv. *Qui percussit gen-*
tes multas: manige diete slūôg. Otfridus ad Ludouicum
Regem;

VWaz Christus in then gibiete

Franz

Frankono thiete.

Marnet;

VVar komen si der VVilzen diet.

Reinmar von Zvveter;

VVar Herzoge Ernest not erleit,

VWas er vnd Graue vVetzel der gesnablen diet
versneit.

Strikere in gestis Caroli M.

So si vlt ir gebieten

In landen vnd in dieten.

h.e. in terris & gentibus. Turing von Ringoltingen in
Melusina cap. xxix. Das dñ Heidischen vnd Türkischen diet
von Behein vs den lande geslagen wurden. Otfridus l. III.
c. XIII.

Ergebent mih zinote

Fremidemo thioto.

ex illo Matth. xvi. tradent me genti &c.

§. 26. *ellú*) alle. sic *ermú*, arme: *eltú*, alte: *hertú*, harte; &
similia. Apud Grauenbergium in MS. fabulâ de Wigolais
scribitur *álliv*, apud Strikere & Paraphrasten illum Testa-
menti *elliv*. *ellentriche*, prædiues, passim hoc libro.

§. 27. *Ir vel*) *λατρευσιν* pro cuti & nobis hodie, est ve-
rò Latinorum *vellus*.

§. 28. *Michel wunder*) *Michil* de magnitudine & multi-
tudine, Interpreti Psalmorum *mikil* apud Lipsium, quem
vide. Otfrido *mihilan*, interdum *mihilemo*: Notkeri *mikel*.

Idem *in mirabilibus* conuertit in *michelen dingen*. Interpres Regulæ Benedicti; *magnificant*, *mihhilont*. *Michler knab*, maior, grandior, Heinrico Ticlinger Chron. Bernē. si. *michles spil* Alberto von Eib in libro quem Goldinspil proscripſit Noribergensium nomine. Verbum Poetis nostris familiarissimum, Trās-Rhenanis est antiquatum, non item nobis Heluetijs.

§. 29. *Turnei*) Torneamenta, damno nobilitatis abolita. Siquidem in illis, tamquam in igne aurum, mores nobilium probati. Aurifabri, & quos Arabico nomine Alchimistas vocamus, scorias ab auro purgant; non scūs hastiludiorum Reges deponere atq. eicere solebant latrones, fures, virginum raptores, scortatores, adulteros, heluones, ebriosos, homicidas, periuros, sordidos, (quales negotiatores, mercatores, & vsurarij) homines nouos, argento non virtute nobiles; deniq. omnes, qui maiorum virtutem vitijs suis collutularent. Exempla tibi suppeditabit Hastiludiorum liber, eâ causâ iustæ hominum conditorum querelæ super illorum desuetudine, Vlrich von Liechtenstein;

Ritterschaft wie stet din orden?
 sage an, wem ist din wirde worden?
 VVan sach dich in tugenden horden,
 Dannoeh was din lop wil gan.
 Das klagent nu die edeln frowen
 Das man dinen schilt sol schöwen
 Also ganz vnd vnverhöwen.

Vva ist

Vva ist din turnei, wa ist din tanz?
 Du mis din leben bas in der masse
 Da dich du schande in eren lasse,
 Ir gewalt ert uf der strasse,
 Setze ert wider der eren kranz.

Sed, inquiet aliquis, iura & leges vetant. vetant, mi homo,
 non exercitium, sed cædem & sanguinem. semoue ista, &
 caue a cruore, permittent, atq. adeo probabunt. Reinmar
 von Zvveter;

Turnieren was ie ritterlich,

Nu ist es rinderlich,

Toblich, tot reis, mundesrich,

Mortmesser und mortkolben, geslifen aks gar ert
 des mannes tot;

sus ist der turnei nu gestalt,

Des werden schonen frowen ir oogen rot, ir herze
 kalt

swanne si ir werden lieben man da weis in mortlicher
 not.

Do man turnieres pflag dur ritters ere,

Durh hohen müt, dur hubesheit, und dur ere

Do hete man umbe eine deke

Vngerne erwürget gûten man:

Swer

Swer das nu tüt vnd das wol kan
Der dunket sich zer werlte gar ein reke.

Semoue item indiligentiam rei familiaris, & subditorum incuriam. nam & hæc inter caussas prohibiti ludi. Idem Zvveter eodem carm.

Swer öch turnieren minnet also sere
Das er dabi vergisset der hus ere,
Dern hat die masse niht behalten.
Ein genüg turnieren das ist güt,
Zevil an allen dingen tüt
Bruch an den lobe, sus sagen die wisen alten.

Maßfisch Rische diet) gens gaillardes. Risch, gaillard, alacris, hodie
frisch *ωροθεσι τῆς* In Martyrologio Apostolorum de monacho luxurioso;

ledoch über tische
Vvaserie mit rische
Vnd an voller schaft &c.

Si velle lyf.

Risch dicuntur semipoti, ab alacritate nimirum, quia vinum exbilarat cor hominis.

§. 30. Da hurt gegen hurte dringet) Cum clypeus clypeo impingitur. Hurt Heluctijs crates vimineus. cuius diminutum *hürtel* iisdem cesticillus vel *arculus*, quem capiti imponunt mulieres, ad sustinenda commodius vasa, vt Festus ait. sic dictus, quia olim ex vimine, qui nunc è panno floccis vilisq. farto. Ergo & hurt, scutum vimineum, qualia prisco;

lia priscorum Germanorum. Corn. Tacitus; *Non lorica
Germano, non galeam: ne scuta quidem ferro neruoq firmata,
sed viminum textus, vel tenuis & fucatas colore tabulas.*
Ita Taciti ævo: nam posteriores vimen mutarunt in nervos,
a Romanis, credo, edocti. Hinc apud eos, qui superāt,
scriptores nulla umquam viminum, perpetua nervorum
mentio, Wolfaram von Eschelbach part. II. Heldenbuch;

*Den starken schilt von horne
Er im do gar erspielt. & de VVolf dieterich;
Den schilt von horenen veste
Den hûb er do für sich.*

Strikere in gestis Caroli M.

*Von Vltor der Künig Lyman
Brehete sin zehentusent dar
Die fürten hurnine gar.*

Vetus Poeta in hist. Gevvan;

*Mit sinen michel horne
Er im die streich usslos.*

Horne, sic apud Ebraeos *Cornu*, scutum ex nervis: qualia
in armamentarijs hinc inde ostentantur. Nomen inde Sigefrido
Gibichi Vangionum Regis genero, *Hörn in Sufrid*,
non quia corneus erat (quæ fabula nihilo verior illâ Græcorum
de Achille) verum quod arma gestaret ex nervis contexta.
Hurt Franco Gallis impulsio. *Li hurt di lo batalle*
in libro de Septem Sapientibus, id est le choc, congressus mi-

scutis militum cum impetu, quando nimirum scutis scuta
opponunt atq. impingunt. id vocabant *hurter*. Vet.
Gloss. Franco Lat: *Hurter*, *allidere*, *impingere*, *congradi cum*
impetu. Li Romans de Parceual;

*Les armes de ces qui venoient
Et sovant hurtoient as armes.*

verbum est a Francis in Gallia profeminatum.

N. von Grauenberg;

Da höbt sich reht ritterspil
Da wirt gehürt und gestlagen
Da von si mal müssen tragen
Gros wundan und bülän
Von swert und von küllen.   nec multò post;
Die ritter begundon alle
Vor ir puhurdieren
Mit richen panieren,
Von hurt die schilt gabenschal
Das mánig kine da geswal,
Von hurte und von gedrenge
Dú strasse wart vil enge
Von der edilun ritterschaft,
Von slegen und von hurt enzwai:
Es wór worden ain turnay   Summ p. 374.
Hettin si ir hárnesch gehabt

Das si

Das si nach ritterlichen sitten
Dú roß mit hurt umbtriben.

& in descriptione oppugnatae urbis;

Swenne ieman an den graben gie
Vnd man dú bloker vallen lie,
So hurton si die Wigend wider
In die tiefen graben nider. inibidem.
Da lag vil mánig verder degen
Gehurt vnd gelagen nider
Dem nieman moht gehelphen wider.

Quibus & similibus locis, hurten est, quod alibi schilten.
VVolfaram von Eschelbach part. II. Heldenbuch;

VWas furt der ritter klare —
Do an dem schilte sin; —
Das weis ich niht úrware
Viledele Keiserin.
Er valt in dem walde
Mim heren sehze gman
Vnd schilt mich an gar balde
Das ich im kôm entran.

Owe fröw hohgemeite
Swas hab ich nu getan

Bb 2.

Das ich

Das ich von schiltten seite
 Hie von dem werden man?
 Er nimet mir min leben
 Ich müß drum b liegen tot.

ibidem videtur quodammodo alludere ad nomen *hurt*,
 quum ait;

Mit einen schilte herte
 VVolt er in löfen an.

Vtraq. vox origine Græca. nempe *schilt* posteriorum sæ-
 culorum est, cascis illis *clip*, *κλιπ* τὸ 1. *κλιπ* τὸ *clip*, id est cli-
 peus. C. mutare in SCH. mediæ æui consuetudo cœpit.
 exempla in *schapell*, capella pro serto: *Hug Schapler*, Hugo
 Capeto: *schalen*, calyx: *schlater*, clatri: *schal* caluus: *schifer*,
 cifra: *schliffel*, *κλεις*: *scheden*, nunc *scheiden*, cedere: *scharpf*,
 carpum, h. e. acutum, quod bene carpit & scindat. *Hurt*
 itidem nouum est, prisca *churt* an *chort*, id est chorda,
 textura ex viminum & neruorum chordis. Mutationis
 par eademq. ratio, quæ in *Celta*, *Chelt*, *Held*: *Clodouus*,
Chlodouus, *Clodonius*, *Hludonius*, *Ludwig*: *Clotarius*, *Chlo-*
tarius, *Hlotharius*, *Lotharius*: *Cernaiburgium*, *Chernaibur-*
gium, *hereburgium*: *Chunus*, *Hunus*; vnde *Chunigundis*
 Imperatricis nomen apud Surium tom. II. *Hunigundis*
 virginis apud eundem tom. IV. nisi sit a *kunnen*, genera-
 re. *Achort* factum verbum *chorditare*, quod deprauatum
 in *corbitare*, & exponitur alicui se antepondere, antestare,
 & quouis pacto lädere, in Lege Langobardorum Rotha-
 ris Regis tit. x. id verò diximus esse *hurten*. *Corbitaria*, im-
 pulsio, læsio. ita conceptus tit. ille x. *De vnegunorsin*, id est
corbita-

corbitaria. Sic enim legendum, non, vt vulgò, *vnegunorfin*.
est autem, quod nobis hodie *ungunorfi*. Disce hinc, quid
sit in libris Feudorum & apud veteres iuris Interpretes *cu-*
curbitare alicuius uxorem, quando *cucurbitare* non aliud,
atq. *corbitar*.

Last du dingolt behalden tragen) Liberalitas enim pro-
pria Principis. Walther von der Vogelweide ad Philip-
pum Imperatorem;

Nu hastu güt und ere,
Darzû wol zweier künige lort,
Die gib der Milte beide,
Dû Milt lonet, sam dû sat
Dû wnnekliche wider gat
Darnach man si geworfen hat:
Vvirf von dir miltekliche,
Swelk Künig der Milte geben kan,
Si git im das er nie gewan
VWie Alexander sich versan
Der gab und gab, do gab si im ellu' riche.

§. 38. Gernden kumber) Quid sit gernde, docebit te §.
vlt. Heinrich von Oftertingen;

Nu schaffe das der gernden diet erlöset sin di
pfant.

Reinmar von Zweter;

Brinc din süsse mit dir her

Bb 3

Dû din

Du din gernde si der ger
 Minne gernde Minne
 Wie sich din gerndu diet gehabe

Cancellarius Imperatoris innominatus;

Manig herre mich des vraget
 Dur was der gernden si,
 So vil ob in des niht betraget
 Den wil ich betuten, ob ichs kan, wie es umb die
 gernden si.

Ein gernder man der trüget,
 Der ander kan wol zavel spil, der dritte hofe
 lüget,

Der vierde ist gar ein gumpelman, der fünfte
 ist sinnen vri,

so ist der sehte spottes vol,

Der sibende kleider köfet,

Der ahtode weder lifet wol,

Der nunte umbe gabe löfet,

Der zehende hat ein dirne, ein wib, ein tochter
 unbehüt

Den gebent nune und virne

Den herren durh ir törschen mit

si gebent durh sunst niht gut.

Trahtu) cogitatio. trachten, cogitare, Vetus Interpres
 Regulæ

Regulæ Benedicti cap. iii. tractet apud se, & quod melius
indicauerit &c. trahtoe mit sib &c.

§. 20. Ouch la din zungen) Noli Charetem Athenien-
sium Ducem imitari, qui quoduis cuius pollicebatur: at
non præstabat item, quod receperat. Sententia thematij
per obscura est;

VValther von der Vogelvveide;

*swelh herre nieman niht versaget:
Der ist an gebender kunst verschraget:
Der mûs iemer nôtig sin, alde triegen
Zehen versagen sind besser dann ein liegen
Geheisse minre vnd grüsse bas,
VWelle er zerechte umbe ere sorgen,
swesse er niht muge vsgeborgen,
Noh selbe enhabe, versage doch das &c.*

sed mens tamē ista; Noli promittere, quod præstare nolis.
fatius est non promittere, quàm promissis frustra lactare.
Etenim si qui promissis tuis fretus debita contraxerit, illa,
præterquàm absoluas, in fronte tuâ apparebunt in nouis-
simo die, teq. ad iudicem Deum accusabunt.

Das er zen luden druf niht nimt) Est Catonis monitum
sic ab antiquo Poetâ redditum;

*Hab dir ieman verheissen iht
Das sult gewûse heissen niht:*

Manger

*Manger gebeisset vil
Des er doh nit gebon vil.*

*Janet ex-
pery?*

Præsertim Principes & Magnates, quibus ea res ludus. id re expertus sum, cum re esset opus. Vulgarium est distichon;

*Regia, crede mihi, res est promittere multa;
Sed seruare fidem rusticitatis opus.*

quod apud nos in prouerbium abiit; *Geloben ist edelich, halten bôrlich.* Heu quàm mutatum ab illâ antiquâ & Francâ promittendi formulâ; *Bi edelichen trûwen!*

§. 41. *Ogge vedel*) Nomen Diaboli mendaciorum Patris, è re sortitum. significat enim oculorum imminutionem: qui occæcat oculos animorum, ne cernere verum queant. *Ogge*, ab Latino oculus. *Okger*, Ocellus. nomen deprauatum apud Eschelbach part. II. Heldenbuch, illo disticho;

*Bis an ein Heiden riche
Der was auchger genant.*

vbi legendum esse *Okger*, ea incunt quæ sequuntur. *Vvedel* pro imminutione, detrimento, semel atq. iterum in hoc Aulicorum libro. Et Astronomis nostris hodieq. pro Lunæ damnis.

§. 42. *Flenet nîe &c. Amphartys*) Fabula ignota nobis, quam qui indicauerit, ei præmium indicinæ dabitur.

Kunde luppen mit dû sper) *Luppen*, verbum maleficorum. *Nithart*;

Hat aber

Marner in cuiusdam descriptione Draconis ;

Wolfram von Eschelbach part.II. Heldenbuch;

verba sunt VVolusfdieterici ad Bellianum Regem nicro-
mantam suo sibi cultro interfecum. Dixerat autem Bel-
lianusi; Cc. Du magis

Cc.

Du magst

Du magst mir nit geschaden
Do sint mit Zöuerlisten
Min messer überladen.

...vi, v. fol. —

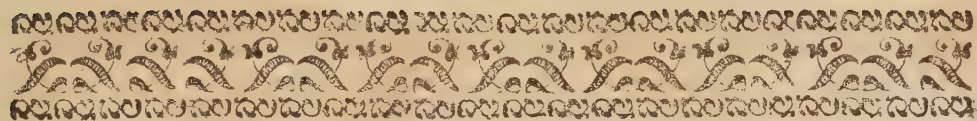
§. 44. Mit holden reinen) Cum bonis ambulet. Holden,
amicus. Notkerus in Psalm. cxxvii. Cum dederit somnum
dilectis eius, so er daz ende gîbet sînen Hôlden. Holde, ama-
tia. Heinrich von Frovvenberg;

Das min holde Lange bi mir Muge sin.

Enholde, inimica, infesta; quales sagæ & veneficæ gene-
ris humani hostes. Holden siue bulden, fiduciare,
cùm fides præstatur magistratui.

ANIME

ANIMADVERSIONES

I N

VVINSBEKII

PARAENESSES

ad

FILIVM.

INSBEKE, equestris familiæ ac dignitatis, in aulâ Impp. Friderici Barbarussæ, & Henrici F., rebus domi militiæque gestis clarus fuit. In matrimonio habuit feminam probam ac pudicam, quæ ob singulare prudentiæ ac virtutis exemplū gynæceo præfecta, quam penes arbitrium acius decernēdi victorias ac coronas poeticas in certamine musico, omnibus suffragijs esse voluere. Familia eius patrita ignoratur. Nam VVINSBEKIN maritale nomen est. In orâ membranæ adscriptum, sed manu posteriori, fuit, *von Vvinsbach*. quo nomine opidū est apud Sarunetes Helvetiorū, haut VVerdenbergâ procul & Saxonū Baronū sede, sub ditione nunc Glaronensium. Carmina eorum, quæ & ipsi recitauēre, verecundissima purissimaq; sunt, digna eorum summâ grauitate : quibus ille ingenuos adolescentes ; hæc virgines ad virtutem instituit, ad vtriusque aut

Cc 2

fallor

*Ch. in F. in. ad
procl. ad Helvet.
loc. n. 1. opid. L.*

Sanger/pe quādo? fallor aut vidit Tanhuser, eques coæuus, cū in gynæceo caneret;

Ich sunge von den Vatter, und der Māter, von den Kinde.

Plura de hac familiā non habeo comperta. docenti verò vacuias dabo, nec ingratas, auris.

Der werlt göchel) Vetus Psalmorum Interpres, qui est Arnoldi Wachtendonkij; *Guolike, & guilike, & a libi guilicheide, gloria. guolican, glorificare.* Gloriosi, quoniam dictis factis, incessu atq. ornatu, omnibus sese deridendos propinant, inde ad eū euenit, vt *golic* generatim diceretur, quidquid risum mouet. *Göchel*, ludricum, Frāco Gallis *farcerie*. *Der werlte Göchel*, mundi histrionia. sicut Petronius ait; *Totus mundus exercet histrioniam*, laudante Ioanne Salisberienſi in Polycrat.

Vwie siir volger triegen kan) Quomodo mundus sui decipiat amantes, nemo melius Wernhero poterit explicare. cuius verba operæ erit adscripsisse, nihil morante spissitudine, quā lectorem delectatum potius quā offensum iri confido. ait;

*so we dir werlt, so we im der dir volgen müs,
Din lon ist krank, du giff den angeliemer nach
der süsse*

*Din, du treist untrüwe und allen valsch uf dinen
rugge enbor:*

Ach han in dinen weg gesetzt minen füs,

Es wende

*Wohl/er/pe mi in
inexhauſter: Schif
2 Göchel.
hystoriam v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*

Es wende Got von himle so wene ich dir volgen
müße.

Du zühest mir den heln als einer iungen katzen
vor:

Din lon ist als ein richer trön

Dernach den slafe swindet,

Du hast in minen munt gestriket dinen zön, *Alexandr.*

Da von min lip in diner lere erblindet, *Commun.*

Ze dir ich nakent &c. quæ sequenti s. appositurus
sum.

s. 3. ~~Alse vile ein linin tûch~~) Pergit VVernher;

Ze dir ich nakent wart geborn, vnd scheide ðch
blos von dir,

Ein linin tûch für mine schame, vnd anders
nibt, gîst du ze lone mir.

Iohans von Ringgenberg;

sid wir anders nîhten han

Des gûtes so wir nu müzen scheiden von hinnen

VVande ein swaches linin tûch.

Puto eos alludere ad Salahadini Regis funus; qui circa
hæc tempora deuixit. eò magis adducor, quòd video in ex-
peditione Syriacâ fuisse VVinsbekium, VVernherum
(qui & eremiticam illic vitam aliquamdiu egerat) &
Ringgenbergium. de illo funere sic Guhelnus Tyrius.

coætaneus scriptor, l. ii. c. xvi. de Bello sacro; *Iussu ipsius signifer, qui imperij eius signum omnibus in proeliis ferre consueverat, funus eius precedebat. Hic lancea trunco interiorem illius tunicam, in modum trophæi præferebat, altum inclamitans; SALAHADINVS, ASIAE AC TOTIVS ORIENTIS DOMITOR, ILLVD VNVM SECVM DEFERT.* Boccatus per interiorem tunicam intellegit pannum nigrum. quem falsitatis arguunt Nauclerus & Iouius.

Ein wiht) Nomen hoc ferè deprauatum est, nec ab homine dum, quod sciam, Germano quoquam perceptum. ego, quam vim habeat, id te docebo, & quo pacto sæculatim deflexerit, etiam illud indicabo. *VViht* priscis Germanis, aliquid. Otfridus VVissenburgens. ad Salomonem Episcopum Constantiensem præfat. Euangel.

Oba ir hiar findet ia wihtthes

Thaz wûrdig ist thez lesanes. Lib. i. c. iv.

Vvant er wiht zin ni sprah. l. iv. c. xix. de Christo;

Nigab im thin sin thulti

Vuihtthes antwurti.

ita enim coniunctim legi debet. *ni wihtthes antwurti*, nullum responsum. quod non intellexit, qui dispenni uoluit, Flaccius. *Ni wiht* vel *Ne wiht*, non aliquid, nihil. Otfrido *ni*, Notkero & plerisq. omnibus *ne*, pro non. eadem apud Latinos variatio. *niht* vtiq. compositum est ex *ni* & *iht*, haut aliâ, atq. apud Latinos, ratione *nihil* ex *ni* & *hilum. iht*, hilum. Interpres Regulæ Benedicti; *nihil. neouueht*, ad nihilum, & *neouuehti*. Otfrido *niuiht*, l. iv. c. xix.

de falsis

de falsis in Christum testibus;

Quadun sie-iz gehortin

Tho sie niuuiht fuartin. L. III, c. XIII.

Ni mager thaz ist al niuuiht

Findan uuehseles uuiht.

L. IV. c. XIX. de Archisacerdote;

Bizenita thaz sin uuirdi

Zi niuuihti scioro uuurdi

10h scolti uuerdan ital.

Neduuht, decompositum ex *ne* & *en* particulis, quæ fortius negant, pariter apud Franco Gallos, id a posterioribus, cum dynamin eius nequirent capere, mutatum in neinuuiht, & corruptius einwiht. Marggraue Otte von Brandenburg mit dem Pfile; 18

Vnminne dū ist den einwiht

Der rehter minne gert.

Graue Kraft von Toggenburg;

Alles gūt ist gar einwiht

Swa man siht

VVibes lib. Her VVernher von Tüfen;

Der werlte gūt ist mir einwiht.

Her Eberhart von Sax, monachus Dominicanus;

Swas dir aller menschen Zungen

Riches lobes ie gesungen

Das ist alles doch einwiht. *trihit*

Trochus

ita cas

ita castigauit, quod malè in membranâ *ein niht*, contravertitissimam loquendi consuetudinem, quæ sex millibus amplius locis obuia est. Anonymus in Ecken Vsfart;

*Er daht, min fehten ist ein wiht,
Er sag ich zil, es hilft doch niht.*

ita & hunc locum restitui, vbi perperam vulgò excuditur *ent wiht*. quod verbum Germania in hoc sensu nō agnoscit: quibus *entwihen* est profanare. N. von Grauenberg multò, quàm ceteri, longiùs abiit ab origine. nam tametsi & illis *ein wiht* binæ sunt voces, tamen primigenium *ne-wiht* magis agnoscunt, quàm Grauenbergij *ain wiht*. exempla sunt in eo, quod de V Vigolais composuit, poemate. vt;

*Dierede, wan si ist ain wiht. postibi;
Ir ritterschaft duht in ain wiht.*

Sed condonandus est Sueuismus Equiti Sueuo. Veteri Psalmodum Interpreti apud Lipsium; *niewiht, prauum. nen-wiht, nequam.* q. d. nullius rei aut pretij, alibi *bes-wiht*. eidem Interpreti; *besuick, supplantat besuikit, decipit. besuicheide, scandalum.* Otfrido *bisuiichen*, decipere; & *biscuiches* interpretatur Sathanas. Interdum *wiht* extra compositionem nequam & peruersum signat. V Volfram von Eschelbach part. I. Heldenbuch;

Du arger loser wiht.

Et part. II. eiusdem libri;

Ir brechtent

Ir brehtent mich umb den lib

Ir sint zwen valsche wiht.

Wihelin, recula, h. e. si ita liceat loqui, aliquidulum. Sic per contemptum appellatur, cuius nulla æstimatio. Heldenbuch part. II. verba sunt Wellæ gigantis ad Otniten Imp.

Wie hast du mich erschrecket

Du kleines wihelin.

Nos diceremus, du fleins Schälmlin. Inde est *Wihel* ludigenus apud veteres, captiosum & fallax. Noster von Singenberge, Truchseze ze Sant Gallen;

Swer weis und doch niht wissen wil

Der sleht sich mit sin selbes hant,

Des wisheit abt ich zeime spil

Das man di wihel hat genant.

Er lat uns schowen wunders vil der ir da waldet,

Swer sich niht in der wist verster wierschiere

das veraldet.

§. 5. *Enrücke wie die Pfaffen leben*) Noli curare sacerdotum vitam: quorum doctrina, non vita inspicienda, ut ait Tyrol. En, *respiciendø Ruchen*, curare. In veteri interpretatione Regulæ Benedicti, cura exponitur *ruabcha*: & negligentes, *ruabchalose*, h. e. incurij.

§. 7. *Das si den Pfaffen trügen has*) Quod fecitatum Henricorum tempestate, cum Imperatores fulmine at-

Dd: charen.

Enrücke

Ruabchalo

charentur. quam in rem querelæ hoc libro infinitæ. Heinrichorum pertinaciam vocabant *hæresin Heinricanam*, & qui Imperatores sequerentur, *Heinricos*. quos omnes Paschalis II. in Concilio Romano, vel, si Naclero fides, Florentino hæreseos condemnauit anathemate verberatos.

§. 8. *Dû VVerre*) Discordia, a nomine Græco *Εἰς*, quam pro Deâ coluit superstitio antiqua. quo in honore fuisse item alias obseruo, quorum nomina scriptoribus istis Poeticè celebrata, velut *Ere*, Honor; *Selde*, Fortuna; *Minne*, Venus; *Liebe*, Amor; *VVerlte*, Mundus; *Milte*, Liberalitas, & similes. Porro *verra* vulgò bellum dicitur: vnde & ensi nomen *wer*, qui Franco Gallis veteribus *guerrier*, q. d. bellator. Apud Strikere in gestis Caroli M. Rex Palliganus;

*Mir het Karle in minem riche
Großen werren gemacht.*

Otfridus l. iv. c. xx. Euangel.

*Ioh er thie liuti alle
spuani zi giwerre.*

id est, ad rebellionem. propriè tamen dissensionem notat ac discrepantem animorum voluntatem. Ita VVinsbeker mōx;

Die zwischen fründen verre tragen.

h. e. qui

h e. qui inter amicos discidium volunt. ab eo *Wirren*, of-
fendere, excandefacere, bilem mouere. Graue Rudolf von
Núvvenburg;

*so wirret mir niht du not die ich lidende
bin.*

Her Dietmar von Aft;

Mir wirret niht sin böser kib.

Her Heinrich von Morunge;

*Die nach fröiden ringent
Diengewirret das.*

VVerra Italis *gwerra*, Franco Gallis *guerra*. ad quod ex-
empli *VWilhelmus*, *wadium*, *wardia*, *warenda*, *wadspenda*,
hiufa, *Vdalricus*, quæ sunt voces puræ putæ Theutonicæ,
ab eisdem illis scribuntur *Guilhelmus*, *gadium*, *guardia*,
gwarenda, *gwatspenda*, *giufa* vel *giffa*, *Godalricus*.

§. 9. *Din núwes vingerlin*) *vingerlin*, anulus ad formam
Græcam *δακτύλιος*. *V\ alther* von der Vogelweide;

*swas si redent, ich bin dir holt
Vnd neme din glesin vingerlin für einer Kuniz
ginne golt.*

VVolfaram von Eschilbach;

In einen rubin

*Twanc ern, der ist ein stein, das selbe vin-
gerlin &c.*

D. d. 2.

Et part.

Et part. 1. Heldenbuch;

Den fûrt er ze allen ziten

Ein vingerlin an der hant. Et part. II.

Ich geb dir von der hende

Ein guldin vingerlin.

N. Von Grauenberg in Wigolais;

Ain vingerlin das lait er sa

Der iungfröwen an der hant.

Din tügen) arcana tua. Herzoge Iohans von Brabant;

Das ich minnen müs tügen.

id est, amorem celare. Idem;

——— *Do mic hat gewunt*

Al in dat herze tügen.

Belgismum agnoscis in Belgâ. Marggraue von Hohen-
burg;

So süfte ich mit lachendem munde also tügen.

1. clanculum in pectore. Her VV alther von Klingen;

VVeder offenbar noch tügen.

1. nec palam nec clam. Burggraue von Lünze;

VVahter wis bohes müres rich,

sehest ieman tügen zu dir gan

So sprich Tillise; wer get da?

N. von

N. von Grauenberg in VVigolais, quid sibi velit VVins;
bekius, explicat his verbis;

Ain man sol reht spehen
Das sin iemand werd gewar,
Eer mit tögen dingen dar
Komen, da es geschaden mak.

VVolfaram von Eschelbach part. 1. Heldenbuch;

Der Kristenhait gelöben
öch sigeleret wart,
Das schuf an alles tögen
Vater und müter Zart.

verbum non intellexerunt, qui mutare ausi sunt, pro eoq;
substituere tauben, sensu incongruo.

§. 10. *swer bi dir ein mere sage*) Mere, oratio, qua ratio-
ne *μῦθος ἀντι τῶ λόγῳ*, fabula pro sermone. Otfridus I, III.
C. XIII.

Theiz ni wurti mari
Thaz er Kristus wari.

mari, .i. gesagt. gemeren, verbis extollere, deprædicare;
Interpreti Psalmorum apud Lipsium; Gomarda, & alibi
gimarsada, mirificavit.

§. 13. *VVas erē an den wiben lit*) Her Gotfrit von Nifen;

VVib und wibes gūte
Sendent werendes hohgemūte;

Dd 3

VVib

Wvib kunnen fröiden vnder geben;
 Wvib kunnen fröide machen;
 Wvib kunnen fründe früntlich lachen;
 Wvib liebent manne lip vnd leben;
 Wvib was din trüwe wurde vnd ere git;
 Wvib du kânst wenden
 Leit, liep senden.
 Was an wiben fröide lit.

§. 16. Ein blanker arm) Vt. n. ponatur loco m. nihil
 est celebrius. ad rem Heinrich von Ostertingen;

Den schilt er zu dem arme warf.

Iocus est in ambiguo. mens; & si honore muliebrem se-
 xum prosequatur, fore vt mulieris candido brachio con-
 stringatur.

§. 17. Du solt wissen das der schilt) Ulrich von Lichten-
 stein;

Swer mit schilden deken wil vor schanden,
 Der sol es dem libe von enblanden,
 Des schiltes ampt git ere,
 Im ist bereit
 Verdekeit
 Si müß aber kosten sere.

Manlich herze vndet man bi schilde,

Zuglich

Zaglich müß müß sin dem schilde wilde,
Gegen wiben valsch der bleket
Swer in hat

An der stat

Da man mit schilden deket. & alio carmine;

Swer volget dem schilde der sol es enblanden

Dem libe, dem gûte, dem herze, den handen

Des lonet vil hohe mit hohem gewinne

Dú vil werdú minne

Dú git fröide und ere

Vvol ir süßen lere

Si kan trösten sere.

AB. Dady liffen
pohy Angerens

Der schilt wil mit zühten vil baltliche zellen

Er hasset, er schühet schande und ir gesellen,

Got nit enwollen das man bi im vinde

So schwellich gesinde,

Er wil das die sinen

Vf ere sich pinen

In tugenden erschinen.

Arge, und unfüge, und unfäre, die wilde
Gezimt niht dem helme, und tûch niht dem schilde;

Der schilt ist endacht das niht schande kan deken,

Sin blic lert enbleken

Angeren

An eren die weichen
Vor vorhten erbleichen
Dú varwe ist ie zeichen.

En hil abscondo. Her Vlrich von Gútenburg;
Was hilfet das ob ich es hil?

Otfridus ad Ludouicum Regem;

Giwiz so thaz ni biluh thib.

Particula *en* in eiusmodi verbis nihil ferè significat, & videtur quodammodo otiosa atq. *παρέλκειν*, vt & Franco-Gallis. quandoq. positam obseruo *ἀντι τῆς* g.

Nimt in ze hals) Clypeos ergò a collo suspendebant, & quidem sinistro. Anonymus in *Parcial*;

Vng cheualier qui arme porte
sa lance tenoit & son frain
Et son escu a la fenestre. ibidem;
Et lescu par la guige pant.
A son col & la lance prant. & statim;
si la prant & si li ensaigne
Comment en doit son escu prandre,
En petit lo vait a vant pandre
Tant quan cop do cheual lo ioint
Et met la lence ou fautre & peint. &c.

Tanhufer

§. 18. Gamvret der Mörin) Tanhufer, *lustonarum* & antiquitatis penitissimus scriptor;

Sarmenae

Dr. W.

Sarmena klegte gros vngemach
Das Camvret als müßigſas. & alibi
Vnde ich ze male tuſent ſper
Zer tete als min her Camvret
Vor Camvoleis mit richer loſt.

vbi obiter moneo pro loſt legendum eſſe ioſt, quæ vetus Franco Gallorum vox, Grauenbergio familiariffima, hodie iouſte. Eques fuit ex Maſſoniâ Arturi Regis Britannia, quâ Germani nuncupamus Tavelrondiam. Ex hiftoriâ eius membraneâ eleganter & antiquo charactere perſcriptâ paucillæ tantum pagine, nescio quo fato ad manus noſtras peruenire.

Der Mörin) Idem Tanhuſer;

Triftran erwarb die Künigin
Von Marroch, als wir hören ſagen,
Er Mörin was die Heidenin. &c.

Triftran.

In Triftrami hiftoriâ nil quidquam tale a me lectum. nec verò (quomodo mihi perſuadeo) ad Gamvredi Mauram attinet. Vidi hiftoriam, cuius index Die Mörin, auctore Hermanno von Sachſenheim Eq. Germano, qui eâdem tempeſtate, quâ Eſchilbach, Oftertungen, Grauenberg, Winsbecke, & reliqui floruere. An hæc noſtra ſit, id ego ignoro. Nam in exemplaribus, quantum videre fuit, frons illum, quem dixi, titulum præferebat; at verſa pagina hiftoriam occœprat Equitis cuiusdam vom Turne, quam Germanâ veſte induerat Marquardus von Sax Eques & præfectus Montisbelgardi.

Ec

VVilt

*Vilt du im baltlich volgen nach) Vlrich von Liechten-
stein;*

Der schilt wil mit zühten vil baltliche zellen.

Nobilium quondā filij appensione scuti, galeę impositio-
ne, & accinctione ensis in equestrē dignitatē lecti: ministri
illis adiuncti, alapā & gladio in ius arma ferendi. Nec erat
cuius licitum arma portare: adeò ut Fridericus I., in cu-
ius comitatu noster VVinsbekius, mercatoribus, qui ani-
mo negotiandi itinerarent, gladios permiserit, non qui-
bus accingerentur, sed quos ephippio alligarent, aut ini-
cerent rhedæ: rusticis & alijs omnibus prohibuerit, de
Pacten lib. II. Feud. tit. xxvii. §. v. & apud Othonem Fri-
singen lib. II. de vita Frider. c. xlii. Nunc moribus ius
arma ferendi æquo iure nobilibus conceditur atq. servis:
id quod vulgò dicunt *werhaft machen*. Iuuenibus ita ini-
tiatis turpe atq. probrosum erat domi desidere, & melio-
ris ætatis robur otio inhonesto deterere. Cast;

Vvas sol ein iunger Ritter, der niht ritterschaft begat.

Peregrè profecti omnia Christianorum regna obibant,
Regibus ac Principibus ab hoste laborantibus ituri sup-
petias, contra infidos quum maximè Christianiq. nomi-
nis hostes. Exempla suppeditat historia vetus, quæ modò
compendi facimus. Illustre est illius, cuius non ita pridem
historia producta, ab *Ehinheim*, Equitis Sueui; ut vetusti,
ita illustrius *Hoygeri Comitis a Mannesvelt*; cuius vitam
carptim perstrinxit N. von Grauenberg. inter cetera ora-
culum illud velut ex tripode profatur;

Am Was

Im was da haim unmare
 Sich verligen ainen tak:
 VVan mit gemach nieman mak
 Gros ere erwerben,
 Von recht sol er verderben
 Der da haim sich verlit
 Vnd sich flizet ze aller zit
 Wie sinem libe sanft si:
 Gros gemach ist eron fri.
 Swer sich an eron wil erholn,
 Der mus benamen kumber doln,
 Vnd underwilunt arbeit &c.

Nec etiam Principes facile in aulas admittebant, nisi vi-
 ra peræquæ ac strennuitate probatos. quæ res deniq. di-
 gnitatis inuenit nomen, vt vni Equites laxt' ἐξολω stren-
 nui, gestreng, salutarentur. Hodie, malo labascentis Rei-
 pub. laudabilis ille Principū rigor ita laxatus atq. remissus
 est, vt & ipsi quoq. in aliam partē nunc palmā possideant:
 nedum iuuetus, corruptis moribus, seuerā lege proficiat.

§.20. Als din helm genem den strik Galeas, quæ Germa-
 nis helme, & brinne, interim hūte (nam veteres galeæ Frā-
 cica pileis intactæ adhuc visuntur) clausas gestabant No-
 biles VVinsbekij æuo, lorīs vtrimq. dependentibus, vt
 picturæ libri istius abunde testificantur. Corruptionib. post-
 morib⁹, ambitione inter priuatos inualescēte, inter supe-
 riores auaritiā, quū cuncta dignitatum auro venire incœ-
 ptaretur, etiā insignia vilioribus data argento, atq. cōcessa

Ee 2.

sunt.

Offen Johu

sunt. Nobiles verò, quì ab illis discriminarentur, galeas
 ceperunt coronare. quod & ipsum diu proprium nō fuit,
 quin & alijs fuerit permissum, vt Nobiles ad aliud iterum
 discrimen concurrere sint coacti, & galeas aperire clatra-
tim, cū viliores clausas eadem gestarent. Et hoc quò
moribus nostris deuenerit, in luce videmus. Lora illa, quæ
 plerumq. ab virginali manu, constringendis galeis seruie-
 bant; vnde & nomen apud Germanos sortita sunt, vt
strik appellarentur. nonnumquàm *Helmlör*. Anony-
 mus in Gahmvret;

*Die Helmlör balt dar brabten
 Damit si strikt sin helm.   Infrà V Vinsbeke;
 Oder da der helm gestriket ist.*

Heinrich von Ostertingen part. iv. Heldenbuch;

*Den helm soltu binden bas
 Ich wúrhte er trage uns has.   Et postea;
 Da traf in her Laurin
 Do man die helm gestriket.*

Ab illis diuersa erant, ne quis erret, *Harnisnür*, quæ insti-
 tæ, quibus loricas accommodarent. Anonymus in Ecken
 Vsfart;

*Den harnisch wil ich geben dir,
 Die hosen vnd die harnisch snir,
 Den helm vnd ðch den schilde.   ibidem;
 sin swert das legt er vñ die knieg,*

Schild

*schilt, helm, er an dū fidel hieg,
sin harnisch schnür danne.*

VVolfaram von Eschelbach part. II. Heldenbuch;

*Do enstrikte si den herren
Dū frōwe lobsam,
schilt vnd swert mit eren,
Helm, Halsberg si da nam.*

Qui me locus ad veritatem perduxit: cū prius opinarer, *helmsnür* non fuisse institas siue fascias, sed ipsasmet loricas ex funiculis contextas, quales memineram olim in ædibus paternis vidisse.

sitze eben) Recto & fixo corpore equo inside, pedibus dependentibus. at in agitando ad cursum, corpus paululum inclina versus antilenam, pedibus ad equi collum protensis. N. von Grauenberg in VVigolais;

*Er rait es in den walan,
Darnach in die rabine,
Er lie die shenkel sine
Ze rehte fliegen gen der man:
Swer nu ritter prieren kan
Vnd an in rechten pris erspehen
Ermūs im ganzes prises iehen.*

Stapias habebant quidem Germani veteres; sed verò Principibus gnati ac Nobilibus, sese adsuefacere solebāt, equos conscendere sine stapijs, vt, si res postularet, arte

Ee 3

vteren

uterentur. VVolfaram von Eschelbach part. II. Helden-
buch de VVolfdieterich;

ers. für ers

Sin ors das gürt er herte

Der vnuerzagte man,

Vnd das es an der verte

öch zürnen do began;

An stegereif geringe

Er in den sattel sprang,

sin ors tet vñfzēhn sprünge

leglicher zwō klafter lang. postibi

An stegereif der freige

Do in den sattel sprank,

Des sagt dū schöne ameige

Ime gan grossen dank. mox

Nach sinem ors er greif

Des hab er immer dank,

Verwaffet an stegreif

Er in den sattel sprank.

Do weinte innicliche

Dū edil Keiserin zart,

si sprach; Otnit der Keiser riche

sprange glich diner fart.

Anonymus, aut fortean idem auctor, part. III. Helden-
buch de Theodorico Veronensi;

Sin ors

Sin ors man im do brabte
 Das gürtet er nu bas,
 Gar bald er sich bedahte
 An steigreif er druffsas.

Strikere in gestis Caroli M.

Der Keiser v̄ fein ors spranc
 Vil rincliche ane stegereis.

Den walt) siluam, h. e. lanceam, sarissam. N. von Gra-
 venberg in VVigolais;

Vil mänger ricken iost des walt
 Da wart mit manger abgevalt.

VVinsbekius filium instruit, quo modo hasta sit vibran-
 da. præceptum obseruauit VVolfdierich apud Eschel-
 bach part. II. Held:

Er swang das sper do lange
 v̄ber den sattelbogen,
 Der edel Fürste werde
 Rant gegen in hindan,
 Er felt ir zu der erden
 Do mer dan sehtzig man.

Sper, lancea, a rotunditate, sphæra.

Topelßpil) Idem Eschelbach part. I.

Do samleten sich die Heiden
 Gemischet ward die shar,

Siruzen

Si zugen anbescheiden
 Gegen den kristen dar:
 Do hab öch sich der topel
 Vfeinen witen pallas &c. Et part. II.
 Vor Constantinopel
 Geschah ein herter strit,
 Do hab sich öch der topel
 Do an der selben zit,
 Mit armbrüst vnd mit bogen &c.

Tralatio a ludo ad rem bellicam. de quo ludi genero
 part. I.

Das lüder vnd topelspil
 Karten vnd verzeren vil.

§. 21. Ors)equum, hodie ros, μετὰ δέ οὐ τὸ r. Exempla passim
 obuia sunt. vide, si tanti, quæ ad §. 20. adduximus. N.
 von Grauenberg in V Vigolais;

Sins örsches er mit dem zön pflag. inibidem;
 Das örsch an dem zöme
 Begund snarren vnd streben. alibi;
 Vfsin orsch sas er
 Das was stark vnd güt. item;
 Sin orsch nam er mit den sporn. Et postea loct;
 So nemen ain örsch das ich han
 Besser denne hundert mark.

J. melio.

¶. melior centum equis. *mark* idem quod ors. Eodem libro;

Do trüg in sin schön mark.

vnde marſcalcus, equorum curator.

Zenageln vieren) Erant enim lanceæ τετρακέφαλοι seu quadricipites, quod in picturis est videre: Franco Gallis *des quater poincts.* ex eo *poynder*, hasta, lancea. N. von Gravenberg in Wigolais propriè ad istum locum;

*Ich han ir schlichen wol ersehen
Wie si nach güt kunnen spehen
So sich der poynder wierret
Vnd si du stat nit ierret
Da mag verliesen wol ain man
Der nit mit ritterscheft kan. &c.*

VVinsbekius filio præcipit, lanceam collimare in adversarij pectus aut loricæ iuncturas. id semper observatum a peritis ac strenuis militibus. Eschelbach part II. Heldenb.

*VVolfdieterich der küne
Der slüg den groſen man
Do vnden bi der bruste
Gab er im einen slag. & alio in certamine;
Do sprang der wol gezogen
Vber den hof bindan,
Obwendig den sattelbogen.*

Eff.

Er den

Er do den groſen nan,
 Er fûrt in von dem marke
 Abt klafter do zu hand
 Mit einem ioste ſtarke
 VVarfer in uf das land.

At verò gladijs quando res gerebatur, obseruavi veteres
 ferè hypochondriaca petijſſe. cādē part. II.

Do niden in der weiche
 Traſ in der küne tegen
 Mit mängen herten ſtreiche
 Gund er ſin do pflegen.

N. von Grauenberg de VVigolais;

Das ſwert begund er ſlaichen
 Vnder ſinen ſchilt hin
 Vnd ſtach in zu dem gern in
 Ain wnden dū was wit.

§. 23. Velfcheleren) Suprà dixerat, zungeleren. Dietmar
 der Sezzer;

Swer ſich mit trüwen wil betragen, der ſol ſich hüten
 Vor den valſchen Zungen.

Die die lüte da graſen in der maſſe als der uns
Criſt verriet.

Ir herzen müzen kranüt nagen.

§. 24. *Angen*) antiquè pro *angelis*, angulis, quibus alligata lingua.

Schus rigel für) VValther von der Vogelweide;

*Hütent úwerre zungen
Das ziemt wol dien iungen:
Stos den rigel für die túr,
La de kein böse wort dar für.*

Sententia est Iesu Sirachi Ecclesiastic. xxviii. v. xxviii. & seq.

§. 25. *Besser ist gemessen* (wir) Prouerbialis sententia; *Es besser zweimal gemessen, den ein mal das best vergessen.*

§. 26. *Du ganc niht vngewetten*) Transtulit Catonis sententiam apud Dionysium lib. de Moribus ad Filium; *Antequam voceris, ad consilium ne accesseris.*

§. 27. *Ante ir beider ê*) Vt malit ambobus carere, quàm alterutrum eligere. *Anen*, carere, desiderare. Nithart;

*sumer, diner liebten ôgen weide
Mûs ich mich der anen.*

Aliquando cauere, vitare. Otto vom Turne;

Durh si wil ich mich anen

Vil missetaz ——— *Entanen*, fraudare. Her

VVernher von Tüfen;

Da bi hat mich entanet miner sinne.

§.30. So der vogel ê rechter zit) Prouerbium; *Es sul dhei-
ner flügen, ê vedern ge wahsen. vide infra § 47. & V Vinsbe-
kin §.8. Plautus Poenulo; sine pennis volare haut facile
est.*

§.31. *Gesigen) cadere, labi. Marner;*

*Der milte man ie stigende
An hohen selden was
Der arge zu der helle sigende.*

N. von Grauenberg in V Vigolais de Fortunæ rotâ;

Si sigent mit dem rade nider.

V Wolfaram von Eschelbach part. II. Heldenbuch;

— *Die Kriechen gar geschwinde
Die gunden vaste sigen
Der fröwen vnd der kinde
sah man vil tod da ligen. ibidem;
Die Heiden müsten siegen
Als wir das han vernomen,
— Si waren von den Kriechen
Al zu dem tode komen.*

vbi vulg. edd. *siechen*, opinor rithmi causâ, eodem libro;

*Si müste vaste ligen
Vor siner schnellen hant,
Man sach si nider sigen
Tot fallen vñ das lant.*

Tribui-

Tribuitur etiam animo , quum spe cadit ac lubentiâ.
Ulrich Schenk von VVinterstetten;

An dem müet ich sige.

N. von Grauenberg in VVigolais;

*Ir swäre begund stigen
Vnd ir fröde sigen.*

Lanceas gestabant arrectas , quas cum derigerent in ad-
versarios, dicebantur *sigen* h.e. inclinare. Vetus Plalm. In-
terpres apud Liplium; *inclinato, gesigenero.* Idem Gra-
venberg;

*Vf den herren Gawain saiget er
Durh den schilt mit sinen sper. item;
Die clävie er sigen lie
Reht durh sin herzer in stach.*

§. 32. *Vf sin sat*) *satum*. hodie *samen* , quod & ipsum
Latinorum est *semen*. Ulrich Schenk von VVinterster-
ten;

*Soft des veldes ögenweide
VVolgezieret mit der grünen sat.*

VValther von der Vogelvveide;

Du Miltelonet sam du sat.

Heluetij retinemus.

§. 33. *Stüren* regere. *stürman*, gubernator nauis, nau-
clerus. *stürriüder*, clauus quo nauigium moderatur. Tra-
latum

latum verbum ad Rempub. ea naui comparatur, in qua
ciues vectores. Vt igitur nauigantes, imminente pericu-
lo, nauclerum iuuant remigando, ita ciues magistratum,
si saluam Rempub. velint. est verò clauus Reipub. pecu-
nia.

§. 43. *Min dol*, dolor. Her Götfrid von Nifen;

— *Brande Si mich niht, so hete ich senfte dol.*

Anonymus in Parciual;

De dol & dire enflamnee.

Idem; — *grand dol menant.*

Dol, dolco, patior. Her N. von Gliers;

Ich klage mich vil leide

Die ich sender dol.

Her Iacob von Warte;

— *Vil manigen langen strengen kumber dol.*

Her Heinrich von Veldig;

Du mich dur du rehten minne lange pine doln liet.

Verbum Heluetijs incorruptum, Veteri Psalm. Interpre-
ti apud Lipsium *tholon*, Trans Rhenanis *dulden*, q. d. *dolden*,
a dolendo.

Zweier sorgen bar) *Bar*, liber, franc & livre, frey ledig
und los. nihil celebrius hoc libro. Herzoge Iohans von
Brabant;

Tant mich sorgen bar.

Her Götfrid von Nifen;

Nu ist dū gūte valsches bar. idem;
 Bar min herze in bernder wne. eopte carm.
 Nu stet dū liebe beide bar
 Der wneklischen blūmen. VVinli;
 Si hat mich zemale, vnd bin ich ir bar.

Pariaut inter se, wankelbar, wankelvri; seldombar, seldom-
 vri; wnebar, wnevri; &c. apud Gliers, leidesbar, lones-
 bar, sinnebar; quod Her Vlrich von Gūtenburg sinnesvri.
 Norkerus in Psalm cxxxvi. *Ter dia erda gefēsten ta ôbe und-
 gere. tar si bār ist, tār ist si ôberôra demo und gere. Enbaren*
 mancipio dare. Her Vlrich von Gūtenburg;

Ich ergib ē mich vnd enbar
 An ir genaden gar.

en particula priuatiua, vt Græcorum ἐν, Latinorum in, ho-
 dicent. Baren, gnati, a libertate, vnde & Liberi Latinis:
 Chaldæis & Ebræis בָּר bar, a quo בְּרֵיךְ libertas, an a verbo
 בָּרַר barār, eligendo? certè electi sunt, qui ingenui ac li-
 beri: & primigenium verbum Germani ante hos etiam
 CCC^{tes} annos agnoscebant. VVolfaram von Elschel-
 bach part. II. Heldenbuch;

Lant mich u'wer hulde

Vil edeles wūrsten baren. ibidem;

Den rat lobt do geliche

Vilmanger mäter barē. & aliquot thematijs retrō;

Do vor wöl ūch behūten

Der reine megtē baren.

Striz

Strikere in goltis Caroli M.

hbbite dichreiner magde baren.

.i. Virginis Mariæ fili. quo nomine salutatur a Dauide Psalm. 11. vide, si tanti, quæ diximus ad Valerianum, & huc adde Pari ab origine Ægypti quondam Reges, *Pharaones* dicti, *κατ' ἐξουίαν*, quia *liberi sunt Reges a vinculis, neq. ullis ad pœnam vocantur legibus, tuti imperij potestate*, ait Ambrosius Apolog. David. cap. x. Apud veteres Germanos *Baren*, Barones, erant liberi Domini, qui nullam vñquam seruitutem seruissent. posterioribus voce semi Latinâ semiuc-Germanâ *Semperviri*. quorum potentia & magnus dominatus Principis deniq. impetrauit nomen, non apud Germanos modò, sed Gallos, Britannos, alias gentes. Cicardus Abbas de Interpretatione verborû; *Baro, dominus vel princeps*. Suidegerus Chron. Franc. *Abbates in antiquis historijs non sunt monachi vel religiosi, sed barones magnatesq. seculares, quibus abbatias vel monasteria princeps dat ad tempus, vel quoad vixerint*. Bidellius monach. ord prædicat. tractatu de Corpore Christi, quem manus impudens Thomæ Aquinati adscribere non est verita; *Ad petitionem quorundam prælatorum & baronum, quasi coactus, &c.* Eschelbach part. II. Heldenb.

Do antuuort im gar halde

Der ellentriche baren.

Ellentriche baren, præpotens princeps, familiares huic scriptori voces. Multa exempla scriptores Germani, Gallicani, Britanni subministrabunt. Ceterum præscâ linguâ Gallorum *Barones* dicti milites principales, quibus onus militiæ

militiæ remissum vacatioq. muneris præstita erat, die ge-
 frente Rott. In eo significatu reperitur apud Hirtium vel
 Oppium. Stulti autem sunt & veri barones, qui hos *Baro-*
nes interpretantur stultos. quippe qui ut origine, ita si-
 gnificatione differant. *Baro* apud Hirtium vox Gallicana
 est hominem liberum signans, ab Ebræo, uti dictum, בַּר,
liber: apud Lucillum verò, Ciceronem, & alios *Va-*
ro Punica vox est, hominem bardum notans, ab
 Ebræo בַּהַר *bahar*, stultus. quod Rabbini deducunt a
 בַּהִיר *behir*, iumentum vel pecus; tamquam pecuinus. vn-
 de Germani est ut *farren* vocarint boues. eâdem operâ &
 Iani Drusij reiectatur opinio, existimantis *Baronem* dici
 ab Ebræo בֹּר *bur*, qui Hilleli & Eliæ Leuitæ stultus. Non-
 numquam *Bero* positum obseruo ἀντὶ τοῦ *Baro*. quod non
 rectè quibusdam in locis mutatum. Glossæ vett. Gallico-
 Lat. *Ber, baro & vir*. Cæsarius Heisterbacensis lib. 1. de Vi-
 ta Engilberti Episcopi Colonienfis cap. L. *Videtur mihi*
in primis antistitis nostri vocabulum, quoddam futura bea-
titudinis eius fuisse presagium. ex Teutonico enim Latinoq.
compositum, Angelicam sonat libertatem, significans Engel-
bertum de iugo peccatorum per mortis necessitatem ad An-
gelicam migraturum libertatem. Engelbertus, Engelbero;
 quâ facie Adelbertus, Adelbero; Isambertus, Isambero,
 καὶ ὁμοίως ἄλλα. Et erat Auentinus, qui aliter exponit. Re-
 verâ tamen discriminata sunt vocabula, illud origine
 Germanum, hoc Latinum. *Bera* io priscos dixisse, qui La-
 tinis *vir*, alijs βαρβαρισσοι *ver*. In Vet. Inscript. Curiens;
 VECTOR. VER. INLVSTER. PRESES.
 Inter maiorum sollempnia v. mutare in b, Ait Glossarius;

Gg

baro

baro & vir. non falsò. nam confusa hæc ab imperitis & exaduersum *Baro* à *vti* tñ *Bero*, in Legibus Salicâ, Ripuariâ, & Langobardorum. *Sagebarones*, (qui perperam alibi *Sagbarones*, *Sacebarones*, *Salebarones*, *Sachibarones*) erant viri prudentes, quorum sententię eam auctoritatem tenebāt, vt grauioribus, veluti Prætoribus apud Romanos a Iureconsultorum, recedere ab responso eorum non liceret, vt est constitutum L. Salicâ tit. de grauiore occiso, §. iv. Verba sunt; *Sagebarones in singulis mallebergys plus quàm tres esse non debent, & si de causâ illi aliquid sanum dixerint, penitus grauior nullam habeat licentiam remouendi.* *Sagesbarons*, sicut *sagesfemmes*, voces sunt RomanoGallicæ. *Sage*, sapiens; Arabibus *saga*, Etruscis ac Sabinis *sagni*, Ebræis *מגדל*, magnus, amplifcus. prorsus ad rem. Sapientes enim populo magni ac reuerendi. hinc & *sage* dicti sacrificuli, D. Hieronymo teste, feminæq. fatidicæ. Restat *Barscalci* nomen; quod tibi, Marq. Frehere, vt minerual, quod publicitùs sponsondisti, merear, explicabo. Scias, *Barscalcum* esse liberum seruum, *urikneht*, *uridiestman*, *urilehenman*. Comites, Barones, Nobiles *scalcis*, h. e. ministris bene de se meritis beneficia præstabant, agros, siluas, domos, cum liberâ facultate vtendi fruendi pro libitu: nec Dominis tenerentur ad alia officia, quàm corporis & imperij tuitio- nem. quod beneficij genus *hoba ingenua*, *urihof*, h. e. franca atq. libera: cui repugnat *hoba seruilis*, qualis casatorum an casalium, qui Dominis ad seruitia quæcumq., quocumq. tempore postulata, adstricti. At *hoba tributalis*, *urins- hof*, censualis, certâ reddituum ac census conditione donata, tradita, aut, vt illo verbo vtar, repræstata. Hæc pro re natâ, negotium suo loco, cum Deo volente, exsecuturi.

§. 35. Drifsec iar ein tore gar) Iuxta verbum vetus;

Vor xx. iarn niht hübiſch wirt;

Vor xxx. iarn niht ſtark;

Vor xL. iarn niht wiziſ;

An dem iſt alle hoffnung verlorn.

Reinmar von Zvveter;

Ein zwelf iar alter iun geling,

Stille, zuhtig, dienſthafft, das ſint drü höbet ding

Du des vrkünde gebent

Das man ſich fürbas mag an im verſehen

Ob er kome an die zwenzig iar

Das er gemeine und och geminne werde, und wirt
das war

So lerent in du vier und zweng iar zuht und
manheit ſpehen;

Und kome er danne zſinen drifeg iaren

So ſol er ſtete und genzer trüwen varen,

Habe ſich kintliche e vergabet

Das ſol er büſſen mit der râte

Die lip und güt zegebenne hant

Vwie ſchone er danne dien fünfzeig iaren nahet.

§. 37. Du ſolt küſcher werte ſin) Cane peius & angue
fugienda adoleſcenti, qui in aulâ degit, colloquia ſpurca

Gg 2 & obſce

& obscena, corrumpunt enim bonos mores. (ait Aposto-
lus) & tenellum adhuc atq. infirmum animum haut dif-
ficulter abducunt a tramite castitatis. ut vina apposita etiā
non sitientem incitant ac mouent; ita sunt sermones im-
pudici, qui vel castum animum, sed necdum castigatum,
adhærent aliquando atq. impellunt. Proinde maiores
nostri, castissimis moribus ac pudicitia populis, seruos,
qui turpia in præsentia adolescentum protulissent, gra-
uissimæ poenæ subiciebant. nec item adolescentes, qui
turpia vel auscultassent libenter, vel ipsi prolocuti fuissent,
impunes abibant. Quam disciplinam iam suo & VVins-
bekij æuo neglegi cœpisse, queritur Walther von der Vo-
gelvveide, optimus vitiorum censor ac morum castiga-
tor acerrimus, his, quos non pigrobo adscribere versibus;

VVer zieret nu der eren sal?

Der iungen ritter zucht ist smal,

— *So pflegt die knechte gar unhoovescher ding*

Mit Worten und mit werken och,

Swer zucht hat der ist ir göch:

Nemet war wie gar unsage für sich dringe:

Hievor do bertet man die iungen

Die da pflagen vrecher zungen,

Nu ist es ir werdekeit.

Gegen den vienden hohgemüt) Hunc locum manifestò
imitatur Grauenbergius, Gavvanum introducens dare
præcepta viuendi filio suo VVigolaito Corinthiorum Re-
gi. Verba Gavvani sunt;

Den vi-

Den vigen den tragen hohen müß,
 Den frunden sint gesellecklich
 Vnd milt, so wert ir lobes rich.

Eschelbach part. 1. Heldenbuch;

Otnit der sprach gesuunde,
 VVer sine viend spart
 Vnd ſich erzürnt ſin fünde,
 Der iſt niht wol bewart;
 Er mag ze allen ſtunden
 VVol groſſen ſchaden han &c.

§. 28. S wer er danne ein *sur*) atrior *Syro*, id est, *Æthiope*. *Sur* de Diabolo, Tertulliano *Sor*, lib. 11. aduers. Marcionem: In persona autem Principis *Sor* ad Diabolum pronuntiatur; Fili hominis sume planctum super principem *Sor* &c. Apud Ezechielem scribitur טור, quo nomine Tyrus hodie indigetatur ab Iudæis & Arabibus, a caliditate, opinor, regionis. Interpres Vocum Biblicarum; *Seor*, calens aut meridians &c. quæ adustione sua atritatem ac nigredinem inducit corporibus, unde *Syria* quoq. nomen accepit, Germanis veteribus *Surie*, Stephano Byzantino Σώρα. *Sur* itaq. *Syrus*. appellatio multis gentibus communicata, *Ægyptijs*, *Mauris*, *Indis*, *Æthiopibus*. Erant autem duum generum, *albiani* & *nigri*. De albians *Hesychius*; Λονόσυρος, Βαβυλώνιος, Λονόχροος. & *Hermolaus Byzantinus* epit. Stephani; ἡ γὰρ καὶ πάθοντες ἀμφοτέρω, οἷτε πρὸς τῷ Ταύρῳ, οἷτε πρὸς τῷ Πόντῳ μέχρι νῦν Λονόσυροι καλεῖνται. De *nigris* *Iohan. Ianuē*.

sis in diction. ex veteri auctore; *Syriaca dicitur vitis vel
vua, vel quia de Syria allata est, vel quia nigra est.* Bade-
bornensis quidam in Itinerar. Hierosolym. cap. Lxxxv. de
Syris Baldebinis; *Sie leben als das wild vihe mit swarzen
angesiht, bartet, vnd freysan.* Strikere in gestis Caroli M.

In der swarzen Surie.

Nigri Syri, Mauri, Æthiopes. ita Aegyptij. Paulus epit. Fe-
sti; *Aegyptiacos, Aethiopas.* Petronius apud Terentianū;

*Tinctus colore noctis
Manu puer loquaci
Aegyptius choreutes.*

Et in Satyr. *puer Aegyptius*, qui eidem atq. Luciano *Ale-
xandrinus*, pro Syro, Æthiope. Apud eundem Terentia-
num, *Memphitides puella*, Syriacæ, ex eodem Petronio.
Suetonius de Augusto lib. II. *Cum pueris minutis, quos fa-
cie & garrulitate amabiles undiq. conquirebant, præcipuè
Mauros & Syros.* Isidorus Petronium explicans in Ori-
gin. scribit; *Mauros habet tetra nox corporum &c.* Et A-
puleius de Indis lib. I. Florid. *In corpore color est noctis.*
Germani Equites cum ex Syriacâ expeditione pueros ni-
grantes, qui essent in delitijs, secum abduxissent, inoleuit
vt homines nigros communi Syrorum nomine appella-
rent, quos hodie Maurorum, *Moren.*

§. 40. *Slafender voben*) Sententiam transcripsit Gra-
venberg in Wigolais, vbi de Hoygero Comite Mannes-
veldiano;

*Sw*er sich an eren wil erholn
 Der müß benamen kumer doln
 Vnd vnderwilunt arbeit,
 Es wirt selten hirt errait
 Mit schlafenden hunden
 Geschieht mit spise selten güt &c.

Gloss. vett. *Talpa, voond. VVinsbekio vohe, felis. Sunt ve-*
ben, pelles felium siluestrium. Friderich der Knecht;

Nu sihe ich an ir müte
 Geb ich ir an ir hûte
 Eine *Vehe* chûrsen gûte.

vnde pariter, qui dicatur *Kûrsner*, pulchrè vides:

§. 41. *Gebergen niht den lib*) seruare a periculo. ita Sa-
 xones hodie; *Se sint geborgen*, seruati sunt a periculo. inde
halssperge nomen verissimè deduxit Freherus, quæ Franco-
 Gallis hodie *garde bras*. A veteri Psalmor. interprete *ge-*
berge exponuntur cubilia, & alibi *legerstede*. rectè: & sic
hereberga vocatur castrorum statio, vbi exercitus munitur
 & conseruatur ab hostium iniurijs. hodie pro omni di-
 versorij loco, vt Gallis quoq. & Italis, in quo peregrinan-
 tes ab iniuriâ tempestatum ac latronum defenduntur.

Enblanden anden liden) *Enblanden* verbum illius sæculi.
 Ulrich von Liechtenstein;

*Sw*er

*Swer mit schiltten deken wil vor schanden
Der soles dem libe von enblanden. Nithart;
Kint lant u den reien wol enplanden
Der löse u wer herze us senden banden,*

Graue Chünrat von Kilchberg;

*Das ein wiblich wib erkande
Stetes vnd vnstetes mannes müt,
Vnd du gütte sich niht enblande.*

Ex quibus exemplis id colligitur, significare voluntatem
ac lubidinem in re gerendâ.

§.42. *Mit disen valschen füren z Wein*) sc. lüder vnd spil.
nota vox. Graf Albrecht von Heigerl^o;

Der werlt für ist niht wan ein gelangen.

Brüder VVernher ad Gregorium PP.

*Das man so vil der diner schafe in Ketzer
wäre weide siht.*

§.48. *Habedank*) Prouerbialiter. Graue Kraft von
Toggenburg;

VVurde mir ir habedank.

Graue Otto von Bottenl^obe;

VVirt mir daz ion ein habedank.

Her Heinrich von Sax;

VVurde mir ir minneklicher habedank.

N. vom

N. von Sachsendorf;

Der fröwe sich vnd habedank.

Friderich von Sünenburg;

Vnd hete ich hū beschen habedank.

§. 50. *Fluch das dich iht binde ein bant*) *Bant, bannum*,
 propriè Pontificis; *Sicht*, proscriptio, Imperatoris. Her
 N. von Gliers;

Ich wolde ins riches ahte sin,

Vnd vallen in des Babstes ban.

passim alijs. Resipit *bannum* meram Germaniam : quibus
band, vinculum; ἀπὸ τῆς *binden*, vincire. a consequenti no-
 tat prohibitionem : quia qui transgrediuntur, quæ leges
 prohibent, in vincula coniciuntur. nonnumquam rem
 vetitam : vt in illâ inuestituræ formulâ; *ban vnd wildbar*.
 itidem similiter *banwin* / in Episcoporum & Abbatum
 territorijs, quum subditi ab hederâ suspenduntur, dum
 Pontifices vina vendiderint sua, quod mense Maio asso-
 let. in etymo ludit Winsbekius & noster von VVengen.
 cuius verba, quando ad rem faciunt, adscribam. infit;

Ir welhen rechten wen die Pfaffen vnd die leien leben

Vven si dē Babest, den vns Got ze Vater bat gegeben,

Niht eren, vnd sin gebot

Vollenden, vnd volgen des er leret :

Man sol in lan genieffen

Das er wol dū Kristenheit mag binden vnd enbin-
den.

Hh

Ban

Bannen, bannire, propriè ligare præuaricatores. est verò
vinculum Pontificis, anathema.

Reinmar von Zyvetter;

Swer bannen wil und bannen sol
Der hûte das sin bāne iht si v̄leischliches zornes vol;
Swa f̄leischlich zorn in banne steket, das da iht Gotz
tes ban,

Swes ban mit Gotte ist und nach Gotte si und nach
Gotte,

Der wirbet wol nach Gotte alsam eingesanter Gottes
botte,

Swer des bānes niht eifurhtet der ist niht ein wiser mā
Der under stole flúchet, schiltet, bennet,
und under helme rōbet und brennet,
Der wil mit beiden swerten striten:

Mag das geschehen in Gottes namen,
so darf sich sante Peter schamen
Das er des niht enpflag bi sinen ziten.

Marner super eadem re;

Got helfe mir das min ū kinder niemer werden alt
Sit dar es in der werlte ist so iemerlich gestalt:
Wie stet es v̄ber drißig iar, sit man die Pfaffen
siht so sere striten.

Sagt mir der Babst von Rome, was sol ū der krumbe
stab.

Der

Den Got dem gütten Sant Peter uns zebinden gab?
Stol und infel gab er dar, das er uns erloste von sün-
den zallen ziten:

Nu sint die stole worden swert
Die wehtent niht nach selen, nu wan nach golde.
Wer hat ouch Bischof das gelert
Das ir under helme ritent, da du infel sünden solde?
Wer krumber stab der ist gewachsen zeinen langen
sper:

Die werlt habt ir betwungen gar, uwer müet stet
anders niht wan GIB EHT HER.

Innominatus Imperatoris Cancellarius;

Die Pfaffen zürsten sint ir wurden teil beröbet;
Für infel, heln; Für krumbe stebe, siekte spieße und
scharpsü sper;

Für stolen, swert; Für albe ein plat, sint in erlöbet;

Halsperg, gupfen, gollier, barbel, sint ir umbler;

Missachel hin, ker wapenrok; hin büch, bar schilte-
breit;

Umb münches blat ein krülle; ein krone umb nuns-
nen löbet,

Da umbesweifet war u hohvart, valsch u heiligkeit.

Der sünde meil) Meil, macula. Latinam vocem Germani
more suo solentes contorserunt. Chünrat der Schenke
von Landegge;

Der vil reinen steten sinne
 Frigent si vor allen meile. Ottou von Turnes;
 ——— Vv and der geschäfte
 Die klaren so wandels fri, das si nie meil berüte.

N. von Grauenberg in V Vigolais;

Der Priester was ane mail
 Vnd ledig aller bozheit.

Anonymus in Ecken Vsfart;

Es gwan von flegen nie kein mal.

Meilen, maculare. Burkart von Hohenvels;

Die valschniht hat gemeilet
 Du wirt gepriset nach der wisen lere.

Eschelbach part. II. Heldenb.

Ich bin noch Unuermeilet
 Als tür als umb ein Viden.

quibus verbis negat se vulneratum V Volfdieterich.

6.52. *Achte ist öch ein bitter krut*) *Achte*, imperij ban-
 num: Hartmanno von Ouve, *des riches has*. *Ach*, aqua.
Achte, aquæ, h. e. aquæ & ignis interdictio. amant Ger-
 mani peregrina & verba & integras item locutiones ad cā
 faciem contorquere ac inflectere. præterquàm è prisco
 ritu conseruatum, quum iudices in sententiâ damnatio-
 nis initiales tantùm litteras adscriberent, hoc modo *AQ*.
 quibus aquæ & ignis interdictio est vt notata fuerit. Man-
 sit autem

fit autem linguæ Latinę in iudicijs vsus adusq. Rodulphi Habispurgensis æ uum.

Vfdir ir beie lit) *Beie*, boia. Festus; *Boia*, genus vinculo-
rum tam ligneorum, quàm ferreorum. Vguitio; *Boia*, tor-
ques vel compes damnatorum, quasi iugum in boue. Glossæ
vett. Gallico Lat. *Boie*, boia, compes. Plautus Atinar, a. III.
sc. II.

Neruos, catenas, carceris, numellas, pedicas, boias.

Sozomenus; ἡ τε βοεία, ἡ τε ξύλοισ, ἡ τε ὄνυξι ξανόμενος. Der V Vil-
de Alexander;

Do die Kriechen gewinnen Troie

Swer da trüg der Minne boie

Des groie

Vvas niht denne ach vnd we.

N. von Grauenberg in V Vigolais;

Nam der schilt ist im zeglantz

Vnverhöwen vnd gantz

Da ist ein boyge geslagen an

Von golde, ———

Hodie nobis Heluctijs *beie*, vinculum ligneum. an inde
FrancoGallicum *bois*, lignum? Equidem *Boy*, a quibus
Plautus deriuat Captiu., Gallorum populi sunt.

§. 54. *Iemer vnd man*) an *Man* est manheit, virtus, vt a-
pud Tyrolem §. 32. an leg. *wan*, vt *iemer vnd wan* vetustè
dictum sit pro *iemer dar*?

§. 56. *Mide lit*) *λατ' ἀφ' αἰρεσις τῶ γ. αἰτ' τῶ glit.*

H h 3

§. 58.

§. 58. *Seln*, Verbum est corruptum, an leg. *z ellen*, numerare? an verò *sōln* debere? tale quid sensus deposcit.

§. 6. *Scacher* sicario. Verior orthographia *sachs*, à Latino *sica*, mutato i. in a. quod non est nouum nec miuum, Goli;

*Swen sin langes sachs versneit
Der gesprach nie ach nob wort.*

Meister Chunrat von VVürzburg;

Vns kere niht sin spizig sachs.

Ostersachs, sica Paschalis, quo festis diebus cingebantur Idem Goli;

Bint das ostersachs zer seggen siten.

Schar Sachs, nouacula. Glossæ in Dialogorum Gregorij;
Eledomum, blodsaex. Otfrido l. iv. c. xxii. *scahari*, latro &c.
xxvii. *scachara urmari*, latro famulus. Chunrat von
VVürzburg;

Da sprach der scacher, so morde ich durh sünfe lieber argen schalc.

Danne ich umbe dru den milien sere,

Din blät ich verrere

VVan ich dinen balc

Hie ze tode snide.

Verbum Eschilbachio familiare sed loca pleraq. sunt corrupta. vnum atq. alterum redintegrabo, ac velut exemplum dabo alia consimiliter affecta in patrijs scilicet tonibus persa-

persanandi. Part. II. Heldenbuch, vbi præposuit huncce
versiculum;

Zwölf mörder sicherliche

exinde nomina recenset singulorum singulis comatibus.
ea ordine adscribam, atq. , vti legi debeant, subsignabo;
de tertio;

Der drite scoblüder

Der was Behtwin genant.

Scribo, *schach lüder.* de quarto;

Gottrolf und Fiere

Der schacher sint genant.

Lego, *Got. der viere Der s. ist gen.* Altero post comate]

Ortwin ein scachere

Der feste so man seit.

Corrigo, *der sechste.* ratio in illo, qui sequitur, versu;

Nu stünt in grimen schalle

Der achte schacheman.

Schachman idem qui *schacher.* ibidem;

Zu hant si do vßsprungen

Die starken schachman. nec multò post;

Die schacher do erbürten

Ir wafen alle sand,

Vvolfdietrich si do mürten

Das er viel vß das land.

Nomen

Nomen hodie vni Saxones vindicant. vnde & *Saxones* dictos vult VVitichindus. certè ea gens latrocinio infamis ab omni æuo. *Schach*, latrocinium, cedes, strages. Strikere in gestis Caroli;

*Es tet aber manigen scheiden
— Von sinen friunden darnach
Den ungetriulichen schach
— Begie ein Cristen man.*

Hinc *schachspil*, ludus latrunculorum, quasi mortspil/vbi cæduntur & interficiuntur, ad instar præliantium, milites Dixi, *sahs* esse Latinorum *sica*, forte an verè dixi, tamen in mētem venit suspicari, *sahs* esse ab Saxo, quoniam obferuo ante vsum metallorum, primo hominum generi saxa acuminata pro cultris. Ad eam me opinionem perduxit Iohan. Lerus, sic de Brasilijs scribens in Hist. nauigat: *Ex quo Christiani ad eos accessere, cum mactatorum corpora, tum animantia omnia, reliquosq. cibos cultris secant. antea verò, quantum a senioribus accepi, lapidibus præacutis ad eum vsum accommodatis utebantur.* Itidem Ebræi ante Tubalcainum, apud quos nomen, re licet amissâ, mansit tamen. Sic apud Iosua legimus *lapideos cultros* cap. v. sed & Moysen Exod. cap. iv. Ita intellegend⁹ locus Dauidis Psalm. Lxxxix. *Auertisti petram gladij eius*: h. e. gladium petrinum, lapideum; ex noto Ebraismo. De primis Germanis cur non idem opinemur, occidit causa; præsertim cū ignoratas illis ferrifodinas veterum sit traditio.

§. 75. *Eigen l' te lassē ich fri*) Mancipia mea manumitto, Habebant enim & Germani suos seruos, quos præci
lazos,

lazzos posteri *ligios* appellarunt, nos *libeigen* / qui corpore & bonis pariter Dominis suis nexi, mit lib vnd gut. Origō eorum ex captiuitate. Franci, victis hostibus, iure gentium vsi, & ipsi seruitutis iugum imposuere: in primis Alemannis ac V Vestvalis, quos frequenti seruitute vbi onerassent, rebelleis semel atq. iterum grauissimè afflixerunt. Erat autem vna omnium conditio, vt apud Romanos, ita maiores nostros, nisi quòd *Publici* quidam, alij *Prinati Publicij*, rursus vel *Regij*, vel *Ecclesiastici*. illorum vectigal & vsustructus ad fiscum pertinebat, vnde & *Fiscali* dicti; hi operas suas Ecclesijs præstabant. *Prinati* erant *Adelingorum* & *Frilingorum*: quibus nominibus nobiles ac ingenuos intellegūt. In libertatē reuocādi, vt apud Romanos, ita maiores nostros, vnica medela, manumissio, erat ea duplex: vna ex lege Ripuariā, quæ Domini aut eius vicarij consensu coram Rege peragebatur excussione nūmi: altera ex Romanā, quæ in Ecclesiā, præsentē Episcopo, vel presbyteris & diaconibus, in populi conspectu. Coram Rege manumissi, *liberti Regij* vocabantur; qui in Ecclesiā, *Ecclesiastici*, quibus Archidiaconus iubebat scribi chartas tabulasuē manumissionis, de statu eorum, quotiens requirerentur, cauturas: vnde *Chartularij* & *Tabellarij* nominati. Manumittere sollebant ipsi Episcopi, Abbates, Abbatissæ, Nobiles, Ingenui, vt quem seruum quamue ancillam vellent, sollemni more ad libertatem perducerent. Æquabiliortamen illorum conditio, qui coram Rege manumissi forent, tametsi Regijs quoq. libertis plerumq. ciuiles operæ imponerentur, sicut Ecclesiasticis; meliori tamen conditione. Raræ namq. Episcoporum & Abbatum tam liberales manumissiones, vt o-

mini prorsus onere eximerent. Velut illa Abbatissæ fuit, quam ex schedis CL. Vadiani noster cōmunicauit Schöbinger. Adscribam ipsam Chartam vel Tabulam, quam vocat *portas apertas*, *passporten* : vt quales eæ fuerint, queas intellegere. Forma eius hæc est;

Authoritas Ecclesiastica patenter ammonet, insuper & potestas regia Canonica religioni ad sensum præbet, vt quemcumq; ad sacros ordines ex familia propria promouere Ecclesia quæq; elegerit, in præsentia sacerdotum Canonorum, simul & Nobilium laicorum, & eius, cui subiectus est, manumissione, sub libertatis testamento solemniter roboretur. Idcirco ego in DEI nomine Engildruda quondam meum famulum nomine Sigimarum, sacris ordinibus dignum, in præsentia nobilium virorum, liberum ab omni vinculo seruitutis dimitto. cui Romana per hoc authoritatis testamentum statuo, ita vt ab hodierno die & tempore bene ingenuus atque securus permaneat, tamquam si ab origine fuisset parentibus liberis procreatus, vel natus, eandem pergat partem, quamcumq; volens canonicus elegerit, habensq; portas apertas, ita vt deinceps nec mihi, nec successoribus meis vllum debeat noxie conditionis seruitium, neque aliquod libertatis obsequium, sed omnibus diebus vitæ suæ sub certa ingenuitate, sicuti alij ciues Romani, per hunc manumissionis aut ingenuitatis titulum, bene semper ingenuus atq; securus existat, suumq; peculiare, quod habet, aut quod adhuc adquiri poterit, faciat inde secundum canonicam libertatem, quicquid voluerit. Et vt hoc testamenti ac ingenuitatis authoritas inuiolatum incōvulsamq; optineat firmitatem, Ego Engildruda, & Richolf aduocatus meus, amborum manibus subterfirmavimus. sacerdotes quoq; ita nominati, manus suas in præsentem ingenuitatis chartulam mi-

Iam miserunt; Pero, Adalman, Hiltiger, Rodpot, Baldolt,
Rantolf. Actum in villa Hoftrahun nuncupata, in presentia
Salomonis & Reginolfi missis Domni Hludouici Regis. sig.
Hiltibaldi missi Honorati Comitis. ✠ Otkit. ✠ Liutpreht.
✠ Hadpert. &c.

Ego itaq, Vuato diaconus rogatus scripsi & subscripsi.
notaui diem Iouis in viii. ID. OCTOB. regnante Do-
mino Hludouico Rege Alamannorum & Peioariorum.

sub Chunrato Duce nobilissimo, feliciter. Amen.

Hanc vnam obseruo libertatis immunem dationem. re-
liquæ quantum videre fuit, onerosa. æquiores tamen no-
bilibium, quam religiosorum. quippe isti operas cum cen-
su, illi rarò vltraternos quaternos denarios exposcebant.
exemplum vide Vuolaliubæ, nobilis femina Nibalgouie,
quod eiusdem illius Schobingeri nostri beneficio debe-
tur:

Notum sit omnibus tam presentibus quàm superuenturis,
quod ego Vuolaliub cū manu aduocati mei Engilboldi duo mā-
cipia mea, id est, Thiotonem & Vuadindam in Dei amore li-
bertate donavi. ea tamē ratione, vt annis singulis ad cellā Rat-
poti, quæ ad monasteriū scī Galli pertinet, in censu iiii. denar.
soluant. Actum in loco qui dicitur Rota publicè, presentibus
his, quorum hic signa continentur. Sig. Vuolaliub & aduocati
eius Engilboldi, qui hanc notitiā fieri voluerunt, & aliorū
testiū. Sig. Engilhelm ✠ Cundhart. ✠ Ruadker. ✠ Vuano
&c. Ego itaq, Nandcrin indignus monachus ad vicem Rich-
perii rogatus scripsi & subscripsi. Notaui diem Iouis VIII.
KL. Maias. anno XX^{mo}. secundo regni Hludouici. sub Coz-
perto Comite.

Atq. hæc de manumissionum sollemnibus, quibus ætate nostrâ, ut iam tùm VVinsbekij, sublati, facultas manumittendi ad priuatos relata est. nec enim vel in Ecclesiâ, quod quidem sciens sim, aut l' rincipe coram, litteris tantùm, ac haut infrequenter absentes, manumittunt, ut cuique libuerit, gratuito vel certæ pecuniæ stipulatione. Soli fermè Monachi, qui verò seruos diligere ac indulgenter tractare debebant professionis nomine, litteras manumissionis durissimâ conditione commaculant. cauent, uti manumissus hætenus libertate gaudeat, dum solo patrio exsors degit: qui si redierit, pristino seruitutis iugo subi-ciatur. Quod ipsum, quamuis causâ quamobrem sit, non videatur iniusta, tamen si penitiùs rem consideres, non aliud quidquam quæsitare videbis, nisi dominatum ac tyrannidem in omne hominũ genus vsurpandam ac porrò stabiliendam. Causâ, quam dixi, esse potest, ne paucorum libertas multis detractandæ seruitutis aut dominij conturbândi occasionem præbeat: quam in suo dominio Barones Hohenfaxios video prætere. Mos autem vulgaris, quo iam quadringentos & amplius annos Germani vtuntur, ut facilis & pronus, ita probandus mihi; quum maximè Germania, Tacito scriptore, veros seruos numquam habuerit. Ad hoc Christianis, cùm seruis tùm dominis condignus, quoniam scriptura seruos ad libertatẽ commodo adipiscendam adhortata est. quin est in domino charitatis specimen, si Christianæ libertatis memor, hoc ipsum fratribus verè liberis participet, quod sibi Dominus Minorũ eâ benignitate largitus est, ut fidei libertate, quâ pariter seruis in vnum Christi coaluit corpus, insuper adauxerit. In eam mentem præclare B. Gregorius, Mon-

Montanum atq. Thomam, Ecclesiæ Romanæ seruos manumissurus, præfatur; *Cum redemptor noster, totius conditor creatura, ad hoc propitiatus humanam voluerit carnem assumere, ut diuinitatis sue gratia, dirupto, quo tenebamur captiui, vinculo seruitutis, pristina nos restitueret libertati, salubriter agitur, si homines, quos ab initio naturaliter liberos protulit, & ius gentium iugo substituit seruitutis, in ea, qua nati fuerant, manumittentis beneficio libertate reddantur.* &c. l. v. epist. xii. seu cap. cxii. Et hoc animo V Vinsbekius in ceteris pietatis charitatisq. Christianæ, quæ Filio commendat, operibus manumissionem reponit. ad cuius intellegentiam hæc attigimus tralatitiè: dicturi singulari tractatu, vbi Deus cœptis nostris fauerit interim, si lubido, videre poteris quæ scribunt Vdal. Zasius lib. Singul. intellect. Ioach. Vadianus lib. ii. Antiquitat. Aleman. & epist. de Coniugio seruorum ad Ioh. Zuickium, Fr. Guillmannus Antiquit. Heluet. l. ii. c. xi. Rein. Reineccius in Poetam de gestis Caroli M. pag. 59. & alij quidam.

Habe) hobas. Vox est vetustissima, cuius mentionem reperio iam ante annos DCCCtos., in chartâ, quam sub Theodorico III. Francorum Rege scripsit Petrus quidam S. Galli monachus. Vadianus *hobam* interpretatur fundi partem, maximè pascuam: vulgo Alemannorum hodieque *huob* pro cuius opinione Nithart;

Blumen vnd kle

Mannigerhande wunne me

Hat verderbet vns der sne,

Das eht iht vor im beste.

Sumer dine holden von den haben sint gevarn.

At est latior notio, quàm huc constringi debeat, omnem
 terram complectens, in qua casæ, si messi seu scenificatio
 cōmodatam. Madalfredus in Cartâ traditionis Haycho-
 nis ad monast. S. Galli; *Ad Hasummuanc ipsa marca
 adherentem runcalem l. hobam etiam & amplius con-
 tinentem &c.* Ritpertus Presbyter in Precariâ de Vui-
 tirisuulare; *In marcha seu villa duas hobas cum toto
 adificio & oportunitatibus ad hoc pertinentibus.* Rific
 Monachus & Subdiaconus in Cartâ Concambij Hart-
 moti Abbatis cum Vuitperto vassallo Hludouici Regis;
*In loco Richanbach nominato V. hobas de terra arabili, & ca-
 sas cum curtis ceterisq. edificijs, atq. cum siluaticis marchis
 ad easdem pertinentibus: & in alio loco qui dicitur Vagines
 uulare l. hobam plenam de terra culta: & accepit &c. in
 loco Velebach nuncupato II. hobas, & casas cum curtis ceterisq.
 edificijs, atq. vnâ siluam ad eundem locum pertinentem,
 necnon & piscationis vsûm illius lacû, qui supradicto loco con-
 tiguus fore videtur.* Bertoldus Abbas Zuifaltensis de Ori-
 gine sui Monasterij; *Apud Viminisheim sex hobas, duas
 molendinas, & siluam plus viginti mansuum.*

Walther von der Vogelweide;

loch meine ich nit die hûben, noch der Herren golt.

hobas vocat feuda. Meister Spervogel;

Es ist hûte min, morne din,

So teilet man die hûben.

Anonymus in Ecken Vsvart;

Das lont dir wol der Herre min

vergiltet dir din essen;

Du hûb.

Du hab sol gar din eigen sin
 Da bist vsgesessen.
 Der bursman regt die hende dar
 Das leben im für eigen
 Hub v sin gerichte gar.

Verba sunt Hildebrandi Comitis ad ruriculam, qui Theodoricum Regem, auum ac deerrantem, hospitio suscepit. N. von Grauenberg in VVigolais de Comitissâ Kemenatensi rusticum quemdam (vt communi verbo vtar) inbeneficiantem;

Si gab im mit fröden sa
 Drissig hab ze aigen,
 Vnd hies ims us zaigen,
 Vnd das best hus als er sin bat
 Das iendert stünd in der stat.

Nostervon VVengen;

Got ere ick Turgöin das ir so steten müe
 Ze Kiburg hant den herren wert,
 Si machen ick noch riche &c.
 Sit vnverzagt an den vil milten herren min,
 Si hant nach eren ie verzert ir hü bengelt:
 Ir hant ir kleider vnd ir ors vil maniges gefüret
 Über velt.

Hobgeltra, census ac creditus, quos coloni pendebant, eam ait Comites Kiburgenses non in res luxuriosas, at vassallos

vasallos suos, nobiles Turgouios (quorum VVengij no-
 stri pars) expendisse: inde porro istos parasse vestimenta
 atq. equos, quibus in expeditione vterentur, vel dono ab
 ipsis met possedisse Comitibus. Ergo, pro VVengij verbis,
 vasallis equos Domini præbebāt, nō præstabant ipsi. Quæ
 procerū in cliētes liberalitas, nō tūm demū nata, verū
 à maioribus accepta, porro propagata est. Carolus Caluus
 constit. quādam de vasallis nobilibus; *Ipsis & ad itineris
 preparationem quinq. libræ suæ monete in stipendium tri-
 buantur, & duo equi, vnus currens, alter ambulans, addatur.*
 vbi non est necessaria Freheri emendatio, vt legatur *ala-
 tur* pro *addatur*. In Carta inuestituræ, quam regnāte Hilt-
 rihho Rege, sub Carolomanno Maioredomo Hinringus
 Lector conscripsit, Pieta quidam nobilis Alamannus ab
 Abbate S. Galli paciscitur; *Auro & argento solidos Lxx. &
 cauallōs V. cum saumas & rufias & filtros cum stradura sua
 ad nostrum iter ad Romam ambulandum &c.* Hæc quidem
 nostra super *hofâ* observatio. quæ an eadem esset cum *ho-
 fâ*, controuerti vidimus. negat Auentinus lib. vii. Annal.
 Boior. & *curtim* cum *hofâ* iungit. rectè atq. ordine. *Curtis*
 enim, in quâ primarium fundi ædificium, quod *Maior* si-
 ve *Villicus*, id est actor & procurator Domini, inhabitabat,
Meierhof. In Carta traditionis Chadolti, quam Eccho mo-
 nachus scripsit; *Vnam curtem sepe circumdatam cum ædifi-
 ciis, mancipiis, iumentis, pecudibus, agris, pratis, pascuis, sil-
 vis, aquis, aquarumq. decursibus, necnon cuncta suo iuri per-
 tinentia.* ait; *cum ædificiis.* quæ hinc inde exstructa, &
 ipsa cœperunt *Curtes* appellari, nonnumquam *curtiles* an
curtilia, eò quòd ad *curtim* attinerent. Exemplavbiuis
 Cartarum obuia, ait præterea; *sepe circumdatam.* vnde
clausa.

Carolus Caluus
 constit. non caluus

clausa dici coepit. Vſalto Diaconus in Carta traditionis Vnforahti; *Id est casa, curte clausa, cum domibus, edificijs, mancipijs, pecunijs, terris, campis, siluis, pratis, pascuis, &c.* Theothart in Carta traditionis VVitramni; *Partem ecclesie, quæ illum adtingebat, mihiq; ad redimitionem conceſſit, curte clausa, alijsq; edificijs, &c.* Exſertim autem *curtim* ab *hoba* discriminat Notker in Carta anno xxx. Hludouuici Regis ſcripta; *Mancipia (inquit) in ſupradictis locis ſeu infra curtem ſue in hobis fuerint inuenta, in ius monaſterij reuocentur. Hobas autem eſt pars fundi, in qua casa, In illa VVitperti traditione; II. hobas & casas cum curtis &c.* Bernegarius Presbyter in Carta traditionis VVilla-helmi; *In loco qui vocatur Eskinbach medietatem de ipſa hobas Fruachanolui, hoc eſt caſis, caſalis, pumarijs, campis, pratis, ſiluis, pascuis, aquis, aquarumue decurſibus &c.* Rodo Lecto in Carta traditionis Managoldi; *Caſato vno cum hobas ſua ad ſupradicta Eccleſia tradediſſet &c.* quam vel ſerui aut libertinæ conditionis homines colebant, Germanis hodie *Kölnhof*, q. d. coloni hobas. Nam & hobarum cultores, *Coloni* dicti. In Carta traditionis Erfoini ſub regno Elperici Regis; *Et de colonis meis Erfoinum cum uxore ſua, & cum omni apertinentia ſua, cum caſa, & cum terra, & cum omnibus ſuis.* Vim retinet vox noſtratis *Keller*, quæ corrupta eſt a vulgo, cum antiquitus fuerit *Kölnner*, Colonarius, qui redditus a colonis exigit; quæue Auſtrij Archiduces in ſuperioris Alamaniæ partibus *Huobmeiſter*, hobarum magiſtrum, nuncupant. Vt maiores ſue villici interdum *Curtilis* dicuntur, ita iſti Coloni ſemper *Caſati*, *Caſales*, *Caſali*, *Hoflúth*: qui, vt hodie, ita olim, vel libertini erant, plerumq; ſerui. Exemplum, præter modò commemora-

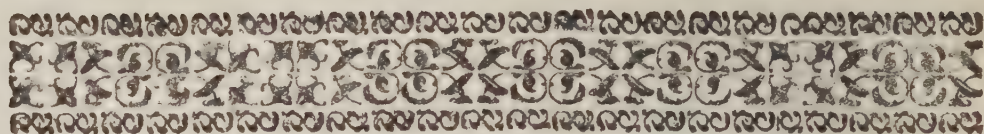

tum, in illa Carta, quam ad Dositheum vulgauimus, ubi
 Cotauiua monasterio donat *casatos tres his nominibus,*
Ragingerius, cum infantes suos his nominibus, Ribgero, Vuā-
tilone: Vualtricho, & uxore sua Fastrata, & filio eorum
Vuolfrido, & seruo eius Isamberto, & alio seruo nomine Vuo-
to: & Haccone, qui redimere se vult, det alium mancipium.
 Vnde & illud discas licet, seruos in Alamanniā in pote-
 state habuisse alios seruos. simul faculam allucebis illis
 Notkeri verbis; *sive in hōibz fuerint inuenta.* Laurentius
 Frisæus *hobam* vult esse partem fundi seu villæ in plures
 partes aut heredes diuisæ, nullo exemplo. Auentinus a-
 gros, qui bigis arari soleant. quæ interpretatio, vt dicam
 quod sentio, non ex Boiorum consuetudine, sed cerebro
 eius nata videtur. In vet. lib. Hirsaugiensi de Donatione
 Dietmari Militis anno MCIII. *Illic* (in Franconia) LX.
iugera vnā hobam faciebant: sed hōe ibi sex faciebant
Hirsaugiensibus XII hobas: apud Crusium part. II. An-
 nal. Suev. Ego verò sic habeo, itaq. obseruaui apud
 scriptores, *hobam* non certæ mensuræ terram fuisse, sed
 indefinitæ, pro cuiusq. loci commodo atq. oportunitate.
 Disparitatem nunc quoq. est vt cernas in *zinshof, galthof,*
kölnhof, censuali, tributali, seruili. Vox *hōe* migrata a
 Germanis in *hof;* nominum sublato discrimine. Fallit au-
 tem Vitus Amerpachius, qui ad Caroli M. Capitularia
 notat pro *hofa* in vsu tum fuisse *hiufam.* quæ vox non il-
 lio, nec alijs ab eo laudatis locis, *hofam,* curtim signat;
 sed *hūft,* pignus, hodie *haft.* vnde *hiufare,* quod nostris
 caufidicis *verheften,* in quibusdam Heluciae partibus
būften. Hæc de *hōe* pluribus exsequenda duximus,
 quod

quòd vidimus magnas super eius vi lites moueri in foro
nec vllam concertationum finem fieri , præsertim
in his Alamanniæ partibus, vbi
hæc scribimus.

ANIMADVERSIONES
IN
VVINSBEKIAE
PARAENESSES

ad

FILIAM.

§. 3.

Elwet der eren zwi) Velwen, flaccescere, flestrir, hodie wälchen. Val, Latinorum est flauus, a colore, quem induunt flaccescentia. Graue Kraft von Toggenburg;

Heide vnd anger vnd dü tal,
Dü hat der winter aber val
Gemachet vnd die owe. Her Götfrid von Nifen;
Nu siht man aber die heide val,
Nu siht man valwen grünen walt.

Passim alij.

§. 4. Lofemerker) In praesentiâ bonorum ac honestorum hominum, qui aduertunt. Lofe, in bonam partem. König VVenzel von Behein super amicâ canens.

Gegen

Gegen der vil klaren losen. Et illico;
 Mich sol din hohgezierter loser lieber lib.

Marggraue Heinrich von Miffen;

Ein wib die loslich lachen kan.

Graue Kraft von Toggenburg;

Swas ich rosen ie gesach

Da gesah ich nie so losen rosen.

Her Götfrid von Nifen;

Vvas schat der lieben, das si schöner ist und dabi
 los.

Statim; — Der vil trütelehte lose lib.

§.5. Scham und masse) Pudor, virtutum nobilissima, vitiorum osor, marium feminarumq. decētissimus comes.

Marner;

Enum. pudoris

Der erenspiegel ist dū scham,

Swer sich darinne ersiht

Der wirt unzemen bliken gram;

Dū schame ist argen worten vident, untrüwen has,
 unsteten fluch;

Scham ist ein tugent dū mannes namen gegen frowen
 prises gih;

Dū reinen wib tñnt man alsam ir beider lieb mit
 schame geschicht;

Kk 3

Schame

Schame get edelen gesteine vor, vnd türet bas dan
ne sidin tûch;

Schame ist mit bescheidenheit der werden minne bi;

Dú scham in erengarten ist ein blüendes zwî;

Dú schame ist eren schilt;

Dú scham alsam ein reines kint in schöner frowen
schozen spilt;

Schame zieret reinú wib vnd wirdet edelen man,
schame kan leiden vñ den ban

Da nie schandentrit kam an;

Swer schame minnet den bkret in schanden dieneß
selten ban;

Scham ist ein dú hohste tugent, sagen vns die meis-
ter vnd dú büch.

Nihil potuit dici elegantius, nihil pulchrius, nihil deni-
que verius.

§. 6. Es heissent wilde blike) Oculus index animi: cuius,
impudicitiam, leuitatem, ac maleuolentiam, notat
volubilitas. N. von Grauenberg in V Vigolais;

vnder zaiget im mit den ögen:

VVan was das herze tögen

VVider den frúnt valsches hat,

Des öge es niemer verlat

Es en melde sin blike,

Es wenn

Es went vil dike
 An im vff und nider
 Vnd zuket sich vil gâhes wider,
 Es ensiht nit gütlichen dar
 Nit wan das es neme war
 Ob iht ze merken an im si, |
 Da merk man die valschen bi.

Contrà eiusdem, pudicitiam, constantiam, ac beneuolentiam, notat defixio. Idem Grauenberg;

Als ich mich versinnen kan
 Swa du ögen ain andern an
 Lang sehen ane wank
 Das ir herze vnd ir gedank
 Mit trüwon zu ain ander stat,
 Sa der blik so schier vergat
 Da en ist nit gantz trüwe bi,
 Es kom so das es si
 Das sin der ander wirt gewar
 So lat es sin sehen dar.

Herzoge Heinrich von Preßla;

Swenne si stet gegen im ze angesehen
 Vnd si in mit ir ögen giht
 Das si in von herzen meine,

Swer disen zwein geverig si
Vnd wone mit valscher hute bi
Der werde zeinen steine.

§. II. Lunet) Historiam non legimus. Videtur esse, quae
de Tanhuser;

Lunet du was von hoher art
Ir vater der hies vvillebrant.

Et N. von Grauenberg in V Vigolais;

Frö Lunet du kunde phlegen
Des ritters mit den lewen bas
Da er gevangen bi ir sas.

§. II. Brechen) Lego brechen, splendere, nitere. Kristian
von Hamle ad amicam;

Dike ich gerne bi mir sehe
Die vil liechte rote brechen.

Meister Götfrid von Strasburg;

Ach brehender sterne, ach brinnender mane.

N. von Grauenberg in V Vigolais;

Als ein stern da brunne
Also brehent er ze allen stunden.

Her Dietmar von Ast;

Vrlob hat des sumers brechen.

quo modo passim brehendes gras, brehender kle, brehender
sat, hoc

sat, hoc libro: prorsus vt *nitide fruges* Lucretio lib. ii. de Nat. rer. *nitentia culta* Virgilio lib. i. Georg.

§. 13. *Si tragent nebelkappen an*) *Nebelkappen* sunt qui putent gemmas fuisse, quæ gestantes redderent *αδελφὸς ληστὴς*. Anonymus libro von den Helden, Zvvergen, vnd Risen, qui appendix ad Heldenbuch, cap. iv. *Do was ein stein in, wer den bi im het, den moht nieman gesehen, der heist ein nebelkap.* aut vehementer fallor, aut ex fabulâ Gygis, quam Herodotus narrat. Quin ab eorum opinione est, quòd Poetæ nostri Pygmæorum hoc inuentum tradant, propriumq. peculium. Fingunt enim montes incolere gemmiferos, gnaros naturæ gemmarum, auri, argenti, ceterorum metallorum. Fimenti origo a Dæmonum illusione, qui in facies versi homunculorum, nunc apparere fossoribus metallorum, iam subitò solent disappearere. Eadem ludificatio in ædibus urbanis: vbi & fodere interdum & fabricare simulant. vulgo Alamannorum *Erdmanti*; de quibus singularem tractatû instituit Theophrastus Paracelsus, in quo (verbo dicam) simulata pro veris, falsa multa pro certis adstruit. Ceterum in verbo *Nebelkap* inter scriptores disconuenit. Heinrich von Oftertingen magiæ adscribit ac præstigijs, part. iv. Heldenbuch; vbi de Laurino Pygmæum Rege Theodorici Veronensis sororem rapiente;

*Er kunt sich wol gevriften
Das kam von zöberlisten,
Der du maget firt von dan
Der het ein nebelkappen an.* postibi;

*König Laurin begunde
Grifen zu den malen sin,
Darus nam er ein keppelin
Darin verbant er si ze hant
Vnd sinen gûten schiltes rant,
Do moht man in gesehen niht;
Von zôber dike das geschiht
Das soft nit moht ergan &c.*

Vocat tegmentum, non gemmam, nec aliter ceteri scriptores. Der Iung Misner;

Vil manig laster das ich sihe in miner nebelkappen.
Volfaram von Eschelbach part. II. Heldenbuch, de pygmaeo, cuius comitate ac beneficio factum, vt VVolfdicericus oculis hostilibus inuisibilis obiceretur;

*Es swang im gar behende
Ein nebelkappen an,
Den edeln held ellende
Fart es do bald von dan. Et mox;
Er gunde bald enstriken
Die nebelkappen sin
Do geriet in anebliken
Dû vbel walledin.*

Anonymus in Hûrnin Sûfrid, de pygmaeo Euglo;
Er nam ein nebelkappen

Vnd

Vnd warfs über den man,
 VVie viend der Ris im ware
 Noch müst er in verlorn han. ibidem;
 Kom in der kapp von dannen
 Das der Ris niht werd gewar.

Nomen ipsum Latinè sonare ac valere potest, *nebulosum cucullum*. quo in figmento non primi ineptiuerunt nostri Poetæ: fecerunt idem antehac, quâ Græci quâ Latini. Ita enim princeps Poetarum Homerus Iliad. III.

Τὸν δ' ἐξήραξ' Ἀφροδίτη — ἐνάλυψε
 δ' ἄρ' ἤερε πολλῇ:

h.e. *Illum verò eripuit Venus, obtexitq. nebulâ spißâ*. de Venere Paridem liberante Similia Virgilius narrat de eâdem Venere & Æneâ.

§. 15. *VVib haben kurzen mütt*) VVolfaram von Eschelbach part. II. Heldenbuch;

Do sprach du Keiserrinne,
 VVir fröwen han kurzen mütt,
 Swas ein riez nit im sinne
 Geren si es morgen tüt.

§. 16. *Dabi der wandelberen spot*) Ex verbo communi; Dem spot zom schaden. VVandelber priuationem notat, non habitum, vvandelsvri, anvandel Ber pro Bar. VVolfaram von Eschelbach præfat. in Heldenbuch;

Dan die da sint lasterbere.

Anonymus in Hurnin Süfrit;

Du böswiht tugend ber.

ita vet. editio : vulgò *ler.* vide quæ notavi ad VVinsbekium §. 43.

§. 21. *Swer hoher minne &c.*) Walther von der Vogelweide;

*Niderú minne heisset dú so schwachet
Das der lib nach kranker liebe ringet,
Dú liebe tût unlobeliche we:
Hohe minne heisset dú das machet
Das der mût nach verder liebe ufswinget &c.*

Ulrich von Liechtenstein;

*Hoher mût du twingest mir den lib ze hob
Vnd ist dir das herze min darzu bereit,
Vvandes ie die nidern minne vloch:
Nidru minne an fröiden tot
Ist er dem si angesiget,
Git dú hohe sende not:
Doch wol im der der selben pfliget,
si git sorgen, vnd ist dú sorge fröidenrich.*

§. 24. *Die Kriste ê gesetzet hat*) Reinmar von Zweter;

Tob auß (Standt) *Aller orden pris ich niht
so sere als die ê alleine, swas darumb mir geschiht,*

Bar-

Barfüßen, Bredigere, Krüzer orden sint da engegen
blint;

Gra, wis, swarzer münche ist vil,
Hornbrüder, und Martere, als ich uch bescheiden
wil,

Schottenbrüder, und die mit den swerten sint
da engegen alle gar ein wint,

Tumherren, Nunnan, und leigen Pfaffen,
ynd alle die orden, die Got hat geschaffen,
Die lebent des dū ē hat erzüget:

11 Swer der ē ze rehte pfliget

11 Der hat hie und dort gesiget.

Swers widerredet, des volget niht, er lüget.

§. 24. Das du mit runen midest mich) Vt me clanculum
monendo dehorteris. Miden actione reciprocrā pro de-
hortari, absterre, quæ significatio Ebraismum sapit. Ru-
nen propriè clam loqui, in aurem aliquid dicere. Interpre-
ti Psalmor, apud Lipsium; *susurrabunt, rondon*. Apud E-
schelbach part. I. Heldenbuch, Otnit, interrogatus ab
Eliga, qui cum loqueretur, responder;

Ich rune sicherliche

Mit mir niht altersein:

Confabulabatur autem cum Elbericho pygmæo, qui in-
aduersus vectoribus in nauem venerat. verbum Heluetijs
notum. quod, quia incautantes murmurare ac clam secū

fari solent, pro incantare coeptum est sumi. Et hodie apud nos virgines, cum in vigiliâ D. Andreae nescio quibus incantamentis amasios prouocant, dicuntur *runen*. *Runzabel*, pythonissa, runa diaboli. *Zabel*, Zabolus, Diabolus.

§. 25. *Das (schaffe)* verbum FrancoGallicum *chasser*, fugare, abigere; in libris antiquis *chacier*.

Minne.

Dies Veneris

Freitag, inde.

Minny.

§. 30. *Nu sage mir ob du Minne lebe* Minne, Dea amoris, Latinis *Venus*, Aboriginibus Germanis *Fria*; cuius nomē remansit in eadem illi sacratâ die *Fritag*, in verboq. *frien*, nubere. Sed de *Fria* in Antiquitatibus nostris : nunc ad VVinsbekiæ locum vide sis, quæ omnino huc attinent, & scribūt Vlrich von Liechtenstein §. 45. Her Heinrich von Veldig §. 22. Her Götfrid von Nifen §. 8. Graue VVernher von Honberg §. 95. Her VValther von Klingen §. 3. Friederich von Hufen §. 45. Her Heinrich von Morunge §. 41. Reinmar der Alte §. 199. Heinrich von Rugge §. 4. VValther von der Vogelvveide §. 18. 249. 250. 309. Havvart §. 11. & seqq. Reinmar von Zvveter §. 128. & seq. Qui omnes de deâ *Minne*, eius potentiâ, regno, diuitijs, moribus, multa non hercules ineptè nec *auvewis* differunt. Hodie nomen inter nupta & prætextata; veluti *Venus* apud Latinos pro congressu Venerio. ita interpretantur Graue Chûnrat von Kilchberg §. 7. Her Götfrid von Nifen §. 127. & 141. Herzoge Iohans von Brabant §. 21. alij. Liebe verò Cupido perhibetur, filiola Minnæ ab Vlrich Schenk von Winterstetten §. 48. & Chûnrat Schenke von Landegge §. 20. ab amore scilicet; unde & *Amor* Latinis. propriè namq. *lieb*, amicus, carus. Hucbaldus Monach. Elvonensis in vitâ S. Lebuini Presbyteri, cap. 1. *Lebuinum*, carum sibi amicum, iuxta idioma nominis sui optime congruen-

*gruentis: Fertur enim a sua peritis lingua, quod Liefuuy
patrioticè sit vocatus, quod Romanis sonat carus amicus. Sed
ecce quàm dignicosum istius vocabuli prasagium, dum quod
futurus erat opere, iam eius prasignatum est nomine. Rad-
bodus Traiectensis Episcopus in Eclogâ de S. Lebuino;*

*Nam si vertatur Liauin, quod cuna sonabant,
Cârus amicus erit ———*

Ceteroquin illa discriminatio non est perpetua. Nam &
Liebe vsurpatur pro *Venere*, & *Minne* pro *Cupidine*. Idem
Schenke von Landegge;

*Minne schütze Cupido traf min herze sit bin
ich vnfro.*

Friderich von Hufen;

*Minne, Got müsse mich an dir rechnen,
Wie vil du minem herze der fröde wendest;
Vnd möhte ich dir din krumbes öge vs gestechen &c.*

Meister Chünrat von VVürzburg;

*Her Mars der ribset in den lande,
Der hat den werden Got Amur
Verbert mit röbe vnd öch mit brande
Des sint die minne worden sür &c.*

§. 31. Ein wiser man *Ouidius*) In re amatoriâ ferè in testi-
monium citatur *Ouidius*, etiam à Germanis. Her Rüdolf
von Rotenburg;

Ouidius

Ouidius der wise man
 Do der von erst minne pflag,
 Do kunte er uns den sinen ban
 Ob sie die naht ald den tag
 De keiner lib
 Man alder wib
 Die minne unrechte pflegen

N. von Graucenberg in VVigolais;

Er schōni und ir gewissen
 Het sich geflissen
 Ouidius mit lobe dar
 Er en mōch sin nit wol loben gar.

Venus) Libro de Arte amandi. Amicæ ab amantibus
 Veneres dictæ, non Latinis modò, sed Germanis. Herzoge
 Heinrich von Preßla;

Ich klage dir Venus sendu leit,
 Her Rüdolf von Rotenburg;

Volde gelücke sin
 Der Venre min.

Her Heinrich von Morunge;

Ich wene si ist ein Venus here
 Die ich da minne.

VVolfaram von Eschilbach;

Venus dū Göttine.

Lebt si nob si müste bi ir verblichen sin.

Nimirum *Venus* inter mortaleis fuit, omnium sui sexus pulcherrima; cuius virtute formæ euenit, vt in cælites referretur, amantium dominatrix. Meister Chünrat von VVürzburg

Venus dū feine dū ist entlassen

Dū wilent hoher minne vielt. &c.

§. *VVie es um ir gelesse stet*) *Gelesse* vetustim dicebantur relicta à defunctis, seu hereditas foret, siue legata & fideicommissa. Superat nomen in illâ vulgari seruitutis formulâ; *gwand vnd glâß*/super quâ perpetuæ sunt conertationes in foro. Audiui IC^m. non parui nominis, qui conaretur euincere, *gwand* esse à maribus, *glâß*/ab feminis relicta vestimenta. oppidò absurdè, ne dicam ineptè. *gwand* species est; *glâß* genus, complectens omnia à defuncto vel seruo vel liberto relicta, quæ iure potestatis dominus aut patronus sibi vindicat. quæ potestas vulgo Alamannorum *Erbrecht*/interdum *Erbschafft*. Est ergò *gwand vnd glâß*, si Latinè dicas, *vestimenta & cetera relicta*: in quibusdam instrumentis *Fäll vnd glâß*. Id vt rectè percipiatur, sciendum est, seruis mortuis non filios modo filiafue, at ipsos etiam dominos succedere, alicubi in semissem, multis in locis quadrantem, plerisq trientem. Interim & vestes auferuntur selectæ, vulgò *gwandfäll*: & pecora stabulis abiguntur, *hauptfäll*: illam in bona successionem *glâß*/relicta, *verlassenschafft*: hanc specierum exactionem *fäll*/caduca, *verfallenschafft*/nuncupant. quia

M m

verò

verò vestium visitatio exactio, euenit, vt illâ in formulâ
 gwand cum glâß iungeretur. Nec serui solùm his oneri-
 bus, sed & liberi, maximè Ecclesiastici, quorum suprà do-
 cuimus priorem esse conditionem, distringuntur. In ea-
 ducis (liceat ita loqui docendi gratiâ) auferendis ordo is
 seruatur, quo vel pater vel filius fam., maior minorue na-
 tu, ex humanis excefferunt. qua de re primus Vdal. Zasius,
 incredibilis diligentiae IC., libro Singul. intellect. plu-
 scula adnotauit, quæ vidisse operæ pretium erit. Nam nos
 hîc sistimus, quod superest, exsecuturi cum Deo, vbi ma-
 ius otium nacti fuerimus. Hæc rogatu Schobingeri no-
 stri dictauim⁹ valdè properanter, quippe qui summis ne-
 gotiorum occupationibus districti, ad radices prima-
 rum Heluetiæ Alpium, A. N. D.
 . 1643. 11. mense No-
 uembri.

CUNRADI RITTERS.
HVSIIIC.

RELIGIONIS CONIECTURARVM
IN PANEGYRICOS VET.

ad

ILLVSTREM V.

MARCVM VELSERVM

INSVLAE AD LACVM ACRONIVM.

A. N. C.

1613, 16111.

CANADIAN RITERS

HAROLD

THE CANADIAN RITERS
A COLLECTION OF
THE BEST OF THE
CANADIAN RITERS

THE CANADIAN RITERS

ILLVSTRI VIRO

MARCO VELSERO,

REIP. AVGVSTANÆ SENATORI SE

ptemuiro, Consulari ac Patricio

S. D.

ANni sunt iam quasi XII.,
cū in Plinio Iuniore, Au-
fonio, Symmacho, & veteribus
Panegyricorū scriptoribus ce-
teris non indiligenter essem, re-
vocāte me subinde à studijs Iu-
ris ad amœniora illa Salomone
Panthero, amœnissimi & florē-
tissimi ingenii adolefcēte, æque
vo & ami,

vo & amico meo , quem in ipsa
terra Russia natum adiunxerat
mihi atq; conciliauerat volūta-
tum consensio & studiorum ex
parte communio. Quamquam
autē omnibus destituerer scri-
ptorum codicum adminiculis,
tantumq; ingeniolo & cōiectu-
ris meris innitendum haberem:
tamen (præfiscini hoc dixerim)
in omnibus illis scriptorib. quæ-
dam minimè pœnitenda etiam
post opt. aliorum editiones ob-
seruata erāt nobis, vnde melior
aliqua & emendatior adornari

posse vide-

posse videretur. Sed ceteris quidem auctoribus alia, & sua cuiq; fata obstitere, vel nostra potiùs, quò minùs, quod cupiebamus, à nobis perpoliti in manus hominum venirent. Plinii autem epistolas cū subiunctis Panegyricis, quibus plurima passim adscripseram, quidam mihi, & sanè is qui minimè omniū debebat, sublegit, malæq; fidei emptori perexiguo pretio multarum horarum non malas operas curasq; nostras addixit, magno meo, sed casto atq; irritò cū

Nn.

dolo-

dolore: qui quidem recrudescebat, quoties nouam H. Steph. editionem eius libri, quā mihi postea comparauerā, aspexi. Hanc tamen, quantacunq; fuit, molestiam expui, omnemq; penitus deterfi animo meo, postquam prodijt optima & accuratissima Panegyricorum illorum editio à Ioanne Liuineio Gandensieruditissimo homine non sine tuis auspiciis procurata: quam superiore æstate abs te cum aliis muneribus auro contrā mihi caris dono datam vt vidi, vt

auide

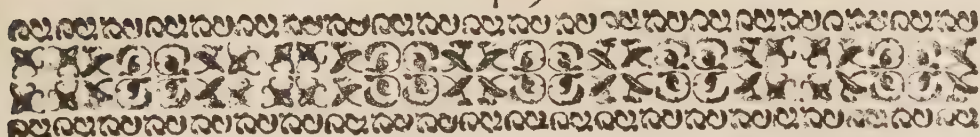
auidè percurri, & multas mea-
 rum emendationum coniectu-
 raliū inibi recognoui partim
 manusccriptorum librorū, qui-
 bus ille vsus est, auctoritate cor-
 roboratas, partim cum ipsius
 coniecturis planè congruētes:
 nōnullas etiam (quod mireris)
 post tantam accurationem mi-
 hi relictas: quas plures procul-
 dubio recognouissem, abs-
 que illo, quod dixi, furto fuis-
 set. Quales quales tamen hæ-
 sint, nemini eas potiùs quam
 Tibi, vir Illustris, allegandas

existimaui , vt vel hinc intelli-
geres , quàm bene tuum donū
collocaris. Arbitrare , quæso,
num sele viris doctis , quorum
tu in nostra gente princeps, ap-
probare possint. Vale , nostri
amorem perennans. Altorsij
K A L. Febr. clb. I b C.

CVN.

CVNRADI RITTERS.

H V S I I C.

Coniecturæ

In

P A N E G Y R I C O S V E T E R E S.

Numerus paginatum refertur ad editionem Ant.
vverp. Iohannis Liuineij Anno clb. lb. XCIX.

Pag. 17. *Tela tentares, ac si quod gravius accipienti videretur, ipse vibrares*) Ita legerim, pro, *si quid durius*.

Pag. 20. *Neg, enim unquam nisi ex contemptu imperij nostri factum est, ut vinceremus*) Manifestè falsa lectio. scribe; *vinceremur*. Contemptus enim non est causa victoria, sed potius τῆς ἡττῆς.

Pag. 22, *Tantum constat*) Liuin. *tanti itum constat*. malim; *tanti iter tuum constat*. Sed palmaria est emendatio Melchioris Goldasti ab Haiminsfeldt, auditoris atq; hospitis quondam mei suauissimi, corrigentis; *sciant, Tantum constat: propositis &c.* Laborabat locus prava interfectione.

Pag. 24. *Tantum tum non ultrò*) Leg. *tantum non ultrò*.

Pag. 25. *Eademq; omnia illa circa te, nihil ipso te Fortuna mutavit*) Liuineius pro ipso, reponit ex coniectura, *ipsum*. Vide annon melius iam olim coniecerim; *in ipso te*.

N n 3

Ibidem:

Ibidem: *Ambulas inter nos, non quasi contingat*) Rectè Liuin. ex veterib. libris, *contigas*: rectius etiam, si non deleuisset.

P. 27. *Næ ille in tam breui tempore effecerit*) Liuin. pro, *in tam*, legit, *inquam*. Fortasse verior nostra coniectura, *in breui tempore*.

P. 30, *Neg, enim solum vagus ille expanditor amnis*) Li- vineius, & *palator amnis*. probabiliter, nam paulò ante præcessit; *mergi palanti amne consucta*. Michael Virdun- gus tamen pro *expanditor* legendum diuinabat, *expatia-* tor. Ego malle. *Vagus ille & spatiator amnis*. Sic autem Nilum vocat, qui cum extra alueum suum exundat & a- gros ir. igat, veluti spatiari videtur.

P. 33. *Cum isdem, quibus antea cautibus innocentissimus quisq, tunc nocentissimus affigeretur*) Videamus ne rectius sit & à Plinio scriptum, *affligeretur*. Confer. Tacitum lib. 1.

P. 35. *Bona filij pater sine diminutione possideat, nec so-* cium hereditatis accipiat, qui non habet luctus) Malim, quem non hab. l.

Pag. 38. *Cuiuscumq, modi ea pecunia ex hereditate alicuius obuenerit*) Placet coniectura Liuin. *alicui* sed pro *cuiuscum-* que modi, malim reponere, *cuiusque modi*.

P. 40. *Nonne ut Regum, ita Caesarum munera, illitos ci-* bis hamos, opertos præda laqueos æmulabantur, cum priuatis facultatibus velut hausta & multiplicata retrò secum quid- quid attigerant referrent?) Elegans imitatio eius quod a veteribus dictum est: *Munera hamos imitantur*. Sed ele- gantior erit, si pro, *multiplicata*, mecum reposueris, *impli-* cata nam hamorum est implicare, non multiplicare.

1. 45. *Cum sibi vitiorum omnium conscius princeps ini-* micas

micas vitij's artes non odio magis quàm reuerentia relegaret) Domitianum notat, qui Philosophos vrbe exegit. vide Satyram Sulpitiæ De Temporibus Domitiani. Hunc j. pag. 82. *optimi cuiusq; spoliatorem & carnificem* vocat, digno & vero elogio.

P. 45. *In ore impudentia multo rubore suffusa*) Quomodo? an non potius ruborem detriuisse, & nescire erubescere impudentes dicimus? & contrà, Annon *tantum sanguinis in ore, quantum in animo pudoris*? vt idem infra verissimè dicet Plinius. Legendum igitur, *nullorub. suff.*

P. 49. *Insequi dissimiles*) Nota, *insequi*, positum pro insectari.

Ib. *Sic max. laudari incolumem Imp., si priores secus meriti reprehendantur*) Fort. *sequius meriti*. Sic Symmachus lib. 10. ep. 49. *Secus meritis de repub.* vbi similiter malim, *sequius*. Sic olim in opt. Camerar. membran. Plauri Aulular. act. 3. sc. 2. vbi vulgò vulgatur; *Quid diximus tibi secus quàm velles*, reperi vestigia veteris & veræ scripturæ; *sequi vsquam velles*: ex quo cuius in promptu est facere, *sequius quàm velles*: non vt quidam fingit, *secius quàm vell.* Placet impensè quod in postumis Var. lect. libris nuper Augustæ editis scripsit Muretus: *Ita ubiq; librarios rō sequius expunxisse, & aliud pro eo substituisse, quasi in eius necem coniurassent.*

P. 50. *Nunc menses etiam, nec hos singulos, nomini Cesarū dicebamus*) Non dubito quin verum sit, *dicabamns*.

P. 56. *Consulentem haberet tātūm, an & senatorem*) Placet quod restituit ex 4. libris Liuin. *Consulem te*. Sed & pro *haberet*, legendum *habere*.

P. 57. *Solennis ille licitorum & prænuntius clamor*) Scil. quo plebem submouebant. P. 61.

P. 61. *Quin etiam sedens stanti praeiurandum)* Leg. *praeiuravit.*

P. 62. *Iubes quæ sentimus promere in medium? profere-*
mus) Leg. *promemus.*

P. 64. *Hinc atq. inde publica servitutis nuntios expectaret)*
Leg. *securitatis.* præcessit enim: *securus tibi & latus dies.*

P. 66. *Ac nunc si bene aliquis provinciam rexerit)* Leg. *Ac*
nunc.

P. 68. *Non habitus, quem modò extulerat)* Leg. *quem do-*
mo extul.

P. 69. *Alius enim fortasse alium, ipsum se nemo deceperit)*
Insignis sententia vno verbo laborare videtur. Rescripse-
rim *aliquis, pro, alius.*

P. 74. *Velocissimi sideris more omnia inuisere, omnia audi-*
re) Solem intellegit velocissimi sideris appellatione, qui
tam paucarum horarum spatio tantum curriculum confi-
cit. Sed quod Liuius pro, *audire*, restituendum putat,
adire, ignoscant mihi manes doctissimi iuuenis, non ipsi
assentior. Alludit enim versum Homericum;

Ἡελίος δ' ὅς περ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπαιθεῖ

Quare nihil mutandum censeo.

P. 75. *Danubius ac Rhenus tantum illud nostri decoris ve-*
bere gaud.) Restitueram hîc iam olim, *dedecoris*: quod nûc
etiam apud Liuin, video verissimè. præcessit enim, *fæda*
facies: & deformitate ista. Sed quod idem pro, *nostri*, suspi-
catur legend. *monstri*, id num probem, subsisto.

P. 76. *Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectū,*
nihil occultum esse patitur) Diuinabam, *habet hoc priuum.*
Nonius: *Priuum est proprium vniuscuiusq.* An emend.
proprium?

Ibid.

Ibid. *Nonne, si Pontifici Max. eligenda sit coniux aut hanc aut similem eleg.*) At nonne & Traianus Pontifex Max. fuit? Certè fuit; sed postea demùm factus, cùm iam esset maritus.

P. 77. *Idemq; utriq; propositum*) Concinnius fort: *Idem utriq; pr.*

P. 78. *Placeat tibi semper hac secta*) Sic passim Impp. in legibus Cod. loqui amant, *secta meorum temporum.* Sic l. p. 254. ait Pacatus; *Qui vitæ tuæ sectam rationesq; cognoverit &c.*

P. 79. *Confusionem*) Ita sæpè dixit Plinius cum alijs tristitiam.

Ibid. *Votis, lacrymis sequi*) Malim, *lacrymisq; seq.*

Ibid. *Qui petentibus vocationem*) Leg. *vacationem.*

P. 83. *Ut amore recti*) Sic s. *magister recti.* Sic Ovidius;

Ipse decor recti, facti si præmia desint

Non mouet &c. —————

Sic alibi, *species recti, τὸ καλὸν, τὸ κατὰ φύσιν.*

2. EX PANEGYRICO MAMERTINI.

P. 94. *Ita quamvis maiestatem regiam geminato numine augeatis, utilitatem tamen imperij singularis consentiendo retinetis*) Elegantiam huius epiphonematis non parùm diminuit τὸ *utilitatem*: pro quo rescribo, *unitatem.* Opponit enim *geminatum numen*, & *unitatem imperij singularis.*

P. 95. *Sic omnibus pulcerrimis rebus, etiam qua aliorum*

○○

ductæ

ductu geruntur, Diocletianus facit, tu tribuis effectum) suspē-
ctum est mihi illud, facit. Quid si legas, faciem?

P. 96. *Ecce autem subito cum iam deduci Liburnas oportere-*
ret, tibi uberes fontes terra submisit, tibi largos imbres lupi-
ter fudit, tibi totis fluminum alacis Oceanus redundauit) Ter
hic peccatum in tibi, pro quo rescribendum ibi. Cum &
ibi mutuò ibi respondent, Error librarijs obrepfit ex repe-
titione præcedentis literæ T. Neque soli Maximiano ea,
quæ dicit, euenerunt.

3. EX GENETHLIACO MAXI- MIANI.

P. 98. *Vt optarem mihi, quantum iudicio vestro sum cōse-*
cutus, auderem?) Legend. ut optare mihi.

P. 106. *Ipsa etiam gentium domina Roma) sic s. p. 87. idem*
Mamertinus; Immortalis ortus domina gentium ciuitatis.
Et Nazarius, pag. 175. Romam, vocat arcem omnium gentiū
& terrarum reginam. Geminum in modum Martialis;

Terrarum Dea gentiumque Roma,
Cui par est nihil, & nihil secundum.

Sed Aeternæ Urbis elogia ex bonis auctoribus alibi col-
ligo.

P. 108. *Longius longiusq; protendere) Contrarium supra*
105. Propius propiusq;. De hoc elegantissimo loquendi mo-
do videndus Ian. Gulielmius in Quæstionibus Plautinis.

4. EX EVMENII ORAT. PRO

Restaurat. Scholis.

P. 116. *Aedes Herculis atq; Musarum) Miror quare hic*
prætermiserit Liuius præclaram emendationem Me-
ruæ,

ru^{lae} ; quam is in suo Ennio protulit; *ades Herculis Musarum*, ex puncto atq^{ue}, quod a mala manu est, *Musarum*, scil. ductoris: Ἡρακλῆος μουσηγῆς.

P. 120. *Si item rerum omnium ad cultum referuntur auctorum*) Post omnium deesse videtur, *primitia*, vel quod simile nomen.

P. 121. *Quum videat omnia quae oriorum labe conciderant*) Melchior Goldastus ab Haiminsfeldt, nobilissimi ac florentissimi ingenij adolescens, hunc locum putat mutilatum, & hoc modo reponendum; *quae temporum priorum labe conc.* Adductus loco Mamertini Panegyri. Maximia: *Sed quum ad restituendam eam post priorum temporum labem* &c. qui huic Eumenij siue, vt quibusdam video placere, Eugenij tantum non geminus germanus est.

EX 5. PANEGYR. INCERTI

Auctoris.

P. 134. *Inuiderint licet nobis*) Fort. interponend. *te: Licesse nobis.*

EX 6. PANEGYR. INCERTI

Auctoris.

138. *Quos fortuna inclinatio, restringere deb.*) Legendum, *restringere* praecessit enim; *iratis incensisq^{ue} animis.*

P. 140. *Exercitus parte proiecta*) Probo ingeniosi & eruditi iuuenis Mich. Virdungi coniecturam, *legendis, traiecta.* Non enim *proijci*, sed *traijci* dicitur exercitus, cum flumen transmittit.

P. 141. *Augustus aliquid agens vixit apud Aetium*) Iam olim hinc de coniectura emendabat Salomon Pantherus Ryfinius, *aliud agens*. Quam postea libenter vidimus etiam Lipsio in Epistolic. probatam : & nunc nuper trium librorum auctoritate confirmatam a Liuiacio. *Aliud agere* dicitur, qui non serio, neq; cum cura magna in rem incumbit, sed obiter & velut perfunctorie eam tractat.

7. EX PANEG. NAZARII.

P. 156. *Quod (sc. bellum) tibi non minus onus urbis im-*
posuit, quam eiusdem arumna persuasit) Legend. *honor*. praecellit enim; In subiectos officia gratiora sunt, *qua non ex misericordia, sed ex honore venerunt*. Ut ibi honorem & misericordiam, ita hic arumnam & honorem inter se opponit.

P. 163. *Quis est hominum*) Possit fortasse hoc ferri : sed melius & a Nazario scriptum puto : *quis est omnium*. Quis nescit quam crebro, inuicem haec duo nomina sese extruserint? Sic in l. 9. leges sacratis. C. de Legib. nimis diu perperam vulgatur in omn. lib. *hominum*, cum legi debeat, *omnium* : *Leges sacratissime, quae constringunt hominum vi-*
tas, intelligi ab omnibus debent, ut uniuersi praescripto earum
manifestius cognito &c. Iamdiu est cum hoc in Cod. meo annotaram, cum tandem diserte ita scriptam vidi hanc legem apud Ioan. Sarisberiensem lib. 4. Policrat. c. 6. Sic Liuin. j. pag. 261. pro, *hominum tuorum*, reponit, *omnium*.

P. 166. *Vt incendium non adiutum senesceret*) Coluius in Notis ad Apuleium corrigit, *non adultum*. Quod fortasse non debuit hic reticere Liuiacius. Simili coniectura apud Symmachum 7, 18. rescribendum aliquando putabam; *adulti caloris pabulum*.

Ibid.

Ibid, *Cum Introitus vi manu quereretur*) Malim; *Cum intr. manu quer. inducto, vi*, quod ex glossemate irrephisse videtur. Scio tamen apud Virgilium esse; *Fit via vi.*

P. 173. *Ad animum languidius accedunt, quæ aurium via manant, quàm quæ oculis hauriuntur*) Insignis sententia ex Herodoto & Horatio expressa felici imitatione, sed vno verbo deprauata. Significantius & verius, meo animo, *leges, accidunt.* Planè sic loquitur Plinius p. 84. Panegyri. *Maiores auribus nostris accidat clamor.*

P. 174. *Vita hominum metu interclusa turbide aliquid egerunt*) Leg. *turbidi.*

P. 178. *Vt obtinenda potius felicitatis votum, quàm augenda cupiditatis*) Non dubito quin verum sit, *cupiditatem.* *Obtinere felicitatem & augere eandem rectè opponuntur.* At *votum augenda cupiditatis* ineptè dicitur.

8. EX EVMENII GRATIARVM

actione ad Constantinum A.

P. 180. *Nam cum omnes homines coram non indigentes iuvare boni sit principis*) Diu mihi suspectum fuit illud, *Coram non indigentes.* Fort. legend. *curâ non indignos.* An *Fortius, curâ indigentes?*

P. 181. *Imperata ope*) Leg. *impetrata.*

P. 182. *Non solum pecunijs ad calendaria largiendis*) Aliena esse hoc loco *calendaria*, & reponenda pro ijs, *caldaria*, satis poterat liquere vel ex ijs quæ mox sequuntur; *lauris quæ corruerant, extruendis*: vel ex ijs quæ dicuntur ab eodem Eumenio j. in alio Panegyri. p. 205. *Miraberis profectò illam muneris tui sedem, & calentes aquas sine ullo solis ardentis indicio &c.* Vbi retineo vulg. lect. *muneris*, non obstantibus trib. codd. in quibus fuit, *numinis*. Idco enim

vocat thermas siue caldaria illa sedem muneris imperialis, quia Imperator pecunias in illa fuerat largitus, inque collapsa la uacra extruenda.

Ibid. *Nisi quos pro tuis gratuleris*) Leg. *quod*, pro *quos*.

P. 183. *In voraginem & stagna conuersum*) addo, *est*.

P. 184. *Omnes enim ex agris omnium atatum homines conuolauerunt*) Leg. *conuolauerant*.

P. 185. *Quod enim ad propagandos aliorum principum solenni verborum more iuratur*) Legend. hîc, *ad propagandos annos aliorum*, mihi quoq; visum, antequam Liuinej ex coniecturâ supplementum vidissem. Sed pro, *iuratur*, lego *uouetur*. Ita nihil opus erit cum Liuineo mirari, cur præter aliorum historicorum mentionem dixerit Eumenius, in votum illud sollemne pro salute & longæuitate principis iuratum fuisse.

P. 186. *Sed iam prompta est in te natura bonitatis*) Legēd. suspicor; *natura bonitas*. Simili hystorologia librarius scripserat s. p. 136. *Vsq; ad mortem deuotionis*, cum debuisset scribere; *vsq; ad mortis deuotionem*, vt ibi rectissimè cōiecit Liuinejus. Sic ῥ. in huius Rhetoris Panegyri. altero p. 196. pro, *legem illius seueritatis*, legendum videtur, *legis illius seueritatem*. Quod si non est certum, at esto arbitrariū.

Ibid. *Reliqua debita remissurus*) τὸ *debita*, meo quidem palato glossam sapit. Lego, eo remoto, *reliqua remissurus*. *Reliqua* absolutè usurpari nemo nescit: vnde *reliquare*, *reliquator*, *reliquatio*, quæ in opt. Glossario vet. exponitur λοιπογραφία. Et in altero est; λοιπὰ, *reliqua*, *reliquarū*. (lego, *reliquariū*. vt paulò ante λοιπαδέειον, *reliquariū*) λοιπογραφία, *reliquatio*. λοιπέω, & λοιπογραφῶ, *reliquo*.

P. 188. *Si oliueta larga fluxissent*) Fort. leg. *Si oliuitas largaf lu*.

ga fluxisset. Vt 1. in Grat. act. Mamert. p. 236. *Vna certe
vnius est hiemis oliuitas.*

9. EX EVMENII PANEGYR.
ad Constantinum.

P. 190. *Omniū principū pietatē meminisse*) Leg. *pietatem meminisse.* quod satis probant sequentia: *laudibus celebrare.* neq; enim de principum, sed de sua pietate hīc verba facit Rhetor, qua principum meminisse debeat.

P. 194. *Non enim vlla Persarū Cydonū uetula tam certis iactibus destinata fixerunt*) Malim. *fixerint.*

P. 195. *Et quanquam tua ad seniores principes de summa Rep. quid fieri placeret retulisses*) Leg. *tu ad Princ.*

Ibid. *Tam facile te comitata est*) Quod in Bertiniano Cod. reperit Modius olim noster, *continuata est*, non dixerim ineptum. *Continuari* enim est sequi, comitari.

P. 196. *Quantum libet oderint hostes, dum perhorrescāt*) Manifesta imitatio illius ex veteri tragœdia a Cicerone relati; *Oderint dum metuant.* Tyrannica vox, si de subditis ita loquatur, qui præest: tolerabilis, si de hostibus dicatur.

P. 197. *Imp. inuicte*) Sic aliquoties 1. Paneg. seq. *Cæsar inuicte.* Vt itior superlatius, *Inuictissime Imperator.* Glossar. vet. *Inuictissimus* *καλλίστος*. Ortum epitheton ab acclamationibus faustis: *Τὸν καλλίστον* &c.

P. 204. *Dis immortalib. ferre quæ moueras*) Leg. *uo ueras*

P. 205. *Huius ciuitatis antiqua nobilitas & quondam fraterno pop. nomine gloriata*) Hæc intelliges ex ijs quæ sunt in Grat. act. Eumenij s. p. 180. *Quænam igitur gens toto orbe terrarum in amore Rom. nominis Aeduis se postulet anteponi? qui primi omnium inter illas immanes & barbaras Gallie gentes plurimis senatusconsultis fratres P. R. appellati sunt, &c. soli & consanguinitatis nomine gloriati &c.*

10. EX EVMENII PANEGYR. AD
Constantinum Cæs.

P. 217. *Victoria omnium quidem, quos adortus fueris hostium*) Leg & disting. *omnium, quos quidem ador. fueris, host.*

11. EX MAMERTINI GRAT. ACT.
ad Iulianum A.

P. 225. *In medio Illyrici sinus improuisus apparuit*) *Molius, sinu.*

P. 226. *Qui pro operationem illam contemplabitur, nihil legisse prater viam Imperatorem putabit*) *Malim, nihil legisse, an, legisse viam dixit?*

P. 228. *Quin etiam prandiorum*) De luxu Rom. Asiatico omnia, etiam annum perueriente, locus est huic planè geminus, & vberior quidē in Lat. Pacati Drep. Panegy. j. p. 256. Quod autē hic ait de sanctionibus populi Romani, intelligit leges sumptuarias, quæ ex Macrobij Saturnalib. & aliunde notissimæ sunt, utinā & morib. nostris vsurpatæ?

P. 232. *Tutò apud te omnia animi operta reserabo*) Ita legendum potius, quàm ut vulgò, præter auctoritates librorum vct., vel hoc argumenti satis esse poterat, quod statim pag. prox. subiicit: *omnia pectoris arcana vacuabo.*

P. 234. *Eum assiduus obsequijs emerebantur*) Fort. leg. *demerebantur.*

Ibid. *Itaq; nullū iam erat bonarū artium studiū*) Nota insignē locum de causis, ex quib. rectorum studiorū interitus oriri solet: & confer Dialogum Quintiliani de causis corruptæ eloquentiæ, qui vulgo Tacito adscribitur: confer item Petronium Arbicrum initio Satyrici.

P. 236. *Ecquis Deus*) alij, *Nec quis D. Ego malim, Num quis D.* P. 237

P. 237. *Non spica triticea*) Caue accipias singulari numero, propter insequentibus plurales; *non viles auarum ramos*. *Spicum* autem neutro genere dixit imitatione Varronis, cuius hæc est nobilis sententia allegoriæ recta inuolucro; *Neq; in bona segete nullum est spicum nequam, neque in mala non aliquod bonum*. Scilicet Mamertinum nonnumquam amare archaismos: ut p. 234. *sordidissimum quemq; & improbissimum adulabant*. Et ibid. paulò ante; *mulierculas exambibant*. Quo verbo præ ceteris libenter utitur Cyprianus, & p. 236. *Multo multoq;*. Quod addendum illis suprà notatis, *longius longiusq;: propius propiusq;: nimium nimiumq; &c.*

P. 238. *Subita & fortunata benevolentia*) Fort. leg. *fortuita*.

P. 239. *Nam quem in animo esse suspicatum audiui?*) Puto verum esse, *num quem inania, &c.* errore ex compendio scripturæ nato *inania*.

P. 240. *Et cuius armis vitam impugnatam*) Leg. *vitam suam imp.*

12. EX LAT. PACATI DREP. PAnegyr. ad Theodos. A.

P. 245. *Quasi parum habeam timere quod vides, accersò* (vel. *requiro*, vel. *circumspicio*) *quod timeam*) Ita hæc legendæ esse sensus dicitur. Certè verbum aliquod in vulg. edit. deest.

P. 245. *Audite hoc publici parricide, qui oblata fide dominorum (sceptra)* Cum in duob. libris fuerit, *cede*, non *fide*, legerim libens, *oblata cede*.

P. 255. *Alienis (vel aliorum) tuis corrigendis curam abieciisti*) Leg. *adieciisti*.

P. 260. *Cum plures efficere honoribus velles, quam bonorum loca admitterent*) Leg. *honorum loca* sic s. p. 226. *semel atq; iterum honorum in bonorum deprauatum fuisse repetas*.

267. *Exercendis inuigilabat metallis*) Quædam editt. *exerendis*. unde faciebat Goldastus noster, *egrendis*. quoniam sequitur; *Nec è terrenis specubus egestum, sed e ceruicibus iugulisq; casorum esset effosum*. Malebam ego; *eruendis*. propter id quod mox sequitur; *aurum quod scrutator Callicus eruisset*.

P. 280. *Quod aliter non potuisset allicere militum societates, nisi se auctoramenti tui sinxisset auctorem*.) Puto verum esse; *allicere mil. societatem, nisi se auctoramenti sui sinx. auct.* Et hoc verius, quod eidem Goldasto nostro idem visum fuisse video.

Ibid. *Sed bene est quod non omnia potes. Tui te vindicant & inuitum*) Planè ad eandem faciem dixit Eumenius Paneg. ad Constantinum A. p. 204. *Sed (ignosce dicto) non omnia potes. Di te vindicant & inuitum*. Ex qua collatione utriusque loci quis non videt hoc loco legendum esse, *Di te vind.* non autem, *Tui te &c.*

P. 281. *Quisquis aurum gemmasq; priuatis pedibus optabit*) Malim, *aptabit*.

F I N I S.

O M I S S A.

P Ag. 26. lin. 19. post censuimus, adde: Sed hoc discrimē subtilius est, quàm verius. & vetus Ecclesia non agnovit. vnde Athenasius in Symbolo; *Vnamquamq. personam & Deum & Dominum confiteri Christiana veritate compellimur.* ad quæ verba Anonymus, sed vetus Interpres, notat; *Quia si me interrogaueris, quid sit Pater, quid sit Filius? ego dicam, Deus & Dominus. & si dicas, quid est Spiritus sanctus? ego dicam, Deus & Dominus. & in his tribus personis non tres Deos, nec tres Dominos; sed unum Deum & unū Dominum confiteor.*

Pag. 30. lin. 27. dispunge tres seqq. lineas, illarumq. in locum ista hæc suffice: ex lege Iuliæ seu potius cōstitutione Alexandri Imp. gladio vindice, l. ix. C. ad L. Iul. de adult. præterquàm illa verba; *si quocumq. modo pœnam capitalem euaserit*, à Treboniano adiecta mecum existimes; quia Imp. Iustinianus non obscure ad Constantinum auctorem refert, Christianorum principum primum, & qui est primus religionis feruor, legis diuinæ exactum observatorem, Nou. cxxxiv. cap. x. vbi ait; *Si quando adulterij crimen probetur, iubemus illas pœnas peccantibus inferri, quas Constantinus diuæ memoriæ disposuit.* disposuit autem in l. xxx. in fi. C. ad L. Iul. de adult. quam tamen in adultera temperavit Iustinianus d. Nou. cxxxiv. & apud Harmenopulum l. vi. c. ii. quum prius eam recepisset sine

discrimine, §. iv. Instit. de publ. iud. Quia in re aut vehemē-
ter animi fallor, aut Theodore suæ persuadenti indulgit
Imperator, cui præter æquum, & ad invidiam vsq. gene-
ris humani, addictior fuit. nec in rationem venire po-
test sexus fragilitas: nisi si eadem ratione furti, homici-
dij, parricidij, veneficij, pariumq. scelerum gratiam fieri
feminino sexui postularit. quibus maleficijs non est
inferius adulterium, quo religio Christiana contemni-
tur, fœdus coniugij violatur, pax domestica tollitur, cor-
pus nuptiale dissecatur, in nomen & familiam peregri-
nus intruditur, alienus heres annascitur, ^{et pater} paterna ra-
pitur, deniq. , facto publicato, fama & existimatio mari-
ti læditur. Ideò rectè, iustè, ac piè Constantinus legis di-
uinæ poenam in vtrumq. sexum confirmavit. nec est vt
quis sententiam illam l. xxx. adfutam a Treboniano ar-
bitretur, quòd non legatur in Cod. Theodos. Nam & a-
lia ab Aniano omissa sunt, & observatur hæc poena ante
Iustinianum pridem. Hieronymus &c.

Pag. 37. lin. 7. post Interpreti, adde; In constitut. Frideri-
ci I. De pace tenend. §. 1. *Si clericus de pace violat a pulsatus
fuerit, id est notatus & proscriptus fuerit.* etiam Patribus.
exempla obuia sunt in lure Canonico, & apud Sidonium
Apollin. l. iv. epist. vi. Thietholfus Episcopus de Vet.
ac Noui testam. instruet:

Voce Naum pulsat constanti sanguinis urbem.

Lin. vlt. post Trebellian. adde: Anneus Boetius de mo-
ribus ex Seneca; *Tu primum exhibe te bonum, & sic quare
alterum similem tui.*

Pag. 72. lin. 1. post. DCIV. adde: Artus Rex Britanno-
rum, *Arturus* Galfredo Monumentensi & ceteris. The-
gan. &c.

Pag. 75. lin. xi. post in annis, adde: Drepanius Florus de
Cereo Pasch. — *Vertentur mensibus anni.*

Pag. 78. lin. 25. ante *Ite nunc*, adde. Clemens Roman.
constit. Apostol. l. vii. c. xlvii. *De impijs, etsi omnes mundi
facultates dares pauperibus, tamen nihil eis prodesse. nam
eui vino infensus erat Deus, certè ei dein mortuo est iratus.
non est enim iniustitia apud Deum.* *Ite nunc* &c.

Pag. 79. lin. 9. post circumfluit, adde: Drepan. Florus
De cereo Pasch:

Vestibus innumeris tereti circumflua gyro.

Pag. 81. lin. 13. pro illis verbis, Amœnus Enchiridio.
scribe: Prudentius Dypticho, quod vulgò nescio cui A-
mœno adscribunt;

Aestimât accipiens viua, & terrena refutans.

Vbi Iſo Magister, *Refutans, respuens.* Auctor &c.

Pag. 105. lin. 20. ante Petrus, prænecte: Gracilis Pro-
ba coniugi;

Perpetuas sine fine domos mors incolit atra.

Petrus Diac. &c.

Pag. 116. lin. 8. scribe: Hilarius Pictaviensis lib. iv. de
Trinit: *Intellegentia dictorum ex causâ sumenda est dicen-
tis. h. e. scopo & intentione.* citant Gregorius IX. seu
potius Raymundus Capellanus Decretal. l. v. tit. xL. de
V. S. cap. vi. & Nicolaus Lyran. comment. ad cap. xviii.
Deuter. Scholastici &c.

Pag. 117. lin. 17. pro illis verbis, *In theatrum* Guntherus

arg. lib. viii. scribe: ita enim MS. noster. pro quo Fabricius substituit, *sanctissime*: nimirum cā fide, quā plurima Christianorum Poetarum loca euulgauit. Simili licentiā Gutherus vsus est, siue is Celtes fuerit, in *theatrum*, argum. libri viii.

Pag. 124. lin. 16. ante Columbanus, præpone: Thie-
tholfus Episcopus de Vet. ac Noui testam. instruct:

Quatuor æquè tribus probris regna increpat Amos.
Columb. &c.

Pag. 131. lin. 17. pro, Delriana non est ἡθινός, scribe: Ad
eam notam loquitur Iohannes Euangelista cap. iv. *Qui*
adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Græcè,
ἐν ἀληθείᾳ, i. e. ἀληθῶς. Delrianus verus non est ἡθινός, & ve-
ritate falsus.

Pag. 152. lin. 6. post Esaia xL. adde: *Plana via*, Germanis
pan weg, ablatione τῆς λ. & *planare*, *panen*.

Lin. 24. post transire, adice: Sic Græci dicunt, διέρχουσαν
τὸν βίον, qua phrasi utitur Plato lib. ii. de Repub. Et Gre-
gorius Nazianz. in odis;

μάτῳ βίον παρῆλθον,
εἰπὼς μάτῳ παρῆλθε.

Pag. 226. lin. 7. ante afflixuosa, ponenda hæc emenda-
tio, quæ omissa fuit. *Exceptis utilitatibus ac necessarijs*)
Omninò scribendum, *utilibus*. Vult monachos aut filere
prorsus, aut de rebus tantum utilibus ac necessarijs ser-
mones cædere.

Pag. 240. lin. 13. ante Qui diripientes, ponenda hæc
notatio. *Cum videris totum corpus intumescere*) An de-
functorum cadauera intumescunt? imò verò detume-
scunt,

scunt, amissis scilicet animâ & spiritu. an legend. *intabescere* ? ita videtur ex Vet. Inscriptione Miellæ adulteræ;

*Eiectum furtim exsequiis bustoque carentem
Tristis in ignota condidit hospes humo.*

Tabueram intestata diu—————

Pag. 246. lin. 19. post ad Lucil. adde. Et apud Petronium Eucolpios naufragaturus: *Si nihil aliud, certe diutius, inquit, iuncta nos mors feret.*

Pag. 348. lin. 2. quæ de VVilleramo scripsi, delenda sunt. Nam Trithemius auctor est, eum *sub Henrico III. anno Domini c13. LXX.* claruisse. Ei succidaneos dabis Keronem ac Iohannem, orationisq. telam ita ordinabis atq. duces. æui posterioris sunt. *Iohannes Episcopus Constantiensis*, D. Galli doctoris sui, quæ hodieq. exstat, orationē ex Latino in Germanicum sermonem contulit, & ad populum fecit à D. N. c13. præter propter anno, vt Hartmottus & Notkerus memoriæ prodiderunt. *Kero Monachus Alamannus* Symbolum Apostolicum & Orationem Dominicam circa eadem tempora interpretatus est sermone vernaculo. quem libellum in bibliotheca D. Magni apud Gallopolitanos vidimus. *Rabanus Maurus, Otfridus VVissemburgensis, VValafridus Strabo, Folcuinus Abbas*, vt alios nunc ponam ad compendium, nonne abhinc 1300. annos scriptis suis Germaniam illustrarunt? Igitur explosione &c.

Pag. 364. lin. 21. appone ista. propriè *thegan*, ἀπὸ τῆς *thege*, fide, quam illis præstant, quibus assistunt, quo nomine *fideles* dicti vasalli & quicumq. principum ministri. vnde & verbum *thegen*, fideliter seruire, seruiendo benè mereri.

ita capio locum VVillerami, quem aliter exposuit Glossator, cap. III. *VVaz Wirtbet auor unfer armon, Wirtbie so gethigan niet ne syn, thaz uns plenitudo dierum, id est, consummatio bonorum operum, &c. so muga commendare. id est, qui non tam fideliter seruiuimus, qui non meruimus, a qua explanatione est Otfridus &c.*

Pag. 366. lin. 4. post Lipsius, adde, *VVighuis VVillera* mo, quod Franco Gallis *forteressse*, arx munita. *Küne &c.*

I in. II. post interpretatione, adde. Eduuardo Regi Anglorum, ei qui vulgo Confessor, *Cyning*. verba sunt in Charta, qua Randulpho Peperking concedit centuriā Dauncingensem;

Iche Eduuarde Cyning

Haue yeouen of my forest the Keping.

Ab eadem &c.

Pag. 367. lin. 9. post *euna*, adde. pro lege vsurpauit VVilleram⁹ in Cant. Cantic. cap. I. *VVir ne willon niet vergezzen, thaz thiu genatho dines euangelij suozet is, than thiu austeritas theroeuno.* quo significatu in translatione Speculi Saxonici, eiusv^e Interprete Rebkau & ipse notauit, & apud Rudolphum Monachum extare in Vita Christi annotauit Glossator VVillerami. Interpres Reg. &c.

Pag. 373. lin. 22. post *vellus*, adde. aut *vel* scriptum est *αὐτὶ τῆ φελ*, ab Latino *pellis*. Nam mos ille fuit maioribus, vt P. Latinorum Græcorumv^e mutarent in PH. & hoc porro in F. vel V. exempli gratia: *πῶς, fūs*: *πὸντε, sinfe*: pullus, *fulin*: pugnus, *fust*: piscis *fisch*: planus, *flach*: pannus, *fan*: vnde *bannum* pro vexillo: *pulex, flob*: probus, *fromb*: primo.

primo, *frio*: porcellus, *forle*, &c. interdum in P F., vt piper, *pfesser*: perficum, *pfersich*: papa, *pfaf*: palus, *pfal*: palatium, *pfalz*: pignus, *pfand*: parrochia, *pfarr*: pauo, *pfaw*: pilus, *pfil*: pila, *pfiler*: pistor, *pfister*: plantare, *pflantzen*: plasma, *pflaster*: plateare, *pflasteren*: prunum, *pflumen*: postis, *pfoft*: pondo, *pfond*: palus, *pfal*: pluma, *pflum*: pentecoste, *pfingsten*: pinna, *psinnen*, &c.

Pag. 390. lin. 23. post Flaccius, adde. VVilleramo *iewiht*, aliquid, pro *iewiht*, nisi mendum subsit librarij. *ιωγιωρ αωξητιωρ. Niwibt* &c.

Pag. 396. lin. 9. post arcana tua, adde. VVilleramo *doychne*, in Cant. Cantic. cap. 1. *Ande ophenont himothe doychne therogeschriphte*: id est, & aperiunt ei arcana scripturæ. quæ verba non cepit Glossator. Herzoge &c.

Pag. 404. lin. 19. post *gestriket*, adde. Quod quomodo apte commodeq. fieret, docebant illi, qui iuuentutem instituebant in arte equestri. nec enim sine præceptis, proprio, quod dici solet, Marte consequiebantur, non magis quàm cetera artis militaris. tradit apertè Eschelbach part. II. Heldenbuch, vbi de principum informatione;

Ir helm rehte binden

Lert man die iungen man

Ab illis autem loris diuersa &c.

Pag. 423. lin. 16. post *garde bras*, adde. VVilleramo *lineberga* velum est lineum coloribus tinctum, quod etiamnum ante fenestras extendimus, vt diei radios sustineat aut calorem Solis, vel abarceat conspectum vicinorum ac transeuntium. veriùs ergo à tutando deduxisset Glossator.

Pag.

Pag. 428. lin. 8. expungenda sunt quæ ex Ecken Vs. vart attulimus, proq. illis adscribendum: *Ane mail*, sine peccato. itaq. Winsbekio *der sünde meil*, sunt peccati sordes, quo modo Prudentius loquitur Diptycho;

Tinxit & innocuum maculis sordentibus Adam.

vbi Iso Magister in Gloss. *maculis, peccatis*. qua significatione multum reperitur apud Patres. Hinc *meilen*, macul. &c.

Pag. 438. lin. 20. post *mansuum*, adde. Notkerus Balbulus de Vita & gestis Karoli M. lib. II. *De singulis hobis regalium possessionum singulos denarios reddere compulsæ est*. ita enim legendum esse censeo, vbi perperam & ἀσυνάρτητος euulgatum *nobis*, hautscio vitione exemplaris Canisiani, an operarum. Walther &c.

Pag. 449. lin. 2. post Georg. adde. An inde *heid* dictus gramine floribus nitens campus? certè *keider* nobis est clarum, coruscum, resplendens.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

*V*a premisimus, à manu ipsius auctoris sunt. Is enim, cum opus hoc, quod in summis maximisq. suis occupationibus festinauerat potius quam maturauerat, paululum otij nactus repetiisset, multa vidit abs se prætermissa, quæ tùm demum in memoriam redierunt: quædam aliter in præcipitatione dictata, quàm vellet. igitur & illa adiecit, & hæc castigauit, misit autem ad

OMISSA.

tem ad D. Schobingerum : is porro ad me : sed nimis sero,
 & cum iam liber ad metam curreret. Quare consilio &
 auctoritate D. Schobingeri, quæ suis locis data non sunt, in
 has pagellas conieci. ea tu, Lector beneuole, nullo negotio
 in loca sua conferes, Deumq. precaberis mecum, ut auctor
 ri porro quoq. det atq. concedat, ut quæ in tui Reiq. publicæ
 cæ emolumentum auspiciatus est, valens ac otiosus perficer
 re possit. Quæ sequuntur errata & menda sunt nostræ
 officinæ, quæ ut emendares, apposui. Vale.

COMMISSA OPERARVM
 ET OMISSA.

Pag. 8. lin. 16. scribe, infatigatus. lin. 17. matutinus.
 lin. 24. fluctus.

Pag. 14. lin. 3. scribe subiaceant. pag. 20. lin. 27. Valerianus.

Pag. 21. lin. 16. raptus est ad. lin. 20. euenit. antea enim
 corporibus tantum imper. lin. 22. vernum.

Pag. 25. lin. 17. sc. Deo. lin. 19. Hæ voc.

Pag. 27. lin. 24. scribe rarus.

Pag. 29. lin. 20. אדם ל. אנוש lin. 21. LI. Anima, homo.

Pag. 30. lin. 2. leu. refr. lin. 10. πότε. pag. 31. li. 23. monete.

Pag. 34. lin. 10. ἐπαροχύνεσθαι.

Pag. 36. lin. 1. barbariei. lin. 12. ius fasq.

Pag. 37. lin. 1. quos numq. lin. 3. κατὰ τὴν φύσιν.

Pag. 38. li. 22. iocus. pag. 39. lin. 12. noxia, nocentia, noxa.

Pag. 63. lin. 8. alio. pag. 66. lin. 169. corripere est m. n. q.

P. am.

Qq.

Pag.

- Pag. 73. lin. 25. excerptus. Pag. 74. lin. 17. ni.
 Pag. 76. lin. 4. *perpetuasint Maxime.*
 Pag. 77. lin. 8. incompof. lin. 10. *erud. tuis.*
 Pag. 78. lin. 7. *καλῶ, προσήκοντος λόγῳ* eleg.
 Pag. 79. lin. 29. *βασανίσει* pag. 83. lin. 9. *secum, agitat se.*
 Pag. 88. lin. 17. *suggestionem.* pag. 90. lin. 7. *populauit.*
 Pag. 92. lin. 5. *gremium per.* lin. 12. Porphyrio.
 Pag. 95. lin. 20. scabricie.
 Pag. 96. lin. 2. continuo lib. li. 6. *Inclitavat.* li. 8. Adeū-
 dus Martianus Capella, Censorinus, Ter. li. 24. *συνεμπ.*
 Pag. 97. lin. 25. *finem.* Græcis, *ἐς τέλος*, qua phrasi sæpè
 Theodorus Prodromus & Nicephorus Xāthopulus in
 carmine vtuntur.
 Pag. 98. lin. 16. *ἐνελδ'.* pag. 101. lin. 15. *ῥωποιοιθησόντα.*
 Pag. 104. lin. 27. Proban' tibi. pag. 106. lin. 9. preces,
εὐχαί. Xy. lin. 24. *Corporis exs.* Pag. 107. lin. 9. *σπατάλα.*
 Pag. 109. lin. 20. omiffa sunt, quæadijcienda: cā pompâ
 Elias Thesbites triumphans, *curru igneo igneisq. equis cælū*
ascendit, IV. Reg. II. Fuit enim mos Romanorum, vt qui
 triumphabant, quatuor equis albis veherentur, curru in-
 aurato, capite lauris coronato, præeunte senatu, Capito-
 lium adscenderent ad Iouis OPT. MAX.
 Pag. 114. lin. 7. *nemo.* Græcis *ἄτις* p. 115. li. 28. *paradigmata.*
 Pag. 116. lin. 2. insigniuit. lin. 14. dicti.
 Pag. 117. lin. 9. *leuiter.* lin. 25. quod tempus vim?
 Pag. 120. lin. 23. (*vōas*) pag. 122. lin. 17. *καρπῶ.* pag. 123.
 lin. 15. Columbano.
 Pag. 124. lin. 1. Græcus. pag. 125. lin. 11. *lata.* li. 24. Armor.
 Pag. 130. lin. 2. principemve scel. lin. 16. *agenda.*

O M I S S A.

Pag. 132. lin. 7. *κατ' ἐπ.* pag. 135. li. 16. superstitiosè; verè
non fictè.

Pag. 138. lin. 15. fortean. pag. 139. lin. 15. cup.

Pag. 143. lin. 8. cottidie. pag. 144. lin. 19. dissola.

Pag. 154. lin. 12. Moribus ex Seneca; *Mul.*

Pag. 155. lin. 9. *lupor.* lin. 12. *creator.* li. 28. Et sic legend.
apud Vincentium Lirinens. pag. 156. lin. 2. *oras.*

Pag. 157. lin. 18. fidem MS. nōstri.

Pag. 161. lin. 4. *Eystad.* pag. 168. lin. 4. accipit.

Pag. 183. lin. 8. regnum. lin. 23. excelsam. pag. 197. lin. 3.
diuitem.

Pag. 229. lin. 21. *fabianam.*

Pag. 232. lin. 7. itinerantibus, mon. lin. 9. *paximacium.*
lin. 18. *Laib.* pag. 237. lin. 12. è patr.

Pag. 239. lin. 27. *πλάσματος, πάντων δ' ἐς.*

pag. 241. lin. 22. eodem an. pag. 242. lin. 13. *ἐτοίμ.*

pag. 250. lin. 5. *ὀξύθυμ.* li. 11. *donā.* pa. 253. lin. 5. Theognis.

pag. 260. lin. 9. in Hispaniam à Su. lin. 11. à Franc.

pag. 334. lin. 20. *Verber.*

pag. 339. lin. 1. *Es werd.* pag. 339. li. 13. *füre.* li. 21. *ich ingesf.*

pag. 347. lin. 2. *Eckio* siue (vt quibusdam placet) *Eccone.*

Alfato, de Eckardo, de Ernesto &c.

pag. 352. lin. 12. Iacobum. lin. 16. suo Henrico ded.

pag. 357. lin. 22. *ὄδρος.* pag. 371. lin. 12. qui à part.

pag. 380. lin. 13. Capetus. lin. 24. A chort. lin. vlt. *une-*
guuorfin.

pag. 381. lin. 4. aliud est, atq. corbitare.

pag. 383. lin. 3. 6. 40. *Ouch.* lin. 5. verba sunt transposita, &
integra sententia omissa. Repone sic; receperat. In hi-
storia Parciualis.

Vilenie est datrui guaber
 Et de promettre sans doner:
 Prodom ne se doit antremetre.
 De rien nule a autrui prometre,
 Et doner ne li puiſe & voille &c.

Walther &c. post lin. 15. & illa verba *doch das* &c.
 pone verba lineæ 5. ista: Sententia thematij huius per-
 obscura quidem est, sed mens &c.

Pag. 395. lin. 16. anulus, ad. Pa. 398. li. 12. mens est; si.

Pag. 409. lin. 5. *τετρανέφ* pag. 416. lin. 9. Domini, Friherren,
 qui.

Pag. 417. lin. 24. errat. pag. 438. lin. 4. *Hasumuuang*.

Pag. 449. lin. 4. *αδελφς*. lin. 23. pygmæorum.

Pag. 451. lin. 22. *Denspot*.

Pag. 457. lin. 9. §. 35. *VVie*. lin. 19. *Erbſchaft*.

Pag. 458. li. 4. peiorem esse. li. 12. summis sumus negot.

Pag. 463. lin. vl. æquali & am.

Pag. 470. lin. 2. *contingas*.

Pag. 472. lin. vl. post, *proprium*, adde coniecturam, quæ
 prætermiſſa fuit. Ibid. *Quanto enim magis arduum*
est alios prestare, quam se) Post, *prestare*, videtur deesse,
bonos. mox enim sequitur, optimus. Ibid. &c.

Pag. 474. lin. 7. sibi respond. lin. 26. Restaurand.

Pag. 478. lin. 19. *constr. omnium vit*.

Pag. 477. lin. 2. *quer*. lin. 12. *votum geramus, quam*.

Pag. 479. lin. 26. *Pop. Rom. nomine*.

Pag. 481. lin. 2. *vuarum*. lin. 26. scribe, P. 254.

Pag. 482. lin. 3. *afficere*.

INDEX.

מסכת שבת פ"ד הל' א' ע"ב
מסכת שבת פ"ד הל' א' ע"ב
מסכת שבת פ"ד הל' א' ע"ב
מסכת שבת פ"ד הל' א' ע"ב
מסכת שבת פ"ד הל' א' ע"ב
מסכת שבת פ"ד הל' א' ע"ב
מסכת שבת פ"ד הל' א' ע"ב
מסכת שבת פ"ד הל' א' ע"ב
מסכת שבת פ"ד הל' א' ע"ב
מסכת שבת פ"ד הל' א' ע"ב

Vocum Ebræarum.

אדם. 29.	אדם. 29.
אם לו. 32.	אם לו. 32.
אנוש. 29.	אנוש. 29.
ב. 238.	ב. 238.
בור. 417.	בור. 417.
היב. 35.	היב. 35.
בעיר. 417.	בעיר. 417.
בער. 417.	בער. 417.
בר. 28. 415. 417.	בר. 28. 415. 417.
ברר. 415.	ברר. 415.
י. 24.	י. 24.
יהוה. 25. 90.	יהוה. 25. 90.
יונה. 71.	יונה. 71.
מאזנים. 123.	מאזנים. 123.
משל. 116.	משל. 116.
נפש. 29.	נפש. 29.
פרע. 415.	פרע. 415.
שגיא. 418.	שגיא. 418.
שר. 421.	שר. 421.

INDEX.

Vocum Græcarum.

ἀδός. 83.	εἶναι. 119.
αἶμα. 29.	εἰς, causativa. 238.
ἀλλά, pro εἰμή. 32.	εἰτα. 37.
ἀποφθέγματος. 78.	ἐν, causativa. 238. privativa. 415.
ἀρετή. 119.	ἐργα λισωῶν. 240.
γάλα. 87.	ἐρῖς. 394.
γασφρακίον. 87.	ἐχίς. 357.
γνώμαι. 77. 78.	Ζεύς πατήρ, χρυσόρεος, ὀμβρεος.
δανύλιος. 395.	ἕτοις. 91.
δανάη. 94.	ἡμῖν. 28.
δέ pro γάρ. 26.	ἡγόν. 137.
δίσκοις ἐπὶ τοῖς. 96.	ἰόβις. 90.
δίσκος αἶψος. 230. 231.	καθηνύτης. 126. 127.
δουεῖσθαι. 113.	λεξέος. 28.
ἐνδιεῖν. 29.	Λυσιόστυς. 421.
εἰμή. 32.	μάλα. 229.

INDEX

ἄλλοι cum comparativo. 242.	πόσοι. 33.
ἄλλοι πάντων. 115.	ράνος. 37.
μελίγαλτον θανάσιμον. 155.	σφαργανῆσθαι. 37.
μελίτηρ. 241.	σάτης. 123.
μελίτιστα. 94.	συγχύεσθαι. 34.
μόντοι subaudiunt. 27.	συμβολία. 25.
μύθος. 397.	συνεργῆρ. 25.
Ναῦλον. 94.	τάματα βοῶν. 34.
ὁ excellentiam notat. 33. 34.	Σώρα. 421.
ὀβολός. 94.	τοσούτοι. 33.
ὀθυμπίας. 98.	ἴθλος καὶ παιδίκα. 241.
ὄμβροι. 91.	ἴδρος. 357.
ὄτως. 37.	ἴλη. 25.
παζαμάς. 230.	ἵποθῆναι. 78.
παράδειγμα. 115.	φάν. 88.
παροιμία. 78.	φράσμα. 135.
πενταήμερος ἑορτή. 98.	χοριαμβικὸν πεντημερές. 96.
πεντασύλλαβον. 96.	χρύσειον λιῶας. 89.
περιτρά. 71.	χρυσόμαλλος λιῶς. 89.

INDEX.

Rerum, & Vocum Latinarum.

A.	Accusare. 126
A desinentia nomina fe-	Adelbero, Adelbertus. 417
minina ab accusati-	Adelingi. 433
uis Græcis. 123, 124	Adiectiva neutra cum geni-
Accidiosus. 241	tivis substantivorum. 238
Acheron ater. 83	Adonium carmen. 96
Achilles. 93. eius fabula.	Adorare. 29
377.	Aduertere, Aduersio. 37
Aciosus. 241	Adultery pœna. 30
Actio morte reorum extin-	Aduocatus. 360
guitur. 32	Aegyptius, pro Aethiope.
Actina pro passivis. 120	422.

Aenigma.

I N D E X

<i>Ænigmata.</i>	251	<i>Anima,</i>	29
<i>Æstus.</i>	86	<i>Anteuideré,</i>	132
<i>Æthera. Æthra.</i>	123	<i>Apicius gula artifex,</i>	230
<i>Æfecta.</i>	250	<i>Appositionis exempla,</i>	126
<i>Æffluxus.</i>	226	<i>Aptus,</i>	113
<i>Æffluxuosus.</i>	226	<i>Ax.</i>	428
<i>Ægoscere & Cognoscere.</i>	36	<i>Aqua, concisè pro aqua &</i>	
<i>Alexandrinus, pro Athiope.</i>		<i>ignis interdictione,</i>	428
422.		<i>Aqua nimius potus Mona-</i>	
<i>Albis vestib. vñ ditiores.</i>	339	<i>chis vitandus.</i>	229
<i>Aliquantì.</i>	33	<i>Aqua crapula,</i>	229
<i>Alio, pro alij.</i>	123	<i>Arculus,</i>	376
<i>Aloe lignum.</i>	362	<i>Arma ferendi ius quomodo</i>	
<i>Alternare vices.</i>	84, 85	<i>conferatur,</i>	420
<i>Amicus monendus, non de-</i>		<i>Arturus Britannorum Rex</i>	
<i>serendus,</i>	133	<i>linguam Germanicam ex-</i>	
<i>Amicus nouus, vinum no-</i>		<i>coluit,</i>	265
<i>uum,</i>	131	<i>Artus inertes,</i>	80
<i>Amicus secretò admonendus,</i>		<i>Ascire, Ascitus,</i>	152
246		<i>Athera,</i>	229
<i>Amici parantur placidis</i>		<i>Atque,</i>	126, 131, 132
<i>verbis,</i>	128	<i>Auaritia sacerdotù & mo-</i>	
<i>Amicitie parenda & seruã-</i>		<i>nachorum,</i>	94, 95
<i>da difficultas,</i>	116	<i>Auctum,</i>	28
<i>Ammonitiones,</i>	237	<i>Aulicorum Germanicorum</i>	
<i>Amor,</i>	454	<i>triplex exercitum,</i>	269
<i>Amphartys,</i>	384	<i>Aurea pellis,</i>	89
<i>Amphiararus,</i>	93	<i>Aurum igni, virtus miseria</i>	
<i>Amphibolia exemplum,</i>	114	<i>probat,</i>	134
<i>Angli linguam Germanicam</i>		<i>Autem, i.e. que, & enim,</i>	26
<i>à Saxonibus acceperunt,</i>	260	<i>Bacchus</i>	

INDEX.

B.		<i>Prunichildis Regina.</i>	99
B	<i>Acchus vini & chorearū</i>	<i>Buccella, Buccellatū.</i>	231, 232
	<i>Deus.</i>	C.	
	<i>Bannum, bannire.</i>	C	<i>non aspirabant veteres</i>
	<i>Bannum Pontificis.</i>		<i>Germani.</i>
	426. <i>Imperij.</i>		354
	<i>Barones.</i>		83
	416, 47, 418		<i>Cabiare.</i>
	<i>Barfcalcus.</i>		82, 83
	418		<i>Cabo, Caballus.</i>
	<i>Basilius Episcopus.</i>		227, 228
	236		<i>Cane tempus.</i>
	<i>Basilius M. & eius opera.</i>		357
	237.		<i>Calciatrappæ.</i>
	<i>Beatus.</i>		95
	117		<i>Canon.</i>
	<i>Bedanus.</i>		111
	71		<i>Canticum.</i>
	<i>Belgæ linguam Germanicam</i>		111
	<i>à Saxonibus acceperunt.</i>		<i>Carmen.</i>
	260.		111
	<i>Benefacta non sunt detrectā-</i>		<i>Carolus M. Poeta.</i>
	<i>da.</i>		97. lin-
	131		<i>guam Germanicam exco-</i>
	<i>Beneficium paruum alacri-</i>		<i>luit.</i>
	<i>ter accipiendum.</i>		265, 348. <i>Alexandri</i>
	136		<i>M. & Iul. Caesaris emula-</i>
	<i>Bero.</i>		<i>tor.</i>
	417		348
	<i>Boia.</i>		<i>Casa, Casales, Casali, Casati.</i>
	429		441.
	<i>Boj. populus.</i>		<i>Casabundus.</i>
	429		151
	<i>Bonum.</i>		<i>Casitare.</i>
	23		151
	<i>Bona & mala.</i>		<i>Cassabundus.</i>
	234		151, 152
	<i>Britannorum lingua Germa-</i>		<i>Cassida.</i>
	<i>nica à Saxonibus accepta.</i>		123
	260. <i>eruditio.</i>		<i>Cat hegita.</i>
	74. <i>libri</i>		126
	<i>Latini ab interitu vindi-</i>		<i>Causare.</i>
	<i>cati.</i>		125, 126
	73. <i>ad alias regiones</i>		<i>Celta, i. e. homo heroicus.</i>
	<i>prolati.</i>		366, 380.
	74		<i>Celta Brennus.</i>
			366
			<i>Celtarum è romop.</i>
			366
			<i>Celte regina.</i>
			366
			<i>Celtus.</i>

INDEX

<i>Celtus rex.</i>	366	<i>Climactera.</i>	123
<i>Ceruiburgium.</i>	380	<i>Clodoueus, Clodonicus.</i>	380
<i>Charetis Atheniensis ven-</i>		<i>Clotarius.</i>	380
<i>tositas.</i>	383	<i>Clypeus. 380. à collo sinistro</i>	
<i>Charon. 93. eius portorium.</i>		<i>suspensus. 400. quos &</i>	
<i>93, 94.</i>		<i>qualeis deceat. 398, 399</i>	
<i>Charta.</i>	434	<i>Cogitare.</i>	250
<i>Chartularij.</i>	43	<i>Cogitandi verba de effectu.</i>	
<i>Ceruoburgium.</i>	380		113.
<i>Chlodoueus.</i>	380	<i>Cognoscere & Agnoscere.</i>	36
<i>Chlotarius.</i>	380	<i>Colloquium meretricis.</i>	38
<i>Chorda, Chorditare.</i>	380	<i>Colloquia spurca fugienda.</i>	
<i>Choriambicum carmen.</i>	96		419, 420.
<i>Christus redamat amantes.</i>		<i>Coloni. 441. vel libertini</i>	
<i>135.</i>		<i>vel serui sunt.</i>	441
<i>Christiani veteres gentilium</i>		<i>Columba, pro Columbano. 71</i>	
<i>libros aspernati, cur. 73.</i>		<i>Columba Columbkillus. 70.</i>	
<i>Philosophos morales Chri-</i>		<i>eius scripta.</i>	72
<i>stiani nominis titulo com-</i>		<i>Columba Senonensis.</i>	71
<i>mendarunt.</i>	73	<i>Columbanus. 69. qua pa-</i>	
<i>Chuni, i.e. fortes. 366, 380</i>		<i>trauerit. 70. Burgundia</i>	
<i>Chunorum & vovop.</i>	366	<i>pulsus. 99. anno atatis</i>	
<i>Chunigūdis Imperatrix. 380</i>		<i>nonagesimo scripsit. 98.</i>	
<i>Cimela.</i>	21	<i>eius praeceptor. 71. scri-</i>	
<i>Circumfluus, Circumfluere.</i>		<i>pta. 72. festum. 70. vi-</i>	
<i>79.</i>		<i>ta scriptores.</i>	70
<i>Claudianus Christianus ha-</i>		<i>Commilitari.</i>	241
<i>bitus.</i>	73	<i>Comperpetuus.</i>	75
<i>Clementia felix, mitis, pia.</i>		<i>Condere & Condire.</i>	127
<i>125.</i>		<i>Conditus.</i>	127

R r

Con-

I N D E X.

Confundi 34. *Confusio*. 34.

240.

Congellus Faustus. 71. *eius*
scripta. 72

Conscientia pura. 39

Consilium. 25

Consilio facienda omnia. 15

Consubstantiatio corporis
Christi. 355

Consuescere. 110

Conuertere, Conuersio. 37

Cooperari. 25

Cooperire. 25

Corbitare, Corbitaria. 380.
381.

Cornu. 377

Corpora bouum. 34

Corrigere. 138

Corripere. 138

Cratera. 123

Crescit amor nummi. 81, 82

Crimina morte reorum ex-
stinguuntur. 32

Cucurbitare. 381

Cunnius. 372

Cupido. 76, 454

Curtis, Curtilis, Curtilia.

440.

Curtiles, i. e. coloni. 441

D.

D*aci linguam Germani-*
cam in Normanniam
intulerunt. 260

Damnum. 28

Damnum sentire. 28

Danaë. 90

Danielis Propheta pseudo-
grapha. 354

Da veniam. 76

Defluere. 240

Deridere. 113

Destituit inter utrumq. 33

Desuescere. 110

Detractio. 226, 234

Deus, vide Dominus.

Deus adiuuat bene cæpta.
127.

Dieta. 371, 372

Dieta. 77

Diernus. 254

Dies omnis habendus velut
ultimus. 108

Diespiter. 84

Differre vitam. 154

Diffinire. 111

Dimetrum catalecticum. 96

Disciplina. 23, 24

Dis, i. e. Diues. 80

Dis, vel Ditis, i. e. Pluto. 83

Dis

I N D E X.

<i>Dis niger, ater &c.</i>	83	<i>Eckius.</i>	347
<i>Dis niger, i.e. Charon.</i>	93	<i>Egilanus.</i>	71
<i>Dis pater.</i>	84	<i>Electores septem. 360. yue</i>	
<i>Dis piter.</i>	84, 91	<i>Germani.</i>	361
<i>Ditia, Ditiior, Ditia.</i>	81	<i>Eleemosyna non est male</i>	
<i>D. tis pater, i.e. Charon.</i>	93	<i>partis.</i>	240
<i>Disciplina.</i>	23, 24	<i>Elementorum obœdientia.</i>	
<i>Dissentio.</i>	253		26, 27.
<i>Dissuescere.</i>	111	<i>Engelbero, Engelbertus.</i>	417
<i>Districus, Districio.</i>	28	<i>Epanalepseos exempla.</i>	132
<i>Diuagus.</i>	154	<i>Equestris dignitas quo ritu</i>	
<i>Diurnus.</i>	254	<i>olim collata.</i>	402
<i>Docilis, Docibilis.</i>	79	<i>Equitandi mos apud Germa-</i>	
<i>Dominus & Deus inter se</i>		<i>nos.</i>	405
<i>mutant. 25. eorum diffe-</i>		<i>Equitum priscorum peregri-</i>	
<i>rentia.</i>	26	<i>nationes & periclitationes</i>	
<i>Dorica castra, pubes, lingua.</i>			402.
90.		<i>Equos conscendere sine sta-</i>	
<i>Druides fabularum commē-</i>		<i>pys soliti Germani.</i>	405;
<i>tores.</i>	347		406.
<i>Duci in gyro.</i>	34	<i>Ergo.</i>	248
E.		<i>Eriphyle.</i>	93
<i>E longum. 112. desinentes</i>		<i>Ernestus Bauaria Dux.</i>	347
<i>ablatiui tertiæ declina-</i>		<i>Esse, i.e. viuere.</i>	119, 253
<i>nis producti. 132. desinen-</i>		<i>Ethnicorum libri cur neglecti</i>	
<i>tia aduerbia correpta. 124</i>		<i>à Christianis. 73. eorū sen-</i>	
<i>Ebrietas monachis vitanda.</i>		<i>tētia morales à Christianis</i>	
229.		<i>vindicate. 73. scriptores</i>	
<i>Ecclesiastici serui.</i>	433	<i>morales Christiani habiti.</i>	
<i>Eckardus Alsatus.</i>	347	<i>73. à Britannis vindicati.</i>	
		<i>74. Rr 2. Euche-</i>	

I N D E X.

<i>Eucherius Lugdunens. Epi-</i>		<i>Fides prisca nobilitatis.</i>	384
<i>scopus.</i>	21	<i>Fides sola premium fidei ac-</i>	
<i>Excruciabilis.</i>	79	<i>cipit.</i>	118
<i>Existimare.</i>	113	<i>Fine omni.</i>	97
<i>Exitibilis.</i>	79	<i>Finis edax.</i>	131
<i>Expedit.</i>	116	<i>in Finem.</i>	97
<i>Expete, in loco & Expecta.</i>		<i>Fiscalini serui.</i>	433
246.		<i>Flagella Flagellare.</i>	121
<i>Extimare.</i>	252	<i>Flamma ignis.</i>	88
F.		<i>Flenetnise.</i>	384
<i>Faba, Fabiana.</i>	229	<i>Forma Dei, luporum &c.</i>	255
<i>Falsarius.</i>	31	<i>Formula vite.</i>	155
<i>Falsi pœna.</i>	31, 32	<i>Fragere.</i>	240
<i>Famen.</i>	135	<i>Fragilis memoria.</i>	255
<i>Faria.</i>	136	<i>Franci linguam Germanicam</i>	
<i>Farina aquis mixta.</i>	229	<i>in Galliam intulerunt.</i>	260
<i>Fasq. fidesq.</i>	93	<i>barbarie liberati, & à</i>	
<i>Fascis.</i>	137	<i>quibus.</i>	74
<i>Femina peccati auctrix &</i>		<i>Fria.</i>	454
<i>salutis.</i>	101	<i>Fridericus I. Imp. transub-</i>	
<i>Femina maledica, dolosa, in-</i>		<i>stantionem negavit.</i>	355
<i>fide.</i>	101	<i>Frilingi.</i>	433
<i>Feminarum virtutes & sin-</i>		<i>Frustratus.</i>	253
<i>gularia dona in viros.</i>	397	<i>Fuat. 109. Fuit.</i>	119
398.		<i>Futura pro imperatiuis.</i>	117
<i>Feminas qui honore afficit,</i>		G.	
<i>ab ipsdem honorabitur.</i>	398	<i>Galea loris nexa.</i>	403.
<i>Feritas.</i>	114	<i>in insignibus nobiliu pri-</i>	
<i>Fictum.</i>	279	<i>mum clausa.</i>	403. dein
<i>Fides non temerè habenda.</i>		<i>coronata.</i>	403, 404. cla-
113.			<i>trata.</i>

I N D E X.

trata. 404. veterum
 Francorum pileata. 403
 Galli linguam Germanicam
 à Francis acceperunt. 260
 Gamvredus eques in aula
 Arturi. 401
 Gaza, Gazophylacium. 87
 Germani ab eloquentia ab-
 horruerunt. 345. Physices
 & politices periti. 345,
 346, 347. falsò barbariæ
 & feritatis accusati. 346.
 carminum studiosi. 346.
 historias neglexerunt. 346
 vel fabulis involuerunt.
 347. Latina lingua uti
cæperunt. 347
 Germanorum equitatio. 405
 scuta viminea, nernea.
 377.
 Germanorum Principum di-
 sciplina. 352, 353
 Germanica lingue vetustas
 & celebritas. 259, 260,
 261, 262, 345, 347, 348.
 dignitas & utilitas. 348
 Gerundia in Do. 118. 237.
 Gestuosus. 226
 Gibichus. 346
 Gissa, Giusa. 395

Gladiis certantes hypochon-
 driaca petysse. 410
 Godalricus. 395
 Gotthi linguam Germanicā
 in Italiam & Hispaniam
 intulerunt. 260
 Grauiones. 347
 Guadium. 395
 Guardia. 395
 Guilhelmus. 395
 Gwardenda. 395
 Gwardspenda 395
 Gygis fabula. 449
 Gyri, in Gyro duci. 34

H.

Hasta quadriceps. 409
 quomodo vibranda. 407
 Hastiludiorum usus, laus, de-
 suetudo. 374, 375, 376
 Hectoris corpus. 93
 Heinrichi Impp. hæretici. 393.
 in clericos grassabundi. 394
 Heinricana hæresis. 394
 Helle, Hellepontus. 89
 Heluetij cur sic dicti. 366
 linguam Germanicam à
 Suecis acceperunt. 260
 Herò. 124
 Hereburgium. 380
 Hiltibrandus. 346, 366

I N D E X.

<i>Hilum.</i>	390	<i>Impactus, Impactio.</i>	234
<i>Hispani linguam Germanicam à Sueuis ac Gotthis acceperunt.</i>	260	<i>Impectare.</i>	234
<i>Histrionia mundi.</i>	388	<i>Imperator, Imperium, Imperiosus.</i>	24
<i>Hiufa, Hiufare.</i>	242	<i>Imperatoris eligendi & ponendi potestas penes Germanos.</i>	361
<i>Hlotharius.</i>	380	<i>Imperio parari.</i>	35
<i>Hludouicus.</i>	380	<i>Implere, cum genit.</i>	109
<i>Ioba. 437, 438, 439, 440, 441, 442. ingenua, servilis, tributalis.</i>	418, 442	<i>Improperij verba.</i>	111
<i>Hobgelta.</i>	439	<i>In, i. e. propter. 238. γενητόν. 415. in dare. 107. in veritate, sophia &c.</i>	135
<i>Hofa.</i>	440, 442	<i>Inanis, Inane.</i>	153
<i>Homicidij pœna.</i>	30	<i>In ante.</i>	242
<i>Honestus sermo.</i>	78	<i>Incominus.</i>	242
<i>Hora omnis leto propior.</i>	122	<i>Incoram.</i>	242
<i>Hordeacei panes.</i>	232	<i>Indulgentia.</i>	113
<i>Hugo Capetus.</i>	380	<i>Ineptus sermo.</i>	78
<i>Huni, i. e. fortes.</i>	366, 380	<i>Iners.</i>	80
<i>Hunorum ἑτυμόν.</i>	366	<i>Infidia.</i>	117
<i>Hunigundis virgo.</i>	380	<i>In finem.</i>	97
I.		<i>In finitima loco gerundiorum.</i>	107.
I acobus VI. Anglia atq. Scotia Rex.	352	<i>In foris.</i>	242
<i>lactatio vitanda.</i>	118	<i>Innocuus.</i>	135
<i>Iehoua.</i>	91	<i>In palam.</i>	242
<i>Igitur.</i>	248	<i>Insignia olim propria nobiliū 403. non ita pridem pro-</i>	
<i>ignis flamma.</i>	88	<i>stitui cepta.</i>	403
<i>Ille, excellentiam notat.</i>	33,		<i>In s.</i>
34.			
<i>imbres.</i>	92		

I N D E X

<i>In simul.</i>	242	<i>pro imbre</i> 91. <i>Pluvius.</i> 91.
<i>Instante.</i>	130	<i>niger, Stigius i. e. Plato.</i> 63
<i>Insuescere.</i>	110	<i>Iura legesq.</i> 92
<i>Insulsus.</i>	127	
<i>Insuperhabere.</i>	24	L
<i>Intellegere sermonum.</i>	237	
<i>Interrogare viatores solent.</i>	152.	L <i>Abilis memoria.</i> 256
		<i>Labitur hora, tempus.</i> 75
<i>Interrogationes negant.</i> 110.		79.
<i>affirmant.</i> 110		<i>Lacerta.</i> 157
<i>Inuolumenta.</i> 37		<i>Laica.</i> 356, 357.
<i>Inuolutus pannis.</i> 37		<i>Lancea quadricipites.</i> 409.
<i>Ioci.</i> 111		<i>quomodo vibranda.</i> 407
<i>Iocirifusq.</i> 241		<i>collimanda.</i> 409. <i>gesta-</i>
<i>Iocularium malum.</i> 111		<i>bantur arrecta.</i> 413
<i>Ionas.</i> 71		<i>Lapidei cultri.</i> 432
<i>Ionas.</i> 71		<i>Lapilla.</i> 157
<i>Iosua.</i> 91		<i>Largire.</i> 113
<i>Iouis.</i> 90		<i>Laurinus.</i> 346
<i>Ipse tibi.</i> 252		<i>Lebuinus.</i> 454
<i>Ira, species furoris.</i> 250		<i>Lectiones spiritales, Lectio-</i>
<i>Irreparabile tempus.</i> 98		<i>narius.</i> 242
<i>Isamberto, Isambertus.</i> 417		<i>Leges & iura.</i> 92
<i>Ita, i. e. deinde.</i> 37		<i>Legumina.</i> 229
<i>Iudeus.</i> 91		<i>Leibo maximus, vsualis.</i> 232
<i>Iudicari.</i> 113		<i>Leibunculus maior, minor.</i>
<i>Iudicia Latine quondam à</i>		232.
<i>Germanis habita.</i> 428,		<i>Lewis.</i> 118
429.		
<i>Iupiter in imbrem.</i> 90		<i>Lianuin,</i>

I N D E X

<i>Liadin.</i>	455
<i>Liberalitas propria princi-</i>	
<i>cipum.</i>	381
<i>Liberi, 415, clementer casti-</i>	
<i>gandi.</i>	137
<i>Libertorum opera & condi-</i>	
<i>tio apud Germanos. 434,</i>	
<i>435, 436, 455.</i>	
<i>L. bido, ut venenum est.</i>	115
<i>Liesauyn.</i>	455
<i>Lignum albe.</i>	362
<i>Ligur.</i>	118
<i>Lingua & frenum.</i>	109
<i>Linguis in orbe esse Lxxii.</i>	
<i>369.</i>	
<i>Lotharius.</i>	380
<i>Ludwig.</i>	380
<i>Lumina.</i>	87, 98
<i>Luneta fabula.</i>	448
<i>Lupa, Lupanar, Lupanaria.</i>	
<i>Lupanaris, Lupari.</i>	244
<i>Lustrum.</i>	93

M.

M <i>Agis, cum ablatino.</i>	115
<i>cum comparat.</i>	242
<i>Magistra.</i>	116
<i>Maior, i.e. villicus.</i>	440
<i>Malus, pro Diabolo.</i>	130
<i>Manumissionis sollemnia a-</i>	

<i>pu'd Germanos. 433, 436</i>	
<i>Marscalcus.</i>	409
<i>Marspiter.</i>	91
<i>Marsuppium.</i>	82
<i>Massa.</i>	229
<i>Matronia Arturi Regis.</i>	401
<i>Mithita.</i>	126
<i>Mauri, pro Aethiopibus.</i>	422
<i>Meditari.</i>	241
<i>Meditationes vice litterarū</i>	
<i>fratribus missas à Patri-</i>	
<i>bis.</i>	151
<i>Meditationum liber non est</i>	
<i>neq. Augustini neq. An-</i>	
<i>selmi.</i>	100
<i>Melitari.</i>	241
<i>Memphitides puella.</i>	422
<i>Mens bona.</i>	119
<i>Merita.</i>	241
<i>Mimicus iocus.</i>	35
<i>Minor culpa.</i>	33
<i>Minus, pro magis.</i>	154
<i>Miseratio blanda.</i>	113
<i>Miseri non irridendi.</i>	134
<i>Miserari alicuius.</i>	131
<i>Misereri alicui, super aliquē,</i>	
<i>131.</i>	
<i>Mithrydates XXII, linguas</i>	
<i>calluit.</i>	369
<i>Moderatio.</i>	114
<i>21 de-</i>	

I N D E X

- Modestia.* 114
Monachorum virtus contemnere pecuniam. 95. *meridiatio.* 229. *austeritas in non prandendo.* 227. *ignorantia unde.* 73. *mulierum vitatio.* 240. *avaritia.* 94
Monachis ad pensum panis datus. 232
Monastici ordinis multitudo & varietas improbata. 225.
Mors iuncta, incerta. 246. *rerum ultimum.* 131
Morientes nihil auferunt praeter lineum pannum. 389
Mortalis. 99
ante Mortem nemo beatus. 122.
Mortuis obolum in os ponebant olim Ethnici, hodie superstitiosi Christiani. 94
Moxene. 123
Mulier. 370. *fugienda Monacho,* 240. *vide Femina.*
Mundi histrionia. 388. *fallacia.* 388, 389
Munera corrumpunt homines. 87
- Murices.* 357
Murmurium, Murmurius. 226.
Musica certamina Aulicorum Germanorum. 263, 264. 266. *quando sublata,* 265
N.
- Natrix.* 357
Nauticus panis. 232
Ne pronum. 110.
Nebulosi cuculli figmentum. 449, 450, 451.
Nequis. 114
Nihil. 390. *Nihilo minus.* 154, 155.
Ni, pro non. 390
Nisi. 32. *Nisi si.* 32
Nitida fruges. 449
Nobilitatis prisca fides. 384. *hodierna prostitutio affectionum.* 250.
Nocentia. 39
Nocturnum officium. 228
Nolito. 119
Nomina propria à Britannis producta. 71
Nona hora. 227
Non, i. e. nondum. 253
Non esse. 119
Non quis. 114

Ss Non-

I N D E X.

<i>Mormanni linguam Germa-</i>	<i>Parabola.</i>	115
<i>nica à Dacis acceperere.</i>	<i>Paradigma.</i>	115
<i>Nullatenus.</i>	<i>Parari imperio.</i>	35
<i>Numero diuidere.</i>	<i>Parentum disciplina magis</i>	
O.	<i>proficit, quàm exterorum.</i>	
O <i>Blivialis.</i>	351.	
<i>Obsequium, Obsequela,</i>	<i>Parentare.</i>	238
<i>Obsequi.</i>	<i>Paridis iudicium.</i>	89
86.	<i>Pastorium.</i>	87
<i>Ocellus.</i>	<i>Pater, i. e. auctor.</i>	34
<i>Oculus index animi.</i>	<i>Patiestia Christiana.</i>	114
<i>Odire.</i>	<i>Patior facere.</i>	35
<i>Offanus.</i>	<i>Paxamus gula artifex.</i>	230
<i>Officium vespertinum, no-</i>	<i>Paxmas, Paxamas, Paxama-</i>	
<i>cturnum.</i>	<i>cium, Paximas, Paxima-</i>	
<i>Olympias.</i>	<i>dium.</i>	230, 231
<i>Operari, Operire.</i>	<i>Peccata Deo confitenda.</i>	240.
<i>Opus indigentia.</i>	<i>principalia quot.</i>	108
<i>Os obturari debet.</i>	<i>Peccatoribus post hanc vitã</i>	
<i>Osculari.</i>	<i>nulla venia.</i>	78
<i>Otiosus, Otiosè.</i>	<i>Per vias, iter, species, &c.</i>	156
<i>Otnit Langobardus.</i>	<i>Pericula aliena cautum red-</i>	
<i>Ovidius.</i>	<i>dunt.</i>	121
<i>Quis aurea, i. e. aries aureus.</i>	<i>Perpes, Perpetuus, Perpetua-</i>	
89.	<i>re.</i>	75, 76
P.	<i>Persuasibilis.</i>	80
P <i>agina.</i>	<i>Petra gladij.</i>	432
<i>Panes purpurei, rubidi,</i>	<i>Pharaones Aegypti Reges.</i>	
<i>sicci. 231. hordeacei, nar-</i>	416.	
<i>tici. 232. ad pensum dati</i>	<i>Phryxenum vellus.</i>	89
<i>monachis.</i>		
<i>Pannus, Pannosus.</i>		Piger

INDEX.

<i>Elger feruire cogetur.</i>	137	<i>Prisci Galliarum praesides.</i>	
<i>Pigmalio.</i>	90		20, 21.
<i>Pinna.</i>	362	<i>Profugati.</i>	117
<i>Pisana.</i>	229	<i>Promissa non habenda pro ac-</i>	
<i>Plana via.</i>	152	<i>ceptis.</i>	383
<i>Poenitentia non est differen-</i>		<i>Promittere, & non prestare</i>	
<i>da.</i>	243	<i>dedecet principem.</i>	383
<i>Polydorus.</i>	90	<i>Prouerbia.</i>	77
<i>Polymnestor.</i>	90	<i>Psalterium.</i>	111
<i>Pomum aureum.</i>	89	<i>Ptisana.</i>	229
<i>Populat.</i>	90	<i>Pudor virtutum nobilissima.</i>	
<i>Porta aperta.</i>	434		445.
<i>Promittere.</i>	157	<i>Pueri Aethiopes, Syri, Mauri,</i>	
<i>Prasumere.</i>	29	<i>Aegyptij &c. in delicijs.</i>	
<i>Pragmaticus Vir illust. 19, 20.</i>			422.
<i>Valeriani gener. 21. Epi-</i>		<i>Pullus.</i>	29
<i>scopus Augustodunens. 21.</i>		<i>Pulmentaria.</i>	229
<i>Erandere non soliti monachi</i>		<i>Pulsare.</i>	37
<i>austriores.</i>	227, 228	<i>Purpurei panes.</i>	231
<i>Preces nostras quando Deus</i>		<i>Purus, i. e. puer.</i>	29
<i>exaudiat.</i>	105, 06	<i>Putare.</i>	113
<i>Principes promittere & non</i>		<i>Pygmai in antiquis Germa-</i>	
<i>prestare solent, quod est</i>		<i>norum fabulis. 449 mon-</i>	
<i>eorum dedecus.</i>	383	<i>tes incolunt, thesauros pos-</i>	
<i>Principes sapientiores prae-</i>		<i>sident, ades inhabitant</i>	
<i>pta viuendi filijs suis prae-</i>		<i>thesauripotentis, inuisi-</i>	
<i>scripserunt.</i>	351, 352.	<i>biles sese reddunt.</i>	449
<i>Priscus Valerianus, Rhetor.</i>			
<i>20. Historicus. 20. pra-</i>			
<i>fectus praetorio Galliarum</i>			
<i>20.</i>			

Q

Q Vanti. 33
Ss 2 Quas

I N D E X

Quassabundus. 152
Quisque. 132
Quod tibi vis fieri, alteri feceris. 122, 123

R.

R *Arus inuentu.* 247
Refutare. 81
Reges à pœna liberi. 416. *apud Germanos olim qui.* 362
Regij serui. 433
Regnum. 24
Regula. 235
Relatiua ad sensum, non ad verba, relata. 35, 36
Repletus, cum genit. 109
Reputare. 113
Res periculi. 234
Respub. naui comparatur. 413, 414.
Rex. 24
Risus ac iocus. 241
Rithmici scriptores. 74
Rubidi panes 231

S.

S *Acerdotum auaritia.* 94.
non vita, sed doctrina inspicienda. 393
Saga, Sagni. 418
Sagebarones. 412
Sal. 126

Salahadini Regis funus. 389
Salomo Constantiensis. 82
ei tributa, qua nomine eius scripsit Waldrammus 121.

Salsus. 127
Saltatio ebrietatis vitium. 38.

Sapientia, virtus regia. 123.
antistat viribus. 106

Sappho, Sapphicum carmen. 96.

Saxa, pro saxeis cultris. 432
Saxones cursic dicti. 432.

linguam Germanicam in Belgium & Britanniam intulerunt. 260

Scaccorum ludus. 432

Scalvus. 418

Scenicus sermo. 38

Scriptura verba ab Euangelistis, Apostolis, & Patribus non verbatim adduci, sed ut memoria suggererat. 30

Scuta Germanorum viminea, neruea. 377

Sed, pro nam. 26

Senarius numerus. 97

Senatores. 347

Seveca

INDEX.

<i>Seneca cur Christianus habitus.</i>	73	<i>Solus, i.e. solum.</i>	33
<i>Senectus optata. 99. tristis, metuenda. 99. eius incommoda.</i>	80	<i>Sophia, i.e. Christus.</i>	135
<i>Senes baculis nituntur.</i>	80.	<i>Sor.</i>	421
<i>Sententia.</i>	77	<i>Spallere, spalmodia.</i>	240
<i>Seor.</i>	421	<i>Spectat, i.e. expectat.</i>	32, 33
<i>Septuaginta Interpretes</i>		<i>Sphæra.</i>	407
<i>Græcè tantum Biblia interpretati sunt.</i>	369	<i>Stapia.</i>	405
<i>Sepulchra visitandi mos & ad illa epulandi. 238, 239</i>		<i>Stater, Statera.</i>	123
<i>Sermo animi imago.</i>	134	<i>Stella, i.e. hesperus.</i>	228
<i>Servi Alamannorum. 432. privati vel publici. 433. Regij vel Ecclesiastici. 433. alios sub se servos habebant. 442.</i>		<i>Strennus, epitheton equitis. 403.</i>	
<i>Sexta hora.</i>	229	<i>Suasibilis.</i>	80
<i>Sic, pro deinde.</i>	37	<i>Subserui.</i>	442
<i>Sica.</i>	430, 432	<i>Sueci linguam Germanicam in Heluetiam intulerunt. 260.</i>	
<i>Sicci pannes.</i>	231	<i>Suescere.</i>	110
<i>Sichæus.</i>	90	<i>Suevi linguam Germanicam in Hispaniam intulerunt. 260.</i>	
<i>Sidonius Apollinaris Arvernorum Episcopus.</i>	21.	<i>Suggestit.</i>	88
<i>Siet.</i>	109	<i>Super.</i>	76
<i>Sigifridus Corneus.</i>	347, 377	<i>Superhabere.</i>	24
<i>Sine fine.</i>	97, 105	<i>Superbi vagi.</i>	154
<i>Singularis pro plurali.</i>	238	<i>Superbia. 24. bonorum destructrix. 129, 130. ingrata.</i>	34
		<i>Supplicium latronis.</i>	29, 39
		<i>Suspicio.</i>	32
		<i>Sycophanta non auscultandi. 410.</i>	
		<i>Ss 3 Syl-</i>	

I N D E X

<i>Syllaba brevis producitur.</i>		<i>desuetudo.</i>	374. 375. 376.
116, 117, 118, 124. longa cor		<i>Transire vitam.</i>	152.
ruptur.	117, 124, 127	<i>Transubstatio corporis Chri-</i>	
<i>Symbola.</i>	151	<i>sti. 355. eam negavit Fride-</i>	
<i>Syrus, Syria, Syriacus.</i>	421.	<i>ricus I.</i>	355.
422.		<i>Triumphus Christianorum.</i>	
<i>Syri Albiani & Nigri.</i>	421.	109.	
T.		<i>Triumphandi ritus.</i>	109
T <i>Abula.</i>	434	<i>Triumphalis.</i>	79, 80
<i>Tabellarq̃.</i>	433	<i>Troiugena.</i>	96
<i>Tacitus.</i>	253	<i>Truculens.</i>	244.
<i>Tafelrondia.</i>	401	<i>Trutina.</i>	123
<i>Tamen subauditur.</i>	27. pro	<i>Tutela legitima.</i>	119.
<i>tantum.</i>	252	<i>Tyrannus.</i>	24.
<i>Tanti.</i>	33	V.	
<i>Tempus irreparabile.</i>	98. ir-	V <i>alerianus Eachery pro-</i>	
<i>reuocabile.</i>	130	<i>pinquus.</i>	17
<i>Terra.</i>	128, 129	<i>Varo, Varro.</i>	417
<i>Testis falsus non impunis.</i>	135	<i>Vandali linguam Germani-</i>	
<i>Theatrum.</i>	117	<i>cam in Italiam intulere.</i>	
<i>Theganus.</i>	72	260.	
<i>Theodoricus Veronensis.</i>	346,	<i>Vasalli in expeditionibus e-</i>	
366.		<i>quos à Dominis accipie-</i>	
<i>Timide.</i>	154	<i>bant.</i>	440
<i>Timet credere.</i>	154	<i>Velle.</i>	35
<i>Timor Domini, initium sa-</i>		<i>Vellere, pro velle.</i>	242
<i>pietia.</i>	128	<i>Vellus. 373. niueum. 39. au-</i>	
<i>Titulus.</i>	105	<i>reum.</i>	89
<i>Torneamentorum vsus, laus,</i>		<i>Venena melle circumlita.</i>	155
		156.	<i>Venus,</i>

I N D E X.

<i>Venus.</i>	454, 455, 456, 457	<i>Vitys non est certandum.</i>	250
<i>Veneris mons.</i>	371	<i>Vine, vale.</i>	98, 99
<i>Ver, i. e. vir.</i>	417	<i>Vlciscere.</i>	113
<i>Verba.</i>	77	<i>Vltima finis, linea rerum</i>	
<i>Verba accipienda secundum</i>		131.	
<i>subiectam materiam.</i>	116	<i>Volare sine pennis difficile.</i>	
<i>Verbalia in BILIS actiua.</i>		412.	
79.		<i>Volat hora, tempus, &c.</i>	
<i>Verrere, de tempore.</i>	84	79-	
<i>Vesperna.</i>	226	<i>Voluere.</i>	83
<i>Vespertinum officium.</i>	228	<i>Votum.</i>	105, 106
<i>Vespertinus cibus.</i>	226	<i>Vsualis leiba.</i>	232
<i>Vices alternare, conseruare.</i>		<i>Vsus.</i>	23
84, 85.		<i>Vtilitas.</i>	23
<i>Videri.</i>	113	<i>Vualdrammus s. Galli Mo-</i>	
<i>Villicus.</i>	440	<i>nachus & Decanus.</i>	121
<i>Vindicare.</i>	29	<i>Vuinsbeke, Vuinsbekin.</i>	387,
<i>Vindicat.</i>	117	388, 389.	
<i>Vipera.</i>	357	<i>Vuittodij.</i>	347
<i>Viriliter ferre.</i>	252	<i>Vuolustheodericus.</i>	346,
<i>Virtus.</i>	119, 120	Z.	
<i>Vitia principalia quot.</i>	108	<i>Zabolus.</i>	454

I N D E X

Vocum Germanicarum.

A <i>Ch, Acht.</i>	425, 428	<i>Ain Wiht.</i>	392
<i>Ae, i. e. fœdus.</i>	367, 368	<i>Anen, Anten.</i>	411
<i>Aellin.</i>	373	<i>Angen.</i>	411
		<i>Balt.</i>	

INDEX

B.		<i>Chürsen, Chürsner.</i>	423
B Altlich.	402	<i>Cilp.</i>	380
<i>Ban, Bant, Banen, Ban-</i>		D.	
<i>win.</i>	425, 426	D Egen.	364, 365
<i>Bar, Baren.</i>	414, 415	<i>Dienstman.</i>	365
<i>Barscalk.</i>	418	<i>Diet.</i>	371, 372, 373
<i>Beie.</i>	429	<i>Dieterich von Berne.</i>	366
<i>Ber.</i>	417, 451	<i>Dol, Dolen.</i>	414
<i>Bergen.</i>	423	<i>Dulden.</i>	414
<i>Bert.</i>	417	<i>Dur.</i>	371
<i>Beswiht, Beswik, Besuikit,</i>		E.	
<i>Besunicheide.</i>	392	E i.e. <i>fœdus.</i>	367, 368
<i>Binden.</i>	425	<i>Edeldegîn, Edelknecht</i>	
<i>Biswichen, Biscuiches.</i>	392		365.
<i>Blodsaex.</i>	430	<i>Eigenlütke.</i>	432
<i>Boie, Boyge.</i>	429	<i>Einwiht.</i>	390, 391, 392
<i>Bois.</i>	429	<i>Ellentriche.</i>	373, 416
<i>Brehen.</i>	448	<i>Ellû.</i>	373
<i>Brehendes gras, Brehender</i>		<i>Eltû.</i>	373
<i>kle, sat, &c.</i>	448	<i>En, επητηνδρ.</i>	391, 303, 415.
<i>Brinna.</i>	403	<i>παρედναι.</i>	400, proge. 400
<i>Burgvogt.</i>	360	<i>Enbaren.</i>	415
C.		<i>Enblanden.</i>	423, 424
C non aspiratum à vete-		<i>Enein.</i>	362
<i>ribus. 355. in SCH. 380</i>		<i>Enhil.</i>	400
<i>Chacier.</i>	454	<i>Enrûchen.</i>	393
<i>Chajer.</i>	454	<i>Entanen.</i>	411
<i>Chaussetrapes.</i>	357	<i>Entuichen, Entuicht.</i>	392
<i>Cheld.</i>	366	<i>Erbrecht, Erbschatz.</i>	457
<i>Chun, Chunic, Chuninga,</i>		<i>Erdmanlin.</i>	449
<i>Chuninge.</i>	366	<i>Ere.</i>	

INDEX

Ere.	394	H.	
Enna.	367	H	Abedank. 428
			Hast. 442
F.			
F	Aell vnd glaß. 457		Halßperge. 423
	Farcerie. 388		Harnisnür. 404, 405
	Farren. 417		Hauptfall. 457
	Flenetnise. 384		Held. 366, 380
	Flestrir. 444		Helma, Helmlor. 404
	Frien, Freitag. 454		Hereberga. 423
	Friherren. 416		Hertu. 373
Für.	G. 424		Hil. 400
G	Amvret. 400, 401		Hilie. 366
	Gardebras. 423		Hinfa. 395
	Geberge, Gebergen. 423		Hlaif. 232
	Gefreite rot. 417		Hof Hofl. t. 440, 441
	Gelisse. 457		Hoheminne. 352
	Gimeren. 397		Hold, Holden. 386
	Gernde. 381, 382		Horne. 377
	Gestreng. 403		Hübe. 437, 438
	Gimarjada. 397		Hübengelt. 439
	Glaß. 457		Hübmeister. 441
	Gschel. 388		Hüft, Hüften. 442
	Gomarda. 397		Hug Schappler. 380
	Grauen. 347		Hurnine. 377
	Guerrier. 394		Hurt Hurltel, Hurten. 376,
	Guilike, Guilicheide. 388		377, 378, 379, 380.
	Guolike, Guolican. 388		Hüte. 403
	Guannd vnd Glaß. 457, 458		
	Guanndfall. 457		
	Gauerra, Guerra. 395		
		I.	
		I	in A. 410
			Iappe stift. 357
			Te
			le mer

INDEX

lemer und Van.

429

lho.

390

lost, louste.

400

K.

K Amben.

362

Kastenvogt.

360

Keller.

441

Kölnhof, Kölner.

441

Kun, Kunic, Kuning.

366

Küne wigant, degen, reke,
helt.

366

Kunne. 372. Kunnen.

380

Kur, Kurfürsten.

360, 361

Kürisser.

362

Kurn.

361

L.

L Aib.

232

Lantvogt.

360

Legerstede.

423

Leib.

232

Leigen.

356, 357

Liau.

455

Lieb. 454. Liebe.

394, 454

455. Lief.

455

Lit.

429

Lonesbar.

415

Löse.

444, 445

Lunet.

448

Luppen.

384

M.

M Ail.

422

Man.

429

Mari.

397

Marfcalc.

409

Mare, Mark.

408, 409

Massonie.

401

Meil, Meilen.

427, 428

Mere.

397

Mette.

228

Michil.

373, 374

Miden.

453

Mihil, Mibilan, Mibilemo,

Mihhiler.

374

Mikel.

373, 374

Milte.

394

Minne.

394, 454, 455,

bohe, nideru.

452

Moren.

422

Mörin.

400, 401

M se.

229

N.

N prom.

398

Ne.

390, 391

Nebelkap.

449, 450

N'en.

391

Nen Wiht.

391, 392

Ne Wiht, Neowiht.

390

Ni prone.

390, 391

Nideru.

I N D E X.

Niderminne.	452	Scalk.	418
Niewiht.	392	Schach.	432
Niht.	390	Schachbläder, Schachman.	
Niwiht.	390, 391	431.	
O.		Schachspil.	432
Ogge.	384	Schal. 380. Schalen.	380
Ogge wedel.	384	Schapel.	390
Okger.	384	Scharpf.	390
Ors. <i>Nis</i>	406, 407, 408	Scharfachs.	430
Ostersachs.	430	Schassen.	454
P.		Scheden.	380
Passporten.	434	Schifer.	380
Pfleger.	360	Schilt, Schiltten.	379, 380
Poynder.	409	Schlater.	380
R.		Schliffel.	380
Recken.	362, 363, 364	von Schulden.	355, 356
Risch.	376	Selde. 394. Seldenbar, Seldē-	
Risen.	362, 364	vri.	415
Ruahcha, Ruabchalose.	393	Seln.	429
Rüchen.	393	semper vri.	416
Runen.	453, 454	Sigen.	412, 413
Runzabel.	454	Sinnehar.	415
S.		Sper.	407
S. prapositum litera v.	355	Stift.	357
S. Sachs.	430, 432	Strik.	404
Sage, Sagesbarons, Sagesfem-		Stüren, Stürruder.	413
mes.	418	Sur, Surie.	421, 422
Samen.	413	Syncope monosyllabica.	355
Sat.	413	T.	
Scacher, Scahari.	430, 431	Tavelronde.	402
		Te 2.	The.

INDEX.

Thegan.	364, 365	VValchen.	444
Thiat, Thiadon, Thiedekun- ne, Thiede, Thioto.	372	VValt.	407
Tholon.	414	VVandelbar, VVandelvri.	415.
Tögen.	390	VVandelber.	451
Topel, Topelspit.	407, 408	VVardia.	395
Tornei.	374	VVarenda.	395
Trabten, Trahtu.	382	VVedel.	385
V.		VVelere.	360
V in B.	417	VVer, i. e. ensis.	394
Vaillant.	364	VVerhaft machen.	402
Val.	444	VVerolt.	370
Vdalricus.	395	VVerlt, VVerlte.	370, 394
Vehen.	423	VVerra, VVerre.	394, 395
Vel.	373	VVib.	370
Velschelere.	410	VVige, VVigant.	365, 366
Velsen.	444	VViht.	390, 391, 392
Venusberg.	371	VVihtel.	393
Verheften.	442	VVihtelin.	393
Vesper.	228	VVildban.	425
Vingerlin.	395	VVilde blike.	446
Vipernater.	357, 358	VVilhelmus.	395
Vneguorsin.	380	VVirre.	395
Vogt.	358, 359, 360	VVittod.	347
Vohen.	423	VVizmüße.	229
Volant.	364	VVnnebar, VVnnevri.	415
Von schulden.	355, 356	Z.	
Vrmunder.	360	Zabel.	454
Vür.	424	Zungelere.	410
Vadium.	395	Finis.	
VVadspenda.	395		

I N D E X.

SYLLABVS

VETERVM AVCTORVM, Et
Graecorum, Latinorum.

MS. notat manuscriptum esse necdum editum.

Em. emendari. NO. notari.

EXPL. explicari.

A.

Abdias Propheta. 122
Abraham Iudeus. 29
Accius. 90, 157
Acron. 92
Ado Treuirensis. 70
Adomnanus Abbas MS. 71
Afranius. 86
Agapetus Diaconus. 115
Agratius. 86
Aimoinus. 70
Alanus. 349, em. 117
Albricus. 88
Alcaus. MS. 96
Alcinous. 132
Alcuinus Albinus. 71, 96, 108
116, 131, EXPL. 97. EM.
24, 26.
Alamannorum Lex. 347.
EM. 230, 231
Alexander Imp. EXPL. 485

Alexander Poeta. MS. 87
Althelmus Episcopus. 107
Ambrosius Mediolanensis. 23,
80, 97, 109, 111, 244,
416. EM. 27, 106.
Ammianus Marcellinus. 231
Amoenus. 81
Anacreon. EM. 36
Anianus IC. 37, 111, 486
Annales Monasterij S. Galli.
MS. 95
Anneus Boetius. 108, 154,
487.
Anninensia S. Galli. MS.
229, 232
Anonymus Monachus S.
Galli MS. 123
Anselmus Auelburgensis. 225
Anselmus Cantuariensis.
100, 151.
Antiphanes. 94
T 13 An. o-

I N D E X

- Antonius ad Hirt.* 249
Antonij Eremita Vita. 229
Antonius Florentinus. 115
Apollodorus Atheniensis. 88
Apollonius Collatius. 100
Apollonius Macedo. 250
Apollonius Rhodius. 88, 89
Appianus. 366
Apuleius. 88, 93, 134, 244, 422.
Arator. 75
Aristobulus. 78
Aristophanes. 94
Aristoteles. 28
Armenius. MS. 120, 135
Arnobius. 93
Arnoldus Brixienfis. 355
Arnulphus Lexouienfis. 85, 105.
Athanasius, Alexandrinus. 229, 485.
Athenaeus. 34, 91, 230
Atilius Fortunatianus. 96
Auctor de Contemptu mundi. 39, 78, 81, 99, 106, 131, EM. 101, 102
Auctor Differentia sermonū. 110, 241, 242.
Auctor de Transitu Bedae. 71.
Auctor de Vita & moribus Philosophorum. 122, 250, 251
Auentinus. 246, 440. NO. 417, 442.
Aulianus. 105
Augustinus Anglus. 100, 114, 131.
Augustinus Hipponensis. 23, 73, 87, 88, 92, 109, 120, 121, 127, 129, 151, 223, 225, 227, 238, 239, 240, 243, EXPL. 23, NO. 33, sparis exsuetur opere. 21, 100
A. Gellius. 28, 38, 111, 369
Ausonius. 75, 78, 84, 132, 134, 246.

B.

Bacchylides. 34
Basilii libri. 31
Basilus Episcopus. 86, 110, 115, 116, 152, 154, 156, 225, 226, 233, 234.
Basilus M. 73, 225, 232, 236, 257.
Beda presbyter. 70, 132, EXPL. 71, MS. 78.
Benedictus Abbas. 79, 215, 226, 228, 229, 232, 233, 235, 246, EM. 123.

Beren-

I N D E X

<i>Berengarius Andegauensis.</i>		<i>Caroli IV. Aurea bulla.</i>	361
355.		<i>Casellius Vindex.</i>	90
<i>Bernardus Clarevallensis.</i>	III	<i>Cassianus.</i>	108, 228, 229, 230,
<i>Bernegarius presbyter. MS.</i>			233, 234.
441.		<i>Cassinense Chronicon.</i>	70
<i>Berosus.</i>	366	<i>Cassiodorus.</i>	28
<i>Bertoldus Zuifaltensis Ab-</i>		<i>Catalecta Virgilij.</i>	251
<i>bas.</i>	438	<i>Cato.</i>	92, 113, 383, 411
<i>Bias.</i>	115	<i>Catonis Disticha. vide Dio-</i>	
<i>Bidellius Monachus.</i>	416	<i>nysius, & Octavianus.</i>	
<i>Boccatius. NO.</i>	390	<i>Catullus.</i>	88, 89
<i>Boetius.</i>	96, 116, 245	<i>Celsus IC.</i>	116
<i>Bonaventura Seraphius. MS.</i>		<i>Censorinus.</i>	96
357.		<i>Charta vet. MSS.</i>	434
<i>Brasides.</i>	119		435, 437, 438, 440, 441,
<i>Brito.</i>	127		442.
<i>Bulgarus IC.</i>	35	<i>Chromatius Episcopus.</i>	109
C.		<i>Chrysostomus.</i>	237
<i>Cæcilius.</i>	90	<i>Chunigundis Imperatricis</i>	
<i>Celestinus. MS.</i>	127	<i>Vita.</i>	380
<i>Celestinus PP.</i>	356	<i>Chunradus Fabariensis. MS.</i>	
<i>Cesarius Heisterbacensis.</i>	417		95.
<i>Cangyth.</i>	116	<i>Cicardus Abbas. MS.</i>	416
<i>Caper.</i>	113	<i>Cicero.</i>	23, 24, 32, 34, 35, 37,
<i>Carilelphi Vita MS.</i>	229		38, 78, 81, 110, 116, 119, 127
<i>Carissus Sospiter.</i>	92		131, 227, 241, 250, 251, 417,
<i>Caroli Calvi constitutio.</i>	440		479.
<i>Carolus M.</i>	32	<i>Ciceronis Synonyma. MS.</i>	90
<i>Caroli M. Vita carmine scri-</i>		<i>Claudius Claudianus.</i>	34,
<i>pta à Monacho. Paderbor-</i>			87, 130.
<i>ensis. EXPL.</i>	33	<i>Clau-</i>	

I N D E X

<i>Claudius Rutilius.</i>	25	<i>Cyrellus Alexandrinus.</i>	89,
<i>Claudianus Mamertus.</i>	102		239.
<i>Clemens Romanus.</i>	487	<i>Cyrellus Grammaticus.</i>	37
<i>Clemens Scotus. MS.</i>	24, 96	<i>Cyrelli Lexicon MS.</i>	87, 126
<i>Cleobulus Lindius.</i>	122	<i>Cyrelli Episcopi Apologeticus</i>	
<i>Climacus.</i>	108, 227, 229	<i>quadripartitus.</i>	77
<i>Codex Iustinianus.</i>	32, 155,		
	473, EM. 476. EXPL.	D.	
	485, 486.	<i>D</i>	
<i>Codex Theodosianus.</i>	486	<i>Amasus PP.</i>	112, 135,
<i>Columbanus.</i>	108, 120, 124,	EM.	117
	124, 246. EXPL.	<i>Daniel Monachus.</i>	229
<i>Columella.</i>	238	<i>Daniel Propheta.</i>	135
<i>Coluthus Thebanus.</i>	89	<i>Danielis pseudographa.</i>	354
<i>Cominianus. MS.</i>	37	<i>Dares Phrygius.</i>	88, 89
<i>Conradus Celtes.</i>	488	<i>David Kimchi.</i>	29, 32
<i>Consentius.</i>	249	<i>David Propheta Regius.</i>	128,
<i>Constantinus M. Imp.</i>	485,		134, 137, 416, 432, EXPL.
	485.		28. 29.
<i>Constantinus Imp. Constan-</i>		<i>Demetrius pseudophalereus.</i>	
<i>tinopolitanus.</i>	352		78. 115. 122, 134, 246.
<i>Cornelius Senerus. EM.</i>	92	<i>Demetrius Triclinius.</i>	98
<i>Cornelius Tacitus.</i>	346, 377	<i>Democritus.</i>	28.
	436, 470, 480. EXPL.	<i>Demosthenes.</i>	115, 119
	26.	<i>Deodati vita.</i>	164
<i>Cresconius Corippus.</i>	91	<i>Dictys Cretensis.</i>	93
<i>Cyprianus Carthaginensis.</i>		<i>Didymus.</i>	88, 98
	23, 25, 28, 30, 32, 38, 92.	<i>Dinanimius.</i>	157
	100, 120, 481, EM, 25, 92.	<i>Diodorus Siculus.</i>	31, 88, 93
<i>Cyriacus.</i>	118	<i>Diogenes Cynicus.</i>	155
		<i>Diogenes Laërti⁹.</i>	25, 155, 251.
		<i>Diomedes.</i>	90, 96, EM. 241.
			Diony-

I N D E X

Dionysius de Moribus. 134, 411
Donatus Aelius. 24, 29, 92
Donatus Tiberius. 90
Dorotheus Abbas. 235
Dositheus. MS. 25, 76. EM.
 37.

Draco. 119
Dracontius. 107, 108
Drepanius Florus. 487

E.

Echo Monachus. MS. 440
Einhardus. 346
Ekkehardus. MS. 244
Elias Lenita. 28, 417
Ennius. 76, 90, 124
Ennodius. 126, 130
Epicletus. 253
Epigrammata vett. 19, 85, 103,
 105, 125, 134.

Epiphanius Cyprius. 92, 239
Esaias Propheta. 39, 134, 151.
 152.

Esdra Apocrypha. 113
Esthera liber. 152

Euagrius Abbas. MS. 77
Euagrius ad Anatolium. 108
Euagrius historicus. 20

Euagrius presbyter. 229
Eucherius Lugdunensis. 18,
 19, 20, 23, 27, 28, 34, 126.
 129, 154, EXPL. 20

Eudoxia. 75
Eugenius Toletanus. MS. 107
Eumenius. 477, 479, 481
Euphorbus. 89
Euripides. 89, 90, 101, 137
Eusebius Casareensis. 88, 122
Eustacbius. 88
Eusthenius. 86
Eutyches. 90, 249
Ezechiel Propheta. 232, 421

F.

Fabianus Episcopus. MS.
 15, 246, 253.
Feudorum libri. 31, 381, 402.
 487.
Festus Pompeius. 226, 249.
 376, 422, 429.
Flori Floretum. 246
Florentinum Concilium. 394.
Florentinus IC. 119
Fortunatus Episcopus. 75
Fredegarius Scholasticus. 70
Fridericus Barbarussa Imp.
 31, 402, 487.

Fronto. 23, 24, 86
Fulbertus. 115

G.

GAius IC. 37
Galfredus Monumenten-
sis. 487

Vv

Gale

I N D E X

Gallus Eremita. MS. 490
Gaufridus de Bello loco. 352
Gennadius. 19, 23
Germanus Eremita. 233
Glosse excerpta à Stephano.
 34.
Glosse Græco Lat. 33, 75, 83.
 123, 247. EM. 478.
Glosse vet. MSS. 39, 81, 85,
 88, 93, 100, 114, 118, 123, 126
 127, 131, 235, 241, 423, 430
 EM. 136.
Gracilis. 488
Gratianus. 39, 356. EXPL.
 77. EM. 28.
Gregorius M. 27, 97, 131, 133,
 240, 242, 437.
Gregorius Nazianzenus. 27,
 126, 489.
Gregorius IX PP. 31, 488
Gregorius presbyter. 356
Gregorius Turoensis. 242
Grimoaldus Monachus. MS.
 129, 133.
Grimoldus Abbas. 242
Guillermus de Nangis. 352
Guilielmus Tyrius. 389
Guntbertus. 32, 80, 85, 93
 100, 349, 117, 118, 120,
 EM. 117

H.

Habacuc Prophet. 80
Hai. 137
Hardonus Monachus. MS.
 14.
Harmenopulus. 31, 486
Hartmotus Abbas S. Galli.
 MS. 72, 103, 165, 237,
 490.
Hedillus. 91
Heito Basiliensis. MS. 240
Hephæstio. 96
Hepidannus. MS. 70
Herimannus Contractus. 72
 155. MS. 70, 71.
Hermeneumata. MSS. 81, 82,
 83, 751.
Hermolaus Byzantinus.
 421.
Herodotus. 449, 477
Hesychius. 94, 231, 424
 EM. 94, 135.
Hierocles Pythagoricus. 251
Hieronimus Stridonensis. 3,
 73, 81, 85, 93, 109, 115, 127,
 129, 152, 156, 225, 228, 354,
 418. EXPL. 125.
Higinus. 88, 241
Hilarus. 106
Hilarus Pictaviensis. 116, 129
 Hilde-

I N D E X.

- Hildebertus Cenomanensis.* 135.
Hillel. 417
Hincmarus Remensis. 74
Hinringus Lector. MS. 440
Hirsaugiensis liber MS. 442
Hirtius. 417
Homerus. 26, 36, 88, 93.
 451, 472.
Honorius. MS. 120, 135
Honorius Augustodiniensis. 75.
Horatius. 76, 80, 81, 92, 96,
 99, 108, 117, 122, 131, 250,
 477.
Hucbaldus Eluonensis. 454
Hugo de S. Victore. 152
Hunibaldus. 346
Hunigundis Virginis Vita.
 380.
Hymni Ecclesiastici. 27, 37,
 86, 87, 96, 97, 111, 133, 136.
 EXPL. 120. EM. 27.
 106, 109. I.
I*acobus Apostolus.* 34, 84,
 135.
Iacobus Magni. 125, 130, 131.
 253.
Iesus Syrach. 87, 99, 107, 111,
 114, 115, 128, 129, 134, 135,
 137, 243, 416.
Innocentius III. PP. 80, 107
Inscriptiones Vett. 91, 94,
 242, 417, 489.
Institutiones Iuris. 30
Interpres Latinus Bibliorum
 25, 27, 33, 35, 37, 79, 119,
 120, 129, 131, 152, 240, 242,
 421. EM. 26. NO. 34
interpres Horatii. MS. 76
Interpres Iuuenalis. 93
Interpres Originis in Iosua.
 39.
Interpres Symboli Athena-
siani. MS. 485
Iob. 39
Iohannes Diadonus. 229
Iohannes Euangelista. 25, 33,
 37, 84, 110, 114, 130, 232,
 238. EXPL. 29, 33, 34, 36,
 110, 129, 489.
Iohannes Gerson. 245, 246
Iohannes Iannensis. 83, 421,
 422.
Iohannes Moschus. 118, 231
Iohannes Salisberiensis. 388,
 476.
Iohannes Theutonicus. 23
Iohannes Tzetzes. EM. 238
Iohannes Vitoduranus. MS.
 358.
 Vw 2. *Ionas*

I N D E X.

- Jonas Abbas.* 70, 164
Jonathas Vzielis. 354
Iornandes. 20
Iosephus Cacas. 28
Iosephus Hyssopaus. 128, 137
Iseus. 242
Isambardus Diaconus. MS. 104, 105.
Isidorus Hispalensis. 24, 26, 36, 75, 79, 83, 86, 93, 106, 110, 120, 135, 137, 226, 422. EXPL. 35. EM. 157, 241.
Iso Magister. MS. 82, 488, 494.
Isocrates. 28, 115, 250
Iudas Apostolus. EM. 27
Iulius Africanus. 354
Iulianus Atelenensis. 23
Iulianus IC. 155
Iunilius Africanus. 129
Iustinus historicus. 88, 90
Iustinus Martyr. 93
Iustinianus Imp. 31, 32, 38, 351, 485, 486.
Iuuenalis. 81, 82, 93, 99, 132
Iuuenens. 107, 112
L
Laberius. 77, 248
Lactantius Firmianus. 23, 122.
Lampridius. 32, 122
Lanfrancus. MS. 35
Latinus Pacatus. 473, 480
Lectionarius vet. Ecclesia. 154.
Lithurgia vetus. 131
Longobardorum Leges. 31, 32, 347, 418. EM. 380, 381.
Lucas Euangelista. 27, 36, 37, 84, 88, 114, 121, 122.
Lucianus. 89, 93, 422
Lucilius. 113, 244, 417. EM. 77.
Lucretius. 29, 38, 449. EM. 25, 121, 132, 133, 156.
Lucretius. 93
Ludouicus IX. Francorum Rex. 352
Lupus Ferrariensis. 74, 90, 115
Lycophron. 88
M
Macharius Eremita. MS. 38.
Machabeorum libri. 114
Machales. MS. 110
Macrobius. 111, 248, 480
Madalfredus Monachus. MS. 438.
Marcus Euangelista. 32, 114, 120, 121, 134, 242. EXPL. 36. Ma-

INDEX

- Mamertinus.** 474, 475, 479, EM. 35, 110.
Mamotrecti auctor. 127
Manilius. 89
Manuel Palaeologus Imp. 352
Marcellus IC. 37
Mardocheus. 152
Marius Victor. 110
Martialis. 124, 227, 474.
Martianus Capella. 96
Martianus IC. EXPL. 30
Martinus Dumiensis. 128, 246.
Martyrologium Romanum. 21, 70, 98, 194.
Matthaeus Euangelista. 30, 32, 83, 84, 114, 121, 122, 133, 152, 153, 242, 238, 353, EXPL. 127, 129
Matthaeus Vindonicensis. 76, 134.
Maximianus. EM. 84
Maximus Taurinensis. 111
Menander. 127
Mertulus Tegernseensis. 96, 124.
Minutius Felix. 38
Modestinus IC. 30, 37
Modianus. MS. 130
Monosticha de Moribus. 103, 125, 134.
Moyse. 30, 87, 135, 369, 432.
EXPL. 113
Musonius. 351
N.
Næuius. 151
Nandcrim Monachus. MS. 435.
Napsus Phileloaus. 352
Naclerus. 390, 394
Nazarius. 474
Nicephorus Callistus Xäthopulus. 88, 89, 97
Nicolaus Dinkelspule. 108
Nicolaus Lyranus. 116
Nilus. 108
Nonius Marcellus. 90, 113, 105, 226, 472. EM. 125, 131, 152, 157.
Notitia Prouinciæ. 21
Notkerus Monachus S. Galli. MS. 441.
Notkerus Balbulus. 155. EM. 494. MS. 70, 82, 96, 490.
O.
Octavianus. 104, 108, 112, 119, 124, 125, 126, 131, 132, 133, 136, 138, 139. EM. 107, 113, 118, 123, 125
Odo Magister. MS. 77
Vv 3 Oppius.

I N D E X

<i>Oppianus.</i>	417	<i>Pausanias.</i>	93
<i>Oresius Abbas. MS.</i>	244	<i>Periander.</i>	246
<i>Oriesiesis.</i>	225	<i>Persius.</i>	98, 106, 107
<i>Origines Adamantius.</i>	39	<i>Petronius Arbiter.</i>	35, 105,
354. NO. 26.		116, 241, 388, 427, 480	
<i>Orpheus.</i>	88, 112	E M. 35.	
<i>Oseas Propheta.</i>	88	<i>Petrus Apostolus.</i>	26, 121,
<i>Otho Frisingensis.</i>	70, 402	238.	
<i>Quidius.</i>	75, 76, 80, 81, 83,	<i>Petrus Blesensis.</i>	349
89, 92, 98, 99, 105, 122,		<i>Petrus Damiani.</i>	100, 114
125, 126, 128, 130, 131		131.	
134, 138, 455, 456, 473.		<i>Petrus Diaconus.</i>	103
P.		<i>Petrus Monachus. MS.</i>	437
P <i>Achomius Abbas.</i>	225	<i>Phadrus.</i>	113
<i>Pacuvius. EM.</i>	125	<i>Phanorinus Camers.</i>	230
<i>Palephaust.</i>	88	<i>Philargyrus.</i>	81
<i>Pandecta Iuris.</i>	32, 122.	<i>Philema.</i>	250
EXPL.	30, 35	<i>Philoludens.</i>	228, 242
<i>Paphnutij Abbatu Vita.</i>		<i>Philoxenus.</i>	34, 37, 84, 93,
229, 240.		119, 229, 478, 479.	
<i>Papias.</i>	80, 83, 105, 125,	<i>Phocylides.</i>	106, 234
135, 242. NO. 241.		<i>Phœbadius.</i>	39
<i>Paulinus Episcopus.</i>	231	<i>Pindarus.</i>	88
<i>Paulus Apostolus.</i>	25, 26, 30,	<i>Pittacus.</i>	134
79, 88, 101, 127, 224,		<i>Placidus.</i>	79, 83
238, 420. EXPL. 113,		<i>Planudes.</i>	107
114.		<i>Plato.</i>	116, 240, 489
<i>Paulus Diaconus.</i>	422	<i>Plautus.</i>	24, 29, 32, 35, 78,
<i>Paulus IC.</i>	31, 37, 111, 119	79, 90, 92, 93, 114, 231	
132, 422. EM. 151.		241, 412, 429. EXPL.	
<i>Paulus Silentarius.</i>	92	24.	

I N D E X.

- 24, 248. EM. 471
Plinius. 88, 109, 111, 369
Plinius Nepos. 477
Plinius Grammaticus. 477
Plutarchus. 38, 90, 93, 94.
 109, 119, 369.
Poeta vet.. 38, 132, 384
Pollux. 126, 244
Pomponius Sabinus. 90
Pontificale vetus. 79
Porphyrio. 29, 92
Porphyrius Philosophus. 34
Primas. 128, 130
Prisciansu. 81, 84, 90, 96,
 111, 133.
Proba Falconia. 75
Propertius. 101
Prosper Aquitanicus. 97,
 121.
Proverbia Sapientum. 77
Proverbia vet. Poetarum.
 MS. 77, 125.
Prudentius. 86, 87
Prudentius Clemens. 75, 76,
 79, 81, 132, 112, 488,
 494. EXPL. 79, 80.
 EM. 112.
Publius Syrus. 77, 111, 246,
 247, 248, 249. EM. 249
Pylades. 23, 79, 152
Pythagoras Samius. 224, 250
 251. Q.
Quintilianus. 80, 113, 116,
 480.
Quintus Curtius. 72
 R.
Rabanus Maurus. MS. 21,
 71, 98.
Rabbini. 417
Radbodus Traiectensis. 455
Ratpertus. MS. 70, 72, 103,
 165.
Raymundus. 74
Raymundus Astucius. MS.
 76, 81.
Raymundus Capellanus 488
Regula Cœnobialis Patrum.
 MS. 230.
Resine Monachus. MS. 458
Ripuaria Lex. 347, 418, 433
Ritpertus presbyter MS 438
Robertus Francorum Rex.
 155.
Rodo Lector. MS. 441
Romanum Concilium sub
Pascali II. 394
Romulus Scholasticus. 114.
 117.
Rotharis Rex. 31, 80
Rufi.

I N D E X

<i>Refinarius.</i>	96, 132	<i>Seneca Philosophus.</i>	34, 77,
<i>Refinus quileiensis.</i>	106, 237		108, 114, 126, 134, 137,
<i>Rusticus Helpidius.</i>	85		154, 224, 246, 248, 250,
<i>Rutilius Lupus.</i>	12		487. EM. 155.
S.		<i>Seneca Proverbia.</i>	246, 247,
<i>S. Alica Lex.</i>	347. EM. 418		248, 249, 252, 253, 254,
<i>Sallustius.</i>	24, 11, 152		255.
EXPL.	81.	<i>Seneca Tragedus.</i>	79, 80,
<i>Salomo Constantiensis.</i>	MS.		83, 96, 101, 233.
	75, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 86,	<i>Septuaginta Interpretes.</i>	25,
	87, 88, 90, 96, 98, 105, 114,		28.
	119, 121, 122, 123, 127, 132, 151,	<i>Sequentia Ecclesiastica.</i>	155
	152, 153, 228, 2, 2, 241, 242,	<i>Serapion Abbas.</i>	108
	244.	<i>Sergius.</i>	249, MS. 138,
<i>Salomo Rex Sapiens.</i>	25, 28,		241.
	77, 88, 87, 101, 106, 116, 124.	<i>Seruius Honoratus.</i>	81, 90,
	125, 127, 128, 133, 134, 135,		96, 124, 226, 249.
	136, 137, 154, 238. EXPL.	<i>Sexerus Endeleichus.</i>	34
	26.	<i>Sidonius Apollinaris.</i>	18,
<i>Saluianus Massiliensis.</i>	23		19, 20, 39, 98, 105, 138,
<i>Sapientia liber.</i>	106, 137, 240		155, 487.
<i>Sapphus.</i>	96. MS.	<i>Sigebertus Gemblacensis.</i>	75
<i>Scholastici.</i>	116	<i>Silius Italicus.</i>	39, 79
<i>Scholiastes Aeschyli.</i>	88	<i>Silvius.</i>	MS. 136
<i>Scholiastes Aristophanis.</i>	94	<i>Simplicius.</i>	116
<i>Scholiastes Lycophrois.</i>	88	<i>Socrates.</i>	122
<i>Scholiastes Pyndari.</i>	88, 89	<i>Solinus.</i>	369
<i>Seduli presbyter.</i>	35, 102, 244	<i>Sophocles.</i>	88
<i>Seilo Magister.</i>	77, 134,	<i>Sophronius.</i>	118
<i>Seneca Pater.</i>	92	<i>Sotiades.</i>	78, 134
			Sozo.

INDEX

- Soromenas.* 429
Statius Papinius. 81, 124.
 EX PL. 83
Stephanus Byzantinus. 93.
 421.
Stobaeus. 28, 94, 115
Strabo. 88, 89, 96
Suetonius Tranquillus. 23.
 422.
Suidas. 90, 94, 230
Suidegerus. 416
Sulpitia. 471
Sulpitius Sernafus. 82, 92,
 93.
Sulpitius Victor. 132
Symmachus. 32, 33, 109
 EM. 471, 476.
Symposius. 78
Synesius. 25, 79, 88, 91.
 EX PL. 120
Syrus Novi Testamenti In-
terpres. 33
 T.
T *Terentius.* 36, 78, 111, 112.
 EM. 39, 107, 124
Terentianus Maurus. 96, 422
Tertullianus. 23, 38, 116, 135,
 42, EX PL. 31.
Thalmud Iudeorum. 122
Thegan. 72, 100
Theoclistus. 224.
Theodolus. 92, 93, 97. EM.
 89.
Theodorus Abbas. 234.
Theodorus Monachus S. Gal-
li. MS. 130.
Theodorus Prodromus. 97
Theodotio. 354
Theodulphus Aurelianensis.
 108.
Theognis. 83, 115, 224, 253
Theothart. MS. 441
Thietolfus Episcopus. MS.
 487, 488.
Thomas Aquinas. 116, 245,
 416.
Thomas Magister. 242
Thucydides. 36, 115
Tibullus. 101, 121
Titinnius. 107
Tobias. 122
Trebonianus. 30, 485, 486
Trithemius Abbas. 72, 100,
 230, 233, 346, 490.
Turcius Rufus Asterias. 103
Turpilus. 244
Tutilo. MS. 82, 128.
 V.
V *Airus.* 22
Valerianus Cimelensis.
 75. XX. EX.

I N D E X

EXPL. 27, 248, 249, EM.	Vitruvius	362	
33, 126.	Vlpianus LC.	31. EXPL.	
Valerianus Poeta.	19	35.	
Valerius Flaccus.	88	Vrbannus III. PP.	31
Valerius Maximus.	23, 369	V'salto Monachus S. Galli.	
Varro sine Faro.	77	MS. 441.	
Varro Terentius.	38, 82, 151,	V'suardus.	217, 0
481. EM. 36, 234.	VValafridus Strabus.	70.	
Vegetius.	357	MS. 86, 87, 96, 115, 124,	
Verianus.	126	129.	
Vguitio.	83, 90, 110, 230,	VValdrammus Decanus.	106,
429.		121, 122, 136. EXPL. 126.	
Victorinus Pindari Scholia-		VVandelbertus.	70
stes.	98	VVato Diaconus. MS.	435
Vigilius Tridentinus.	37	VVettinus Monachus S. Gal-	
Vincentius Lirinensis.	155	li MS.	70.
Viola Sanctorum.	98	VVipo.	128. EM. 118
Virgilius Maro.	83, 90, 91,	VVifigotthorum Leges.	32
93, 98, 100, 123, 124, 449,		VVitichindus.	432
451, 477.		VVolkuinus Abbas Seidiche-	
Virgilius Grammaticus. MS.		bacensis.	95
82, 83, 152, 155.			
Vita Patrum.	241, 227, 228,	X.	
230, 231, 232, 237. EM.		Xenophon.	28
229.		Xystus.	105, 106
Vitalis. EM. 86.			

I N D E X

S Y L L A B V S

Veterum Auctorum Germanorum, Gal-
lorum, Italorum.

A.

Albertus ab Eib. 374
Albertus ab Heigerlo
Comes. MS. 424.
Alexander Vilde. MS. 429
Anonymi liber de Heroibus,
pygmeis, & Gygantibus.
449.

B.

Badebornensis Canonici
Itinerarium Hierosoly-
mitanum. 422
Biterolfus. MS. 360, 362
Boppo. MS. 269, 270, 351,
355.
Burchardus ab Hohenvels.
MS. 428.

C.

Cancellarius Innomina-
tus. MS. 359, 382, 427.
Carmen Germanicum de
Tanhuser. E M. 371
Carolus M. imp. 348
Catonus dicta ab incerto red-
dita. MS. 383
Chunradus ab Helmsdorf.
MS. 370.

Chunradus à Kilchberg Co-
mes. MS. 356, 424, 454
Chunradus Romanorum
Rex. MS. 350.
Chunradus Schenke à Land-
degge. MS. 427, 454,
455.
Chunradus VVyrzburgensis.
MS. 355, 430, 455, 457.

D.

Dietmarus ab Aist Baro.
MS. 395, 448.
Dietmarus Sezzger. MS. 410

E.

Eberhardus à Sax Baro.
MS. EM. 391, 392
Eckardi historia. 347
Ecken Vsvart, i. e. Econis
Itinerariū. 347, 356, 364.
EM. 392, 404, 428, 438.
Eduuardus Confessor, Rex
Anglorum. 491, 492
Ehinheim. 402
Epitoma Tyrolis. 269
Ernesti Austria Ducis histo-
ria. 347
Xx 2 Folcuus

I N D E X.

F.

Folcuinus Abbas Augien-
sis. MS. 420
Fridericus ab Hufen. MS. 371,
454, 455.
Fridericus Knecht. MS. 423
Fridericus à Liningē Comes.
MS. 356.
Fridericus à Sunenburg.
MS. 355, 425.

G.

Gamfredi historia. MS.
401, 404
Gast. MS. 402.
Gewani historia. MS. 377
Glossarium Franco Latinum.
MS. 378, 417, 418, 429
Goli. MS. 430.
Gotfridus à Nifen Baro. MS.
357, 397, 414, 444, 445,
454.
Gotfridus Strasburgensis.
MS. 448.
Gothus Euangeliorum In-
terpres. 232

H.

HArdeggere. MS. 358
Hartmannus ab Owe.
MS. 428.
Hastiludiorum liber. 374
Havart. MS. 454

Heinricus à Frowenberg.

MS. 386.

Heinricus à Frowenlob. MS.

370.

Heinricus Imperator. MS.

350.

Heinricus Misnia Marchio.

MS. 350, 355, 445.

Heinricus à Morunge Baro.

395, 454, 456.

Heinricus ab Ofertingen.

404. MS. 381, 398.

Heinricus à Rugge. MS.

454.

Heinricus à Sax Baro. MS.

361, 424.

Heinricus Ticlinger. MS.

374.

Heinricus à Veldig Baro.

MS. 414, 454.

Heinricus Vratislanensis

Dux. 350, 447, 456.

Heldenbuch. 346, 63, 364,

406.

Hermannus à Sachsenheim.

401.

Hiltibrandi historia. 346

Hoygeri Comititis Mannes-

veldensis historia. 402

Hugonis Capeti historia. 380

Hir

INDEX

Hörnig Sufredi historia. 347
369, 377, 450. EM. 452
1.

Iacobus à Warte Baro.
MS. 414.

Johannes Brabantie Dux.
MS. 350, 414, 415, 454

Johannes Constantiensis E-
scopus. MS. 490.

Johannes de Ionville. 352

Johannes à Ringgëberg. MS.
389.

K.

Kero Monachus. MS. 490
Kraft à Toggenburg Co-
mes. MS. 391, 424, 444,
445.

Kristanus ab Hamle. MS.
448.

M.

Marner. MS. 357, 373,
385, 412, 426.

Marquardus à Sax. 410

Martyrologium Apostolorū.
MS. 362, 376.

Misner Junior. MS. 450
N.

Nebaltinus Dux. MS.
350, 371.

N. à Gliers Baro. MS. 425

N. à Grauenberg. MS. 361,
368, 373, 378, 379, 392, 396,
397, 401, 402, 403, 405,
407, 408, 409, 410, 412,
413, 420, 428, 429, 439,
446, 447, 448.

N. ab Hohenburg Marchio.
MS. 396.

N. à Lünze Burggrauio.
MS. 396.

N. à Sachsendorf. MS. 425

N. à Singenberg Truchseze
S. Galli. MS. 359, 393

N. à Wengen. MS. 358,
425. EXPL. 439.

Nithart. MS. 371, 384, 411,
424, 437.

Notkerus Balbulus. MS. 123,
370, 372, 373, 374, 386,
390.

O.

Otfridus VVissenburgē-
sis. 123, 392, 348, 364,
365, 372, 373, 394, 397,
400, 430. EM. 370, 390

Otto à Bottenlōbe Comes.
MS. 424.

Otto Brandenburgensis Mar-
chio. MS. 350, 391

Otto de Turre. MS. 411, 428

X x 3

Para-

I N D E X

P.

Paraphrasis Poetica in Ve-
tus Testamentum. MS.

359, 360, 365, 366, 367,
372, 373.

Parcevalis historia. MS. 378,
383, 400, 414.

Psalmorum vetus Interpres.

366, 370, 372, 373, 388.

392, 397, 413, 414, 423,
453.

Prouerbiorum Germanicorū
liber. MS. 105, 384, 411.

412, 419, 451.

R.

Rabanus Maurus. MS.
348.

Rebkau. 492

Regula Benedicti vetus In-
terpres MS. 123, 367, 370.

372, 374, 382, 383, 390, 393

Reinmarus à ZWetter Pater.
MS. 454.

Reinmarus à ZWetter In-
nior. MS. 358, 360, 373.

375, 376, 381, 419, 426,
452, 454.

Rudolphus Monachus. 492

Rudolphus à Nüwenburg Co-
mes. MS. 395.

Rudolphus à Rotenburg Baro.

MS. 371, 455, 456.

S

Septem Sapientum liber.

MS. 377.

Sigebert. MS. 367.

Speculi Saxonici Interpret
vetus. 492

Spervogel. MS. 438

Strikere. MS. 359, 361, 367.

368, 369, 372, 373, 407.

416, 422, 432.

T.

Tanhuser. 371. MS. 89.

359, 363, 388, 400, 448.

EM. 371, 401.

Theodorici Veronensis histo-
ria. 346, 360.

Tristrami historia. 401

Tugenthafte Scriba. MS.
360.

Turing à Ringoltingen. 373

Tyrol Scotorum Rex. 393
429.

V.

Vlricus à Gutenberg Ba-
ro. MS. 400, 415

Vlricus à Liechtenstein. MS.

374, 398, 304, 423, 452.

454.

Vlric

I N D E X.

- Vlricus Schenk à VVinter-*
setten. MS. 413, 454
VV.
- VValafridus Strabus. MS.*
348.
- VValtherus à Klingen Baro.*
MS. 396, 454.
- VValtherus à Vogelweide.*
MS. 358, 359, 381, 383, 395,
420, 452, 454.
- VVenceslaus Bohemia Rex.*
MS. 350, 361, 444, 445
- VVernher⁹. 372, 388, 389, 424*
- VVernherus ab Honberg Ca-*
mes. MS. 454.
- VVernherus à Tüfen Baro.*
MS. 357, 391, 411.
- VVilleramus Abbas. 348, 491*
492, 491. EXPL 491, 493
- VVinli. MS. 415.*
- VVinsbeke. 355*
- VVinsbekin. 412*
- VVolfaram ab Eschilbach.*
269, 357, 358, 363,
377, 379, 380, 385, 392, 396
405, 406, 407, 408, 409,
410, 411, 412, 413, 415, 416
421, 428, 431, 438, 450,
451, 453, 493. NO. 351. EX-
PL. 393. EM. 384, 397,
412, 430. MS. 352, 362,
395, 456.

F I N I S.

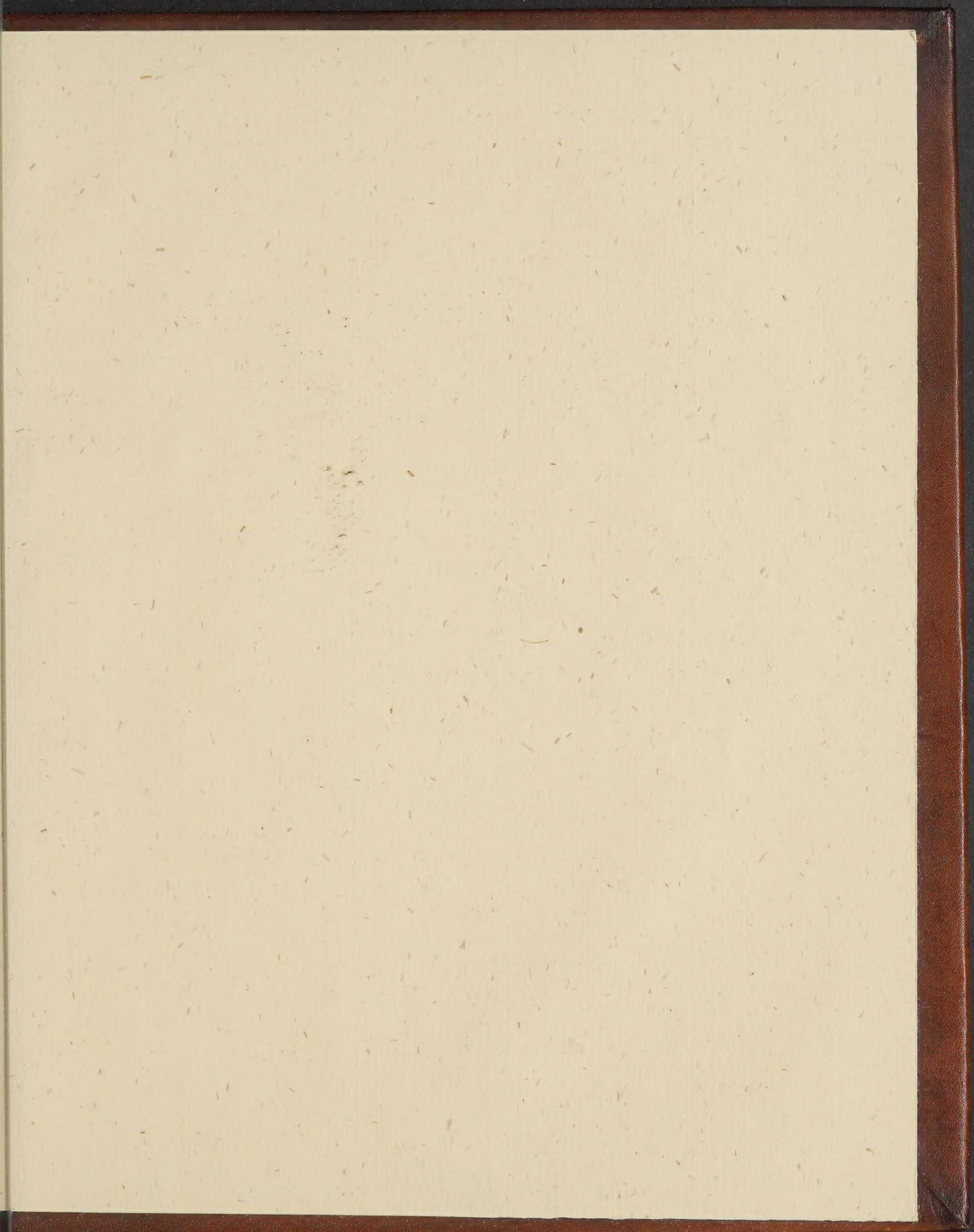
L A B O R E

C O N S T A N T I A

PF
4043
.6618
P22
1604
c.1

6722377
265417

